

Maija Demitere

"LĒNO" MEDIJU MĀKSLA UN "DZIĻĀ" ILGTSPĒJA

Promocijas darbs

RĪGAS TEHNISKĀ UNIVERSITĀTE

RTU Liepājas akadēmija

Humanitāro un mākslas zinātņu centrs

Maija Demitere

Doktora studiju programmas “Jauno mediju māksla” doktorante

**“LĒNO” MEDIJU MĀKSLA UN “DZIĻĀ”
ILGTSPĒJA**

Promocijas darbs

Zinātniskā vadītāja

Ph. D. Rasa Šmite

Rīga 2025

Anotācija

Darba autore: Maija Demitere

Darba temats: “Lēno” mediju māksla un “dziļā” ilgtspēja

Darba veids: promocijas darbs

Studiju programma: Jauno mediju māksla

Darba zinātniskā vadītāja: Ph. D. Rasa Šmite

Darba apjoms: 180 lpp.

Atslēgvārdi: “lēno” mediju māksla, “dziļā” ilgtspēja, “tumšā” ekoloģija, “dziļā” ekoloģija

Pētījuma mērķis: Veidot praksē balstītus materiālus un nemateriālus mākslas darbus un prototipus, ko iespējams pasniegt skatītājam kā pieredzi vai paraugu no kura mācīties, aizgūt idejas – mainot savus ikdienas paradumus tādās jomās kā pārtikas ilgtspēja un pārtikas audzēšana.

Darba saturs: Pētījums sastāv no 7 nodaļām. Pētījuma pirmā nodaļā pētīts teorētiskais un filozofiskais konteksts pētījumā izmantotajai “dziļās” ilgtspējas idejai. Otrā nodaļa analizē “lēno” kustību vēsturē un “lēno” mediju mākslu. Trešā nodaļa atspoguļo veidoto teorētisko un filozofisko kontekstu disertācijā attīstītajā mākslas praksē balstītās pētniecības metodēm. Ceturtajā nodaļā izklāstīta pētījuma ietvaros attīstītā un izmantotā metodoloģija. Piektā nodaļa veltīta pētījuma ietvaros radīto un prezentēto mākslas darbu, artefaktu, mākslas objektu un nemateriālās mākslas darbu (lekciju, meistarklašu) aprakstam, analīzei un pašreflekcijai. Sestā nodaļa veltīta pētījuma ietvaros veikto interviju analīzei. Septītajā nodaļā veikts ekoloģiskās mākslas vēstures momentu un mākslas darbu un dažādu mākslinieku pieejas analīzei un gadījumu pētījumiem.

Pētījuma metodes: kvalitatīvā kontentanalīze, nepārtrauktā salīdzinošā analīze, diskursa analīze, fenomenoloģiskā analīze, atvērtā novērošana, vizuālās metodes, attālinātā intervija (dziļā intervija), attālinātā fokusgrupa, eksperimenti un kvaziekperimenti (darbnīcas, meistarklases, prototipi, izstādes), gadījuma un gadījumu sēriju analīze (kritisko gadījumu izlase).

Annotation

Author of the paper: Maija Demitere

Theme of the paper: “Slow” media art and “deep” sustainability

Type of the paper: doctoral dissertations

Study programme: New Media Art

Consultant of the paper: Ph. D. Rasa Šmite

Volume of the paper: 180 p.

Keywords: slow media art, deep sustainability, dark ecology, deep ecology

Aim of the research: To create practice-based material and immaterial artworks and prototypes, which can be presented to the viewer as an experience or an example from which to learn, to borrow ideas – changing one's daily habits in areas such as food sustainability and food cultivation.

Content of the paper: The study consists of 7 chapters. In the first chapter the use of theoretical and philosophical context for the idea of “deep” sustainability is researched. In the second chapter the slow movement in history and slow media art is analysed. The third chapter presents the theoretical and philosophical context of the art practice-based research methods developed and used in the study. In the fourth chapter the developed used research methodology is presented. The fifth chapter is dedicated to the description, analysis and self-reflection of the works of art, artefacts, art objects and intangible works of art (lectures, master classes) created and presented within the framework of this research. The sixth chapter is devoted to the analysis of the interviews conducted within the framework of the study. In the seventh chapter, ecological art history moments and works of art and approaches of various artists are collected and case studies are carried out.

Methods of research: qualitative content analysis, continuous comparative analysis, discursive analysis, phenomenological analysis, open observation, visual methods, remote interview (deep interview), remote focus group, experiments and quasi-experiments (workshops, master classes, prototypes, exhibitions), case and case series analysis (critical case sample).

SATURS

Ievads.....	8
I daļa. Pētījuma teorētiskais un filozofiskais konteksts	15
1. “Dziļā” ilgtspēja	15
1.1. Holistiska pieeja	16
1.2. Nākamā daba jeb “ <i>Next nature</i> ”	19
1.3. Mentālā ekoloģija	20
1.4. Mortona “Tumšā ekoloģija”	24
1.5. Nesa “dziļās ekoloģijas” principi	25
1.6. Nodaļas kopsavilkums: “Dziļā” ilgtspēja	28
2. “Lēnā” kustība un “lēno” mediju māksla	30
2.1. “Lēnā kustība”	30
2.2. Mediju māksla	33
2.3. “Lēno” mediju māksla	34
2.4. Laika dimensija “lēno” mediju mākslā.....	36
2.5. Skatītāja loma un perspektīva.....	36
2.6. Māksla par ekoloģiju	38
2.7. Nodaļas kopsavilkums: “Lēnā” kustība un “lēno” mediju māksla.....	40
3. “Lēno” mediju un “dziļās” ilgtspējas mākslas prakses konteksti.....	41
3.1. Attiecību estētikas konteksts	41
3.2. Praktiskā māksla un politiskais konteksts	42
3.3. Pilsētplānošana un mērķauditorija.....	43
3.4. Nodaļas ““Lēnā” kustība” kopsavilkums	46
II daļa. Pieejas pētījuma rezultātu – praktisko darbu – izstrādei un publiskai izstādīšanai.....	47
4. Pētījuma metodoloģija un autoetnogrāfija.....	47
4.1. Autoetnogrāfijas izpratne	53
4.2. (Autoetnogrāfiskā) pētījuma ētika	53
4.3. Autoetnogrāfiskie dati	54
4.3.1. Apēstās pārtikas arhīvs	55
4.3.2. Pētnieka dienasgrāmata	61
4.4. Nodaļas “Pētījuma metodoloģija un autoetnogrāfija” kopsavilkums.....	63
5. “Lēno” mediju un “dziļās” ilgtspējas mākslas prakse	65
5.1. Mani pirmie “dziļās” ilgtspējas darbi un konteksts.....	65

5.2.	Darbnīca “Eko krāsas”	70
5.3.	Pašilgtspēja un pārtikas audzēšana	74
5.3.1.	“Tomātu-kartupeļu plāns”	75
5.3.2.	“Tomātu-kartupeļu kalkulators”	77
5.3.3.	Ēdiena datu vizualizācijas	79
5.3.4.	“Ēdienu radio”	82
5.3.5.	2019. gada augustā apēstie tomāti	85
5.3.6.	Piecas datu pastkartes	85
5.3.7.	“Datu pīrāgi”	86
5.3.8.	“Ilgtspējas cena”	88
5.4.	Dārzs publiskā telpā.....	91
5.4.1.	Dārzs Tirgus ielā.....	92
5.4.2.	Dārzs izstādē.....	94
5.4.2.	Akvaponika.....	97
5.4.3.	Akvaponikas/ hidroponikas dizains.....	100
5.4.4.	Hidroponika.....	102
5.4.12.	Akvaponikas, hidroponikas darbnīcas un meistarklases	103
5.4.13.	Ananāsu dārzs.....	106
5.4.14.	Augu audzēšanas video (<i>time-lapse</i>)	108
5.4.15.	Novērojumi un secinājumi no ar dārziem saistītām darbnīcām, meistarklasēm un publiskiem objektiem	109
5.5.	Ikdienas prakse kā mākslas darbs.....	110
5.5.1.	Ikdienas prakse	111
5.5.9.	Tele-pieredze “ <i>Natural Growth</i> ” (https://resort.aste.gallery/).....	112
5.6.	Darbi papildinātā realitātē	113
5.6.1.	“Saknes”	113
5.6.2.	Baltais āboliņš	114
5.6.3.	“Kartupeļu ēdāji” un “Ēdienu torņi”	115
5.6.4.	Vēl viens audzēšanas veids.....	116

5.6.5. “Papīra koki”	117
5.7. Nodaļas ““Lēno” mediju un “dziļās” ilgtspējas mākslas prakse” kopsavilkums	118
III daļa. Intervijas	119
6. Mākslinieku kartēšana	119
6.1. Interviju plānošana	119
6.2. Intervijas jautājumi	122
6.3. Interviju rezultātu ierobežojumi	125
6.4. Interviju analīze	126
6.4.1. Intervija ar Janu Glokneru	126
6.4.2. Intervija ar Līnu Kausaiti	130
6.4.3. Intervija ar Bartu Vandeputu jeb Bartaku	133
6.4.4. Intervija ar Evu Mariju Lopezu	137
6.4.5. Intervija ar Tūnu Karelu	140
6.4.6. Intervija ar Bjanku Hlivu	142
6.4.7. Intervija ar Kenu Rinaldo	143
6.5. Interviju rezultātu kodēšana	145
6.5.1. Pirmais kods. Zinātniskai pieejai jā. Zinātniskai pieejai nē	146
6.5.2. Otrais kods. Mērķauditorija zinātnē. Mērķauditorija publikā	147
6.5.3. Trešais kods. “Klaunošanās” publikai. Klaunošanās nē. Klaunošanās politiķiem	148
6.5.4. Ceturtais kods. Institūcijas, galerijas, kuratori	149
6.5.5. Piektais kods. Abstrakcija, mistifikācija, jautājumu uzdošana. Patiesība	150
6.5.6. Sestais kods. Galvenā – mākslinieka motivācija	150
6.5.7. Septītais kods. Viss ir atkritumi	151
6.5.8. Astotais kods. Ignorance ir problēma	152
IV daļa. Gadījumu analīzes	154
7. “Lēno” mediju mākslas un “dziļās” ilgtspējas mākslas darbi	154
7.1. Vide / daba kā mākslas medijs	154
7.2. Dabas ainava kā mākslas medijs	158
7.3. Ēdiens kā medijs mākslā	160

7.4. Tehnoloģiska ekoloģiskā māksla.....	161
7.5. Konceptuāla ekoloģiskā māksla	162
7.6. Gadījumu pētījumu apkopojums	164
7.7. Nodaļas ““Lēno” mediju mākslas un “dziļās” ilgtspējas mākslas darbi” kopsavilkums	165
Nobeigums un secinājumi	166
Pētījuma rezultātu aprobācija	171
Literatūra un avoti	174

Ievads

Pieaugošās vides degradācijas un klimata pārmaiņu seku rezultātā sabiedrībā ir radušies jauni izaicinājumi, kam nepieciešams pievērst uzmanību, lai nodrošinātu dzīvotspējīgu nākotni. Ekoloģiskās krīzes iemesli un simptomi ir globālā atbildība, un tie ietekmē ikvienu ikdienu, un katram indivīdam arī ir jāuzņemas personīga atbildība par esošo stāvokli. Šis pētījums koncentrējas uz “lēno” mediju mākslu un “dziļo” ilgtspēju kā metodēm, kas var palīdzēt veidot izpratni un rīcību saistībā ar šīm problēmām. Māksla var tikt izmantota, lai piedāvātu alternatīvas pieejas, kas veicinātu ilgtspējīgāku mijiedarbību ar vidi, rosinātu pārmaiņas attieksmē pret ekoloģiju.

Pētījums ““Lēno” mediju māksla un “dziļā” ilgtspēja” izmanto autoetnogrāfisku pieeju, dokumentējot un analizējot manas dažādas ikdienas prakses un meklējot veidus, kā šo praksi padarīt universāli pieejamu un pieņemamu, lai veicinātu ieradumu un uzskatu pārmaiņas sabiedrībā dažādās ekoloģijas jomās, ar īpašu fokusu uz ēdiena ražošanu un patērēšanu, dārzniecību, individuālo ilgtspēju un resursu apzinātu izmantošanu. Pētījumā ietvaros radītās un aprakstītās mākslas prakses piedāvā jaunu skatījumu uz pārtiku, kā arī, caur pārtikas audzēšanas praksi, caur dialogu, kura ierosinātais ir pārtika, skata mūsdienu cilvēka attiecības ar dabu, ekoloģiju, un ikdienas patērētāju kultūras ieradumiem.

Darbā analizētas autoetnogrāfiskas pētniecības un autoetnogrāfijā balstītas mākslas prakses metodes, aprakstot arī darba drošticamību, ētiku un novērojumu un secinājumu drošticamību. Darbā piedāvāts jauns teorētiskais konteksts un ieguldījums autoetnogrāfisku mākslas prakses vadītu pētījumu metodoloģijā.

Pētījumā veidots teorētiskais un filozofiskais konteksts praksē balstītas mākslas pētniecības prezentācijas paņēmieniem, aktīvisma mākslas un laikmetīgās ekoloģiskās mākslas darbu prezentācijai. Pētījumā iekļauta ar ekoloģiju un dabas filozofijām saistītu gadījumu pētījumu analīze, skatot institucionāli augsti vērtētus darbus un mūsdienu laikmetīgo un mediju mākslinieku darbus.

Pētījuma novitāte balstās starpdisciplināru metožu un pieeju veidošanā, lai ar mākslas praksi risinātu kompleksus filozofiskus jautājumus ekoloģijas jomā. Disertācijas ietvaros veiktās intervijas un apkopotie gadījuma pētījumi veido inovatīvu kontekstu mākslas, ekoloģijas un sabiedrības attiecībām. Disertācijas ietvaros radītie un publiski prezentētie mākslas darbi, artefakti, prototipi un radītās lekcijas un meistarklases ir pārbaudītas un testētas dažādās auditorijās.

Līdzšinējais tēmas izpētes līmenis

Filozofs Arne Nesa (*Arne Naess*) 1970. gados radīja “dziļās ekoloģijas” filozofijas pamatu, uzsver visu dzīvo radību savstarpējo atkarību un to, ka visām dzīvām radībām un videi ir vērtība pašai par sevi, neatkarīgi no tās praktiskas nozīmes cilvēku saimniecībā. Tajā pat laikā, 1970. gados, ķīmiķis un izgudrotājs Džeimss Lavloks (*James Ephraim Lovelock*) un mikrobioloģe Linna Margulisa (*Lynn Margulis*) attīsta “Gajas teoriju”, kas uztver Zemi kā vienu pašregulējošu sistēmu, kurā visas dzīvās un nedzīvās sastāvdaļas, organismi un to vide, ir savstarpēji saistītas un veido vienotu kompleksu sistēmu, kas kopā uztur dzīvību uz Zemes.

Dona Haraveja (*Donna Haraway*) attīsta ideju par “radniecīgo saišu veidošanu” (*making kin*), piedāvājot argumentus nepieciešamībai veidot jauna veida attiecības, kas ietver ne tikai cilvēkus, bet arī visas organismiskās un neorganiskās būtnes. Haraveja šo ideju sāk attīstīt grāmatā “Kad sugas satiekas” (*When Species Meet*, 2008), šeit koncentrējoties uz to, kā cilvēki un citi dzīvie organismi mijiedarbojas, un kā šīs mijiedarbības ietekmē mūsu izpratni par sevi un citiem. Haraveja aicina uz izpratni par kopdzīvi un mijiedarbību, kas iesaista vairāk nekā tikai cilvēkus, ieskaitot mūsu attiecības ar mājdzīvniekiem, laboratorijas dzīvniekiem, un citām dzīvām būtnēm. Savā “Paliekot pie problēmām: radniecības veidošana Tsulūsīnē” (*Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene*, 2016), Haraveja šo ideju padziļina un izstrādā tās teorētisko pamatu, akcentējot radniecību ar citām dzīvajām būtnēm kā būtisku elementu ilgtspējīgai un iekļaujošai nākotnei. Haraveja šajā darbā risina arī globālās ekoloģiskās krīzes un antropocēna problēmas, aicinot veidot jaunas formas radniecības, kas varētu palīdzēt risināt šīs krīzes.

Emanuela Koča (*Emanuel Coccia*) grāmatā “Augu dzīve: sajaukumu metafizika” (*Life of Plants: A Metaphysics of Mixture*, 2018) aplūko, kā augi un to dzīvības veidi tiek nepietiekami novērtēti mūsu ikdienas dzīvē un filozofijā. Koča apgalvo, ka augi ir fundamentāli visai dzīvībai uz Zemes, tostarp cilvēkiem, jo tie nodrošina skābekli un barības vielas, kas nepieciešamas citām dzīvības formām, taču cilvēku kultūras un zinātniskās pieejas bieži vien nepiešķir augiem pienācīgu nozīmi. Koča uzsver, ka augi ir ne tikai dzīvības avots, bet arī filozofiski un estētiski objekti, kuriem jābūt centrālai lomai mūsu uztverē par dabu un dzīvību. Koča aicina mūs pārskatīt mūsu attieksmi pret augiem, iekļaujot tos kā būtiskus un aktīvus dalībniekus mūsu ekoloģiskajā un filozofiskajā domāšanā, lai mēs varētu pilnībā novērtēt un saprast savu vietu pasaulē.

Koča, Haraveja, Lavloks un Ness savos darbos izceļ ideju par visu dzīvo radību kopīgo un tīklotu līdzāspastāvēšanu. Viņi uzskata, ka dzīve uz Zemes veido savstarpēji saistītu tīklu, kurā cilvēki, augi, dzīvnieki, visas citas dzīvās būtnes un apkārtējā vide cieši savijas un ir atkarīgas viena no otras. Koča uzsver augu centrālo lomu šajā dzīvības tīklā, bet Haraveja aicina

uz radikālu attieksmes maiņu. Lavloks “Gajas teorija” attēlo Zemi kā pašregulējošu sistēmu, kas sastāv no dzīvajām un nedzīvajām sastāvdaļām, bet Nesa “dziļā ekoloģija” uzsver dziļu ekoloģisko attiecību sapratni, kas nepieciešama, lai atzītu un saglabātu bioloģisko daudzveidību. Šī kopīgā tīkloto attiecību izpratne rosina mūs atzīt sarežģīto savstarpējo atkarību, kas ir nepieciešama, lai risinātu mūsdienu ekoloģiskās krīzes un veidotu ilgtspējīgāku nākotni.

Timotija Mortona (*Timothy Morton*) “Tumšā ekoloģija” (*Dark Ecology*, 2016) ir filozofisks darbs, kas piedāvā pieeju ekoloģiskai domāšanai. Mortons izmanto terminu “tumšā ekoloģija”, lai apzīmētu ekoloģisko domāšanu, kas pieprasa apzināties un pieņemt to, ka cilvēku dzīvei ir dziļas un neizbēgamas saiknes ar citām dzīvības formām, kā arī ar visaptverošiem vides procesiem, kuri bieži ir sarežģīti un pretrunīgi. Viņš uzsver, ka cilvēku eksistence ir neizbēgami saistīta ar visaptverošu savstarpējo atkarību, kas pārsniedz tradicionālo skaisto un harmonisko dabas uztveri. Mortons aicina pieņemt neērtību un nenoteiktību, kas saistīta ar mūsu dzīvi ekoloģiski saistītā pasaulē, un meklēt jaunus veidus, kā dzīvot un rīkoties šajā “tumšajā” ekoloģiskajā realitātē.

Koerts van Mensvorts (*Koert van Mensvoort*) savā rakstā “Īstā daba nav zaļa” (*Real Nature is not Green*, 2006) izceļ ideju, ka “īstā daba nav zaļa”, kas provocē pārdomas par mūsdienu cilvēka attiecībām ar dabu un tehnoloģijām. Van Mensvorts izvirza jautājumu par to, kā mēs uztveram dabu laikmetā, kad tehnoloģiskās inovācijas un cilvēka ietekme uz vidi ir visaptverošas. Van Mensvorts piedāvā pārvērtēt mūsu tradicionālās izpratnes par dabu, kas bieži ir idealizētas un nereālas, akcentējot, ka mūsdienu “daba” ir sajaukums no cilvēku veidotiem un dabiskiem elementiem. Šī pieeja papildina Morton tumšo ekoloģiju ar savu uzsvāru uz nepieciešamību pieņemt mūsu eksistences sarežģītību un nekārtību, kur tehnoloģijas un cilvēku aktivitātes ir neizbēgami saistītas ar dabiskajiem procesiem. Van Mensvorts mudina mūs atzīt šo hibrīdās realitātes neizbēgamību un meklēt jaunas izpratnes un mijiedarbības formas starp dabu, tehnoloģiju un cilvēku.

Fēlikss Gvatāri (*Felix Guattari*) grāmatā “Trīs ekoloģijas” (*Three Ecologies*, 1989) piedāvā ideju, ka ekoloģisku krīžu risinājumiem jāapvieno trīs ekoloģijas – vides, kas skar dabiskās pasaules saglabāšanu, sociālās, kas attiecas uz sociālajām attiecībām un to organizāciju un mentālās, kas koncentrējas uz cilvēku prāta un psiholoģiskās labsajūtas aspektiem, – norādot uz šo dimensiju savstarpējo saistību un nepieciešamību pēc integrētas pieejas. Gvatāri uzskata, ka ekoloģiskā krīze ir daudz vairāk nekā tikai vides problēma; tā ietver arī sociālās un mentālās dimensijas. Viņa pieeja ir visaptveroša, aicinot mainīt ikdienas dzīvesveidu, politiku un ekonomiku, lai risinātu ekoloģiskās krīzes kompleksitāti, nevis tikai

tās simptomus. Gvatāri uzskata, ka šāda integrēta pieeja ir nepieciešama, lai risinātu globālās krīzes, un ka katram indivīdam ir jāiesaistās šajā pārmaiņu procesā.

Gregorijs Beitsons (*Gregory Bateson*) un Gvatāri, neskatoties uz to, ka darbojas dažādās nozarēs, abu darbi piedāvā holistisku pieeju, skatot prāta, sociālo un vides mijiedarbību. Beitsons savā “Soļi uz prāta ekoloģiju” (*Steps to an Ecology of Mind*, 1972) analizē, kā cilvēka prāta darbība un kultūra ir savstarpēji saistītas ar ekoloģiskajām un sociālajām sistēmām, uzsverot domāšanas un rīcības modeļu atspoguļojumu sistēmiskajās struktūrās. Abi autori pieprasa būtiskas izmaiņas cilvēku izpratnē un pieejās, lai risinātu globālās problēmas, akcentējot sistēmisku pieeju un izpratni par to, kā sociālās un vides jomas mijiedarbojas, radot jaunas iespējas risinājumiem un plašāku izpratni par pasaules kompleksitāti. Tādējādi, Beitsona un Gvatāri idejas ir savstarpēji papildinošas, veicinot dziļāku skatījumu uz vides, sociālās telpas un individuālā mentālā stāvokļa un tā ekoloģijas savstarpējo atkarību.

Bruno Latūrs (*Bruno Latour*) savā “Atpakaļ pie Zemes: politika jaunajā klimata režīmā” (*Down to Earth: Politics in the New Climatic Regime*, 2018) izvirza provokatīvu ideju par Zemi kā politisko objektu, kas pieprasa jaunas politiskās stratēģijas un pieejas. Latūrs argumentē, ka politiskajā diskursā ir jāiekļauj ne tikai cilvēku sociālie un ekonomiskie jautājumi, bet arī planētas vajadzības un intereses, kas izraisa nepieciešamību pārvērtēt mūsu politiskās sistēmas un to, kā mēs pieņemam lēmumus. Latūrs uzstāj, ka Zemei jāklūst par aktīvu dalībnieku politiskā, nevis tikai par pasīvu objektu, kas jāaizsargā vai jāizmanto, aicinot uz radikālām pārmaiņām, atzīstot Zemi par pilntiesīgu politisko aktoru, kuras intereses ir jāņem vērā tāpat kā jebkuras citas politiskās grupas vai aktora intereses. Šī ideja ierosina būtisku paradigmas maiņu politikā, veicinot politisko teoriju un praksi, kas spēj atbildēt uz mūsdienu ekoloģiskajām un sociālajām krīzēm, kas ir saistītas ar klimata pārmaiņām un vides degradāciju. Latūra piedāvājums ir radikāls aicinājums atzīt planētas aģentūru un iekļaut to visos lēmumu pieņemšanas līmeņos, nodrošinot tās ilgtspējīgu pārvaldību un attīstību.

Pētījuma **objekts** ir “lēno” mediju māksla un “dziļā” ilgtspēja.

Pētījuma **priekšmets** ir patērētāju ikdienas ieradumi un uzskati pārtikas un resursu patēriņa jomās, kas veicina klimata pārmaiņas un arvien lielāku sadrumstalotību starp cilvēku un dabu.

Pētījumā izvirzītais **mērķis**: veidot praksē balstītus materiālus un nemateriālus mākslas darbus un prototipus, ko iespējams pasniegt skatītājam kā pieredzi vai paraugu no kura mācīties, aizgūt idejas – mainot savus ikdienas paradumus tādās jomās kā pārtikas ilgtspēja un pārtikas audzēšana.

Pētījuma jautājumi:

Kādas “lēno” mediju mākslas prakses un darbi var informēt mērķauditoriju par tādām jomām kā ilgtspējīga dārzniecība, biodaudzveidība, ilgtspējīga pārtika, atkritumu un ikdienas patēriņa samazināšana?

Kādi mākslas objekti (mākslas darbi, prototipi) var tikt izmantoti, lai veicinātu sabiedrībā ikdienas ieradumu pārmaiņas?

Lai atbildētu uz jautājumiem, man pētījumā ir būtiski atklāt un definēt, kas ir šī “sabiedrība”. Es piedāvāju šo terminu (sabiedrība), tikai lai izvairītos no tādiem terminiem kā “publika” vai “cilvēki”. “Sabiedrība”, šī darba kontekstā plašā nozīmē, iekļauj arī institūcijas, organizācijas, (cilvēku) plānotus un vadītus procesus, lēmumus; arī amatus (piemēram, kurators, finansētājs, pasūtītājs) utt. “Sabiedrības” definēšana pētījumā ir būtiska, lai atklātu mana pētījuma mērķauditoriju, tās motivāciju un plašāko kontekstu, kas veicina vai traucē pārmaiņu norisi.

Uzdevumi:

1. Formulēt, kas ir “lēno” mediju mākslas darbs un “dziļā” ilgtspēja” mākslā.
2. Attīstīt un aprakstīt autoetnogrāfijas pētniecības metodi mediju mākslas jomā.
3. Analizēt un raksturot pastāvošās vides filozofijas un teorijas un to ideju attīstību.
4. Izpētīt un vizualizēt pastāvošos ar vides tēmām saistītos mākslas darbus.
5. Iekļaut pētījuma ietvaros radītos mākslas darbus un prototipus mākslas vēstures kontekstā.
6. Attīstīt metodoloģiju un labās prakses piemērus, kā mediju mākslas darbi var tikt izmantoti, lai sniegtu vēstījumu par ilgtspējas jautājumiem un vides problēmām.
7. Veidot metodoloģiju un labās prakses piemērus, kā novērtēt “dziļās” ilgtspējas pastāvēšanu mākslā.

Disertācija veidota kā naratīvs pētījums, piedāvājot autoetnogrāfisku pētījuma procesa un iegūto rezultātu analīzi. Pētījumā izmantota kvalitatīvā pētījumu stratēģija, kas balstās uz kvalitatīvo datu ieguvu un analīzi. Pētījumā izmantotās metodes ir radītas dažādu nozaru saplūšanas rezultātā, balstītas eksperimentos un mākslas praksē. Pētījumā izmantotās mākslas praksē balstītas pētniecības metodes un radošā darba prakses izmanto starpdisciplināras, kā arī oriģinālas, pētījuma ietvaros radītas pieejas. Pētījumā radītos rezultātus var iedalīt šādās kategorijās:

- Pētījuma rezultāts ir procesā balstīts mākslas darbs (mākslas objekti, artefakti un nemateriāli mākslas darbi (darbnīcas, meistarklases)) – pētījuma rezultāti atspoguļojami gan instalācijās izstāžu vietās, gan kā dokumentācijas.
- Pētnieka dienasgrāmata, foto, video, artefakti, mākslas prakses un publisko notikumu dokumentācijas kalpo par pamatu pētījumā izmantoto metožu analīzei. Pētījuma dienasgrāmata, foto un video dokumentācija ir ne tikai arhivēšanas paņēmieni, bet arī datu kopums, kas izmantojams arvien jaunu kopsakarību meklēšanai, secinājumu izdarīšanai.
- Radošā inženierija un dari-pats (*DIY*) pētījumā izmantota kā pieeja ekoloģisko mākslas darbu un prototipu veidošanai un izstādīšanai publiskās telpās. Dari-pats pieeja kā eksperimentāla mākslas prakse pēta veidošanas kā pētniecības potenciālu starpnozaru pētījumos.
- Post-mediju mākslas kontekstā radītas mākslas kā pētniecības metodes – mediju lietojums ir pakārtots mākslas darba idejai, nevis mākslas darbs veidots, lai eksperimentētu ar noteiktu formu vai materiālu.
- Mākslinieciskas datu vizualizācijas – apēsto un izaudzēto ēdienu datu vizualizācijas.
- Darbā pētīts, kā ikdienas prakses var tikt skatītas mākslas kontekstā – meklējot jaunus publiskas prezentācijas paņēmienus, kas arī varētu veidot ilgtermiņa pārmaiņas sabiedrībā.

Pētījuma **metodes**: kvalitatīvā kontentanalīze, nepārtrauktā salīdzinošā analīze, diskursa analīze, fenomenoloģiskā analīze, atvērtā novērošana, vizuālās metodes, attālinātā intervija (dziļā intervija), attālinātā fokusgrupa, eksperimenti un kvaziekperimenti (darbnīcas, meistarklases, prototipi, izstādes), gadījuma un gadījumu sēriju analīze (kritisko gadījumu izlase).

Darba teorētiskais pamats balstīts šādās publikācijās: Fēliksa Gvatāri “Trīs ekoloģijas” (1989), Koerta van Mensvorta “Īstā daba nav zaļa” (2006), Timotija Mortona “Ekoloģija bez dabas” (*Ecology without Nature*, 2007) un “Tumšā ekoloģija” (2016), Saša Kāgana (*Sacha Kagan*) “Māksla un ilgtspēja” (*Art and Sustainability*, 2011), Emanuela Koča “Augu dzīve: Sajaukumu metafizika” (2018), Bruno Latūra “Atpakaļ pie Zemes: politika jaunajā klimata režīmā” (2018), Donas Haravejas “Paliekot pie problēmām: radniecības veidošana Tsulūsīnē” (2016), Arne Nesa “Nav neatgriešanās punkta” (*There is No Point of No Return*, 2021).

Pētījums sastāv no 7 nodaļām. Pētījuma pirmā nodaļā pētīts teorētiskais un filozofiskais konteksts pētījumā izmantotajai “dziļās” ilgtspējas idejai. Otrā nodaļa analizē “lēno” kustību

vēsturē un “lēno” mediju mākslu. Trešā nodaļa atspoguļo veidoto teorētisko un filozofisko kontekstu disertācijā attīstītajā mākslas praksē balstītās pētniecības metodēm. Ceturtajā nodaļā izklāstīta pētījuma ietvaros attīstītā un izmantotā metodoloģija. Piektā nodaļa veltīta pētījuma ietvaros radīto un prezentēto mākslas darbu, artefaktu, mākslas objektu un nemateriālās mākslas darbu (lekciju, meistarklašu) aprakstam, analīzei un pašreflekcijai. Sestā nodaļa veltīta pētījuma ietvaros veikto interviju analīzei. Septītajā nodaļā veikts ekoloģiskās mākslas vēstures momentu un mākslas darbu un dažādu mākslinieku pieejas analīzei un gadījumu pētījumiem.

Pētījuma periods: 2016. gada februāris – 2024. gada augusts.

I daļa. Pētījuma teorētiskais un filozofiskais konteksts

1. “Dziļā” ilgtspēja

“Dziļā” ilgtspēja ir viens no diviem maniem pieņemtajiem jēdzieniem, kas abi kopā raksturo manu mākslas praksi – “dziļā” ilgtspēja un “lēno” mediju māksla. “Dziļš” “dziļās” ekoloģijas un “dziļās” ilgtspējas terminos lietots kā pretstats “seklam” – paviršam, nevērtīgam. “Dziļā” ekoloģija balstīta Arnes Nesa (*Arne Naess*) ekosofijā.

Jēdziens ““dziļā” ilgtspēja” šī pētījuma ietvaros ir atvasinājums no termina “dziļā” ekoloģija (*deep ecology*). “Dziļā” ekoloģija ir ideju kopums, kas vēsta, ka visam ir vērtība pašam par sevi, neatkarīgi no tā lietderības cilvēkam. “Dziļā” ekoloģija vēsta, ka cilvēkiem nav tiesību samazināt sugu daudzveidību; cilvēku kultūras bagātība un attīstība pieprasa cilvēku skaita samazināšanu – to pieprasa ne-cilvēku dzīvības formas, kuru daudzveidību un attīstību liedz cilvēku kultūra. (Naess 1973)

Šajā nodaļā aprakstīts kā es saskatu “dziļās” ilgtspējas attīstību ideju vēsturē, apskatītas sakarības starp vairākām filozofijām un dažādiem autoriem. Nodaļā skatīts Fēlikss Gvatari (*Félix Guattari*), Timotijs Mortons (*Timothy Morton*), Arnes Nesa (*Arne Naess*), Džeims Lovloks (*James Lovelock*) un Donna Haraveja (*Donna Haraway*).

“Ilgtspēja” latviešu valodā ir brīvi lietots termins, ko pārsvarā saista ar ekonomiku un saimniecību – resursu organizēšana, izmantošana. Latviešu valodā “ilgtspējīgs” mēdz tik lietots arī kā peļņas raksturojums, piemēram, ilgtspējīga attīstība ir stabili pieaugoša peļņa, ilgtspējīgi darbinieki – lojāli darbinieki.

Tā kā, manuprāt, termina “ilgtspēja” uztveri sabiedrībā mainīt nav iespējams, tad pētījuma ietvaros es piedāvāju lietot terminu ““dziļā” ilgtspēja”, kas raksturo pieeju ikvienai darbībai, plānojot, reflektējot, izvērtējot visa procesa radīto ietekmi uz *Visu* (holistiska pieeja ekoloģijai).

“Dziļā” ilgtspēja pieprasa holistisku pieeju ietekmes novērtēšanai. Manā mākslas praksē un novērtējot mākslas darbus mākslas vēstures kontekstā, man būtisks ir mākslas darba “īstums”, praktiskums, praktiskais pielietojums plašā nozīmē. Manuprāt, ekoloģiskam mākslas darbam ir jābūt kaut kādā veidā lietderīgam – ne burtiski kā utilitāram dizainam interjerā, bet plašā filozofiskā nozīmē –, ekoloģiskam mākslas darbam jārisina kāda problēma, piedāvājot prototipu, izaicinot uzskatus, ieradumus un tradīcijas, vai pievēršot uzmanību kādai problēmai,

kas aktuāla māksliniekam, kādai sabiedrības grupai, sabiedrībai kopumā vai planētai. Tieši šī man vēlme, mana apsēstība veidot vērtīgus, noderīgus mākslas darbus, noveda mani pie dārzniecības un augu izmantošanas mākslas praksē. Mākslas darbu lietderīgums arī ir viens no fokusa punktiem, kas skatīts manās intervijās ar citiem māksliniekiem, kas arī paši strādā ar ekoloģiju saistītās jomās.

Holistiska pieeja cilvēka un dabas attiecību izvērtēšanai ir pamatā daudzu filozofu un domātāju darbos – Gvatari, Mortons, Ness, Lovloks, Haraveja – katrs savā veidā, katrs ar savu intensitātes līmeni skata planētas un visu tās iedzīvotāju, nevis tikai cilvēku, bet visu būtni un sistēmu, savstarpējo atkarību vienam no otra.

Tālāk nodaļā aprakstīti šo autoru darbi, fokusējoties uz mana pētījuma konteksta veidošanu, un kā šo autoru darbi vēstures gaitā veido un papildina “dziļās” ilgtspējas ideju šī pētījuma ietvaros.

1.1. Holistiska pieeja

Filozofi, rakstnieki, mākslinieki u.c. jomu domātāji, kas darbojas ar ekoloģiju saistītām tēmām, uzsver holistiskas pieejas nozīmību. Holistiska pieeja pieprasa skatīt vienoti ekoloģiju, ekosistēmas, savstarpējās attiecības starp sistēmām, politikām, uzskatiem, cilvēkiem, ekonomiku, tradīcijām un dažādiem organismiem. Holistiska pieeja uzsver, ka nav iespējams atrisināt kādu vienu problēmu vai situāciju, neskatot apstākļus un ietekmējošos faktorus dažādos mērogos, t.s. planētas mērogā. Piemēram, nav iespējams glābt kādu vienu apdraudētu sugu, atrisināt klimata un/vai piesārņojuma radītās sekas kādas vienas valsts teritorijā.

Holistiska sistēmiska pieeja nav iespējama ne vietējā, ne nacionālā, pat ne globālā līmenī, jo dažādu līmeņu lēmēj institūcijas un izpildinstitūcijas ir atbildīgas par dažādiem jautājumiem, dažādiem aspektiem, katrs problēmas posms tiek skatīts un lēmumi pieņemti atsevišķi. Holistiska pieeja būtu iespējama globālās politikas līmenī, bet tur tā arī paliek kā atsevišķi ieteikumi, norādījumi, kamēr nacionālās valdības prioritātes vienmēr būs balansa meklēšana starp ekonomisko izaugsmi, vēlēšanu apmierinātību un minimālu globālo ieteikumu klimata pārmaiņu mazināšanai iekļaušanu dienas kārtībā.

Holistiska pieeja ir pretstatāma šobrīd valdošajai redukcionisma pieejai, kurā valstis un organizācijas iegulda resursus, lai “labotu” kādu vienu problēmu, lai glābtu kādu vienu sugu. Izcils piemērs ir ieguldītie resursi, kas tiek veltīti oglekļa savākšanas un uzglabāšanas tehnoloģiju attīstīšanā un radīšanā.

Holistisko ideju pārskats:

1. Nesa "Dziļā ekoloģija" ir balstīta principos, ka visām dzīvajām būtnēm ir vērtība neatkarīgi no to lietderības cilvēkam. Tā popularizē biocentriskās vienlīdzības ideju, norādot, ka cilvēks ir tikai viens no daudziem elementiem plašākā ekoloģiskajā sistēmā. Dziļā ekoloģija aicina pārmaiņas cilvēka hierarhiskās attiecībās ar plašāku vidi, meklējot harmoniju. "Dziļā ekoloģija" atbalstot radikālas izmaiņas politikā un praksē, lai veicinātu bioloģisko daudzveidību un ekoloģisko integritāti.
2. Mortona "Zemes mēroga" (*Earth Magnitude*) jēdziens skata globālo sasilšanu (Mortons konsekventi lieto terminu "globālā sasilšana") un citām vides krīzēm, kuras viņš uzskata par hiperobjektiem – parādībām, kas ir tik plaši izplatītas laikā un telpā, ka pārsniedz mūsu spēju aptvert tā izmēru, nozīmi un ietekmi, un noteikti pārsniedz kādas konkrētas teritorijas robežas. Mortona idejas liek domāt, ka tradicionālās vietējās vai tiešās vides koncepcijas nav adekvātas, saskaroties ar šādām visaptverošām problēmām, un aicina izmantot integrētāku, globālāku pieeju ekoloģiskajai domāšanai.
3. Loveloka "Gajas teorija" izmanto zinātniskās metodes, datus, novērojumus kombinācijā ar filozofiju, cenšoties pierādīt, Zeme funkcionē kā vienota, pašregulējoša sistēma, ko veido fizikāli, ķīmiski, bioloģiski un cilvēciski komponenti. "Gajas teorija" ir cieši saistīta ar "dziļās ekoloģijas" filozofiju un piedāvā dabas zinātniekiem grūti pieņemamu uzskatu, ka Zeme ir dzīvs veselums, kurā cilvēks ir neatņemama sastāvdaļa, ietekmējot un ietekmējoties no Zemes sistēmas.
4. Latūrs piedāvā ideju par "Zemes politiku", par "Zemi kā politisko aktieri" (*terrestrial politics*), kā vēl vienu balsi uz globālās politikas skatuves, kas būtu jāņem vērā, pieņemot politiskus lēmumus. Šī perspektīva novirza uzmanību no globālā vai universālā uz "Zemes" perspektīvu, koncentrējoties uz taustāmām, konkrētām mijiedarbībām starp cilvēkiem un viņu tuvāko vidi, un aicina pārdomāt politiku, iekļaujot tajā arī subjektus, kas nav cilvēki.
5. Haravejas "radniecības radīšana" (*making kin*) aicina pārvērtēt to, kā mēs veidojam attiecības, piedāvājot, ka cilvēkam visbūtiskākās attiecības ir ar tā ģimeni, ar radniekiem, un cilvēkiem būtu jāmaina attieksme, uzņemot savā ģimenē visa veida būtnes, veidojot radniecīgas attiecības ar plašu spektru dzīvības formu. "Radniecības veidošana" iekļauj ideju par izvēli veidot radniecības saiknes ("oddkin"), pārkāpjot tradicionālās bioloģiskās vai nacionālās saites. "Radniecības veidošana" ir Haravejas aicinājums veidot nozīmīgas, cieņpilnas un ētiskas saiknes ne tikai starp cilvēkiem, bet arī starp sugām, tādējādi pārveidojot mūsu kolektīvo dzīvi uz Zemes tā, lai tā būtu ilgtspējīga un taisnīga. Šī pieeja rosina būtiski pārskatīt mūsu lomu un atbildību biosfērā, sasaucoties ar plašākām vides un filozofiskām kustībām, kas izaicina antropocentrisku pasaules redzējumu.

Saša Kāgans (*Sacha Kagan*) savā 2011. gada grāmatā “Māksla un ilgtspēja” kritizē holistiskas pieejas pārāk lielu vienkāršošanu un detaļu ignorēšanu. Tāpat norādot arī, ka holistiskas pieejas rezultātus nav iespējams novērtēt un tātad – pierādīt, ka šāda pieeja ir devusi vēlamu rezultātu. (Kagan 2011)

Savā mākslas praksē, novērojumos darbā ar sabiedrību, intervijās, gadījuma pētījumos un literatūras pētījumos ir radies secinājums, ka sabiedrība nav ieinteresēta atteikties no idejas par nepārtraukto izaugsmi, lai veicinātu globālu labbūtību, piemēram, biodaudzveidības saglabāšanu, resursu patēriņa samazināšanu, jo nepārtrauktās ekonomiskās izaugsmes pārtraukšana nozīmētu ikdienas ērtību zaudēšanu.

Pētījuma ietvaros, diskusijās ar publiku un studentiem (darbā augstskolā, pasniedzot studentiem lekcijas, un publiskos notikumos), intervijās ar māksliniekiem, novērojumos izstādēs, radošajās darbnīcās un meistarklasēs, ir skaidrs, ka katrs indivīds atsevišķi atzīst, ka patērētāju kultūra ir pamats nepārtrauktam nogurumam, pārdegšanai, trauksmei un stresam ikdienas dzīvē un ka tā ietekmē individuālo labbūtību. Katrs indivīds atsevišķi, pavirši un vispārīgi, kritizē patērētāju kultūru un bezgalīgo ekonomisko izaugsmi. Manos novērojumos tomēr jāatzīst, ka ilgtermiņa ietekmi uz manu radošo darbnīcu dalībnieku ikdienas dzīvi šīs atziņas neveido. Tomēr studenti, kas ir nokārtojuši tādus kursus, kā “Dizains ilgtspējai un sabiedrībai” (Latvijas Mākslas akadēmijā), “Ilgtspējīgās mākslas dizains” (RTU Liepājas akadēmijā), kā arī atsevišķi studenti, kas ir apguvuši “Rietumu mākslas vēsturi” manā vadībā, ir komentējuši, ka ir novērojuši ikdienas ieradumu pārmaiņas savās un savu kursa biedru dzīvēs, kas veidojušās tiešā mācību kursu ietekmē.

Pētījuma ietvaros es izvairos piedāvāt globālas, radikālas pārmaiņas, bet gan fokusēties uz individuālo atbildību, kas varētu ietekmēt vietējo organizāciju, uzņēmumu un pārvalžu darbu. Individuālā ilgtspēja, manuprāt, var sākties ar katra viena cilvēka spēju identificēt savus ikdienas ieradumus, kas ietekmē individuālo labbūtību un aizstāt kādus no šiem ieradumiem ar, piemēram, dārzniecību. Ieradumi, kas ietekmē mūs katru šodien, universāli ir saistīti ar stresu un izdegšanu; un katrs no šiem ieradumiem var veidot pozitīvas pārmaiņas arī uz ekoloģiju.

Bruno Latūrs “Atpakaļ pie Zemes” satīriski, bet trāpīgi norāda, ka neviens politiķis netiktu ievēlēts, ja tā sauklis būs “pret izaugsmi”. Latūrs skaidro, ka mūsu vārdu krājumā nav izteiksmes līdzekļu, lai runātu par stāvokli, kas nav bezgalīga ekonomiskā izaugsme. Un viss, kas nav par izaugsmi, ir par regresiju. (Latour 2018)

Pētījuma ietvaros es esmu meklējusi veidus, kā veidot diskusiju plašā sabiedrībā, veidojot darbus publiskā telpā, kas, manuprāt, varētu nevis pamācīt cilvēkus, kā dzīvot labāk, bet gan, kādas ikdienas ieradumu izmaiņas varētu sniegt burtiskus, izmērāmus ieguvumus

katram cilvēkam atsevišķi, un planētai kopumā. Šī pieceja ir paralēla Mortona “Zemes mēroga” idejai. (Morton 2018) Mortons piedāvā domāšanas veida pārmaiņas – nevis fokusēties uz indivīdu, bet mainīt mērogu, skatot planētu kopumā; katrs vismazākais process planētas mērogā kļūst nozīmīgs.

1.2. Nākamā daba jeb “*Next nature*”

“Nākamā daba” jeb “*Next Nature*” ir aktīvistu kopiena, kustība, organizācija, kas pēta un cenšas definēt attiecības starp cilvēku, dabu un tehnoloģijām, veidot savus oriģinālus teorētiskus un filozofiskus pētījumus, gan arī apkopojot pastāvošās prakses, aprakstot un reflektējot par tehnoloģiju attīstību, inovācijām, aktualitātēm. “Nākamās dabas” kustības galvenā publiskā persona un pārstāvis medijos ir nīderlandiešu dizaina un tehnoloģiju pētnieks Kurts van Mensvorts (*Koert van Mensvoort*).

“Nākamā daba” pretstata “īsto” dabu cilvēka radītajai dabai un kultūrai. (Van Mensvoort 2006) Cilvēka veidotā daba ir apzināti veidota vai nejauši radusies – pilsētas, loģistikas sistēmas, darba vietas, sastrēgumi, rindas lielveikalos. Van Mensvorts uzskata, ka cilvēks nav ne spējīgs, ne gribošs dzīvot īstajā, “zaļajā” dabā un tāpēc ir jāpārdefinē, jāpārveido tas, kā mēs redzam un kā mēs runājam par ekoloģiju – ne klimata pārmaiņas, ne dzīvnieku un augu sugu izzušana, ne ūdens un vides piesārņojums, ne draudi pašai cilvēces pastāvēšanai nespēs pārliecināt mūsdienu “kulturālo”, no patērēšanas un kapitālisma ērtības atkarīgo cilvēku par to, ka kādi cilvēku ieradumi nogalina planētu un visu tajā. Van Mensvorts par nepieciešamību pārskatīt dabas terminu saka, ka mūsdienu cilvēka dabas pieredze ir tikai atpūta (*recreational*). (Van Mensvoort 2006) Kā piemēru Van Mensvorts min, ka reklāmās auto vienmēr brauc cauri skaistām, neskartām ainavām, kur šajā izdomātajā lauku apvidū nav redzama neviena reklāma, kamēr mūsu dzīves telpā logo un zīmoli ir klātesoši visur un mēs droši vien varam tos atšķirt labāk nekā putnu vai koku sugas. (Van Mensvoort 2006). “Īstā” daba ir cilvēku interpretācija un pastāv tikai cilvēku attiecībās ar to: “tas, kā mēs izšķiram atšķirīgo starp dabīgo un kulturālo, ir svarīgi, jo tas ļauj saskatīt cilvēku perspektīvu: kāda ir mūsu vieta dabā?” (Van Mensvoort 2006)

“Īstajai” dabai indivīds ir nesvarīgs, cilvēka izdzīvošana ir atkarīga pilnībā no cilvēku kultūras un tehnoloģiju attīstības. Lai gan ir skumji apzināties ciešanas, badu un nāvi, jāapzinās arī, ka pasaule ir pārapdzīvota, pie tam – ar arvien pieaugošu cilvēku skaitu. Eiropas parlamenta nākotnes prognozes vēsta, ka līdz 2050. gadam cilvēku skaits pieaugs līdz 9.6 miljardiem (2019. gadā – 7,7 miljardi), pie tam, 97% no šī pieaugums būs Āzijā un Āfrikā, kur atrodas šobrīd

nabadzīgākās valstīs. Vidējais pieaugums gadā – 82 miljoni cilvēku. (UN Department of Economic and Social Affairs 2019)

Van Mensvorts mūsdienās pieredzamo dabu, to dabu, ar ko saskaras cilvēki šodien savās ikdienās, to dabu, kas ir ārpus cilvēka kontroles – mežonīgā, īstā daba – apraksta kā sastrēgumus, rindas veikalos pie kasēm. (Van Mensvoort 2006) Mūsdienu (ātrā) cilvēka “daba” nav meži un pļavas, pat ne mazdārziņa kopšana vai sēņošana – došanās “zaļumos”, dabā cilvēkam ir slogs vai atpūta, kas reti ir ilgāka par vienu – divām dienām.

1.3. Mentālā ekoloģija

Mentālā ekoloģija ir psiholoģijas un filozofijas termins, kas raksturo cilvēka domāšanas procesus un to saistību uz vidi un apkārtējo pasauli. Jāuzsver, ka terminam nav tieša saikne ar ekoloģiju, vidi, dabu, klimata krīzi u.tml. no kādas dabas saudzēšanas vai dabas glābšanas perspektīvas.

Eko-psiholoģija jeb ekopsiholoģija ir psiholoģijas joma, kas tiecas apvienot ekoloģiju un psiholoģiju. Eko-psiholoģijā iekļaujas, piemēram, meža terapija, dabas terapija, ekoterapija, šamanisms, garīgums, nodarbības dabā, cilvēka un dabas attiecību kultivēšana un atjaunošana. Šo jēdzienu es šeit esmu iekļāvusi un aprakstījusi, bet šis jēdziens manā pētījumā iekļaujas tikai virspusēji; lai gan eko-psiholoģija tiecas atjaunot cilvēka saikni ar dabu, tās fokuss ir cilvēks un, neatkarīgi no atsevišķām metodēm (eko-dizains, ekociemati), tā meklē, kā uzlabot tikai cilvēka labsajūtu (pārsvārā ar galveno mērķi atjaunot indivīda spēju būt produktīvam).

Terminam “mentālā ekoloģija” nav nosakāms viens konkrēts izcelsmes punkts vai kāds viens galvenais jēdziena izgudrotājs. Jēdziens “mentālā ekoloģija” apvieno idejas un terminus no dažādām jomām, tostarp psiholoģijas, ekoloģijas un sistēmiskās domāšanas. Tomēr vairāki domātāji ir snieguši ievērojamu ieguldījumu jēdziena attīstībā un popularizēšanā, katrs pievienojot savu unikālo skatījumu uz to, ko varētu ietvert mentālā ekoloģija:

- Gregorija Beitsona (*Gregory Bateson*) ieguldījums ir saistīts ar idejām, kas skar mentālās ekoloģijas jēdziena attīstību, pateicoties viņa darbam par prāta un vides savstarpējo saistību, kas vispusīgi izklāstīta viņa grāmatā “Soļi uz prāta ekoloģiju” (1972). Beitsona pieeja uzsver, kā garīgie procesi atspoguļo plašākas ekoloģiskās sistēmas un otrādi, izvirzot dziļu savstarpēju saistību starp psiholoģiskajiem procesiem un vides kontekstu.
- Fēlikss Gvatari savā darbā “Trīs ekoloģijas” (1989) paplašina ekoloģijas jēdzienu, tajā iekļaujot psiholoģiskos vai mentālos aspektus, ieviešot savstarpēji saistītus sociālās, vides

un mentālās ekoloģijas jēdzienus. Viņa sistēma nodrošināja politisku un filozofisku pieeju, lai izprastu un risinātu savstarpēji atkarīgas vides, sabiedrības un cilvēka psihes krīzes.

- Urī Bronfenbrenners (*Urie Bronfenbrenner*), lai gan tieši nelieto terminu “mentālā ekoloģija”, psiholoģijā izstrādāja ekoloģisko sistēmu teoriju, kas arī sasaucas ar mentālās ekoloģijas idejām. Bronfenbrennera teorijā ierosināts, ka cilvēka attīstību ietekmē dažāda veida vides sistēmas, kas ietver gan mikrosistēmas, gan makrosistēmas, uzsverot sarežģīto mijiedarbību starp indivīdu un viņa mainīgo vidi.

Antropoloģijas, kibernetikas, lingvistikas un sociālo zinātņu pētnieks Gregorijs Beitsons (*Gregory Bateson*) lieto terminu “mentālā ekoloģija”, meklējot veidus, kā aprakstīt to, kā cilvēka prātu, īpaši ieradumus, ietekmē tā apkārtējā vide. Viņa “mentālās ekoloģijas” koncepcija ir neatņemama daļa no viņa plašākā filozofiskā pētījuma par likumsakarībām, kas saista dzīvās būtnes kopīgā vidē.

Beitsona grāmatā “Soļi uz prāta ekoloģiju” (1972), kā arī dažādās lekcijās un referātos “mentālās ekoloģijas” iedeja raksturo, ka prāts nav ierobežots tikai indivīda iekšienē, bet gan ietver attiecības un mijiedarbību (*interactivity*) ar plašākām sistēmām, tostarp vidi un sociālajās, kultūras un tradīciju sistēmas. Šī koncepcija saistīta ar ekoloģisko domāšanu, uzsverot visu dzīvības formu un to vides savstarpējo saistību un savstarpējo atkarību. Beitsonu īpaši interesēja modeļi, kas savieno dažādus bioloģisko, psiholoģisko un sociālo sistēmu līmeņus, uzsverot atgriezeniskās saites cilpas un to, cik svarīgi ir atpazīt destruktīvas norises, kas var novest pie sistēmiskām krīzēm. Beitsona darbu darbos rosināti jautājumi par atbildības uzņemšanos par vidi, norādot, ka ekoloģisko problēmu risināšanai nepieciešamas izmaiņas ne tikai fiziskajā praksē, bet arī veidos, kā mēs domājam par mūsu attiecībām ar apkārtējo pasauli. Beitsons uzskata, ka, uzlabojot mūsu izpratni par visu sistēmu savstarpējo saistību, var veicināt ilgtspējīgākus un dzīvotspējīgākus veidus, kā dzīvot ekoloģiskāk.

Beitsons nelieto “mentālās ekoloģijas” terminu, bet viņa darbos tiek pētīti un izvērsti mentālo procesu ekoloģiskie aspekti un šo procesu plašāka ietekme uz cilvēka uzvedības un ietekmes uz vidi izpratni. Viņa ieguldījums šajā jomā ir ietekmējis daudzus ekoloģijas pētījumus, sistēmu teorijā u.c. jomās, veidojot pamatu, no kura varēja tālāk attīstīties “mentālās ekoloģijas” ideja.

Beitsona mentālās ekoloģijas pamatā ir ideja, ka prāts nav tikai indivīda iekšienē, bet ir izplatīts sistēmās, kas aptver mijiedarbību starp indivīdiem, sabiedrībām un to vidi. Šeit ir daži galvenie aspekti:

- Prāts un daba ir neizbēgami saistīti ar virkni interaktīvu sistēmu, kurām piemīt organizācijas shēmas ekoloģija.

- Ir būtiski izprast ekosistēmu, tostarp cilvēku kopienu un bioloģiskās vides, savstarpējās saiknes un savstarpējās atkarības. Beitsons uzskatīja, ka šo saikņu neapzināšanās noved pie dažādām mūsdienu krīzēm – no vides degradācijas līdz sociālajiem konfliktiem.
- Meta-modeļi, meta-šabloni (*meta-patterns*) un modeļu-modeļi vai šablonu-šabloni (*pattern-patterns*) Beitsona darbos raksturo to, cik svarīgi ir apzināties attiecību un domāšanas modeļus. Viņš apgalvoja, ka šo modeļu izpratne un to, kā tie veido meta-modeļus, var palīdzēt cilvēkiem pieņemt pamatotākus un ētiskākus lēmumus, veidot padziļinātāku izpratni par sarežģītām sistēmām. Beitsona meta-modelis ir struktūra, kas atkārtojas un ko var novērot dažādos sistēmu veidos vai dažādos tās pašas sistēmas mērogos. Šis jēdziens ir būtisks, lai izprastu Beitsona starpdisciplināro pieeju antropoloģijai, psiholoģijai un bioloģijai.
- Beitsons uzskatīja, ka, identificējot dažādās disciplīnās atkārtojošos modeļus, piemēram, koku augšanas modeļos, neironu tīkla struktūrā un sociālās kopienas organizācijā, mēs varam gūt ieskatu par dažādu sistēmu mācīšanās un adaptācijas būtību. Šī pieeja ir pamatā ekoloģiska, jo tā apgalvo, ka viss ir savstarpēji saistīts.
- Beitsona meta-modeļu koncepcija rosina izmantot holistisku skatījumu uz pasauli, kur meta-modeļu izpratne palīdz pārvaldīt un mijiedarboties starp mikro (individuālajiem modeļiem) un makro (modeļu-modeļiem).
- Beitsona mentālā ekoloģija mudina uz holistisku skatījumu uz cilvēka darbību un ietekmi uz vidi, mudinot apzināties ne tikai tiešo materiālo ietekmi, bet arī niansētāku sistēmu dinamiku.

Fēlikss Gvatari izmanto terminu “mentālā ekoloģija”, lai raksturotu indivīda spēju savu prātu lietot apzināti – spējot nodalīt savas domas un vērtības un vides ietekmes – no apkārtējām norisēm, no masu mediju, reklāmu, politiskām ietekmēm.

Gvatari grāmatā “Trīs ekoloģijas” (1989) nodaļā nodalītas trīs dažādas ekoloģijas:

1. Vides ekoloģija: raksturo cilvēka attiecības ar dabisko pasauli un fizisko vidi. Tas ietver ekoloģisko līdzsvaru, (vides) ilgtspēju un cilvēka darbības ietekmi uz planētu. Gvatari uzsver, ka ir svarīgi saglabāt un respektēt vidi, lai nodrošinātu cilvēku un planētas labklājību ilgtermiņā.
2. Sociālā ekoloģija: raksturo attiecības un struktūras cilvēku sabiedrībā. Sociālā ekoloģija iekļauj tādas jomas kā politika, ekonomika, kultūra un sociālais taisnīgums. Gvatari raksta, ka ir jāapsver, kā sabiedrības struktūras un varas dinamika ietekmē mūsu mijiedarbību savā starpā un ar vidi. Pētot un pārveidojot netaisnīgas un ekspluatējošas sociālās sistēmas, ir iespējams sasniegt taisnīgāku un ilgtspējīgāku sabiedrības pastāvēšanu.

3. Mentālā ekoloģija: attiecas uz mūsu iekšējo, garīgo pasauli un mediju, informācijas un kultūras ietekmi uz mūsu domām un emocijām. Gvatari teksta fokusā ir masu mediju manipulējošā ietekme uz indivīda veidoto realitātes izpratni, uz tā spēju risināt vides un sociālās problēmas. Gvatari uzsver kritiskās domāšanas un radošuma nozīmi, kā arī to, ka cilvēkam jāmaina tā attiecības ar plašsaziņas līdzekļiem, lai veicinātu pozitīvas pārmaiņas. Gvatari ievieš ekosofijas jeb ekoloģiskās filozofijas jēdzienu, kurā savijas ētiskā, estētiskā un praktiskā dimensija, lai izveidotu visaptverošu pieeju ilgtspējīgai dzīvei.

Gvatari “mentālā ekoloģija” ir aicinājums uz rīcību, mudinot pārvērtēt mūsu pieeju ekoloģiskajiem jautājumiem, iekļaujot psihoanalītisko un sociāli analītisko perspektīvu. Gvatari apgalvo, ka vides problēmas nevar atrisināt tikai ar tehnoloģiskiem risinājumiem; tām nepieciešama dziļa mentalitātes un vērtību transformācija. Tas ietver izaicinot kapitālisma vērtības, kritizējot kapitālistisko sistēmu par tās lomu ekoloģiskajā degradācijā un mudina pāriet uz ilgtspējīgākiem, uz sabiedrību orientētiem ekonomikas modeļiem. Gvatari uzsver, ka svarīgas ir individuālas pārmaiņas, kas saskan ar kolektīvu rīcību, lai efektīvi risinātu ekoloģisko krīzi.

Gvatari mentālā ekoloģija piedāvā holistisku skatījumu, kas ne tikai risina vides problēmas, bet arī sociālpolitiskās un personiskās pārmaiņas, kas nepieciešamas, lai ilgtspējīgi pārvaldītu planētas resursus. Tā rosina padziļināti pārskatīt mūsu domāšanu par attiecībām starp sevi, sabiedrību un vidi, norādot, ka ilgtspējīgiem risinājumiem nepieciešamas pārmaiņas visos cilvēka pieredzes līmeņos.

Beitsona darbi top antropoloģijas, lingvistikas un kibernetikas kontekstā, kas ietekmē viņa pieeju, pievēršot lielāku uzmanību komunikācijas modeļiem un sistēmu izpratnes epistemoloģijai. Kamēr Gvatari, kurš bija nācis no psihoanalīzes un filozofijas, vairāk pievērsās politiskajai teorijai, subjektivitātei un kapitālisma kritikai.

Abiem autoriem ir arī atšķirīgs darba konteksts. Beitsons galvenokārt strādāja 20. gs. vidū, savukārt Gvatari darbojās 20. gs. beigās, spēcīgi ietekmējoties no franču poststrukturālisma un 60. un 70. gadu politiskajiem satricinājumiem Eiropā.

Gvatari ir izteikti politisks, tieši iesaistoties aktīvistu kustībās un politiskajās cīņās, īpaši Francijā, kamēr Beitsons, lai gan piemin praktiskas sekas, bieži vien strādā akadēmiski, teorētiskāki.

1.4. Mortona “Tumša ekoloģija”

Pēc Morotna uzskatiem ekoloģiskai domai ir cilpas forma. Šajā cilpā cilvēks apzinās sevi kā sugu – parādās daudz sarežģītāks uzdevums nekā virspusēji. Pieaugošā izpratne par šo situāciju ir tumšas ekoloģijas izpausme. Tumša ekoloģija sākas tumsā kā depresija. Tā šķērso tumsu kā ontoloģisku noslēpumu. Tas beidzas kā tumšs saldums (tumšā šokolāde). Ekoloģiskā apziņa ir cilpa, jo cilvēka darbībām piemīt cilpas forma – ekoloģiskās un bioloģiskās sistēmas ir cilpas. (Morton 2018)

Klimata pārmaiņas ir industrializācijas simptoms, un industrializācija ir masveidā pieaugošas lauksaimniecības simptoms. Var teikt, ka šo pieaugošo lauksaimniecību izraisīja kapitālisms, bet tas arī būtu jāskata kā cilpa: lauksaimniecības un turpmākās industrializācijas paātrināšana ir kapitālisma simptomi.

Mortons uzskata, ka šī brīža izpratne par “kultūras” un “dabas” nošķirumu patiesībā ir agrikultūras un dabas nošķirums, ko ir izveidojuši agrikultūras uzņēmumi un sistēmas, kuru uzdevums ir pārvarēt dabu, lietojot jebkādu līdzekļus. (Morton 2018)

Pētījumā lietots termins ilgtspēja, nevis ekoloģija, kā lieto Mortons un Ness, jo ilgtspēja idejiski ir tuvāka pilsētvidei un cilvēka ikdienas ieradumu maiņai, kamēr ekoloģija vairāk saistīta ar filozofiskām pārdomām un pretošanos – ekosofija, ekofeminisms utt.

Dabas nozīme, pēc Mortona, ir bīstami pārvērtēta, jo “daba” nav definējama – tā ir kaut kas, kas notiek ar cilvēku uzbūvēto telpu; daba cenšas pārrādīt cilvēku būvēto sistēmu par planētas sistēmu.

Salīdzinot ar Van Mensvorta domu, ka mūsdienu cilvēka cilvēka daba nav zaļa, Mortons uzskata, ka visa daba ir cilvēka veidota: “Atroposcēna neiznīca dabu. *Antroposcēna ir daba* tās toksiskā murga formā.” (Morton 2018)

Idejiski nodalot dabu no cilvēka – *dabīgo dabu* no kultūras – rodas skaidrāka izpratne par sabiedrības un cilvēku kopienu ieradumiem, kas ir maināmi un kas ir iemācīti, kas ir lokāli un kas ir tas, kas šodien šķiet vispārpieņemams (jaunā norma).

Tehnoloģijas nevar nodalīt no kultūras. Katras sabiedrības domas un nolūkus var nolasīt no tām tehnoloģijām, ko šī sabiedrība noteiktā laikā attīsta. Vienkāršās sabiedrībās ir redzami vienkārši instrumenti, kas liecina par tās prioritātēm – vienlīdzība un autonomija. Vienkāršie instrumenti ir saprotami un pieejami ikvienam. Modernās tehnoloģijas ir izveidojušas cilvēka atkarību no eksperta – piegādātāja, patenta turētāja, uzņēmuma, standartizācijas.

Dari pats (*DIY*) kultūra veido pretēju domu šai standartizācijai – nekas nav standarts, nekas nav universāls – dizains, dārzniecība, materiāli un vietējā ilgtspēja (kopienas kultūra) ir absolūti atkarīga no konkrētā indivīda un kopienas iespējām un vajadzībām.

“Lēno” mediju māksla un “dziļās” ilgtspējas mākslas darbi un prototipi veido šo kombināciju, kas darbojas pretēji šiem te principi, bet tajā pat laikā arī nav tehnoloģiju noliedzoshi. Tehnoloģijas nav jāskata kā glābiņš, bet kā instruments; pasaules *glābšana* ir cilvēka domu attīstībā.

1.5. Nesa “dziļās ekoloģijas” principi

Atslēgas vārds “dziļā” šajā pētījumā aizņemts tieši no “dziļās” ekoloģijas, kas liek domāt par “patiesu”, “īstu”, “vērtīgu” – labāku kā iepriekš – ilgtspēju.

“Dziļā” ekoloģija ir Norvēģu filozofa Arnē Nesa ieviesta frāze (1973. gadā), kas turpināja ap 1960. gadu aizsāktās politiskās kustības idejas par konservatīvāku pieeju dabas (*enviroment*) saglabāšanai. Vārds “ekoloģija” ir cēlies no bioloģijas zinātnes, kur to lieto, runājot par veidiem, kā dzīvās būtnes savstarpēji iedarbojas cita ar citu un ar savu apkārtni. Dziļā ekoloģija cenšas to veidot, vislielāko uzmanību pievēršot dziļai pieredzei, dziļai izjautāšanai un dziļām saistībām, kas kopā veido savstarpēji saistītu sistēmu. Katra no tām izraisa un uztur citu, kamēr visa sistēma ir, kā teiktu Ness, ekosofija: attīstībā esoša, bet būšanas, domāšanas un darbošanās saskanīga filozofija pasaulē, kas sevī iemieso ekoloģisku gudrību un harmoniju.

Dziļās ekoloģijas kustības pamatprincipi (Naess 2021)

1. Visai dzīvībai ir vērtība pašai par sevi, neatkarīgi no tās noderīguma cilvēkiem.
2. Bagātība un daudzveidība sekmē dzīvības labklājību, un tām ir vērtība pašām par sevi.
3. Cilvēkiem nav tiesību samazināt šo bagātību un daudzveidību, vienīgais izņēmums ir vitālo vajadzību apmierināšana atbildīgā veidā.
4. Cilvēku ietekme pasaulē ir pārmērīga un strauji pasliktinās.
5. Cilvēku dzīvesveidi un kopskaits ir šīs ietekmes galvenie elementi.
6. Dzīvības, arī kultūru, daudzveidība var zelt tikai pie samazinātas cilvēku ietekmes.
7. Tādēļ ir jāmainās ideoloģiskajām, politiskajām, ekonomiskajām un tehnoloģiskajām pamatstrukturām.
8. Tiem, kas piekrīt iepriekšējiem punktiem, ir pienākums piedalīties nepieciešamo pārmaiņu īstenošanā un darīt to mierīgi un demokrātiski.

Nesa “dziļā ekoloģija” saskata vainu mūsdienu krīzēs industrializācijā, kas radīja pārprodukciju pēc Otrā pasaules kara – industrializācija, kas tika radīta, lai nodrošinātu nepieciešamos resursus kara laikā, vēlāk kļuva par dzīves veidu, ko popularizēja, lai uzturētu šo jauno dzīvesveidu. (Naes 2021, 79) “Dziļā ekoloģija” brīdina par to, ka cilvēku ticība

progresam, tehnoloģijām un modernizācijai ir iemesls, kāpēc cilvēki tiek novesto no “pareizā” ceļa, kas būtu – būt vienotam ar dabu. “Daba” “dziļajā ekoloģijā” ir viss, kas nav cilvēks. “Daba” tiek lietota ļoti plašā izpratnē. Bet pārspriedumi par to, kas tieši būtu skatāms kā daba, manā izpratnē, nav “dziļās ekoloģijas” mērķis, un būtu pilnīgi pieņemams, ja katrs arī, balstoties savās pieredzēs, savā izpratnē, iztēlotos to, ko vēlas, lasot un domājot par “dabu”.

“Dziļā ekoloģija” aicina vienkāršot ikdienas dzīvi, atturēties no patērēšanas ieradumiem un patērēšanas rituāliem, tādiem kā – iepirkšanās prieka vai garlaicības dēļ, jaunā pirkšana un visa jaunā apbrīnošana, iekārošana –, aizstājot tos ar produktīvākiem, kādām (planētai) labumu nesošām darbībām. Aicinājums samazināt patērēšanu, samazināt aktivitāti, samazināt ietekmi ir būtiska “dziļās ekoloģijas” daļa – aicinājums pārtraukt pārlicās aktivitātes, ēst mazāk, ražot mazāk, dzīvot lēnāk un tuvāk vienkāršotam dzīvesveidam, saskaņot savu dzīves veidu ar dabiskāku planētas ritmu.

Ness aicina pārtraukt skatīt dabu un dzīvniekus kā resursu, bet gan saredzēt to kā skaistu un kā vērtīgu pašu par sevi. “Dziļās ekoloģijas” filozofijā iekļaujas cilvēka sevis izzināšana, meklējot veidus, kā tas var kļūt par daļu no planētas kopējās ekosistēmas. “Dziļā ekoloģija” saskata dažāda veida imersiju mežonīgajā, neskartajā dabā (*wilderness*), kā ceļu uz cilvēka pašizziņu.

Lai gan Nesa filozofija aicina uz holistisku pieeju ekoloģijai un cilvēku attiecību veidošanai ar apkārtējo videi, Nesa “daba” tomēr tiek aprakstīta no cilvēka skata punkta. Būtiski, ka Nesa “dziļā ekoloģija” apraksta dabu kā kaut ko saudzējamu, sargājamu, iespējams, ceļot to tādā kā idealizētā stāvoklī, kas nevajadzīgi pretnostata cilvēku pret dabu – cilvēks ir slikts, daba ir laba. Šī dihotomija var novest pie pārāk vienkāršotiem morāliem spriedumiem, kad daba tiek uzlūkota vienmēr kā “laba”, bet cilvēks – kā “slikts”, kas nevar pilnībā atspoguļot cilvēka un dabas attiecību sarežģītību. Šāda perspektīva ignorē to, ka cilvēks ir daļa no dabas un ka ekoloģisko problēmu risinājumi prasa cilvēka vajadzību un atbildības integrēšanu dabas sistēmās, nevis to pretnostatīšanu kā fundamentālu pretstatu.

Džeimsa Lovloka (*James Lovelock*) ieviestā Gajas teorija, kuru tālāk attīstīja Linna Marguliusa (*Lynn Margulis*), un “dziļās ekoloģijas” principi, kurus izstrādāja Arne Ness, ir saistīti ar to, kā mēs izprotam Zemi un dzīvību, ko tā uztur. Lai gan “Gajas teorijas” un “Dziļās ekoloģijas” izcelsmes ir atšķirīgas filozofiskā un zinātniskā kontekstā, starp abām pastāv konceptuālas līdzības un kopsakarības.

“Gajas teorija”, kas tiek attīstīta tajā pat laikmetā un klimatā, kad top “dziļā ekoloģija”. “Gajas teorija” paredz, ka Zeme funkcionē kā vienota, pašregulējoša sistēma, ko veido visi dzīvie organismi un to neorganiskā apkārtnē. Šī sistēma palīdz uzturēt dzīvības apstākļus uz

planētas. Saskaņā ar šo uzskatu Zemes bioloģiskie un ģeoķīmiskie komponenti ir cieši integrēti, veidojot sarežģītu, savstarpēji mijiedarbīgu sistēmu, ko metaforiski var uzskatīt par vienu organismu. Viens no galvenajiem “Gajas teorijas” aspektiem ir pieņēmums, ka dzīvība būtiski ietekmē Zemes vidi, palīdzot regulēt globālo klimatu un Zemes ķīmisko sastāvu, tādējādi saglabājot dzīvībai labvēlīgus apstākļus.

Gan “Gajas teorija”, gan “dziļā ekoloģija” uzsver visu dzīvo un nedzīvo Zemes sastāvdaļu savstarpējo saistību un savstarpējo atkarību. Abas kā risinājumu piedāvā holistisku skatījumu uz dabu, kurā cilvēks nav nošķirts no vides, bet ir tās sastāvdaļa. Abas perspektīvas mudina mainīt cilvēku rīcību uz ilgtspējīgāku un videi draudzīgāku praksi, apzinoties cilvēka darbības ietekmi uz Zemes sistēmām.

“Gajas teorijai” pamatā ir zinātnisks pētījums, kura mērķis ir izprast Zemes ekosistēmu regulējošos procesus, bieži izmantojot modelēšanu un empīriskus pētījumus. Turpretī “dziļās ekoloģijas” pamatā ir ētiska, filozofiska un aktivistiska pieeja, kas apšaubā dziļākas vērtības un normas attiecībā uz cilvēka un vides mijiedarbību.

“Gajas teorijā” Zeme bieži tiek personificēta kā sava veida pašregulējošs organisms, kas ir metafora, kurā uzsverta dzīvības kā veseluma līdzdalība savas vides veidošanā. “Dziļā ekoloģija”, lai gan tā uzsver atsevišķu būtņu darbību un vērtību, parasti plašāk pievēršas šādas savstarpējās atkarības morālai, ētikai un praktiskai ietekmei.

Nesa un viņa domubiedru piedāvātā ekofilozofija ir saskatāma citu mūsdienu filozofu, domātāju, rakstnieku un pētnieku darbos, lai gan Nesa paša ieguldījums zinātnē varētu būt skatāms kritiski, jo viņa nav rakstīti ievērojot kādu metodisku vai zinātnisku pieeju tie piedāvā naratīvas rakstītas dienasgrāmatu, prāta plūsmu formā, aprakstot sapņus, vīzijas un meditācijas par pamatu kādiem uzskatiem, politikas pārmaiņu rekomendācijām. “Dziļās ekoloģijas” raksti un grāmatas, pat ja tie tiek noformēti un pasniegti kā teorētiski, tie drīzāk ir manifesti, kas ir nekritiski un viendimensionāli, skatot problēmu tikai no sev interesējošās perspektīvas, piedāvājot pārāk plašus, pat populistiskus uzsaukumus un kapitālisma un industrializācijas kritiku.

“Dziļajai” ekoloģijai manā pētījumā ir būtiska nozīme, jo holistiska pieeja vides problēmu risināšanai ir pamats visām pastāvošajām ar vides problēmām saistītajām kustībām mūsdienās, t.s. politiskajiem ziņojumiem un stratēģijām. “Dziļās” ekoloģijas spriedumi redzami Mortona, Koča, Haravejas rakstos, kā arī Jaunā Eiropas Bauhaus stratēģijā u.c. Ne visas ekofilozofijas uzsver paš-apzināšanos kā centrālo, kā sākuma punktu filozofijas attīstībai, kā tas ir Nesa “dziļās ekoloģijas” gadījumā. Manā pētījumā apzināta dzīve, apzināta darbošanās

(ēšana, iepirkšanās) izriet gan no “dziļās ekoloģijas” un ekosofijas, gan no “lēnās” kustības, kas aprakstīta pētījuma nākamajā nodaļā.

Kā jaunai pētniecei, studējot maģistrantūrā, “dziļā ekoloģija” man šķita, ka spēj norādīt uz un komentēt visas pastāvošās problēmas, kas ir novedušas pie klimata krīzes, biodaudzveidības samazināšanās, mežu izciršana, okeānu piesārņojums, plastmasas un mikroplastmasas piesārņojums, gaisa piesārņojums, eutrofikācija (barības un ķīmisko vielu pārlicie klātbūtne ūdenī, kas veicina vides degradēšanos, aļģu augšanu, ko izraisa pamatā lauksaimniecība, notekūdeņi, satiksme un kuģošana), augsnes erozija, invazīvās sugas, pārtikas krīze un pārāpdzīvotība (problēmas, kas konkrēti nosauktas un aprakstītas “dziļās ekoloģijas” rakstos), pie tam par to rakstot un brīdinot sabiedrību, aicinot uz pārmaiņām jau kopš pagājušā gadsimta vidus. “Dziļā ekoloģija” man šķita būtu pelnījusi lielāku uzmanību, lielāku interesei. Īpaši jau tāpēc, ka tik liels mākslinieku, rakstnieku un filozofu skaits, kas darbojas ekoloģijas jomā, izmanto “dziļās ekoloģijas” retoriku, uz to neatsaucoties. Laika gaitā, skatot “dziļo ekoloģiju” kritiskāk, es redzu, kā tā veido fonu pastāvošajam ekofilozofiju tīklam, ka tās idejas parādās mūsdienu domātāju darbos. Tieši tāpēc savā pētniecībā un praksē es izmantoju atslēgas vārdus “dziļā ilgtspēja,” lai prezentētu šo “dziļās ekoloģijas” piedāvāto mantojumu tā, kā es to saskatu.

1.6. Nodaļas kopsavilkums: “Dziļā” ilgtspēja

Nodaļā “Dziļā” ilgtspēja” tiek iepazīstināts jēdziens “dziļā” ilgtspēja, kas ir viens no centrālajiem terminiem šajā pētījumā. Šīs nodaļas mērķis ir sniegt izpratni par “dziļās” ilgtspējas teorētiskās bāzes pamatu, akcentējot tās saistību ar eko-filozofijām un kontekstu, kādā termins tiek lietots pētījumā. Nodaļā detalizēti aprakstīts, kā “dziļā” ilgtspēja izmantota par fokusa punktu un mākslas prakses virzītāju. Nodaļā ietverta arī “dziļās” ekoloģijas kritika un ierobežojumu analīze, skaidrojot, kā šis koncepts un šī filozofija iekļaujas manā pētījumā.

Nodaļā skatīts, kā “dziļās” ilgtspējas ideja ir attīstījusies, aprakstot tās saiknes ar dažādām filozofijām un autoru darbiem, tostarp Fēlikss Gvatari, Timotijs Mortons, Arnes Ness, Džeimss Lovloks un Donna Haraveja. Šī daudzdimensionālā perspektīva ietver ne tikai ekoloģisko, bet arī ekonomisko un sociālo ilgtspēju.

Pētījumā izmantotais termins “dziļā” ilgtspēja ir atvasināta no Arnes Nesa “dziļās ekoloģijas” filozofijas, kas apgalvo, ka visām dzīvības formām ir vērtība pašām par sevi un ka cilvēkiem nav tiesību samazināt bioloģisko daudzveidību. Ness uzskata, ka cilvēku kultūras bagātība un attīstība prasa cilvēku skaita samazināšanu, lai saglabātu ne-cilvēku dzīvības formas.

Pētījuma ietvaros tapušajā mākslas praksē “dziļā ilgtspēja” akcentē autentiskumu un praktiskumu, norādot, ka ekoloģiskajai mākslai jākalpo kādam funkcionālam mērķim — vai nu filozofiskam, vai problēmu risināšanai. Nodaļā tiek apspriests, kā šī pieeja pētījumā atspoguļojas mākslas praksē, gan arī izmantotajā pētījuma metodēs – intervijās ar citiem māksliniekiem, kas nodarbojas ar ekoloģiskajām praksēm.

“Dziļā” ilgtspēja aicina pievērsties pieejai, kas integrē ekoloģiskās, sociālās un personiskās dimensijas, mudinot pārvērtēt pašreizējās prakses un ideoloģijas, lai veicinātu ilgtspējīgāku cilvēku mijiedarbību ar vidi.

Nodaļa uzsver holistiskas pieejas nepieciešamību, lai visaptveroši novērtētu ietekmes, aicinot uz globālām politikas reformām, kas risinātu savstarpēji saistītus vides jautājumus. Tiek kritizēta esošo sistēmu tendence risināt ekoloģiskas problēmas izolēti, piedāvājot tā vietā globālās politikas līmenī pieņemt holistisku perspektīvu, kas varētu sekmēt efektīvākus risinājumus.

Nodaļā skaidri iezīmēts, kā holistiska pieeja var tikt pretnostatīta šobrīd pastāvošajai redukcionisma pieejai, kurā tiek ieguldīti milzu resursi, lai “glābtu” vai mainītu kādu vienu problēmu, liekot visas cerības uz tehnoloģiju attīstību.

2. “Lēnā” kustība un “lēno” mediju māksla

Pētījuma kontekstu veido vairāki mediju mākslas virzieni, to apakšvirzieni un sociālās uzvedības modeļi – tēmas, kas ir par mazu, lai tās sauktu par mākslas nozarēm, bet mijiedarbojoties var paskaidrot “lēno” mediju mākslu pētījuma ietvaros. “Lēno” mediju māksla ir viens no centrālajiem terminiem pētījumā.

2.1. “Lēnā” kustība”

“Lēnās” kustības aizsākumi saistīti ar pretošanos ātrās ēdināšanas ķēžu iestāžu (*McDonald's*) izplatīšanos ap 1986. gadu (īpaši Itālijā, Francijā) – “lēnā” pārtika (*slow food*). “Lēnās” pārtikas aktivisti popularizēja un pārstāvēja vietējos ražotājus, vietējos zemniekus un vietējos tirgotājus, uzsverot, ka “ātrā” tipa uzņēmējdarbība apdraud tradīcijas un ierasto dzīvesveidu. Mūsdienās vārds “lēns” tiek lietots kombinācijā ar dažādiem jēdzieniem, it kā norādot uz augstāku kvalitāti; pētījumā uzsvērtā nepieciešamība kritiski domāt un izvērtēt dažādus ikdienas dzīves laukus, ko mediji un reklāmas dēvē par “lēniem”, jāizvērtē katrs gadījums atsevišķi, vai piedāvātais *lēnums* tiešām pārstāv jebkādas vērtības.

“Lēnā” kustība aicina cilvēkus “izbēgt no žurku skrējiena” – izvērtēt prioritātes dzīvē, pārstāt apsēstību ar sociālo mediju un e-pastu nepārtrauktiem paziņojumiem, būšanu darbā vai pastāvīgā trauksmes stāvoklī.

Jānodala gan, ka sociālo mediju atkarība, līdzīgi kā savulaik televīzija bija *opijs tautai*, ir īsta problēma, par ko saka, ka, īpaši mileniāļiem (Y paaudze, dzimuši no 1981. līdz 1996. gadam), šī problēma nodara lielāku postu nekā narkotikas vai alkohols (produktivitātes zudums, bojāta emocionālā veselība un spēja veidot un uzturēt sociālu kontaktu ar cilvēkiem. Atkarīgiem cilvēkiem sociālie mediji kļuvuši par vienīgo baudas, prieka un labsajūtas avotu.

“Lēnā” kustība aicina pamest sociālos medijus vai ierobežot tos līdz kaut kādam sev ērtam minimālam stāvoklim, izslēgt darba e-pastu paziņojumus ārpus darba laika, izslēgt zvana signālu miera stundās.

“Izbēgšana no žurku skrējiena” ir ideja, kas ar dažādiem nosaukumiem parādās un pazūd ik pa laikam. “Lēnā” kustība aicina pavadīt kvalitatīvu laiku ar ģimeni, ierobežot darba stundas un darba pienākumus un nodarboties ar kādu vaļasprieku, mainīt darbu uz mazāk ienesīgu, bet tādu, kas sniedz lielāku gandarījumu un lielāku radošo brīvību. Lai arī cik biedējoša ir tāda doma, ir jāsaprot un jāpieņem, ka lēnām, bet neizbēgami, lielāko daļu no mūsdienu darba vietām nomainīs automatizācija un roboti. Piemērs šim ir pašapkalpošanās kases veikalos (šobrīd nemaz neiedziļinoties, cik bezjēdzīgi vispār ir šādi noliktavas tipa

veikali, kas būtu tik ļoti viegli aizstājami ar mājas lapu vai aplikāciju, tādā veidā taupot tik daudz resursus...). Otrs piemērs – automatizēta grāmatu izsniegšana un pieņemšana bibliotēkā; un solis tālāk – elektroniskie lasītāji, elektroniskās grāmatas un fiziska bibliotēka vairs nav nepieciešama.

Iepirkšanās un grāmatu izņemšana vēl vairāk samazinās kontaktēšanos ar līdzcilvēkiem un vēl vairāk paātrinās dzīves ritmu. Vēl vairāk būs jāpavada laiks datorā (telefonā).

Par bibliotēkām atbilde ir pietiekami vienkārša – elektroniskās grāmatas samazinās papīra patēriņu un ar to saistītās izmaksas; grāmatu nolietošanās vairs nebūs problēma. Un ar šo es noteikti nedomāju, ka grāmatas izzudīs – prasmes, kas saistās ar grāmatas veidošanu ir mākslas un amatniecības veids, kas būtu jāvēlēt *īstu* grāmatu izdošanai. Cilvēki joprojām varēs taustīt un ošņāt *īstas* grāmatas, kam tas šķiet svarīgi. Par e-grāmatām pēc iespējas ātrāk ir jāklūst skolēnu un studentu darba burtnīcām un mācību grāmatām, visām avīzēm un žurnāliem, *lētajiem* melnbaltajiem komiksiem, izklaidējošiem kabatas romāniem papīra vākos – tas viss ir naudas pelnīšana kādam, kas nevienā brīdī nedomā un neiedziļinās mūsdienu ekoloģijas problēmās.

Nākotnes vīzijā ikdienas iepirkšanos varētu veikt pats ledusskapis un gudrā māja – pasūtot ģimenes iecienītos ēdienus, dzērienus u.c. nepieciešamo ar piegādi uz mājām, lai pašam cilvēkam vairs nebūtu jāsēž sastrēgumā, jāstāv rindā veikalā, pilnīgi atsakoties no impulsīviem pirkumiem un izvairoties no veikalu preču izvietošanas trikiem. Uz veikalu tad varētu doties prieka pēc – brīvajā pēcpusdienā doties pie vietējā ražotāja, nodoties garām sarunām par viņa tradicionālās zemniecības praksēm utt.

Ja sekotu šiem principiem – atteikšanās no sociālo platformu ikdienas izmantošanas vai vismaz to izmantošanas ierobežošanas, veidot harmoniskāku līdzsvaru starp “dzīvi” un darbu, izmantot tehnoloģijas un pieejamās ikdienas norišu automatizācijas tehnoloģijas – rezultātā varētu iegūt ap 3 stundas brīva laika katru dienu, ko varētu pavadīt, piemēram, audzējot tomātus.

Maza izmēra, zema ieguldījuma dārzniecība ir gan meditatīva, gan nodrošina regulāras fiziskas aktivitātes, ļauj vaļu radošai domāšanai, atbrīvo no stresa, ļauj pavadīt laiku ģimeni, ar bērniem, mazbērniem, mācot tiem dārzniecību un savas zemes mīlestību. Pārtikas audzēšana var arī uzlabot ikdienas pārtikas kvalitāti – nekas nav vēl lokālāks un vēl ekoloģiskāks par paša audzētu pārtiku.

Personīgā motivācija audzēt tomātus nāk no bērnībā ieaudzinātā un arī no tā, ka tomāts ir ļoti pateicīgs augs eksperimentiem – to audzēt ir salīdzinoši viegli, tas aug pietiekami ātri un piedod dažādas neprecizitātes, ja tikai ir kaut neliela interese izaudzēt augu līdz ražai. Pētījumā

apskatīti dažādi eksperimenti un modeļi, kā audzēt pārtiku pēc iespējas mazākā telpā – uz palodzes, uz balkona, kā integrēt zaļumu audzēšanu istabas dizainā un dekorā. Projektos izvēlēti tomāti tikai tāpēc, ka es pati labprāt ēdu tomātus gandrīz katrā ēdienreizē un ar tomātiem saistās mīļas bērnības atmiņas, kad dzīvoklī dzīvojošā vecmamma gandrīz katru pēcpusdienu nāca uz mūsu privātmājas sētu, kurā audzēja tomātus (un starp vecmamma tomātiem vectēvs audzēja tabaku). Jebkurā piemērā tomāti var tikt aizstāti ar sev tīkamāku augu.

Ja katrs cilvēks aizstātu kaut mazu daļu no savas ikdienas pārtikas ar paša audzēto, tas būtu liels solis pretī veselīgākai kopīgai nākotnei.

“Lēno” mediju manifestā, uz kā balstīta šīs vienas kopienas veidotā un uzturētā mājas lapa, izdalītas 14 pamatidejas, no kurām svarīgākās uzsver, ka “lēnie” mediji ir **saistīti ar ilgtspēju, mono-darbošanos** (*monotasking*), kas pieprasa pilnu uzmanību radot un patērējot mediju, tāpat kā ražojot pārtiku, gatavojot un pusdienojot. “Lēnie” mediji tiecas uz perfekciju, augstu kvalitāti, “lēns” dizains ir pilnībā intuitīvs un atbilst cilvēka vēlmēm un tā saskarne ir veidota balstoties instinktos. **“Lēnie” mediji popularizē lokālas idejas un problēmas globālā sociālo mediju kontekstā**, tās izplatot un popularizējot ar ieteikumiem (*like, share*) nevis reklāmām un apmaksātiem rakstiem. Kopienas manifestā “lēnie” mediji ir nodēvēti par auriskiem (saistītiem ar auru), kas rada sajūtu, ka noteiktais medijs pastāv tikai noteiktajā brīdī lietotāja dzīvē. “Lēnie” mediji ir **progresīvi nevis reakcionāri**, tie nedarbojas pretēji sociālajiem medijiem, bet veido citu attieksmi to lietošanai, tie ir tādi, kas nezaudē savu aktualitāti laika gaitā. (*The Slow Media Manifesto* 2010)

Aprakstītais “lēno” mediju manifests nav vienīgais “lēno” kustību apraksts – var lasīt “lēnos” manifestus tādām tēmām kā: ritenbraukšana, zvejniecība, lasīšana, rakstīšana (gan jau iepriekš aprakstīto sociālo mediju, žurnālistikas, kā arī daiļliteratūras), interneta lietošana, zinātne, pilsētu un māsaimniecību plānošana, uzņēmējdarbība, dizains, tūrisms un ceļošana, komunikācija, bērnu audzināšana, tehnoloģijas un, protams, māksla.

“Lēnās” kustības aizsākumā 1986. gadā, galvenie kustības virzieni bija – **veidot un uzturēt attiecības, kas veidojas starp patērētāju un produktu ražotāju** (pārtikas izejvielu un produktu ražotāju, izplatītāju un pārdevēju), saglabājot to uzticību kurā balstījās Itālijas kultūra, eksports un tūrisms. “Katrai paaudzei viss jāsāk no jauna”, saka “lēnās” pārtikas kustības aizsācējs Petrini intervijā ar *The Independent* 2009. gadā. Petrini salīdzina mūsdienu pasaules kārtības pārmaiņas no pasaules, kurā Prometejs nozaga uguni, uz Noasa šķirstu – aicinot beigt censties pasauli mainīt un sākt domāt, kā to glābt, stāstot: “Nākotne ir tīta nezināmajā. Ideja par moderno ir novecojusi; šodienas izaicinājums ir atgriezties pie maza mēroga, roku darba, vietējiem izplatītājiem – jo tas, ko mēs šodien saucam par “modernu” ir

novecojis. Krīze, kuru mēs piedzīvojam ir sistēmas un vērtību krīze. Lai to pārvarētu, ir jāmaina attieksme.” (Petrini 2009)

Salīdzinot “lēnās” pārtikas un “lēno” mediju kustības manifestus (1986. un 2010. gads), to pamatvērtības nav mainījušās – **vietējās kultūras saglabāšana, ilgtspējīga ražošana** (ilgtspējīgs viss process no uzņēmējdarbības modeļa līdz izplatīšanai), **godīga samaksa par darbu, cieņa pret vidi, dzīvniekiem, kultūru, vēsturi un cilvēkiem.**

“Lēno” mediju mākslas kustība ir apzīmējums, kuru lieto, lai kategorizētu **procesā balstītus mākslas darbus un instalācijas, kas bieži ir saistītas ar ilgtspēju, ekoloģiju** (vides ekoloģiju, prāta ekoloģiju, pārtikas ekoloģiju u. c.), **daļēju atteikšanos vai kritiskas attieksmes veidošanu pret sociāliem un masu medijiem kā laika kavēkli un dzīves stila veidotāju, attieksmes paušanu par vai pret pilsētvides attīstības virzieniem un industrializāciju, ikdienas dzīves komerciju, kā arī sabiedrības izglītošanu vai tās apziņas celšanu dažādu jomu ietvaros.**

“Lēnā” kustība mana pētījuma ietvaros saistīta ar cilvēka stāvokli, kurā cilvēki izjūt “pārdegšanu”, ir noguruši, jūt, ka zaudē kontroli, zaudē darba spējas, interesi par notikumiem, kas iepriekš tiem ir sagādājuši gandarījumu.

2.2. Mediju māksla

Mediju māksla ir plašs mākslas žanrs, kas ietver darbus, kuros būtiska loma ir dažādu mediju tehnoloģijām, piemēram, video, skaņas māksla, digitālās un interaktīvās tehnoloģijas, virtuālā un papildinātā realitāte, internets. Mediju mākslas galvenā iezīme ir kādu tehnoloģiju izmantošana – darba estētikai, kā izteiksmes līdzekli un kā radošo paņēmieni.

Pirmie mediju mākslas darbi mākslas vēsturē sāk parādīties 20. gadsimta sākumā, iezīmējot tehnoloģiju un mākslas saskarsmes punktu. Mediju mākslas izpausmes var saukt par eksperimentālām, izmantojot toreiz jaunās tehnoloģijas, piemēram, fotogrāfiju, kino un agrīnās elektroniskās ierīces.

Par vienu no pirmajām mediju mākslas formām varētu tikt uzskatīta kinētiskā māksla, kuras iezīmes var saskatīt jau 19. gadsimta beigās, bet kas kļūst atpazīstama laikā no 1920. līdz 1960. gadiem. Kinētiskās mākslas pārstāvji meklēja jaunus izpausmes veidus un radīja tādas kā kustīgas skulptūras – izmantojot kustību vai ilūziju par kustību kā galveno izpausmes veidu.

Mediju māksla plašāku atpazīstamību gūst ap 1960. gados, kad mākslinieki sāka eksperimentēt ar foto, video, televīziju, radio un elektroniskajiem medijiem. Mediju māksla ir ļoti dinamiska un pastāvīgi attīstās, reaģējot uz jaunākajām tehnoloģiju tendencēm un sabiedrības izmaiņām.

Vēlāk tiek lietots arī termins “jauno mediju māksla”, kas arī izmanto tehnoloģijas kā savu darba instrumentu, bet šeit fokuss vairāk ir uz jaunākajām un arī eksperimentālām tehnoloģijām – sākotnēji tas ir internets, interaktīvās tehnoloģijas, vēlāk arī virtuālā, papildinātā realitāte.

“Mediju māksla” ir plašāks termins, kas var raksturot dažādas pieejas mākslas radīšanas praksei, kamēr “jauno mediju māksla” pamatā raksturo eksperimentālāku pieeju un darbu ar jaunākajām tehnoloģijām.

Savā pētījumā es izmantoju dažādus medijus, lai attīstītu savus darbus un savu mākslas praksi. Tehnoloģijām manos darbos parasti ir neaizstājama loma – atsevišķi darbi ir eksperimenti ar “medijiem” – veidojot darbu versijas un variācijas, arvien attīstot un mērogojot darbu dažādu rezultātu iegūšanai. Savā mākslas praksē par savu mediju es uzskatu arī augus un audzēšanas prakses, ko es dēvēju par “lēnajiem” medijiem.

2.3. “Lēno” mediju māksla

2008. gadā notika pirmā “Lēnā mākslas diena”. Oriģināli “*Slow Art Day*”, kas, var tikt tulkota kā “Lēnā mākslas diena”, lai gan to konceptuāli drīzāk būtu jāsauc par “lēnās skatīšanās dienu” vai “lēnā muzeja dienu”, nevis “Lēnās mākslas dienu”. Šī notikuma pamatā ir aicinājums skatītājam pavadīt pēc iespējas ilgāku laiku muzejā vai galerijā skatoties uz nelielu skaitu darbu, fokusējoties uz mākslas pieredzes baudīšanu “lēnām”. “Lēnā mākslas diena” iesaka apskatīt piecus darbus; skaitlis, kam nav nekāda pamatojuma. “Lēnā mākslas diena” arī aicina dalībniekus/ skatītājus publiski reflektēt par piedalīšanos notikumā; iesaka muzejiem un galerijām nodrošināt platformu diskusijai. [SlowArtDay.org].

Kā “Lēnās mākslas dienas” preses attēls redzams cilvēki, kas sēž un vēro Džeksona Polloka “Viens: numurs 31”. Man šķiet, šī attēla izvēle saistīta tikai ar darba vispārēju atpazīstamību, nevis kā atsauce uz modernismu. Citos publicitātes attēlos redzamas marmora statujas un reliģiski kokgriezumi.

Jāuzsver, ka “Lēnā mākslas diena” ir publicitātes notikums, kas cenšas piesaistīt skatītājus muzejiem un galerijām, kam nav nekādas saiknes ar “lēno” kustību. Pētījumā “Lēnā mākslas diena” pētījumā izsmēlošāk nav skatīta.

Tāpēc, ka “Lēnā mākslas diena” ir pietiekami atpazīstams un aprakstīts notikums, es savā pētījumā izmantoju terminu ““lēno” mediju māksla”. Šo terminu izmanto arī mākslas teorētiķi un pētnieki Kevis Hamiltons (*Kevin Hamilton*) un Katja Kvasteka (*Katja Kwastek*)

savās publikācijās, aprakstot dažāda veida mākslas darbus, pieredzes, instalāciju darbus un nemateriālus darbus, fokusējoties uz līdzīgiem mākslas analīzes aspektiem, kā es to daru savā pētījumā, piemēram, ilglaicīgs darba tapšanas process vai skatītāja pieredzes veidošanās ilglaicīgā darba apskatē.

“Lēno” mediju māksla” termins ir balstīts “lēnās” kustības principos. Hronoloģiski pirms “lēno” mediju mākslas” tika pietiekami plaši pētīti un izmantoti “lēnie mediji”, kas uzsvēra apzinātu ziņu un mediju radīšanu, izplatīšanu un patērēšanu. “Lēnos medijus” popularizē vācu pētniece, “Lēno mediju institūta” līdzdibinātāja Sabrina Davida (*Sabrin David*) kopā ar kolēģiem – Benediktu Kūleru (*Benedikt Köhler*) un Jorgu Blumtritu (*Jörg Blumtritt*). “Lēno mediju” koncepts attīstās un tiek izplatīts kopš 2010. gada. “Lēno” mediju mākslas” termina lietojuma aizsākumi publikācijās un mākslas zinātņu konferencēs novērojams ap 2015. gadu.

Pētījuma septītā nodaļa veltīta gadījumu pētījumu analīzei, mākslas vēstures apskatam. Šī nodaļa novietota pētījuma beigās, nevis šeit, lai lasītājs vispirms iepazītu manu praksi un manu pieeju, ko pēc tam var salīdzināt ar citiem paņēmieniem.

“Lēno” mediju mākslas objekta definēšana mana pētījuma ietvaros parādās dažādās nodaļās un kontekstos. Šajā nodaļā es centos apkopt savai praksei nozīmīgo kontekstu, lai lasītājs varētu labāk izprast tālāk tekstā aprakstīto manu mākslas praksi.

Manā mākslas praksē un savā pētījumā, es piedāvāju uzskatu, ka “lēno” mediju mākslas darbs ir apskatāmais objekts, neatkarīgi no tā stāvokļa vai “attīstības posma” apskates brīdī. “Lēno” mediju mākslas darbam nav viennozīmīgi jārisina kādas vides problēmas, tas var arī būt estētisks, performatīvs, pašreflektīvs.

“Lēno” mediju mākslas objekta izstādīšanas veids un forma ir lēmumu kopums, kas tiek pieņemts sadarbojoties māksliniekam ar galerijas kuratoru – kas nozīmē, ka izstādē “lēno” mediju mākslas darbs var būt arī darba dokumentācija.

Es savā pētījumā par otru fokusa punktu esmu izvēlējusies “dziļo” ilgtspēju, pētot mākslas darbus, kas tiek veidoti ar kaut kādu mērķi – risināt problēmu, informēt, komentēt vides jautājumus, problēmas u.tml. Tieši “lēno” mediju un “dziļās” ilgtspējas mākslas apvienojums veido kontekstu maniem praksē balstītiem mākslas objektiem.

1. att. "Dzīlās" ilgtspējas darba lauks (vizuālais materiāls izstrādāts pētījuma ietvaros)

2.4. Laika dimensija "lēno" mediju mākslā

Procesā balstīta māksla, performance, skaņas māksla un citi mākslas veidi sevī iekļauj laika plūdumu kā tiešu sastāvdaļu. Skaņas mākslas darbu nav iespējams noklausīt īsākā laika posmā kā tas paredzēts. Performances māksla attīstās noteiktā laika plūduumā un var būt ļoti atšķirīga performances sākumā un beigu posmā. Citi kultūras objekti, piemēram, teātris, deja, koncerts, balets arī sevī iekļauj laika plūdumu. Tātad – laika plūdums un pieredzes gūšana nav unikāls aspekts tikai modernismam vai laikmetīgai mākslai.

Viens no "lēno" mediju mākslas darba unikālākiem laika dimensijas skatījumiem būtu mākslas objekta mainīgums; mākslas darbs izstādē ir "dzīvs". Ja par "lēno" mediju mākslas darbu tiek uztverts izstādē/ notikumā redzamais objekts, priekšmets vai pieredze, tad šeit redzamas paralēles ar "zemes mākslu".

Manā mākslas praksē darbi ir nepārtraukti mainīgi; bieži vien pakļauti ārējām ietekmēm, ir atkarīgi no citu cilvēku kompetencēm (notikumu organizētāji, apkalpotāji, muzeju un galeriju darbinieki, apmeklētāji). Tāpat arī mākslas darbi izstādē mainās, ja tajos tiek izmantoti augi – ja ir labi apstākļi, kompetenti darbinieki, tad augi aug, ja labu apstākļu nav, tad augi iznīkst.

2.5. Skatītāja loma un perspektīva

Modernisma filozofija – iepriekš pastāvošo vērtību noraidīšana, inovatīvas un eksperimentālas mākslas prakses –, minimālisms, zemes māksla, anti-estētika mākslā veido

mākslas vēstures bāzi “lēno” mediju mākslai. Man pētījums nav paredzēts tradicionālo mākslas vēstures interpretāciju apšaubīšanai, lai gan, iespējams, atsevišķas interpretācijas ir balstītas manos novērojumos.

Modernisma mākslinieki izaicina skatītāju un liek tam pārdomāt dažādas idejas – reliģiju, cilvēka lomu, industrializāciju, politiku, kultūru, masu kultūru u.t.t. Nozīmīgs konceptuālisma mākslinieks, kas arī perfekti ilustrē attiecību estētiku, un, manuprāt, būtu jāatpazīst ikvienam, lai spētu novērtēt, ikvienu mākslas darbu, kurā skatītājs drīkst vai tiek aicināts ņemt daļu no mākslas darba sev līdzī – Fēlikss Gonzales-Toress (*Félix González-Torres*). Gonzales-Toresa darbi maina savu formu un izskatu izstādes norises laikā un to interpretācija ir pilnīgi atkarīga no skatītāja zināšanām par vēsturi, par mākslinieka biogrāfiju; interpretāciju noteikti ietekmē arī katra skatītāja dzīves pieredze un identitāte.

Cita pieeja skatītāja lomai un skatījumam/ vērojumam ir vienam no zemes mākslas aizsācējiem, kuru interesē skatītāja perspektīvas veidošana burtiskā, vietas nozīme. Roberts Smitsons (*Robert Smithson*) savus darbus veidoja tā, lai skatītājs būtu spiests vai ieinteresēts meklēt pats savu skata punktu; skatītāji tiek aicināti Smitsona darbus arī apmeklēt dažādās sezonās, laikapstākļos, dienas laikos. Smitsona un citi zemes mākslas darbi aprakstīti 6. nodaļā.

Fluxus “Heppeningos” skatītājs bija daļa no mākslas darba, cenšoties gāzt ideju, ka mākslas darbam ir nozīme pašam par sevi. Jurgā Mačūnas (*Jurgis Mačiūnas*) utopiskās sociālisma idejas un viņa “filozofija” jūtama arī viņa darbos un Fluxus notikumos.

Paralēli tiek piedāvāta arī “*Sociale Plastik*” (sociālā skulptūra), kuru apraksta Džozefs Bojs (*Joseph Beuys*) 1960. gadu beigās. “*Sociale Plastik*” piedāvā ideju, ka ikviens var būt mākslinieks, jebkas var būt mākslas darbs – māksla tiecas veidot pārmaiņas, un ikviena dzīves detaļa var būt mākslas darbs. Bojsa mākslas darbi aprakstīti septītajā nodaļā.

Mana darba ietvaros, visas modernisma un post-modernisma iezīmes kalpo par pamatu tam, ka par mākslas darbiem var tikt sauktas un uzskatītas arvien dažādākas radošās izpausmes, aktīvisms, akcijas, rīcības – neatkarīgi no tā, vai paši darītāji uzskata sevi par māksliniekiem, vai nē. Un vēl jo vairāk – māksliniekam nav jāiegūst formāla izglītība, lai piedāvātu savas idejas, konceptus un objektus publiskā telpā.

Izstādes un skatītāja loma

Pētījuma ietvaros radītie prototipi veidoti vadoties manās interesēs un pētījuma ietvaros iegūtajos datos un novērojumos, kas dažreiz arī tiek interpretēti subjektīvi. Tomēr veidoto prototipu mērķauditorija tiek plānota pēc iespējas plašāka.

Prototipu ieviešana publiskā telpā man ir ļāvusi veikt formālus un neformālus novērojumus, kā dažādu indivīdu izglītība, pieredze, vecums un sociālais stāvoklis ļauj tiem uztvert un novērtēt radītos prototipus.

Izstādēs un publiskos notikumos bieži ir nācies dzirdēt negatīvus komentārus par dārzniecības prototipu izstādīšanu mākslas kontekstā; visspilgtākie piemēri, kas ir atstājuši iespaidu uz manu tālāko darbību un to, kā es runāju par savu pētījumu – ir būtiski likuši pārvērtēt izvēlētos teikumus un salīdzinājumus katrā šajā situācijā, lai nākotnē izteiktos skaidrāk, precīzāk, interesantāk –, ir:

- vairākkārt izstāžu apmeklētāji ir jautājuši, vai no manis var nopirkt kādas “īstās” dārza indes, jo tās, kas pieejamas patērētājam, neko nedara.
- RIXC Mākslas un zinātnes konferencē “*Splintered Realities*” 2022. gadā mana paneļa moderatore paziņoja, ka mans pētījums ir neaktuāls, ko viņa pati darbojas mazdārziņu kopienā, un šī kopiena ir pilnīgi ekoloģiska.
- Jaunā Eiropas Bauhaus organizētā un administrētā projekta starpatskaitē 2022. gada nogalē viena no ekspertēm izteica apgalvojumu, ka nesaprot, kāpēc es runāju par mauriņiem un dzeramā ūdens lietošanu mauriņa laistīšanai: “katram ir tiesības darīt, ko tas grib”. Es joprojām ceru, ka šis apgalvojums bija provokācija, nevis viedoklis.
- Starpaugstskolu pedagogu tīklošanās pasākumā Latvijas Mākslas akadēmijas lektore izteica viedokli par manu pētījumu: “Tas taču nav nekas, mana vecmamma savā siltumnīcā audzē vairāk tomātus”.

Darbu un prototipu publiskas prezentācijas un izstādīšanas publiskā telpā man ir ļāvusi attīstīt valodu, kurā es varu runāt ar savu mērķauditoriju; es izmantoju savas negatīvās pieredzes, lai piedāvātu papildus informāciju un citas perspektīvas skatītajām problēmām.

Es bieži domāju, vai šie augstāk uzskaitītie komentāri ir atstājuši iespaidu arī uz pašiem komentētājiem, pēc laika, kad konkrētā momenta pārsteigums un šoks ir pārvarēts, būtu gribējies atgriezties pie tālākas diskusijas, lai no katra no šiem cilvēkiem dzirdētu padziļinātāku viedokli, kāpēc tiem mans pētījums šķiet neaktuāls. Tas, protams, nav bijis iespējams.

2.6. Māksla par ekoloģiju

Par ekoloģiskās mākslas sākumiem mākslas vēsturē parasti uzskata zemes mākslu (1960.). Plašākā kontekstā, mācību grāmatās, kas skata aizvēsturisko mākslu, arī alu gleznojumi var tikt nodēvēti par ekoloģiskās mākslas aizsākumiem, kas, iespējams, var būt interesants ekoloģiskās mākslas aspekts. Alu gleznojumi reprezentē cilvēka attiecības ar dabu, izmanto

dabas materiālus un elementus kā medijus. Tomēr šī pētījuma ietvaros šis aspekts nav būtisks, vairāk fokusējoties uz 20. gs. vidū attīstīto ekoloģiskajās mākslās pieeju.

Tomēr varam skatīt arī agrākus modernās mākslas piemērus, kas, manuprāt, iekļaujas ilgtspējīgās un ekoloģiskās mākslas laukā. Piemēram, “Futūristu pavāgrāmata”, kas pirmo reizi publicēta 1932. gadā, papildinot un attīstot “Futūrisma gatavošanas manifestu”, kas tika publicēts 1930. gadā. “Futūrisma pavāgrāmata” centās apvienot ēdienu ar performanču mākslu un iekļauj sevī pieredzes, performances, skatītāja iesaistīšanos, ani-estētiku, attiecību estētiku utt. – pilnībā pārstāvēt modernisma idejas visā to krāšņumā. Futūrismam piemīt vairāki nepatīkami aspekti, piemēram, mizogīnija, kara slavināšana, fašisma slavināšana, mudinājumi uz Itālijas agresīvu izplešanos. Futūrismam ir arī nekritiska attieksme pret industrializāciju, tehnoloģisko attīstību, kas varētu nešķīst ļoti videi draudzīgi.

Man “Futūrisma pavāgrāmata” šķiet interesants ekoloģiskās mākslas piemērs, jo skata ēdienu kā mākslu kombinācijā ar cilvēka gara un ķermeņa attīstīšanu, kas pilnībā iekļaujas “lēno” mediju mākslas kontekstā.

ARS17 izstādē Kiasma bija vērojama instalācija, kas centās parādīt, kā kāpuri spēj pārstrādāt putuplastu (Odē Parizetes (*Aude Pariset*) darbu sērija “Siltumnīcas”, 2016). Izstādē atradās vairāki lielizmēra akvāriji, kuros bija izklātas putuplasta plāksnes. Akvārijos bija iemitināti neskaitāmi kāpuri, kuriem izstādē bija paredzēts pārtikt no putuplasta un to pamazām pārstrādāt. Izstādē visi kāpuri bija miruši un putuplasts bija neskarts. Pietuvojoties akvārijiem, varēja skaidri saskatīt starp daudzajiem nedzīvajiem ķermenīšiem dažus lēni kustošus kāpurus. Šādas instalācijas atrašanās galerijā izraisa vairākas pretrunīgas sajūtas. No vienas puses tas ir riebums un žēlums, jo skatītājam tiek piedāvāts galeriju apgaismojumā skatīties uz neskaitāmiem tūkstošiem bezjēdzīgi mirušu ķermenīšu. No otras puses, var aizdomāties par dabas un tehnoloģiju laikmeta tālāko attīstību – kā mazie dabas aģenti piedalās cilvēku atkritumu apjoma samazināšanā. Šobrīd, ne arī 2016. gadā, tas nav nekāds ne tehnoloģisks atklājums, ne arī liels jaunums plastikāta atkritumu apsaimniekošanā. Komiski izskatījās arī galerijas sagatavotās lupas, kas aicināja apmeklētājus apskatīt (mirušos) kāpurus palielinājumā.

2. att. Odē Parizetes viens no objektiem darbā “Siltumnīcas”, 2016. Publicitātes foto

Šis darbs pastāv manā atmiņā kā piemērs tam, kā nevajadzētu darīt. Šī darba dēļ manā mākslas praksē un pētījumā ir milzīgs uzsvars uz ekoloģisko un ilgtspējīgo darbu “Īstumu”, tāpēc šeit man šķita būtiski iekļaut aprakstu darbam, kas, iespējams, ir absurdākais un bezjēdzīgākais galerijas ieguldījums, ko man ir gadījies piedzīvot; kā dēļ gāja bojā neskaitāmas būtnes.

2.7. Nodaļas kopsavilkums: “Lēnā” kustība un “lēno” mediju māksla

Šajā nodaļā aprakstīta “lēnā” kustība un tās ietekme uz mediju mākslu, sākot ar “lēnās” kustības aizsākumiem, kas ir pretošanās masu patēriņa kultūrai un ātrai ēdināšanai, līdz tās attīstībai par plašāku sociālo fenomenu, kas ietekmē dažādus dzīves aspektus, tostarp mākslu. “Lēnā” kustība uzsver kvalitāti, dziļumu un pārdomātu dzīves ritmu, kas atspoguļojas arī “lēno mediju” kustībā, kur tā izpaužas kā kritiska reakcija uz masu mediju ietekmi.

“Lēno” mediju māksla, kas ir šīs nodaļas centrālais jēdziens, attīstās kā mediju mākslas apakšvirziens, kurā īpaša uzmanība tiek pievērsta ilgtermiņa procesiem, skatītāja lēnai mijiedarbībai ar mākslas darbu un dziļai pieredzei, kas rodas šajā mijiedarbībā. Tā pievērš uzmanību ne tikai mākslas darba estētiskajam aspektam, bet arī tā ilgtspējībai un sociālajai nozīmei.

Nodaļa noslēdzas ar pārdomām par “lēno” mediju mākslas nozīmi mūsdienu sabiedrībā, kurā dominē ātrums un informācijas pārpilnība. “Lēno” mediju māksla piedāvā alternatīvu – mākslu, kas ne tikai aicina uz refleksiju un kritisku domāšanu, bet arī uz lēnāku, apzinātāku un kvalitatīvāku kultūras patēriņu.

3. “Lēno” mediju un “dziļās” ilgtspējas mākslas prakses konteksti

3.1. Attiecību estētikas konteksts

Nikolā Burjo “attiecību estētiku”, terminu, ko viņš definē, savā tekstā “Attiecību estētika” 1996. gadā, kā: “māksla, kas kā teorētisko redzesloku uztver cilvēku mijiedarbību un sociālo kontekstu, nevis neatkarīgu un privātu simbolisku apgalvojumu apliecinājumu vietu.” (Bourriaud 2002, 14) Māksla vairs nepastāv kā patstāvīgs, vientuļš estētisks objekts, bet gan ir raksturojama kā attiecības starp sabiedrību, skatītāju un mākslas darbu – ja skatītājs neiesaistās mākslas darbā, mākslas darbs nevar pastāvēt. Mākslas darbu arī nevar skatīt kā viena cilvēka – mākslinieka – subjektīvu pašizpausmi.

Neatkarīgi no tā, vai tā ir kāda objekta (estētisks) raksturojums, vai vispārīgākā saikne ar estētiku kopumā, attiecību estētika tomēr ir jāfokusē: “mākslas forma, kurā saturu veido interaktīvs subjektīvs raksturs un kas veido centrālo tēmu saskarsmē starp skatītāju, mākslas objektu un kolektīva domu. Māksla vienmēr ir bijusi relatīva; sabiedriskuma faktors un dialoga pamatprincips vienmēr ir bijusi daļa no mākslas. Mākslas vēsture nebūtu iespējama bez konkrētās mākslas jomas vai darba iekļaušanās noteiktajā vēstures un sabiedrības posmā.

Tomēr attiecību estētika ir unikāla, jo tās primārais uzdevums ir saistīts ar sabiedrību, vēsturi un kultūru, pieprasot vēsturniekiem un kritiķiem nedaudz atšķirīgu fiziskā mākslas objekta klasifikāciju un atšifrēšanas metodi (spēju saprast mākslas darbu). Šāda nošķiršana liek iedziļināties jautājumā par to, vai darbus, kas veidoti, priekšplānā izvirzot attiecību estētiku, var tikt novērtēti pēc līdzīgiem principiem, kā citus mākslas darbus – kā iespējams klasificēt šādus darbus. (Jagodzinski 2014, 6)

Burjo apgalvo, ka attiecību estētika pastāv sociālajā struktūrā, balstoties uz tiešiem komentāriem un tūlītēju diskusiju, svarīgs ir arī ilglaicīgums – laika elements darbā. Ar šo ilgumu attiecību māksla “cenšas panākt vietējus savienojumus, atvērt (viena vai divas) aizsprostotas ejas un savienot viena no otras atdalītus realitātes līmeņus”. (Jagodzinski 2014, 27) Rietumu industrializētajās sabiedrībās mūsu divdesmitā gadsimta pasaulē vide ir kļuvusi par tik strauji mainīgu, ka mijiedarbība starp indivīdiem pamazām samazinās.

“Tāpat kā jebkura cita sociālā joma, mākslas pasaule būtībā ir relatīva, ciktāl tā atspoguļo dažādas pozīcijas” (Jagodzinski 2014, 11), caur kurām mākslas darbu var apskatīt. Tieši pieredze, kas rodas no šīs skatīšanās ir vissvarīgākā. Burjo atsaucas uz attiecību tīklu, kas spēlē daudz lielāku lomu nekā individuāli cilvēki.

Mākslas izstādē ir iespēja tūlītēja diskusija, kas ir būtiska attiecību estētiskas sastāvdaļa. Attiecību estētikai ir sociāls mērķis. Burjo uzstāj, ka tas viss ir par “mācīšanos apdzīvot pasauli

labākā veidā, nevis mēģināt to veidot, balstoties uz iepriekšējām idejām par vēsturisko evolūciju.” (Jagodzinski 2014, 13) Pēc Burjo uzskatiem, mākslai vajadzētu būt “dzīvesveidam un darbības modeļiem šodienā” (Bishop 2004, 69), nevis iedomātam ideālam vai mēģinājumiem atdarināt realitāti.

Burjo vienlaikus norāda arī, ka “jaunais vairs nav kritērijs”. Tas norāda, ka attiecību estētika nekādā veidā neatšķiras no postmodernas apropriācijas, jo mūsu sociālā mijiedarbība katru dienu aizņemas no citām lietām, neatkarīgi no tā, vai tās izpaužas fiziski vai nē.

Viena no mūsdienu zinātnes attīstības sekām bija zinātnes un kultūras sadalījums, humanitāro zinātņu izpratnē, kas veicināja zināšanu sadrumstalotību un to, ka mākslas metodoloģija nonāca nezinātniskā kontekstā. Posmā no 17. līdz 19. gadsimtam, māksla tika pilnībā nodalīta no “cietajām” zinātnēm.

Attiecību māksla vai attiecību estētika apraksta manu mākslas praksi un kā mani veidotie objekti iekļaujas mākslas vēsturē. Pasniegtās radošās darbnīcas, meistarklases un paraugdemonstrācijas, radītie un izstādītie dārzi pilsētvidē – to mērķis ir veidot dialogu ar auditoriju, informēt sabiedrību par kādām vides problēmām un jautājumiem.

3.2. Praktiskā māksla un politiskais konteksts

Pētījumā un manā mākslas praksē ir uzsvars uz praktiskumu, uz strādājošiem prototipiem, uz zinātniskās metodēs balstītiem darbiem un vizualizācijām. Nekādā gadījumā es savu mākslas praksi nesauktu par utilitāru mākslu vai par dizainu. Es izmantoju mākslas metodes, veidoju darbus un procesus, kas palīdz transformēt, tulkot manas saskatītās problēmas estētiskos darbos, kas paredzēti, lai *kaut ko* pavēstītu publikai.

Lai skaidrotu manu pieeju mākslai, jāizceļ Bauhaus mākslas virziens, skola, kustība, estētika (1919. – 1933.) un iniciatīva Jaunais Eiropas Bauhaus, kas drīzāk ir politisks instruments un projektu temats un aktualitāte.

Bauhaus kustības pamatā bija estētika – tika mainītas domas par to, kā jāuztver ikdienas vides veidošanai, piedāvājot ideju, ka ikviena cilvēka dzīve var kļūt ērtāka un skaistāka, izmantojot dizainu. Jaunais Eiropas Bauhaus, 2020. gadā dibinātā Eiropas savienības iniciatīva, aicina apvienot ilgtspēju (Eiropas Zaļais kurss), estētiku un iekļautību.

Citi praktiskās mākslas piemēri vērojami arī saistībā ar dārzniecību – ornamentāli dārzi, franču dārzi, japāņu dārzi, vidusjūras (konteineru) dārzi, angļu dārzi. Katram dārza īpašniekam ir sava izpratne par estētiku un tās apvienošanu ar ikdienas vajadzībām.

Pētījuma ietvaros veiktajās intervijās un manā pašas praksē ir jūtama bezpalīdzības sajūta, kas raksturo šodienas laikmetu. Politiskie spēki un pastāvošā sistēma aktīvi strādā, lai novestu pie planētas iznīcības. Mākslinieku kopienās pastāv nekritiska kapitālisma (un dažreiz arī liberālisma) vainošana. Šī brīža ekoloģiskās pārmaiņas tiek rosinātas tikai no cilvēka un kapitālisma sabiedrības skata punkta, kas nozīmē, ka pārmaiņas tiek ieviestas atsevišķos laukos, ignorējot vispārējās problēmas.

Savā mākslas praksē es ļoti vispārīgi runāju par patērētājkultūru, bet apzināti izvairos no skarbas kapitālisma kritizēšanas. Tā kā, manuprāt, lielāko ļaunumu planētai nodara tieši kapitālisma atbalstītāji, tad, lai sasniegtu šo mērķauditoriju, es cenšos veidot dialogu, nevis piedāvāju radikālus un aktīvisma darbus.

“*Artwashing*” jeb ir “mākslmazgāšana”, vārdu salikums, kas, tieši tāpat kā zaļmazgāšana, apzīmē individu, organizāciju, institūciju, arī valdību, pašvaldību utt. darbību vai nodomu slēpšanu aiz kaut kādām nodarbēm; mārketinga un publisko attiecību izmantošana, lai veidotu pozitīvu tēlu, kamēr indivīdi un organizācijas gūst labumu vai slēpj “sliktumu”.

Intervijās izskanēja atšķirīgi viedokļi, kas kodos saukti par “klaunošanos” – ir mākslinieki, kas aktīvi pievērš uzmanību, lai to darbi netiktu izmantoti kādas organizācijas vai institūcijas reklāmai, kamēr ir arī mākslinieki, kas uzskata, ka tā ir mākslinieka loma – strādāt kopā ar kopieni, lai to uzlabotu.

Man šķiet, mākslinieki labprāt piekrīt būt daļa no “*artwashing*” un ir pat tās iniciatori, iedziļinoties pavirši vai neiedziļinoties vietējās un globālās problēmās pietiekami, vai vienkārši meklējot investorus un pēc tam piekrītot visām investora prasībām. “*Artwashing*” novērojams arī dažāda līmeņa finansēšanas plānos, kas paredz finansējumu māksliniekiem, kas “strādā ar publiku”, kas nodarbojas ar “dizaina domāšanu” vai “dizaina domāšanas” popularizēšanu, mākslinieku piedāvātām inovācijām (kā mirušie kāpuri).

Ņujorkā bāzētā kustība “*Decolonize This Place*” piedāvā iznīcināt visu mākslu, arī mākslas aktīvismu, lai glābtu to pašu no sevis. Muzeji un galerijas, kultūras uzturēšanas un kultūras izglītības iestādes uztur esošo sistēmu un ražo arvien jaunus patērētājus un produktus un apkalpo kapitālisma sabiedrību – kapitālisms ir inde, kas iznīcina planētu; bet kapitālisms ir arī ienākumu avots māksliniekiem, kas vēlas turpināt dzīvot sabiedrībā. Mākslinieks-pasaules glābējs, mākslas aktīvisms arī eksistē kapitālisma sistēmā un resursu koloniālismā.

3.3. Pilsētplānošana un mērķauditorija

“Dziļā” ilgtspēja par savu mērķi izvirza “seklās” ilgtspējas pārvarēšanu, uzsverot, ka nav iespējams uzturēt abus – industriālo sabiedrību un planētu, tāpēc jāmaina ir sabiedrības

vērtības nevis jāveido inovācijas –, piemēram, nevis jāražo arvien efektīvākas automašīnas, bet gan jānodrošina visa nepieciešamā pieejamība tuvākajā apkārtnē, lai iedzīvotājiem nebūtu nepieciešamas automašīnas – pētījumā skatīta arī ilgtspējīga pilsētplānošana.

Viedo pilsētu ideja ir nepārtraukti mainīga. Pētījuma sākumā, ap 2010. – 2015. gadu, populārs bija viedās pilsētas modelis, kas piedāvāja pašpietiekamu mazu pilsētas rajonu centru veidošanu, kas ļautu iedzīvotājiem iegūt pilnīgi visu nepieciešamo savā apkārtnē, tātad, bez transporta vajadzības, Šajā centrā būtu pieejami visi nepieciešamie servisi un sabiedriskā transporta mezgls, kas ļautu nonākt, kur nepieciešams. Modelis, ka cilvēks varētu dzīvot un strādāt savā mikrorajonā, eksistē atsevišķos skolu un industriālos kompleksos, bet šobrīd medijos, sociālajos tīklos, publikācijās, inovāciju izstādēs un konferencēs šāds pilsētu plānošanas modelis vairs netiek piedāvāts.

Nedaudz atšķirīgs modelis piedāvā balstīt pilsētas plānošanu rajonos – dzīvojamais rajons, industriālais rajons, izklaides un iepirkšanās rajons. Kustība šādā pilsētā notiek no dzīvesvietas uz centru un atpakaļ. Šāds modelis nav ne jauns, ne ilgtspējīgs, taču šādi tiek plānotas lielākā daļa pilsētas,

Pilsētplānošana un piedāvāto viedo pilsētu modeļu pētīšana saistīta ar pētījuma sociālajiem aspektiem un pilsētas nākotnes politikas veidošanos – es savā pētījumā piedāvāju pārtikas audzēšanas prototipus, kas ir paredzēti “ikvienam”, tāpēc pētījuma ietvaros man ir būtiski saprast savu mērķauditoriju.

Pētījuma veikšanas un galveno aktivitāšu tapšanas un attīstīšanas vieta ir mana dzīvesvieta – Liepāja.

Liepājas pilsētas forma ir tieva un gara, vietā starp jūru un ezeru. Pilsētas centrs ir pietiekami izplests, tajā atrodami gan kultūras, gan pašvaldības centri, Liepājas Universitāte, tirdzniecības centri, biroji, arī nelieli dzīvojamie rajoni, kas pamatā sastāv no daudzdzīvokļu ēkām. Ārpus centra, trīs virzienos, redzami dzīvojamie rajoni ar privātmājām un dzīvokļu mājām. Domājot, vai Liepājas plānošanā ir saskatāmas kādas viedās pilsētas iezīmes – drīzāk nē. Liepājā ir nozīmīgs centrs, dzīvojamie rajoni, ko ar centru savieno ielas un autobusa līnija (atsevišķas daļas savieno tramvaja līnija), ražotnes un osta atrodas starp dzīvojamajiem rajoniem, atsevišķos stratēģiskos punktos (osta, kanāls).

Liepājas Kultūras apskatā redzami trīs rādītāji – apmeklējumu skaits teātrī, kino un muzejā. Tā kā aktuālā statistika pieejama tikai līdz 2019. gadam, šie dati tikai ilustrē pašvaldības uzskatus par to, kas ir pieskaitāms pie kultūras, nevis raksturo Liepājas Kultūras dzīvi. [Liepājas pilsētas sociālekonomiskais pārskats 2019]

Liepājā dzīvo 66,7 tūkstoši cilvēki, no tiem 40,2 tūkstoši darbaspējas vecumā, no tiem 28,8 tūkstoši ir strādājoši. Liepājā reģistrēti 31,9 tūkstoši transportlīdzekļi, no tiem 24,3 tūkstoši vieglo automobiļu [Liepājas pilsētas statistika 2023]. Iedzīvotāju skaits Liepājā samazinās par aptuveni 2% gadā, kas ir mazāk kā Latvijā kopumā. Vidējais vecums Liepājā ir 42,4 gadi, kamēr Latvijā tas ir 42,8 gadi. Šis salīdzinājums šeit raksturo to, ka Liepāja ir pilnīgi “normāla” Latvijas pilsēta. Šeit nav vērojamas kādas īpašas kultūras iezīmes vai vietējās tradīcijas, kas man ļauj pieņemt, ka tās prakses, ko es attīstu Liepājā, būtu iespējams pārņemt ne tikai liepājniekiem, bet ikvienam Latvijā dzīvojošam, un, protams, arī jebkuram citam interesentam, kas dzīvo līdzīgos apstākļos.

Liepājā pastāv aktīva mazdārziņu kultūra, bet nenotiek diskusija par ekoloģiskiem dārza kopšanas procesiem. Sava pētījuma ietvaros es veicu novērojumus, pētot, kādas dārza kopšanas tradīcijas, mīti un ieradumi eksistē.

Novērojumi tika veikti visu pētījuma laiku, dārzieku intervijas/ mutiskas aptaujas tika veiktas no 2022. gada audzēšanas sezonā (maijs – novembris).

Novērojumos iegūtie secinājumi nav ne pārsteidzoši, ne unikāli, tikai pierāda, cik Liepāja ir “normāla”:

- iedzīvotāji un pašvaldība uztur, laista un regulāri pļauj mauriņus,
- “nezāles” u.c. augi, kas nav zālājs, tiek ravēti vai indēti,
- dabīgās pļavas vai dabīgie dārzi, pat ne angļu stila dārzi netiek veidoti,
- “jaunās mājas” (celtas pēdējo 10 gadu laikā) tiek izmantoti dekoratīvie akmeņi dārza dekorēšanai un “nezāļu” apkarošanai,
- visos dārzos, pēc dārzieku uzskatiem un ieradumiem, tiek izmantotas dažādas indes,
  - pastāv liela dezinformētība par to, kas ir kaitīgs dabai, liela daļa dārzieku neapzinās, ka līdzekļi, ko tie lieto, atstāj iespaidu uz vidi,
- dārzu laistīšanai tiek izmantots dzeramais ūdens,
- dārzi tiek laistīti visu augšanas sezonu,
- augi, kas tiek audzēti, tiek atlasīti subjektīvu iemeslu dēļ,
  - jautājot par augu atlasī, izskan tādi izteikumi kā: “patīk”, “interesanti”, “ko citu lai audzē” (tradīcijas, ieradumi), “garšo”,
- konteineru dārzi veidoti kombinācijā ar tradicionāliem dārziem (drīzāk kā dekorācijas, dažreiz balstoties kādos masu mediju rakstos izplatītos pieņēmumos, kam dažreiz nav nekāda pamata),

- mehāniskos zāles plāvējus izmanto visos dārzos, pārsvarā elektriskos, bet arī darbināmus ar benzīnu,
- lapu pūtēji un sniega pūtēji nav plaši izplatīti.

Balstoties veiktajos novērojumos tika veidotas 5 kartiņas, sadarbībā ar ilustratori Kristīni Martinovu, 2 papildinātās realitātes instalācijas sadarbībā ar 3D modelētāju Lauri Taubi un 2 datu vizualizācijas sadarbībā ar 3D modelētāju Martu Gūtmani.

3.4. Nodaļas ““Lēnā” kustība” kopsavilkums

Ar šo nodaļu es vēlējos pateikt, ka savā mākslas praksē neieņemu radikālu politisku nostāju un skatītājam nepiedāvāju savus politiskos uzskatus izstādēs vai publiskajos notikumos.

Nodaļā tiek aplūkots, kā māksla un mediji ietekmē sociālās uzvedības modeļus, izmantojot “lēno” mediju mākslu kā izpētes objektu. Šajā kontekstā “lēno” mediju māksla ir saistīta ar lēnās kustības fenomenu, kas sākās 1986. gadā kā reakcija uz ātrās ēdināšanas izplatību, akcentējot lēnās pārtikas kustību. Tas atspoguļo izpratni par kvalitāti un aicinājumu izvērtēt ikdienas dzīves aspektus, ko mediji un reklāmas apzīmē kā “lēnus”. Lēnā kustība aicina pārvērtēt dzīves prioritātes, ierobežot digitālo komunikāciju un veicināt tiešāku un izsvērtāku dzīvesveidu.

Lēnās kustības prakse attiecas uz dažādām dzīves jomām, piemēram, darba un brīvā laika līdzsvaru, tehnoloģiju lietošanas samazināšanu un atgriešanos pie personīgākas un saistošākas mijiedarbības ar vidi un sabiedrību. Šāda pieeja mudina pārdomāt ikdienas ritmu un varētu ietvert arī praktiskas aktivitātes, piemēram, dārzniecību, kas ne tikai sniedz fiziskas un emocionālas priekšrocības, bet arī veicina ekoloģiski ilgtspējīgu dzīvesveidu.

Tādējādi, “lēnā” mediju māksla ne tikai kritizē pastāvošās sociālekonomiskās sistēmas, bet arī piedāvā alternatīvu, kurā indivīdiem ir iespēja aktīvi līdzdarboties, mainot savu ikdienas dzīvesveidu un domāšanu. Šī nodaļa uzsver nepieciešamību pēc apzinātākas dzīves ritma izvēles, kas varētu nākt par labu gan individuālajai labklājībai, gan kopējai sociālajai un vides ilgtspējai.

II daļa. Pieejas pētījuma rezultātu – praktisko darbu – izstrādei un publiskai izstādīšanai

4. Pētījuma metodoloģija un autoetnogrāfija

Pētījuma teorētisko pamatu veido mūsdienu ekoloģiskās teorijas un filozofijas, kas pēta cilvēka lomu un attiecības ar dabu un vidi. Pētījums koncentrējas uz ekoloģiskās filozofijas attieksmju un ideju attīstību, analizējot tekstu, monogrāfiju, publikāciju un esejās aprakstītās pārmaiņas no 19. gadsimta vidus līdz mūsdienām, neveidojot visaptverošu vēsturisku pārskatu.

Pētījumā teorijas, filozofijas un gadījumu pētījumi – eksistējošas mākslinieku un pētnieku izmantotās metodes un pieejas – tiek izmantotas paralēli vai apvienotas ar manām attīstītām pieejām un metodēm. Autoetnogrāfiskā pieejā pētījumā izmantota mana mākslas prakse un tās ietvaros veiktie novērojumi, kombinācijā ar citu mākslinieku ekspertintervijām, diskusijām, kas attiecīgi tālāk ietekmē manu darbu, objektu, projektu un publisko notikumu nākamās versijas.

Šī nepārtrauktā analīze un procesa pārvērtēšana izmanto nepārtrauktu salīdzinošo analīzi un pašrefleksiju, lai attīstītu metodoloģiju un pieejas, kas būtu piemērotas un pieejamas plašākai izmantošanai, lai sasniegtu pētījuma mērķi – veidot mākslas praksi, kas var pozitīvi ietekmēt cilvēku uzskatus par dažādiem ar ekoloģiju saistītiem jautājumiem.

Pētījuma attīstītas un izmantotas plaši pielietotas, eksperimentālas un manas attīstītas pētījuma metodes un pieejas, ko varu iedalīt septiņos paņēmienos:

1. mākslas praksē balstīta pētniecība – pētījumā es aprakstu un reflektēju par savu mākslas praksi, pieredzi, kas iegūta, veidojot un izstādot savus mākslas darbus. Pētījuma ietvaros apskatītie mākslas darbi, prototipi, darbnīcas, meistarklases tiek attīstītas reflektējot par iepriekš veidotajiem darbiem vai publiskajiem notikumiem.
2. autoetnogrāfija – pētījuma ietvaros apkopotie avoti, dati un informācija tapusi manas pētniecības un mākslas prakses rezultātā. Pētījumā iekļautas pašrefleksijas par maniem ikdienas ieradumiem un attieksmēm. Pētījuma ietvaros veiktie novērojumi kontekstualizēti un vispārināti, tos nepārtraukti salīdzinot ar manu mākslas praksi un gūtajiem secinājumiem.
3. eksperimenti un kvaziekperimenti – pētījuma ietvaros tika veikti vairāki ilgtermiņa eksperimenti un šķietami eksperimenti. Eksperimenti notika kontrolētā vidē, kā arī publiskā telpā, kur eksperimenta ilgtermiņa norise bija neatkarīga no manas darbības.

4. prototipu, artefaktu radīšana un analīze – lai atbildētu uz pētījuma jautājumu “Kādi mākslas objekti (mākslas darbi, prototipi) var tikt izmantoti, lai veicinātu sabiedrībā ikdienas ieradumu pārmaiņas?”, tika veidota virkne mākslas darbu un objektu, kas tika prezentēti izstādēs, publiskos notikumos, prezentācijās – ar publikas iesaisti, lai novērotu sasniegto mērķauditoriju un iegūtu tūlītēju atgriezenisko saiti par katra mākslas objekta rosināto reakciju.
5. mākslas objektu un prototipu izstādīšana publiskās vietās – pētījuma ietvaros tika piedāvāts paņēmiens, tika izvirzīts pieņēmums, ka mērķauditorija var mainīt savus ikdienas ieradumus un savus uzskatus, ja tie tiek aktīvi iesaistīti kādā procesā, pētījuma ietvaros tā bija dārza veidošana un uzturēšana.
6. vizuālās metodes – tika veidoti vizuāli mākslas darbi, vizuālu mākslas darbu analīze, mākslas darbu radīšana un analīze izmantojot iepriekš veidotus vizuālus materiālus, mērķauditorijas iesaistīšana vizuālajā darbā – mākslas darbu, foto un video, datu kartēšana un datu vizualizācijas, īpaši autoetnogrāfisko datu. Pētījumā tika izmantoti un interpretēti dažādi vizuāli dati, lai meklētu sakarības un veidotu modeļus.
7. darbnīcas, meistarklases – mērķauditorijai tika piedāvāti vairāki scenāriji, kuros ikviens interesents varēja apgūt kādu pētījuma ietvaros attīstītu prasmi, piemēram, akvaponikas veidošana, augu pavairošana un klonēšana.

Citas darbā izmantotās zinātniskās metodes: diskursa analīze, kvalitatīvā kontentanalīze, intervijas, fokusgrupas diskusija, nepārtrauktā salīdzinošā analīze, fenomenoloģiskā analīze, atvērtā un dabiskā novērošana, ietvertā (dalībnieka) novērošana, kritisko gadījumu un gadījumu sēriju analīze.

Kritisko gadījumu izlases veidošana

Ekspertintervijām mērķtiecīgi veidota **izlases grupa**; dalībnieki atlasīti pēc to iepriekšējās profesionālās darbības apskata, sekundāri – pēc to zinātniskās darbības apskata. Intervijas tika organizētas attālināti, tāpēc intervējamo atrašanās vietas neietekmēja interviju norisi.

Mākslas darbi un gadījuma pētījumi atlasīti izmantojot pētījuma gaitā **izstrādātos kritērijus**, kas apraksta “lēno” mediju mākslas darbus un “ilgtspējīgās” mākslas darbus. Pētījumā iekļauti arī tādi mākslas darbi, kas ir vispāratzīti par nozīmīgiem mākslas vēsturē biomākslas, ekomākslas, attiecību mākslas un zemes mākslas jomās.

Fokusgrupas organizēšanas pamatideja bija uzaicināt visas intervētās personas vienā fokusgrupas diskusijā. Šo ideju nebija iespējams piepildīt, jo nebija iespējams atrast vienotu pieejamo laiku visiem dalībniekiem. Fokusgrupā piedalījās viens no intervētajiem (Jans

Glokners (*Jan Glocker*, DE)) un divi no gadījumu pētījumos iekļautajiem māksliniekiem (Bairons Ričs (*Byron Rich*, ASV), Alekss Jungs (*Alex Young*, ASV). Diskusija bija atvērta publikas jautājumiem un komentāriem.

Ekspertinterviju norise

Intervējamie izvēlēti balstoties katras personas mākslinieciskajā praksē un to pētnieciskajās interesēs – tika izvēlēti tādi intervējamie, kas varēja sniegt vislielāko ieguldījumu tieši mana pētījuma attīstībā.

Piedāvājot paškritiku intervējamo izlasei – pētījumā būtu jāiekļauj eksperti, pētnieki, mākslinieki no Latvijas un Baltijas valstīm, no tādām valstīm, kam ir bijusi līdzīga nesenā vēsture, politiskās un ekonomiskās attīstības iezīmes (PSRS okupētās valstis). Pilnīgākai izlasei būtu jāiekļauj arī mākslinieki, eksperti un pētnieki no atšķirīgām vecumgrupām.

Pētījuma ietvaros tika veiktas **5 attālinātas mutiskas intervijas** (izmantojot ZOOM video konferences rīku). Intervijas tika ierakstītas, interviju teksts oriģinālvalodā (angļu) un tulkojums pievienots pielikumos. Pamattekstā intervijas iekļautas pārstāstījuma veidā un citējot, kur iespējams, saglabājot oriģinālo brīvas valodas izteiksmi.

Intervijas tika transkribētas pilnībā, lai saglabātu valodas nianšes. Šīs nianšes, lietotie salīdzinājumi, izteicieni, cilvēku stāsti un sarunas laikā radušās idejas, ir izceltas un salīdzinātas pētījumā.

Pētījuma ietvaros tika veiktas arī 2 rakstveida intervijas, kuru forma tika pakārtota intervējamo vēlmēm. Rakstveida intervijas pievienotas pētījuma pielikumā, apkopotā un citātu veidā intervijas iekļautas pētījuma pamattekstā. Rakstveida intervijas tika veiktas izmantojot e-pastu sarakstes.

Fokusgrupas organizēšanas pamatideja bija uzaicināt visas intervētās personas vienā fokusgrupas diskusijā. Fokusgrupā piedalījās tikai viena no intervētajām personām, kas nesniedza nekādu vērā ņemamu atgriezenisko saiti vai domu apmaiņu, kas attiektos uz intervijās gūto secināju attīstību. Tomēr fokusgrupa tika iekļauta pētījuma pamattekstā, izceļot vairākus līdzīgus sarunas punktus, kas izskanēja arī intervijās, veidojot jaunus un papildinātus secinājumus. Fokusgrupas pilns transkripts oriģinālvalodā (angļu) iekļauts pielikumā. Pētījuma pamattekstā fokusgrupa aprakstīta atstāstījuma veidā, ar atsevišķiem citātiem. Tāpat kā intervijas, arī fokusgrupas transkriptā saglabāta brīva izteiksme sarunvalodā.

1. tabulā redzama pētījuma metožu un datu ieguves matrica, kas paskaidro pētījuma uzdevumu izpildes procesu un pieejas.

Uzdevumi	Metodes	Datu avoti
1. Formulēt, kas ir “lēno” mediju mākslas darbs un “dziļā” ilgtspēja” mākslā.	- Nepārtrauktā salīdzinošā analīze - Kvalitatīvā kontentanalīze - Diskursa analīze - Gadījuma un gadījumu sēriju analīze (kritisko gadījumu izlase) - Eksperimenti un kvaziekperimenti (darbnīcas, meistarklases, prototipi, izstādes) - Vizuālās metodes	Primārie dati - Mākslas prakse - Eksperimenti - Izstādes - Citu mākslinieku mākslas darbu analīze un kartēšana, datu vizualizācijas Sekundārie dati - Iepriekš veikti pētījumi - Literatūra
Metožu izvēles pamatojums Diskursa analīze un kontentanalīze izvēlēta, lai iegūtu pēc iespējas pilnīgāku pārskatu par pētījumā būtisko terminu izmantošanu, ieskaitot terminu tapšanas un izmantošanas kontekstu. Pētījumā teorētiskā tekstu analīze un veiktās gadījumu analīzes, kombinācijā ar manu mākslas praksi un nepārtrauktu pašreflekciju, ļāva veidot pamatotus secinājumus, kas balstīti teorētiskos un filozofiskos rakstos un empīriskos novērojumos.		
2. Attīstīt un aprakstīt autoetnogrāfijas pētniecības metodi mediju mākslas jomā.	- Atvērtā novērošana - Gadījuma un gadījumu sēriju analīze (kritisko gadījumu izlase) - Eksperimenti un kvaziekperimenti (darbnīcas, meistarklases, prototipi, izstādes) - Vizuālās metodes	Primārie dati - Mākslas prakse - Eksperimenti - Izstādes
Metožu izvēles pamatojums Autoetnogrāfiskās prakses aprakstīšana pētījuma kontekstā bija ļoti būtiska daļa no pētījuma. Īpaši, lai veidotu paņēmienus, pieejas, kā manu subjektīvo pieredzi, individuālo mākslas praksi būtu iespējams vispārināt un piedāvāt kā vai nu mācību metodi, vai kā vispārinātu pieeju ikdienas ieradumiem. Pētījumā analizēti mani veiktie eksperimenti un darbs ar publikas iesaisti, lai identificētu autoetnogrāfijas atbilstošu pielietošanu, kā arī tās trūkumus, ierobežojumus.		
3. Analizēt un raksturot pastāvošās vides filozofijas un teorijas un to ideju attīstību.	- Kvalitatīvā kontentanalīze - Diskursa analīze - Nepārtrauktā salīdzinošā analīze - Gadījuma un gadījumu sēriju analīze (kritisko gadījumu izlase)	Primārie dati - Citu mākslinieku mākslas darbu analīze un kartēšana, datu vizualizācijas Sekundārie dati - Teorētiskā un nozares literatūra - Iepriekš veikti pētījumi - LV un ES normatīvie akti, likumi, projekti u.c. dokumenti
Metožu izvēles pamatojums Šajā pētījumā daļā izmantoti pamatā sekundārie avoti, kas ļāvuši pētīt un aprakstīt pētījumā būtiskās filozofijas un teorijas. Literatūras analīzes rezultātā gūtie secinājumi tika salīdzināti ar gadījumu analīzē gūtajām atziņām un manas mākslas prakses ietvaros veiktajos novērojumos – ar mērķi meklēt		

sakritības un paņēmienus, kā pētījumā aprakstīt kompleksas un neviennozīmīgas problēmas pēc iespējas vienkāršāk.		
4. Izpētīt un vizualizēt pastāvošos ar vides tēmām saistītos mākslas darbus.	• Kvalitatīvā kontentanalīze • Diskursa analīze • Attālinātā intervija (dziļā intervija) • Attālinātā fokusgrupa • Gadījuma un gadījumu sēriju analīze (kritisko gadījumu izlase) • Fenomenoloģiskā analīze • Vizuālās metodes	Primārie dati • 5 mutiskas intervijas • 2 rakstveida intervijas • 1 diskusija • Mākslas prakse • Eksperimenti • Izstādes • Meistarklases, darbnīcas, darbs ar skolēniem un studentiem • Citu mākslinieku mākslas darbu analīze un kartēšana, datu vizualizācijas Sekundārie dati • Iepriekš veikti pētījumi • Teorētiskā un nozares literatūra
Metožu izvēles pamatojums Pētījuma ietvaros tika analizēts ļoti liels skaits mākslas darbu, mākslinieku prakses un darba paņēmieni, kā arī dažādi sociāli un kopienas projekti, pētījumi, komerciāli projekti, kustības u.t.t. Kopējais apkopoto mākslas darbu, projektu, pētījumu, komerciālu produktu u.tml. skaits ir vairāki simti. Pētījuma ietvaros es vēlējos izveidot pēc iespējas pilnīgu priekšstatu par to, kāda ir eksistējošā ekoloģiskās mākslas un prakses aina. Disertācijā iekļauta daļa no gadījumu analīzēm, kas kopā veidot pietiekamu skatījumu un pamatu secinājumiem. Veidojot pārskatu par šobrīd pastāvošajiem mākslas darbiem un paņēmieniem, kā mākslinieki nodod savas idejas publikai, es arī veidoju savu skatījumu uz to, kāds, manuprāt, mākslas darbs atbilst mana pētījuma ietvaros izvirzītajai idejai par mākslas darbu vai objektu, kas būtu spējīgs iedvesmot vai iedrošināt skatītāju mainīt tā ikdienas ieradumus vai aizdomāties par kādām ekoloģijas tēmām. Tika izmantotas intervijas, lai padziļinātu mākslas darbu analīzes, lai paplašinātu manus radītos mākslas prakses nosacījumus, iekļaujot citu mākslinieku viedokļus.		
5. Iekļaut pētījuma ietvaros radītos mākslas darbus un prototipus mākslas vēstures kontekstā.	• Eksperimenti un kvaziekperimenti (darbnīcas, meistarklases, prototipi, izstādes) • Gadījuma un gadījumu sēriju analīze (kritisko gadījumu izlase) • Vizuālās metodes	Primārie dati • Mākslas prakse • Eksperimenti • Izstādes • Citu mākslinieku mākslas darbu analīze un kartēšana, datu vizualizācijas
Metožu izvēles pamatojums Pētījuma ietvaros tika veidoti un prezentēti dažādi mākslas darbi un objekti, kā arī instalācijas publiskā telpā, izstādes, meistarklases, darbnīcas. Notikumiem un darbiem tika veidotas vairākas versijas, tos arvien attīstot, balstoties apmeklētāju un skatītāju atsauksmēs un komentāros, analizējot savus nospraustos mērķus un iegūtos rezultātus. Man bija būtiski savus darbus iekļaut kaut kādā esošā mākslas prakses kontekstā, lai labāk izprastu to, kā šāda mākslas prakse varētu tiks izmantota, lai sasniegtu pēc iespējas plašāku publiku, un kā tā varētu ietekmēt cilvēku attieksmi par dažādām ekoloģijas tēmām.		
6. Attīstīt metodoloģiju un labās prakses piemērus, kā mediju mākslas darbi var tikt	• Atvērtā novērošana • Gadījuma un gadījumu sēriju analīze (kritisko gadījumu izlase) • Fenomenoloģiskā analīze	Primārie dati • 5 mutiskas intervijas • 2 rakstveida intervijas • 1 diskusija • Mākslas prakse

izmantoti, lai sniegtu vēstījumu par ilgtspējas jautājumiem un vides problēmām.	• Eksperimenti un kvaziekperimenti (darbnīcas, meistarklases, prototipi, izstādes) • Attālinātā intervija (dziļā intervija) • Vizuālās metodes • Pētnieka dienasgrāmata	• Eksperimenti • Izstādes • Meistarklases, darbnīcas, darbs ar skolēniem un studentiem • Citu mākslinieku mākslas darbu analīze un kartēšana, datu vizualizācijas Sekundārie dati • Iepriekš veikti pētījumi • Teorētiskā un nozares literatūra

Metožu izvēles pamatojums

Pētījuma ietvaros veidotie darbi un objekti, īpaši darbnīcas, meistarklases, publiskie notikumi, tika aprakstīti un dokumentēti – dienasgrāmatās, fotogrāfijās, vizualizācijās, domu kartēs, konceptu kartēs, lai identificētu un attīstītu paņēmienus, kas radīja vislielāko atsaucību, interesi, aizraušanos no apmeklētājiem un dalībniekiem. Darbniču un meistarklašu apmeklētājiem tika uzdoti uzvedinoši jautājumi, lai iegūtu tūlītēju atgriezenisko saiti, dalībnieki arī tika aicināti izteikt viedokļus un komentārus kopīgās diskusijās.

Organizējot darbnīcas un meistarklases, kurās primārā mērķauditorija bija bērni, diskusijās tika iesaistīti to vecāki un aizbildņi.

Šajā pētījuma daļā tika izmantotas arī intervijas un diskusijas – iesaistītie mākslinieki tika iepazīstināti ar manu darba procesu un maniem novērojumiem, lūdzot viedokli un komentārus, kā tas varētu tikt salīdzināts ar viņu praksēm un novērojumiem.

7. Veidot metodoloģiju un labās prakses piemērus, kā novērtēt “dziļās” ilgtspējas pastāvēšanu mākslā.	• Atvērtā novērošana • Gadījuma un gadījumu sēriju analīze (kritisko gadījumu izlase) • Fenomenoloģiskā analīze • Eksperimenti un kvaziekperimenti (darbnīcas, meistarklases, prototipi, izstādes) • Attālinātā intervija (dziļā intervija) • Vizuālās metodes	Primārie dati • 5 mutiskas intervijas • 2 rakstveida intervijas • 1 diskusija • Mākslas prakse • Eksperimenti • Izstādes • Meistarklases, darbnīcas, darbs ar skolēniem un studentiem • Citu mākslinieku mākslas darbu analīze un kartēšana, datu vizualizācijas Sekundārie dati • Iepriekš veikti pētījumi • Teorētiskā un nozares literatūra

Metožu izvēles pamatojums

Savas mākslas prakses ietvaros, veicot nepārtrauktus savas prakses un notikumu apmeklētāju novērojumus, es veidoju sākumā intuitīvu pieeju – to aprakstot, analizējot, pārrunājot ar izvēlētajiem māksliniekiem ekspertintervijās. Tālāk pētījumā, izmantojot iespaidus un secinājumus no izdarītajām intuitīvajām izvēlēm, es mērķtiecīgi veidoju darbniču, meistarklašu, publisko notikumu programmu, izstādes, pievēršot uzmanību atkārtotiem mērķauditorijas novērojumiem, apvienojot tos ar nestrukturētām apmeklētāju intervijām – sarunām izstādēs un darbnīcās, meistarklasēs.

Šis process turpinājās un tika atkārtots visu pētījuma laiku, katrā atkārtotās reizē testējot un pārbaudot iepriekšējos pieņēmumus.

4.1. Autoetnogrāfijas izpratne

Autoetnogrāfija ir pētniecības veids, kas sistemātiski vāc, apraksta un analizē paša pētnieka personīgās pieredzes, ar mērķi izprast kulturālas iezīmes (auto + etno). Caur sevi – uz āru; no iekšējā uz ārējo. Autoetnogrāfisks pētījums ir abi – pētniecības process un gala rezultāts.

Autoetnogrāfiskā pieeja attīstījās pētniekiem postmodernajā pasaulē, ap 1980. gadu, apšaubot sociālo zinātņu limitus, kā “faktu” un “patiesību” reprezentācija tika pilnība sasaitīta ar pētnieku vārdu krājumu un paradigmām [Ellis, Adams, Bochner 2011, 273]. Atpazīstot, ka stāstos ir vērtība, ka tie var tikt izmantoti, lai cilvēki izprastu sevi un apkārtējos, pētnieki pretojās sterilām pētījumu tradīcijām, ko “kontrolēja finansētāji ar savām profesionālām, un/vai monetārām interesēm, ignorējot sasisti ar kultūru” [Ellis, Adams, Bochner 2011, 274].

Autoetnogrāfija kā metode tiek arvien plašāk izmantota un pieņemta pētniecībā, ne tikai sociālās un humanitārajās zinātnēs. Autoetnogrāfisko pētījumu veido un ietekmē personīgi stāsti, pieredzes, atklāsmes mirkļi, kas piedāvāti kā estētiski, vizuāli, stāstnieciski kultūras atspoguļojumi. Pētnieks kontrolē to, ko pēta, ko intervē, ko pieņem par būtisku; vēsturiski šī metode attīstījās kā pretošanās institūciju noteikumiem, un kā centieni padarīt pētījumu interesantāku un saprotamāku ikvienam. Tika izmantota stāstniecība, lai sasniegt plašāku auditoriju, jo šāds teksts ir saprotams un interesants.

Autoetnogrāfiju var skatīta arī kā pretošanos baltādai, pusmūžai, vidusšķiras, heteroseksuāla, kristīgā vīrieša konstruētam pētījumam / vēstījumam [Ellis, Adams, Bochner 2011, 278]. Autoetnogrāfiskā pētījumā savu stāstu, savu kultūru var atspoguļoti ikviens.

Pētnieka izaicinājums autoetnogrāfiskā pētījumā ir izvērtēt datu un secinājumu ticamību, ētiku. Pētnieka darbs ikvienā jomā dažādos aspektos ir subjektīvs, jo to ietekmē dažādi lēmumi, kas var nebūt atkarīgi no pētnieka paša mērķiem un pieejas, piemēram, termiņi, finansējums, iestāde, ko pārstāv un tās finansētāji, sponsori. Pat, ja pieņem, ka pētnieku neietekmē tā pārstāvētā institūcija un darba grupa, autoetnogrāfiskam pētījumam ir papildus subjektivitātes un ētikas izaicinājums – tā kā pētījumā ir iesaistīti personīgie stāsti un pieredzes, tiek iesaistītas arī pētnieka ģimenes un līdzcilvēku stāsti un pieredzes. Autoetnogrāfijā tiek lietota “attiecību ētika” (*relational ethics*) [Ellis, Adams, Bochner 2011, 281].

4.2. (Autoetnogrāfiskā) pētījuma ētika

Pētījumā tiek aktīvi pielietota “attiecību ētika”. “Attiecību ētika” ir balstīta savstarpējā cieņā, tā pastāv starp pētnieku un pētāmajām kopienām vai cilvēkiem. “Attiecību ētiku” apraksta arī kā pētnieka sekošanu savai sirdsapziņai un saprātam. [Ellis 2007] “Attiecību ētika”

ir būtiska autoetnogrāfiskos pētījumos, jo pētnieks veido personīgas attiecības ar iesaistītajām personām.

Sava pētījuma ietvaros es aprakstīju un strādāju ar to, ko pētījumā es saucu par savu “mērķauditoriju” – cilvēki un kopienas, kas, manuprāt, varētu visvairāk iegūt no mana pētījuma, kā arī tie, kas, manuprāt, veido datu un zināšanu bāzi, kas ir pamatā izvirzītajiem secinājumiem (darbā ar savu “mērķauditoriju” es testēju savus pieņēmumus, lai izvirzītu secinājumus). Daļa no manas “mērķauditorijas” ir mana ģimene, draugi, paziņas, kolēģi un kaimiņi. Novērojumi tiek veikti neformālā vidē 8 gadu periodā. Pētījuma pamattekstā iekļautā informācija tiek pasniegta apkopotu atziņu veidā, neaprašot katra novērojuma norisi, katras iesaistītās personas privāto dzīvi.

Autoetnogrāfiskie dati manā pētījumā ir galvenie primārie dati. Šie dati ir mani centieni manu stāstos un pieredzēs balstīto pētījumu padarīt pēc iespējas objektīvāku; vedot datu bāzi, kas varētu sniegt papildus pamatojumu maniem paš-refleksīvajiem spriedumiem un stāstiem. Pētījuma ietvaros dati vākti bez diskriminācijas un izvairoties no subjektivitātes, vai pievēršot īpašu uzmanību subjektivitātei (katra subjektīvā lēmumu pieņemšanas brīdis ir apzināts). Pētījumā izmantotie autoetnogrāfiskie dati: apēstā ēdiena fotogrāfijas, personīgie stāsti, pieredzes, apkārtējo cilvēku un ģimenes pieredzes un ietekmes, mākslas darbu, artefaktu un prototipu radīšana, izstādīšana, apmeklētāju novērojumu veikšana izstādēs, darbnīcas un meistarklases, dalībnieku novērošana.

Mākslas darbu, artefaktu un prototipu veidošana, izmantojot pētījuma ietvaros iegūtos autoetnogrāfiskos datus, ir galvenā izmantotā pieeja mākslas praksei, autoetnogrāfiskie pārtikas dati ir galvenais radīto mākslas darbu, artefaktu un prototipu iedvesmas avots un saturs.

Lai nodrošinātu datu ticamību, pētījuma periods tika veidots maksimāli garš. Atsevišķas darbības tika atkārtotas, lai pārbaudītu novērojumu un secinājumu patiesumu un universālumu. Pētījumā aprakstītie personīgie stāsti ir pēc iespējas saskaņoti ar iesaistītajām personām; pamattekstā iekļautajā informācijā tika veidots fokuss ir uz manu pašas pieredzi, lai izvairītos atklāt informāciju par manu apkārtējo dzīvēm.

4.3. Autoetnogrāfiskie dati

Pētījuma ietvaros ir aprakstītas galvenās šaubas, kas saistītas ar datu patiesumu un arī darbības, kas tika veiktas, lai no situācijām izvairītos.

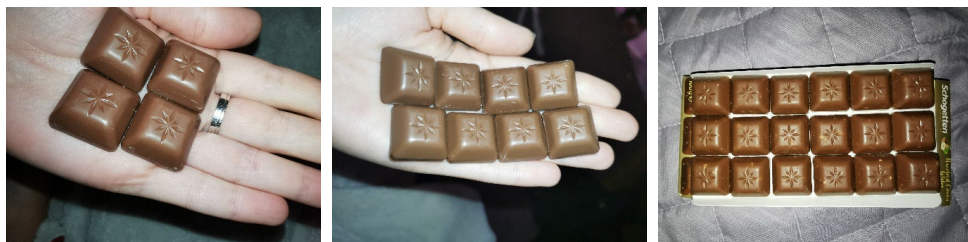
Autoetnogrāfiskā pētījumā statistikas un lielo datu apjoma ziņā ir pietiekami daudz, tie, manuprāt, nav analizējami kā lieli dati – datu vizualizācijas, sakarību (paternu) meklēšanas pētījumā ir subjektīvas, atkarīgas no manām mākslinieciskām izvēlēm un estētikas.

4.3.1. Apēstās pārtikas arhīvs

Pētījuma ietvaros ir dokumentētas un apkopotas visas manas apēstās pārtikas fotogrāfijas kopš 2013. gada nogales. Sākotnēji attēli netika uzņemti sistemātiski; daļai no attēliem nav pieejami metadati un ir redzams tikai attēla uzņemšanas datums faila nosaukumā. Kopā ir iegūtas ap 18 tūkstoši fotogrāfiju. Fotogrāfiju skaits katru gadu ir nedaudz atšķirīgs, bet vidēji katru gadu raksturo ap 2 tūkstoši atlasītu attēlu; un no ap 4 līdz 10 tūkstoši neatlasītu attēlu.

Attēlu skaits ir nekonsekvents, jo mainās ēdiena pieejamība, diēta un ieradumi. Ir attēli, kuros tiek uzņemta visa ēdienreize (ēšanas periods) vienā attēlā, vienā kompozīcijā, bet ir arī tādi attēli, kuros vienai ēdienreizei veltītas vairākas fotogrāfijas. Piemēri 1. – 3. un 4. – 6. attēlos.

Atlasīti attēli ir manuāli veikta attēlu atlase – katra ēdienreize tiek fotografēta ap 2 līdz pat 10 reizes, lai iegūtu vislabāko rezultātu, īpaši, ja ir apgrūtināši gaismas apstākļi.

3., 4., 5. att. Šokolādes dažādi dokumentēšanas paņēmieni. Foto: Maija Demitere

6., 7., 8. att. Dokumentētas dažāda daudzuma konfektes. Foto: Maija Demitere

Jāuzsver, ka fotogrāfijas ar katru apēsto šokolādes gabaliņu atsevišķi vai ar saskaitāmām konfektēm (nevis kaudzi) ir iespējams iegūt visprecīzākos metadatus (GPS pozīciju, laiku), kā

arī ir iespējams visprecīzāk novērtēt apēstās pārtikas apjomu, sastāvu t.ml. Bet ēdienu attēlu arhīvā kopskati un kaudzes ir visbiežāk izmantotais ēdiena iemūžināšanas paņēmiens, jo prasa vismazāk rūpes, ja ir skaidrs, ka viss ēdiens tiks apēsta vienatnē noteiktā, pietiekami īsā laika posmā. Piemērā, 6., 7. un 8. attēli, ir atlasīti viena ražotāja produkti no 2021. gada ēdienu arhīva.

Problēmas ar dažādiem ēdiena dokumentēšanas paņēmieniem parādās arī attēlu apstrādē tālāki izmantošanai un datu iegūšanai. Piemēros redzams, cik dažādos veidos ir iespējams dokumentēt apēstu apelsīnu – dokumentējot visus apelsīnus, ko ir plānots apēst vakara gaitā, dokumentējot katru vienu augli, kā arī – dokumentējot mizotu augli un mizotu un sadalītu augli. Apstrādē var novērot, cik atšķirīgas ir iegūtās krāsas (šāda veida attēli izmantoti skaņas darba “Ēdienu radio” tapšanā. Vairāk par “Ēdienu radio” 4.2.4. apakšnodaļā). Apstrādājot kopskatus veidojas vislielākā kļūda automatizētā procesā, no kā ir iespējams izvairīties apstrādājot attēlus manuāli.

9. att. Dominējošās krāsas atlase (pilns foto). Foto: Maija Demitere

10. att. Dominējošās krāsas atlase (automātiski apgriezts foto centrs). Foto: Maija Demitere

11. att. Dominējošās krāsas atlase (manuāli izgriezts centrs). Foto: Maija Demitere

Ēdiena fotogrāfijas ir veids, kā tiek saglabāti dati par apēsto pārtiku. Sākotnējais ēdienu fotogrāfiju mērķis maģistrantūrā bija sniegt informāciju par to, cik daudz un kāda veida pārtika būtu jāaudzē, lai sasniegtu maksimālu pašilgtspēju. Veidojot maģistrantūras noslēguma darbu,

tika apkopoti šie dati un pavadīts iespējamais laiks, audzējot pārtiku. 2017. gadā, kad tika vākti dati arī par to, cik daudz pārtikas ir iespējams izaudzēt, tika secināts, ka

- pārtikas audzēšana tādā apjomā, lai nodrošinātu visu sev nepieciešamo ikdienas pārtiku, dzīvojot pilsētā ar patstāvīgu darba vietu, kas nav saistīta ar dārzkopību, nav iespējama,
- lielākais gada laikā ievāktais pārtikas daudzums nāca no augļu kokiem un meža (sēņošana, ogošana),
- neveicot būtiskas izmaiņas ikdienas ieradumos, pārtikas pašilgtspēja iespējama ierobežotā apjomā.

Kopš maģistra darba aizstāvēšanas, uzsākot doktorantūras studijas, es turpināju uzņemt fotogrāfijas ar visu savu apēsto ēdienu, nepieļaujot kompromisus attēla uzņemšanā; tātad – ja nav iespējams uzņemt attēlu, tad es labāk izvēlos neēst, nekā izlaist fotogrāfiju. Citas ēdienu fotogrāfijas iespējamās kļūdas – dažādi iespējamie attēlu izmēri – aprakstītas 2. tabulā.

Ēdiena dokumentēšanas procesa ātrums un ērtība bija iemesli, kāpēc tika izvēlēta fotogrāfija, nevis ierakstu veikšana fiziskā vai digitālā dienasgrāmatā. Lai gan paralēli attēliem tiek veikti arī dienasgrāmatas ieraksti mobilajā lietotnē (*My Fitnes Pal*), jāpiemin, ka ieraksti aplikācijā nav sistemātiski, un tāpēc pētījuma ietvaros šie dati nav ticami un nav būtiski.

Ēdienu arhīva veidošanas laikā ir radušies vēl vairāki attēla uzņemšanas kultūras novērojumi:

- attēli tiek uzņemti ar telefonu, jo tieši telefona kamera ir pieejama visu laiku,
- gadu gaitā ir mainījusies telefonu piedāvātās kameras tehnoloģijas un tāpēc attēlu kvalitāte un izmērs arī ir mainījies (2. tab.).

2. tab. Attēlu izmēri dažādos Ēdienu arhīva tapšanas gados

2592 x 1944 px	3960 x 2976 px	5120 x 3840 px	12000 x 9000
2013., - 2016. gads.	2017. – 2019. gads	2020. – 2022. gads	2023. gads

Attēlu atlase

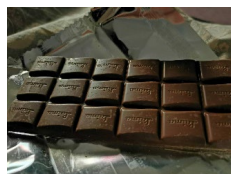
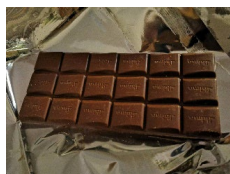
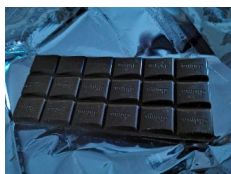
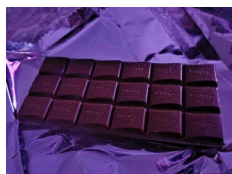
Atlase tiek veikta izvēloties no vienas attēlu sērijas vienu labāko, spilgtāko, asāko u.t.t. attēlu. Atlase tiek veikta manuāli, apskatot un izvērtējot katru attēlu. Atlasot attēlus, jāveic tādas izvēles kā gaismas izvērtēšana – vai izvēlēties attēlu, kas uzņemts ar vai bez zibspuldzes, citreiz jāizvēlas arī kompozīcija – vai ēdiens ir labāk vai sliktāk saprotams dažādās kompozīcijās. Piemēri un salīdzinājumi 4., 5. un 6., 7., un 8., 9., 10. un 11. attēlos.

12., 13. att. Attēls ar un bez zībsuldzes. Foto: Maija Demitere

14., 15. att. Dažādi fotogrāfijas leņķi. Foto: Maija Demitere

16., 17., 18., 19. att. Šokolādes attēlu sērija (dažādi tūlītēji mēģinājumi, meklējot labāku apgaismojumu, kas parāda patiesākas krāsas). Foto: Maija Demitere

Kā redzams salīdzinājumos, dažādi leņķi un dažādi apgaismojumi pilnībā maina to, kā ēdiens ir atpazīstams un kā ir novērtējams ēdiena daudzums.

Attēlu ietekmē arī ēdiena noformēšana – atkarībā no tā vai ēdiens pagatavots steigā, vai tiek pasniegts kādā īpašā svinīgā pasākumā, attēla izskats ir ļoti atšķirīgs.

Sadarbībā ar dažādu jomu māksliniekiem, izmantojot pieejamo lietotņu iespējas, un ņemot vērā mašīnmācīšanās un mākslīgā intelekta algoritmu attīstību, pētījuma ietvaros ir notikuši vairāki mēģinājumi apstrādāt attēlus algoritmiski, bet neviens no šiem mēģinājumiem nav bijis veiksmīgs. Iespējams, nākotnē mani uzņemtie attēli būtu vērtīgi, attīstot mākslīgā intelekta algoritmus, kas, piemēram:

- spētu atpazīt un novērtēt ēdienu (veidu, daudzumu),

- spētu atpazīt un novērtēt attēla kvalitāti un kompozīciju (apgaisojums, centrālais objekts, attēla asums, fokusa punkts),
- spētu novērtēt ēdiena kvalitāti u.tml.

Ēdienu fotogrāfiju iespējamās kļūdas dažreiz ir subjektīvas pieejas sekas, cilvēka kļūda, bet dažreiz tās ir sistēmu kļūdas. Ēdienu fotogrāfijas iespējamās kļūdas aprakstītas 3. tabulā.

3. tabula. Ēdienu fotogrāfiju paredzamās kļūdas

Paredzamās kļūdas	Kā izvairīties
Kļūdas meta datos – nepareizas attēla īpašības (piemēram, uzņemšanas laiks, GPS dati ir/nav pievienoti).	Regulāra un apzināta sistēmas pārbaude – nepieļaut neprecīzu datuma un laika iestatīšanu jebkurā no foto ierīcēm vai datortehnikā.
Datorsistēmas kļūdas, atmiņas kartes vai iebūvētās atmiņas dzēšana vai kļūda.	Rezerves kopiju veidošana – datu glabāšana vairākās nesaistītās ierīcēs (dators, ārējais cietais disks, telefona atmiņa, tīkla serveris). Datu precizitātes pārbaude (pēc iespējas plaša, bet pamatā – pārbaudot pēc nejaušības principa izvēlētus failus) pārvietojot failus uz kādu no rezerves glabāšanas vietām. Ja ieviesusies kļūda – pēc iespējas jāizlabo bojātie vai neprecīzie dati (faili) un jānovērš kļūda nākotnē.
Kļūda foto tehnikā, piemēram, nepietiekama atmiņa, tukša baterija.	No kļūdas var izvairīties regulāri un sistemātiski sekojot līdzī mobilās ierīces stāvoklim. Ja tomēr kļūda ir notikusi, zaudētie dati ir jāatdarina un jāiekļauj datubāzē (ja nav nofotografēta ēdienreize, jo ir izlādējies telefons – jāuzlādē telefons, jāizveido līdzvērtīga porcija un tās sastāvs pēc iespējas drīzāk jāatdarina un jānofotografē).
Personīgās motivācijas zudums, slinkums, kauns vai vēl kādas citas subjektīvas emocijas var apdraudēt sistemātisku datu vākšanu.	Situācija racionāli nav pieļaujama. Jānovērš stāvoklis, kurā dati tiek skatīti kā privāti – iegūtā informācija jāskata kā tikai pētījuma mērķiem paredzēta; pēc iespējas jāaglabā attēlu privātums un jāizvairās no negatīvu emociju (tiešas vai pastarpinātas) piedēvēšana kādiem

	noteiktiem datiem vai informācijai (konkrēti – kādai ēdienreizei vai kādai ēdienu grupai). Ja tomēr personīgu iemeslu dēļ no situācijas nav iespējams izvairīties, dati (fotoattēls) ir jāizveido vai jāatdarina pēc iespējas ātrāk – pēc tam, kad motivācija ir atjaunota, slinkums vai kauns pārvarēts u.tt. Piemēram, ja pusnaktī ir bijusi nepārvarama vēlme pārēsties kādu, iespējams, neveselīgu maltīti, jānorobežo savs individuālais viedoklis no situācijas; dati jāpieņem kā informācijas avots. Vēl viens piemērs, ja radusies nepārvarama vēlme ēst diētai neatbilstošus produktus (piemēram, vegānisma diētas posmā ēst sieru vai saldējumu) – jānonāk pie iekšēja lēmuma, ka viss ir kārtībā, ka atšķirība starp vegānu diētu un ilgtspējīgu veģetāru diētu nav pētījumam (vai dzīvei) nozīmīga.
Datu precizitāte.	Ikdienā izmantot vienus un tos pašus traukus, līdzīgus porciju izmērus. Foto attēlus veidot tā, lai būtu skaidrs porcijas izmērs. Aprakstot attēlu pētījuma vai ēdienu dienasgrāmatā, jāparedz arī visa slēptā uztura informācija (piemēram, ļoti ikdienišķa iespējamā kļūda – jāparedz, vai receptē izmantota eļļa, vai un cik daudz pievienots cukurs).
Datu bāzes, aplikācijas kļūda.	Jāveido datu bāzes rezerves kopijas, jāizmanto tikai drošas, uzticamas aplikācijas.

Attēlos redzami ēdienu, īpaši receptes, nav universālas, pašsaprotamas. Bez manas interpretācijas un komentāra, attēli izmantojami tikai vizuāli. Lai attēliem būtu plašāks pielietojums, attēli jāapvieno ar ēdienu dienasgrāmatu.

Recepšu zināšana un atcerēšanās, lai komentētu un paskaidrotu katru fotogrāfiju, ir tikai man pieejama informācija. Pētījumā izmantoti arī citi autoetnogrāfiskie naratīvi, stāsti un atmiņas.

4.3.2. Pētnieka dienasgrāmata

Izmantojot personīgo pieredzi, bērnības atmiņas un pieredzes, šī informācija jāpieņem par absolūti subjektīvu. Atmiņas un fenomenoloģiskas pieredzes, ir subjektīvi interpretējamas un neuzticamas. Tomēr personīgās pieredzes ir būtisks informācijas avots auto-metodēs un autoetnogrāfiskā pētījumā.

Pētnieka dienasgrāmata var būt gan subjektīva, gan pietiekami drošicama. Atmiņas var būt maldīgas, pārspīlētas, notikumi var tikt interpretēti atkarībā no emocijām un apkārtējiem notikumiem noteiktajā brīdī. Atmiņas sniedz subjektīvus, bet unikālus, kvalitatīvus datus, kas jāapstrādā ar īpašu rūpību, pietiekami kritiski, bet reizē brīvi –, tā, lai nezaudētu naratīva unikalitāti un cilvēciskumu.

Pieredzes un atmiņas, kas iekļautas pētījumā, skaidro sakarības, cēloņus, motivācijas un sniedz unikālu interpretāciju gan par pētījuma ietvaros veidotajiem mākslas darbiem, objektiem, artefaktiem, gan par novērojumu interpretāciju. Atmiņas un subjektīvās pieredzes mana pētījuma ietvaros veido gan motivāciju mākslas darbu tapšanai, gan arī skaidro dažādas estētikas izvēles, kas redzamas darbos. 4. tabulā aprakstītas atmiņu subjektivitātes un izmantošanas paredzamās kļūdas un novērtējums, kā izvairīties no šādām situācijām.

4. tab. Atmiņu subjektivitāte un kļūdas

Paredzamās kļūdas	Kā izvairīties
Atmiņas šķiet pārāk privātas (emocionāli grūti pieņemt lēmumu atmiņas publiskot).	Veidot vairākus pētījuma žurnālus, glabājot informāciju kategorijās: • ļoti privāti; • varbūt privāti (tas, kas šķiet ļoti privāti noteiktā situācijā, retrospektīvi var šķist pilnīgi ikdienišķi); • informācija, kas nav slēpjama. Šāda kategorizēšana ļauj pārvarēt noteikta brīža emocionālos lēmumus, neveidojot ilgtermiņa kompromisus.
Atmiņas ir subjektīvas.	Atmiņu subjektivitāti jāpieņem kā daļu no informācijas vērtības. Atmiņu apstrāde jāveic pietiekami kritiski, bet arī nezaudējot naratīva emocionalitāti.
Atmiņas ir nevērtīgas, jo ir neuzticamas.	Atmiņu lietošana jābalsta papildus datos – informācijā, kas iegūta no citiem avotiem, lai variotu uzticamību.

Personīgā un pētījuma dienasgrāmata. Dienasgrāmatas (pētījuma žurnāla) veidošana ir galvenais kvalitatīvo datu vākšanas un arhivēšanas paņēmieni. Sistemātiska un precīza ierakstu veikšana nodrošina datu uzticamību. Būtisks ir nodalījums starp personīgo un pētījuma

dienasgrāmatu, kas ļauj ierakstus veikt dažādās emocionalitātes (un subjektivitātes) kategorijās – sākot ar ļoti subjektīviem, privātiem ierakstiem, beidzot ar skaidru kvantitatīvu datu arhivēšanu (piemēram, attēlā redzamā ēdiena uztura dati, datums, laiks).

Pētījuma žurnāla sistemātiska veidošana ir izaicinoša, jo ir laikietilpīga. Katras ēdienreizes katalogizēšana (ēdienu dienasgrāmatā vai telefona aplikācijā) prasa rūpību, godīgumu (pret sevi), apzinātu un prasmīgu lietojumu un vismaz dažas minūtes katrā ēdienreizē. Pieņemot, ka dienā ir bijušas 5 – 6 ēšanas epizodes, dienas laikā, ievadot datus datubāzē vai mobilajā lietotnē, jāpavada apmēram 10 – 20 minūtes. Ilgtermiņā datu ievade sāk šķist bezjēdzīga un pārāk laikietilpīga.

Pētījuma laikā izmantotas vairākas pieejas pētījuma žurnāla ierakstu veikšanai – ir izveidota datu bāze, ir tikušas izmantotas vairākas mobilajās lietotnes, vairākas tiešsaistes platformas, kas piedāvā iepriekš ievadītu receptšu un uztura informāciju lielākai daļai ēdienu un produktu.

Personīgā dienasgrāmata ir daudz mazāk sistemātiska un daudz emocionālāka (informācija kvalitatīva, jāizvērtē kritiski). Personīgā dienasgrāmata ļauj atzīmēt aktuālus notikumus, kas var ietekmēt ēšanas ritmu, prāta stāvokli (ikdienas stress, slimības, atvaļinājumi, svētku dienas, ceļojumi, garastāvoklis, laika apstākļi u.tt.). Personīgā dienasgrāmata, kopā ar pētījuma dienasgrāmatu un ēdienu attēlu datubāzi, ļauj veidot ļoti precīzu ēšanas paradumu analīzi.

Datu drošticamība. Sava pētījuma ietvaros definēju, ka no attēliem iegūstamo datu drošticamība ir neapšaubāma, ja maksimāli novērstas visas iespējamās cilvēka un datora kļūdas.

No attēla iegūstamie objektīvie dati: attēla uzņemšanas datums, laiks, attēlā redzamā ēdiena uzturvērtība (veids, daudzums). No šiem datiem atvasināmā informācija – ēdienreizes regularitāte (ēdienreize notikusi tai nosacīti paredzētajā laikā – brokastis, launags, pusdienas, vakariņas vai pusnakts uzkoda), vai visas vienas dienas ēdienreizes tika ieturētas regulāri (vai arī tika izlaistas brokastis un ieturētas lielas vakariņas, bagātīgas pusnakts uzkodas). No attēla uzzināms arī, vai maltīte ieturēta mājās vai ārpus mājām, vai maltīte gatavota mājās, vai nē.

Iedziļinoties attēlā pieejamajos kvalitatīvajos datos, iespējams novērot arī vispārējo diētas veselīguma stāvokli – cik bieži novērojama pārēšanās, cik daudz neveselīgo ēdienu patērēts, kādas ir izvēlētas uzkodas. Analizējot šos datus kopā ar personīgās dienasgrāmatas ierakstiem, iespējams novērot pārmaiņas ikdienas dzīvē, ko rada dažādas problēmas, stress, atvaļinājums, garastāvoklis, stāvoklis ģimenē un darba kolektīvā utt. No attēla iegūstamie kvalitatīvie dati (apvienojot tos ar katra attēla emocionālo pienesumu, atmiņām un personīgo dienasgrāmatu) ļauj atdarināt dzīves gājumu pētījuma laikā – dzīvesveida pārmaiņas,

ceļojumus, emocionāli piepildītākos dzīves brīžus un tieši pretēji – stresa un negatīvās situācijas.

Tikai kopā ar atmiņām un personīgo dienasgrāmatu skaidrojami attēlos redzami un pētījuma dienasgrāmatā novērojamie ēšanas paradumi – dienas, kad patērēts ļoti liels vai ļoti mazs pārtikas apjoms, dienas, kad pusnaktī apēsta 50 cm pica utt.

Pētījuma ietvaros ir veikta nepārtraukta un sistemātiska datu arhivēšana, maksimāli izvairoties no datu zuduma vai subjektivitātes. Lai gan pētījumā izmantoti autoetnogrāfiskie dati, izmantojot dažādas pētījuma dienasgrāmatas un attēlu arhīvu, piedāvā informācija ir novērtējama kā uzticama. Lai es, kā pētniece un kā datu avots, varētu aprakstīt sevi un savus ēšanas paradumus, ar mērķi komentēt un piedāvāt perspektīvu par pastāvošo kultūru, es piedāvāju dažādus informācijas avotus, kas visi balstīti sistemātiskās un ilglaicīgās pētnieciskās darbībās.

4.4. Nodaļas “Pētījuma metodoloģija un autoetnogrāfija” kopsavilkums

Šī nodaļa iezīmē pētījuma metodoloģisko pamatu, aprakstot un analizējot, kādā veidā autoetnogrāfija var tikt izmantota mākslas praksē balstīta naratīvā pētījumā, kā arī kritiski novērtējot šī pētījuma drošticamību.

Nodaļā aprakstītas pētījumā ir izmantotās inovatīvās metodes:

1. Mākslas praksē balstīta pētniecība – mana personīgā mākslas prakse un pieredze, kas iegūta, radot un izstādot mākslas darbus, kalpo kā galvenais informācijas avots.
2. Autoetnogrāfija – pašrefleksija un personīgās pieredzes analīze, kas sniedz dziļāku izpratni par pētījuma tematu.
3. Ilgtermiņa eksperimenti un kvaziekperimenti, kas veikti kontrolētā un publiskā vidē, lai pārbaudītu pētījuma ietvaros izvirzītās teorijas praksē.
4. Prototipu un artefaktu radīšana, izstādīšana un analīze, lai pārbaudītu to ietekmi uz sabiedrību un tās ikdienas paradumiem.
5. Vizuālās metodes, piemēram, mākslas darbu un datu vizualizāciju, izmantošana, lai atklātu un izprastu sakarības un izdarītu secinājumus.
6. Darbnīcas un meistarklases – praktiskas aktivitātes, kurās interesenti var apgūt jaunas prasmes, kas saistītas ar pētījuma tematu, piemēram, akvaponikas veidošana.

Nodaļā aprakstīts, kā šīs metodes ir pielietotas un kā tās var palīdzēt ne tikai izprast, bet arī demonstrēt, kā teorētiskās atziņas var tikt pielietotas praksē, veicinot sabiedrības izpratni par ar ekoloģiju saistītiem jautājumiem.

5. “Lēno” mediju un “dziļās” ilgtspējas mākslas prakse

Šī nodaļa apkopo mana pētījuma ietvaros radītos un izstādīto mākslas objektu tapšanas kontekstu; un arī pašus darbus. Nodaļā aprakstīts darbu tapšanas process, pašrefleksijas, iegūtie secinājumi un, kur tas ir būtiski, arī apraksta darbu attīstības līmeņus (darbu versijas).

Aprakstos iekļautas arī darbnīcas, meistarklases, prezentācijas, izstādes, kā arī secinājumi un ierosinātie tālāko pētījumu jautājumi, kas tapuši manā pieredzē.

5.1. Mani pirmie “dziļās” ilgtspējas darbi un konteksts

Enerģija, pārtika, ūdens, transports, tehnoloģijas, uzņēmējdarbība, arī izglītība, izklaide un pilnīgi viss ir atkarīgs no enerģijas. Dzīvojot Latvijā, es nejūtu trauksmi vai jebkādu plānošanu par nepieciešamajām pārmaiņām ikdienas dzīves modelī – pētījuma ietvaros pieņemu, ka Latvijā netrūkst ūdens, lauksaimniecības zemes un enerģija, jo apdzīvotības blīvums ir mazs un turpina samazināties.

Pirms “lēnās” kustības idejas nokļuva populārajos medijos un dzīvesstila žurnālos, tika plaši liets termins “daunšiftings” (*downshifting*), kas raksturoja dzīves stilu, kurā tika veikta izvēle par labu vienkāršākai ikdienai – atsakoties no karjeras, ja tā radīja pārāk lielu slodzi, par labu brīvajam laikam, ko pavadīt ar sevi un ģimeni, pārvācoties uz dzīvi mazpilsētā vai laukos – vienkāršojot un “palēninot” dzīves tempu. Daunšiftings kā dzīves stils it kā pretojas kapitālisma piedāvātajam ideālam – strādāšanai, lai pelnītu naudu, lai pirktu lietas, lai strādātu vairāk, un uzturētu esošās un pirktu arvien jaunas lietas. Šobrīd daunšiftings turpina eksistēt kā izvēle atteikties no lielām dzīvojamām telpām, dzīvošana “mazās mājīņās” (*tiny houses*).

Daunšiftings, tāpat arī viss “lēnais”, nekad nav sasniedzis kritisko masu (pietiekamu idejas atbalstītāju skaitu), lai kļūtu sabiedrībā nozīmīgs un lai veidotu paliekošas pārmaiņas.

Paralēli atkarībai no lietām (patērētāju kultūrai, kapitālismam), vērojama arī atkarība no reāllaika komunikācijas un mediju lietošanas. “Lēnā” tehnoloģiju kustība rosina atteikties no nepārtrauktās ierīču lietošanas, liekot apzināties savu atkarību no tām; “lēnā” tīkla kustība brīdina par to, ka **reāllaika tīmeklis ir uzņēmumu, reklāmas aģentūru, mediju un politikas produkts, kura mērķis ir pieradināt lietotājus pie nepārtrauktās atkarības no reāllaika tīkla lietošanas** (*The Slow Web* 2014). ““Lēnā” tīkla filozofija šobrīd vēsta, ka lietotājiem ir nepieciešams dzīvot savu dzīvi. (...) Lietotājiem nebūtu jābūt tā [tīkla] vergiem,” vēsta “lēnā” tīkla manifests (*The Slow Web* 2014). Pirmie ieraksti par “lēno” tīklu atrodami 2010. gadā, pretstatot to “ātrajam” (arī – “populārajam”) tīklam un salīdzinot ar grāmatu, kurai

nepieciešams kurators: "Internets vistuvāk atgādina hiper ātru avīzi ar papildus izdevumiem katram jaunam notikumam, neatkarīgi no tā, cik tas ir būtisks. (...) "Lēnajam" tīklam būtu jābūt kā grāmatai, saglabājot daudzus populārā interneta elementus, bet nesteidzīgam." (Blood 2010) "Lēnais" tīkls piedāvā balstīt rakstniecību dziļākā pētījumā, publicējot secinājumus tikai tad, kad rakstnieks ir kompetents un notikums ir atrisinājies pietiekami tālu.

Izaicinājums atteikties no tehnoloģijām vai noteiktu mediju lietošanas šķiet savāds, jo gan tehnoloģijas, gan mediji un servisi ir instrumenti, kas paredzēti mērķa sasniegšanai. Ja nav noteikta mērķa, kuriem šie instrumenti ir derīgi, tie nav jālieto; tehnoloģijas un internets kā laika kavēklis ir tik pat vērtīgs (vai nevērtīgs) kā pastaiga, daiļliteratūra, filmu un seriālu skatīšanās.

Eskepsms, prokrastinācija un izvairīšanās no problēmām vai garlaicības sevī ietver gan pozitīvus, produktīvus, gan kaitīgus ieradumus. Kamēr grāmatu lasīšana un fiziskas aktivitātes tiek slavinātas, filmu skatīšanās, spēles un sociālo tīklu izmantošana tiek nopelta. Šis polārais nodalījums man vienmēr ir šķitis nevajadzīgs un balstīts ne vienmēr pamatos pieņēmumos, ko popularizē atsevišķi cilvēki publiskajā telpā tādos kontekstos, kas tiem var labāk noderēt. Mediju telpā un pedagogijā, informētības trūkuma dēļ trūkst kritisks vērtējums jomās, kas saistās ar digitālām tehnoloģijām.

Nākotne, pārtikas ražošana, tās trūkums un ekoloģija ir cieši saistīta ar politiku un kultūru – mono-kultūru audzēšana dod iespēju piepildīties fantastiskiem scenārijiem, ka viena slimība spēj izplatīties un iznīcināt visu ražu visā pasaulē (atsakoties no šķirņu daudzveidības, augi kļūst neaizsargāti – tiek atņemta to spēja pielāgoties jauniem apstākļiem un slimībām; izplatot slimības vai kaitēkļa veidu, pret kuriem augam nav imunitātes, tai nebūs iespējams attīstīties dabīgā ceļā, jo nepastāv ģenētiskas atšķirības starp augiem). Monokultūras un sterili augļi bez sēklām ir tas, ko vēlas patērētājs (jo tam ir noteikts izskats, noteikta garša, kas ir paredzama un ierasta); šis globālais patērētājs (pretējs lokālās pārtikas pircējam) ir tas, kas uztur pasauli tādu, kāda tā ir tagad.

"Lēnā" mediju mākslā nozīmīgs ir ilgtspējas aspekts – darbu un instalāciju tēmas bieži ir saistītas ar vides problēmām, "lēnās" filozofijas pamatā ir ilgtspējas un ekoloģijas problēmu risināšana.

Savā bakalaurs pētījumā es izvirzīju ilgtspējīgas mākslas pamatprincipus, kurus kopš tā laika esmu pārdomājusi un papildinājusi. Pētījumā piedāvāju savu oriģinālos ilgtspējīga mākslas darba uzstādījumus un tālāk tekstā arī papildināto versiju, kā arī komentārus. Oriģinālie uzstādījumi iekļauti pētījumā, lai demonstrētu pārmaiņas manā mākslas praksē, kas laika gaitā

no radikālām idejām mainījusies uz centieniem ilgtspējas ieradumus iedzīvināt ikviena cilvēka dzīvē.

Ilgtspējīgās mākslas principi un komentāri tālākai diskusijai (Demitere 2013:

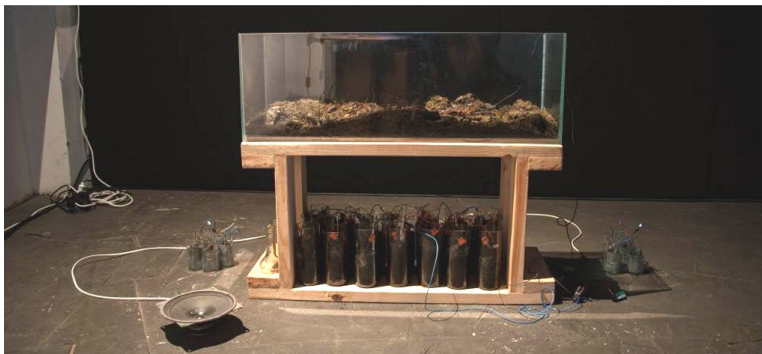
5. tab. Ilgtspējīgās mākslas principi

Princips	Komentāri, jautājumi
1. Mākslas darbam un mākslinieka praksei ir jābūt maksimāli ilgtspējīgai	Kā novērtējams mākslas darbs, kas apzināti veidots labai kaitīgs, kas izmanto kaitīgus materiālus, ja darba tapšanas procesā tiek nogalināti dzīvnieki (pat, ja mākslinieks pats nenogalina, viņš veidot pieprasījumu), izmantota bet kura mērķis ir pievērst sabiedrības uzmanību?
2. Darba veidošanas procesā jāizvairās no pārpalikumu, atkritumu veidošanas, ko nav iespējams pārstrādāt vai izmantot tālāk.	Vai māksliniekam, lai tas spētu sniegt savu vēstījumu, tomēr nav atļauts būt neilgtspējīgam? Piemēram, mode, fotogrāfija un eļļas glezniecība ir absolūti dabu iznīcinošas prakses.
3. Veidošanas procesam jābūt ilgtspējīgam – pēc iespējas neizmantojot elektroenerģiju, izvairoties no jebkādas ķīmiskas apstrādes.	
4. Mākslas darbam jābūt pēc iespējas autonomam, nepieprasot ārēju enerģijas pievadi.	
5. Instalācijai jāspēj darboties ilglaicīgi, visām detaļām jābūt ar ilgu dzīves ilgumu.	
6. Skatītājam jāspēj uztver mākslas darba ilgtspējas vēstījums – darbam jāieinteresē un jāinformē skatītāju par ilgtspēju un alternatīviem enerģijas ieguves veidiem.	

Ievērojot šos principus, tapa mans pirmais ilgtspējīgas mākslas darbs “Skaņas enerģija”. Skaņas mākslas instalācijā “Skaņas enerģija” tika ievietotas 16 baterijas, ko darbināja komposts kā skāba vide, vara un alumīnija metāli kā reakcijas veidotāji. Instalācijas augšpusē, akvārijā, tika ievietots komposts, kuru varēja “klausīties” ar tajā ievietotā mikroфона un pastiprinātāja palīdzību.

Instalācijā tika izmantoti tikai ilgtspējīgi materiāli (koks, stikls, glāzes (pārstrādātas pudeles), visa elektronika tika izņemta no nolietotām elektroierīcēm. Jāpiemin, ka instalāciju

izdevās izveidot, jo bija pieejami ģimenes resursi (materiālu krājumi noliktavās, šķūnīšos u.tml.).

20. att. Maija Demitere "Skaņas enerģija", 2013. Foto: Maija Demitere

Darbs nav skatāms kā prototips kādam unikālam enerģijas iegūšanas veidam; cinka-alumīnija baterijas ir neekoloģiskas, īslaicīgas, oksidējas un rūsē, savā veidā piesārņojot kompostu, kas izmantots instalācijā.

Manas mākslas prakses un pētījuma ietvaros, īpaši intervijās, bieži tika minēts, ka paša mākslas darba "īstums", ilgtspēja vai ekoloģiskums ir mazāk būtiski kā līdzsvars starp ieguldījumu un ieguvumu, un mākslinieka motivāciju un piedāvāto ideju/ mākslas darba konceptu.

Jau bakalaura darbā es izvirzīju "ilgtspējas principus", kas, iespējams, ir pašsaprotami un utopiski, bet tajos tika balstīta darba "Skaņas enerģija" tapšanas process, un vēlāk arī liela daļa manas turpmākās darbības.

Ilgtspējas principi:

1. Mākslas darbam (prototipam) jābūt gatavotam no ilgtspējīgiem resursiem – pārstrādātiem vai iegūtiem no dabas, tai nekaitējot.

Viens no visredzamākajiem un visskaidrākajiem ilgtspējas paņēmieniem ir izmantot pārstrādātus vai (acīmredzami) labai draudzīgus, alternatīvus materiālus. Šis princips sevī iekļauj arī darba metodes, piemēram, *D.I.Y.* (dari pats), *upcycling* (pārstrādāšana pievienojot papildus vai radot jaunu pievienoto vērtību materiālam vai gala rezultātam), *recycling* (pārstrādāšana) u.tml.

Ilgtspējīgu materiālu izmantošana ir pētījumā viens no nozīmīgākajiem un ierobežojošākajiem principiem. Materiālu izvēles princips ir arī saistošs attīstot prototipus publiskā telpā, jo ļauj runāt par pētījumu izmantojot atslēgas vārdus – pieejams visiem, bez

nepieciešamiem naudas ieguldījumiem, no pārstrādājamiem materiāli, kas pieejami ikvienam mājās utt. Šo atslēgas vārdu izmantošana padara darbus un prototipus interesantus daudz plašākai publikai.

2. Darba veidošanas procesā jāizvairās no pārpalikumu, atkritumu veidošanas, ko nav iespējams pārstrādāt vai izmantot tālāk.

Apzināta un mērķtiecīga materiālu izmantošana, lai izvairītos no pārpalikumiem un atkritumu veidošanas ir viegli slēpjams pamatprincips, kura ievērošana atkarīga no katra paša sirdsapziņas. Atkritumu ražošana darba procesā (un dzīvē) ir kaut kas, no kā nav iespējams izvairīties. Tajā pat laikā mērķtiecīga materiālu izvēle un līdz ar to – mērķtiecīga atkritumu ražošana – var nodrošināt vēlamo bezatkritumu stāvokli. Piemēram, veidojot puķpodus no neapstrādāta koka, tādi pārpalikumi kā skaidas, koka gabaliņi var tikt tālāk izmantoti kā mulča, komposts vai kurināmais. Izmantojot māla puķupodus – ja kāds no puķupodiem saplīst, to var izmantot kā daļu no ūdens irigācijas sistēmas citos puķupodos un traukos.

Kā negatīvu piemēru var minēt plastmasas puķupodu – ja tas saplīst, to nav iespējams tālāk izmantot; pie tam – to nav iespējams arī pārstrādāt pievienojot jaunu vērtību vai nodot pārstrādes uzņēmumam, jo Liepājas reģionā plastmasu nepārstrādā (to samal un izmanto kā masu dažādu produktu ar zemu pievienoto vērtību ražošanā).

Atkritumu ražošana ir arī enerģijas patēriņš, kas izmantots, lai ne tikai veidotu projektu vai prototipu, bet arī tie atkritumi, kas saražoti, lai veidotu kādas izmantotās rūpnieciskās daļas (piemēram, atkritumi, kas radušies ražojot spuldzes, saules baterijas, plastmasas puķupodus, siltumnīcas plēvi utt.).

3. Mākslas darbam jābūt pēc iespējas autonomam, nepieprasot ārēju enerģijas pievadi.

Izvirzītais princips ir unikāli piemērojams atsevišķiem darbiem un prototipiem, nav universāls.

4. Instalācijai jāspēj darboties ilglaicīgi, visām detaļām jābūt ar ilgu dzīves ilgumu.

5. Veidošanas procesam jābūt ilgtspējīgam – pēc iespējas neizmantojot elektroenerģiju, izvairoties no jebkādas ķīmiskas apstrādes.

6. Skatītājam jāspēj uztver mākslas darba ilgtspējas vēstījums – darbam jāieinteresē un jāinformē skatītāju par ilgtspēju un alternatīviem enerģijas ieguves veidiem.

Tiekšanās atklāt, kas ir patiesa ilgtspēja mūsdienu pasaulē (un normālā tehnoloģiju iekļaujošā ikdienas dzīvē) ir pētījuma ietvaros veidoto objektu un prototipu izaicinājums. Daļa no izvirzītajiem principiem tiecas noraidīt daļu no tehnoloģiju lietošanas (brīdina par tehnoloģiju izmantošanas draudiem, novecojušu tehnoloģiju lietošanas draudiem, pārlietas vai neapzinīgas enerģijas un materiālu izmantošanas problēmām utt.), tomēr tāds nav pētījumā izvirzītais mērķis. Pētījumā radītie darbi un prototipi paredzēti saistoši un praktiski ikvienam mūsdienīgam intelligentam cilvēkam.

Diskusija par materiālu izmantošanu, pārstrādi un *upcycling* (pārstrāde it kā pievienojot jaunu pievienoto vērtību) ir problemātiska. Pētījuma ietvaros veiktajās intervijās atklājās vairāki piemēri par to, kā mākslinieki veido pieprasījumu arvien jauniem atkritumiem.

Pētījuma ietvaros tika organizēta arī publiska diskusija, kurā dalību varēja ņemt ikviens; kas ļāva diskusijā piedalīties arī pedagoģijas studentei, kas pārstāvēja viedokli, ka atkritumu izmantošana klasē rokdarbos, veicina pozitīvas pārmaiņas. Šis izteikums diskusijas laikā izraisīja samērā lielas domstarpības starp pedagoģijas studentu un pārējiem dalībniekiem, kas visi bija mākslinieki, kas strādā ar dažādām ekoloģijas tēmām.

Galvenais arguments bija – pat ja atkritumi tiek pārizmantoti, tie tiek izņemti no pārstrādes cikla; nokļājot plastmasu ar līmi un krāsu, pēc rokdarbu stundas beigām, šī plastmasa vairs nav pārstrādājama un nonāk saimniecības atkritumos.

Populārs viedoklis, ko esmu novērojusi savā pētījuma ietvaros, kam piekrīt kuratori un publika, ir, ka ilgtspējīgā mākslā jāizmanto kādi atkritumi. Manuprāt, šī ir “*arwashing*” pazīme. Pētījuma ietvaros un intervijās “*artwashing*” ir aprakstīts kā līdzīga pazīme “*greenwashing*” jeb zaļmaldināšana, ko izmanto uzņēmumi un servisi, lai mārketingā vai komunikācijā ar klientu veidotu ekoloģisku publisko tēlu par uzņēmumu kopumā vai par kādiem noteiktiem servisiem. “*Artwashing*” varētu tulkot kā mākslas izmantošana maldināšanai – stāvoklis, kurā kādi mākslas darbi tiek pasniegti saistībā ar ekoloģiju, izstādes vai mākslinieki, kas veido savu mārketingu balstoties uz saukļiem, kas saistīti ar dabu un ekoloģiju.

5.2. Darbnīca “Eko krāsas”

Pirmo reizi realizēju radošo darbnīcu bērniem, kurā tika izmantotas krāsas, kas veidotas no dabīgām izejvielām, notika laika posmā no maģistra darba aizstāvēšanas uz pieteikuma gatavošanu studijām doktorantūrā. Šajā laikā visa mana mākslas prakse un pētniecības intereses

bija pilnībā saistītas ar ekoloģiju un pārtiku, īpaši pārtikas audzēšanu un akvapponikas sistēmu pētniecību.

2015. gada novembrī, Jauno mediju mākslas nedēļas “iWeek” producete, Liepājas Universitātes Mākslas pētījumu laboratorijas (MPLab) projektu vadītāja Anna Trapenciēre uzaicināja mani realizēt darbnīcu bērniem festivāla publisko aktivitāšu ietvaros Muitas mājā, Liepājā.

Notikums tika plānots bez budžeta, kas lika sagatavot darbnīcu, izmantojot pieejamos materiālus. Krājumos tika atrastas vecas papīta tapetes, uz kurām dalībnieki varēs zīmēt. Bet krāsas tika veidotas apzinot visus iespējamus augļus un dārzeņus, kas, pēc manām domām, varētu veidot nospiedumus uz papīra. Es aptaujāju ģimenes locekļus, paziņas, bioloģijas un dabas zinātņu pētniekus, pasniedzējus, ar dabas zinātnēm saistītu nodarbību skolotājus, aktīvākos sākumskolas skolotājus. Lielu atbalstu sniedza tieši mana mamma un viņas draudzenes, citas pamatskolas skolotājas. Es aptaujāju augļu un dārzeņu tirgotājus Liepājas tirgū, meklējot padomu, no kā varētu tikt gatavotas krāsas.

Es sagādāju lielu skaitu dažādus augļus un dārzeņus, no kuriem krāsas gatavoju intuitīvi. Nelielu atbalstu sniedza zināšanas par tekstila krāsošanu. Tīmeklī pieejamā informācija bija ļoti ierobežota, nebija pieejami nekādi uzticami avoti vai pat rokdarbu mājas lapu pamācības.

Augļi, dārzeņi un ogas tika maltas, spiestas, bietes, sīpoli tika vārtīti. Gatavojoties darbnīcai izdevās sagatavot pietiekami plašu toņu klāstu. Darbnīcā piedalījās ap 7 – 10 gadus veci bērni un viņu vecāki. Darbnīcas dalībniekiem aktivitāte sagādāja lielu prieku un iedvesmas.

Darbnīcā saņēmu kritiku no pasākuma organizatores, ka darbnīca nav pietiekami konceptuāla, mākslinieciska, neizmanto tehnoloģijas. Šajā laikā šis komentārs atstāja pietiekami dziļu rūgtuma sajūtu, kas arī neļāva turpināt attīstīt šo tēmu un darbnīcas tematiku.

21. att. "Eko krāsu" darbnīcas norise 2015. gadā. Foto: Valters Pelns

22. att. "Eko krāsu" darbnīcas rezultāti 2015. gadā. Foto: Valters Pelns

Darbnīca “Eko krāsas” tika atjaunota 2023. gadā, pēc kolēģes un mākslinieces Annas Priedolas aicinājuma, veidot darbnīcu Liepājas Kultūras pārvaldes projektam “Future DiverCities” – mākslinieku intervence Karostā, kuras mērķis bija veidot radošus notikumus noteiktā vietā Karostā, ar mērķi šai vietai piesaistīt apmeklētājus, lai tie, pirmkārt, iespējams, pirmo reizi apmeklētu šo vietu un, otrkārt, atbildētu uz anketas jautājumiem par to, kā būtu iespējams labāk attīstīt un aktualizēt šo vietu.

Plānojot darbnīcu sadarbībā ar Annu Priedolu, tapa ideja veidot karogus dabas daudzveidībai, izmantojot no dabīgiem materiāliem veidotas krāsas.

Tīmeklī bija pieejams pietiekami liels apjoms vairāk vai mazāk uzticamu avotu un instrukciju tam, kā var iegūt un sagatavot krāsas pigmentus no dažādiem augļiem un dārzeņiem. Tika ieguldīts pietiekami daudz enerģijas arī eksperimentos.

Darbnīcā dalībnieki ieradās noteiktos laikos, sadalīti grupās. Darbnīcai tika noteikts ierobežots laiks, jo dalībniekiem bija jāseko programmai. Noteiktas darbnīcas sākuma laiks nodrošināja to, ka visi dalībnieki varēja tikt iepazīstināti ar ievadu, instrukcijām, darbnīcas mērķi, pirms tie ķērās pie radošās darbošanās – dabas daudzveidības karogu izgatavošanas.

Dalībnieki bija pārsvarā pensijas vecuma dāmas, kas izrādīja lielu interesi par krāsu gatavošanas procesu, dalījās pārdomās par citām iespējamām krāsu receptēm.

Darbnīca tika pieteikta Viļņas Mākslas akadēmijas doktorantu veidotajā simpozijā “*Not Yet King*” un tika atkārtota 2023. gada novembrī. Lai gan darbnīca tika pieteikta kā darbnīca publikai un bērniem, tā tika iekļauta programmā darba dienas pašā vakarā, no pulksten 20.00 līdz 21.00, un tajā piedalījās 10 simpozija dalībnieki – Viļņas Mākslas akadēmijas maģistrantūras un doktorantūras studenti. Šajā darbnīcā, kas ilga vienu stundu, visi dalībnieki veidoja un apgleznoja (ar dabīgām krāsām) papīra ziedus.

Rezultātā darbnīca izvērtās par tādu kā rokdarbu un diskusiju notikumu, kurā tika atklāti vairāki darbnīcas aspekti, kā to saredzēja publika. Dalībnieki komentēja, ka apzinās, ka pavada pārāk daudz laika izmantojot sociālos medijus, skatoties televizoru, tā vietā, lai pavadītu radošu un nomierinošu laiku ar bērniem, ar ģimeni vai tuviniekiem. Darbnīcas noslēguma daļa dalībnieku apsoltīja, ka, darbnīcas iedvesmoti, centīsies pavadīt vairāk laika dabā ar bērniem.

Darbnīca “Ilgtspējas darbnīca” 2024. gada 31. augustā Vecāķu apkaimes biedrības organizētajā notikumā “Senās uguns nakts Vecāķu pludmalē”. Šajā darbnīcā dalībnieki veidoja karogus dabas daudzveidībai izmantojot krāsas, kas veidotas no dabīgiem materiāliem. Darbnīcā piedalījās ap 150 4 – 14 gadus veci bērni un viņu vecāki, vecvecāki, aizbildņi. Darbnīcā dalībnieki varēja pievienoties jebkurā laikā. Darbnīcā dalībnieki pavadīja no ap 10

līdz ap 30 minūtes. Darbnīca bija viena no 3 darbnīcām pasākuma programmā, kur citi notikumi bija vairāk saistīti ar dzīvās mūzikas koncertiem.

Šajā pasākumā, kas bija latviešu populārās mūzikas grupu koncerts pludmalē, darbnīca norisinājās pārsteidzoši veiksmīgi – darbnīcā veidojās mana iecerētā “lēnā”, uz eksperimentiem un pašizziņu virzītā noskaņa. Citi dalībnieki bija jāiedrošina eksperimentēt, citus dalībniekus uz izziņu mudināja to vecāki. Viena dalībnieka tēvs izteica: “kas to būtu domājis, kad no rīta cēlos, ka es šodien jaukšu pelnus ar kartupeļu cieti, lai gleznotu karogu”. Cita dalībnieka tēvs, rosinot savu bērnu eksperimentēt, tam teica: “Pamēģini! Šeit ir atļauts viss!”, kas šķita perfekta atbilde uz bērna jautājumiem, kā, ko darīt.

Vēl viens novērojums no darbnīcas norises, ko veica citas darbnīcas vadītāja, ka manas darbnīcas noskaņa bija nomierinoša un patīkama.

Šī darbnīca liek dalībniekiem fokusēties, domāt un eksperimentēt. Tāpat tā arī ļauj atklāties iepriekš nepieredzētos veidos. Dalībnieki tiek aicināti smaržot krāsas, eksperimentēt ar sārmainas vai skābas vides veidošanu (atsevišķi pigmenti maina krāsu), daži dalībnieki pat pagārvoja krāsas.

23. att. Darbnīca Vecāku pludmalē. Foto: Rogier Jupijn

24. att. Darbnīca Vecāku pludmalē. Foto: Rogier Jupijn

25. att. Darbnīcas rezultāti. Foto: Maija Demitere

26. att. Darbnīcas rezultāti. Foto: Maija Demitere

5.3. Pašilgtspēja un pārtikas audzēšana

Pārtika ir ne tikai enerģijas avots, bet ikdienas sastāvdaļa – katru dienu no jauna jādodomā, ko gatavot un jāplāno iepirkumu saraksts. Par pārtikas kvalitāti un daudzveidību ir jāmaksā vairāk, kamēr pastāv iespēja pirkt arī otrās šķiras un nocenotas preces tuvējā ķēdes tipa veikalā. Uzskats, ka pērkot pārtiku tirgū no zemniekiem ir ļoti romantisks un maldīgs – tirgus kā lauksaimnieku satikšanas punkts neeksistē – ja izvēlētais tirgotājs nav personīgi pazīstams vai nepiedāvā kaut kādu pierādījumu, no kurienes nāk produkti, nav nekāda iemesla ticēt jebkādiem apgalvojumiem par pārtikas kvalitāti vai izcelsmi.

Pētījuma ietvaros veiktajos novērojumos tika atklāts, ka tirgotāji piedāvā maldīgu informāciju, un tirgotāji ir izplatītāju noalgoti pārdevēji, kam par preču izcelsmi nav nekādas atbildības. Tirgū notiek arī cenu saskaņošana neatkarīgi no preču kvalitātes un izcelsmes.

Pārtikas trūkums pasaulē ir arvien pieaugoša problēma, kuras cēloņi ir pietiekami sarežģīti, lai nebūtu iespējams nosaukt vienu vainīgo vai radītu vienkāršu plānu, kā to risināt. Palielinoties cilvēku skaitam, pieaug pieprasījums pēc pārtikas, tomēr jāuzsver, ka cilvēku skaits palielinās visstraujāk nabadzīgajās valstīs, kurās ir problēma ne tikai ar cilvēku izglītošanu, bet arī ar tīra ūdens iegūšanu.

Pētījumā attīstītie pārtikas audzēšanas prototipi – akvaponika un hidroponika – nav manis izgudroti audzēšanas principi. Pirmās ziņas par akvaponikas dārziem ir avotos par Bābeles dārziem; par akvaponikas piemēru uzskatāma rīsu audzēšana dīķos ar zivīm. Zinātniskās fantastikas stāstos hidroponikas un akvaponikas tiek piedāvātas kā “vīzijas par nākotni” (kapteines Džeinvejas *Vojager (Star Trek)*, 1995), manuprāt, ir slavenākā airoponika).

Es savā pētījumā lietoju akvaponiku un hidroponiku atkarībā no pieejamās telpas, pētījuma ietvaros esmu reducējusi sistēmas līdz minimālām nepieciešamajām komponentēm, lai sistēma būtu ilgtspējīga un pieejam (komponentes ir lētas, vienkāršas, pieejamas).

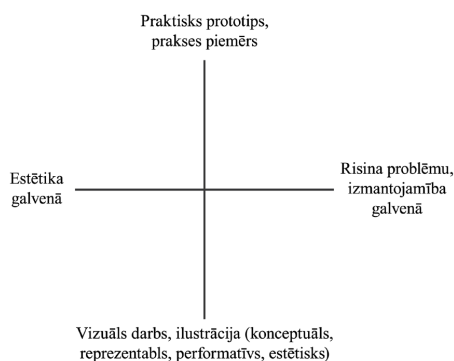
Mana pētījuma ietvaros pārtikas audzēšana ir centrālā tēma. Publikai izstādēs un publiskā telpā piedāvāti pārtikas audzēšanas prototipi, darbi, piemēri, tika veidoti arī publiskais dārzs (vienā adresē, bet divus atsevišķus gadus). Pētījumā radīti un šajā nodaļā aprakstīti arī vairāki laikmetīgās mākslas darbi, kas ir nevis praktiski prototipi, bet gan ilustrācijas, sonifikācijas, vizualizācijas pārtikas datiem.

Izmantojot autoetnogrāfisko metodi, mana mākslas prakse ir pilnībā saplūdusi ar ikdienas ieradumiem, tāpēc daļa darbu tikuši attīstīti vairākās pieejās, vairāku gadu laikā; šeit esmu izvēlējusi atsevišķus nozīmīgākos momentus, nozīmīgas atklāsmes, kas saistītas ar katru

darbu. Darbi nav kārtoti hronoloģiski, bet tēmās un pēc nozīmīguma pētījumam un secinājumiem.

Esmu izveidojusi arī divu asu novērtēšanas grafiku mākslas darbiem un gadījumu pētījumiem, kas rāda katra darba “praktiskumu”. Šis novērtējums man ir būtisks, lai veiktu secinājumus par “dziļo” ilgtspēju mākslas praksē. Attēlā ““Dziļās” ilgtspējas kartēšanas grafiks” piedāvā pretstatīt māksliniecisko estētiku, mākslinieka subjektivitāti, kaut kādu iekšējās pasaules un iedvesmas atspoguļojumu pret darbojošos sistēmu, prototipu.

Mākslas darbs un mākslinieks postmodernā pasaulē un starpdisciplinārā jomā, manuprāt, ir atbildīgs par informāciju, ko tas pasniedz skatītājam; arvien nozīmīgi ir darbi, kas izmanto dizainu, tehnoloģijas un medijus, lai piedāvātu vizionārus darbus, prototipus. Manā mākslas praksē estētika ir sekundāra; tomēr, kā vizuāli domājošs cilvēks, es pievēršu uzmanību noformējumam un detaļām, bet estētikas dēļ darbos es nepieļauju kompromisus, kas varētu mainīt funkcionalitāti.

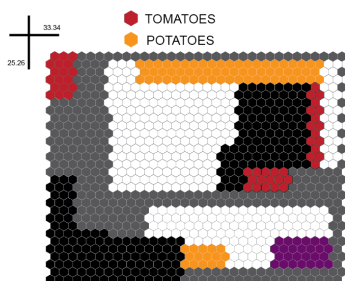
27. att. “Dziļās” ilgtspējas kartēšanas grafiks”

5.3.1. “Tomātu-kartupeļu plāns”

“Tomātu-kartupeļu plāns” pirmo reizi tapa 2015. gadā, skicējot un plānojot, cik tieši daudz pārtikas būtu iespējams izaudzēt, audzējot maksimāli daudz visā man pieejamajā telpā manā dzīvesvietā. Tika izveidots laukums, kurā iezīmēts:

- nekustamais īpašums (**meln**); tās ir vietas, ko nevar ietekmēt, kur nav iespējams neko audzēt,
- labiekārtotais īpašums (**pelēks**); tās ir vietas, kur atrodas kādas pagaidu būves, taciņas, ko, ja būtu ļoti nepieciešams, tad tos varētu pārbūvēt, lai būtu pārtikas audzēšanai piemērotas;
- **sarkan**ie laukumi – apkurināmas telpas, kurās var notikt pārtikas audzēšana (kur šobrīd tiek audzēta pārtika);

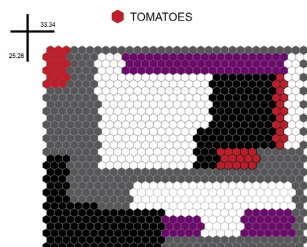
- **oranžie** laukumi – neapkurinātas vietas pārtikas audzēšanai (kur šobrīd tiek audzēta pārtika);
- **violetie** laukumi – vietas, kuras varētu tikt izmantotas pārtikas audzēšanai (kur šobrīd aug krāšņumaugi, krūmi);
- **baltie** laukumi – zālājs.

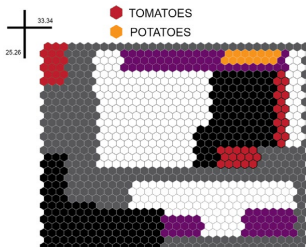
3 - 4 POTATOES PER DAY X 360 DAYS
~1200 POTATOES

28. att. Datu vizualizācija "Tomātu-kartupeļu plāns" (2015 – ...)

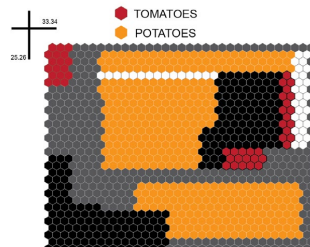
Ilustrācija ļauj vizualizēt, cik daudz vietas un cik intensīvi šie divi augi jāaudzē ierobežotajā teritorijā, lai nodrošinātu vienam veģetārietim nepieciešamo ikdienas pārtiku. 1. pielikumā skatāmajā pilnajā vizualizācijā var novērot, ka, ja audzē paralēli un ar maksimālu iespējamo intensitāti (divas ražas tomātu un divas ražas kartupeļu gadā), var nodrošināt ap 300 gramus pārtikas katru dienu (ap 140 kalorijas). Lai nodrošinātu līdzīgu pārtikas apjomu visiem mājsaimniecības locekļiem (4 cilvēki), būtu jāaudzē ar maksimālo intensitāti (2 ražas gadā), bet jāapgūst pilnīgi visa pieejamā telpa.

29. att. Iezīmētas audzēšanai pieejamās vieta (sarkans – iekštelpas, violets – ārā)

30. att. Sarkans un oranžs – šobrīd notiek pārtikas audzēšana (bez ārkārtējas piepūles vai plānošanas)

31. att. Iezīmēta pārtikas audzēšanas intensitāte, lai es apgādātu sevi ar pārtiku (min. kalorijas dienā)

“Tomātu-kartupeļu plāns” plāno audzēt šos divus augus, jo tie manā ģimenē ir ikdienas pārtikas pamatā. Mīmos un interneta jokos latvieši tiek dēvēti par kartupeļu ēdājiem; manā ģimenē tas nav joks, kartupeļi tiešam ir ikdienas pamatēdiens.

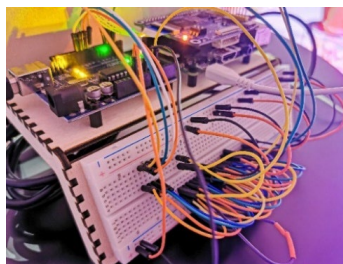
“Tomātu-kartupeļu plāns” ir veidots kā nedaudz uzjautrinoša ilustrācija un rāda to absurdu, kas ir pieņēmums, ka viens cilvēks var izaudzēt sev nepieciešamo pārtiku pilsētas dārzā. Pārtikas audzēšana šādā apjomā, pārveidojot visu dārzu par kartupeļu lauku, nav ne saistoša, ne reālistiska.

“Tomātu-kartupeļu plāns” tika prezentēts performatīvā lekcijā RIXC konferencē “Un/Green”, kas notika 2019. gadā no 4. līdz 6. jūlijam ikgadējā mākslas un zinātnes festivāla ietvaros.

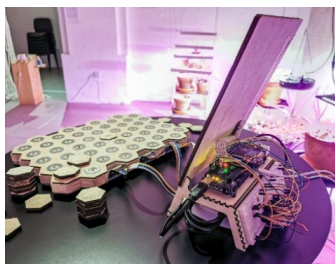
Tālākais solis “Tomātu-kartupeļu plānā” bija interaktīva darba veidošana – fiziska objekta būvēšana. Plāna un kalkulatora izmantotie dati ir vidējā iespējamā raža, kas būtu iespējama, ja pārtikas audzētājs strādātu nereālistiski aktīvi, piemēram, ievācot kartupeļu agro un vēlo ražu, audzējot tomātus visu gadu.

5.3.2. “Tomātu-kartupeļu kalkulators”

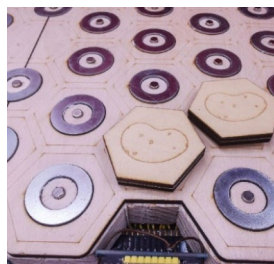
“Tomātu-kartupeļu kalkulators” ir veidots kā “Tomātu-kartupeļu plāna” turpinājums. Ierīces izskatam tika izmantota līdzīga estētika – spēļu laukumi, kas apzīmē 1 kvadrātmetru audzējamās pārtikas. Kalkulators arī izmanto līdzīgus maksimālās intensitātes audzēšanas pieņēmumus un paņēmienus (kas nav reālistiski, bet kalpo par ilustrāciju).

32. att. Mikrodatori Raspberry Pi un Arduino. Foto: M. Demitere

33. att. Kalkulators. Foto: M. Demitere

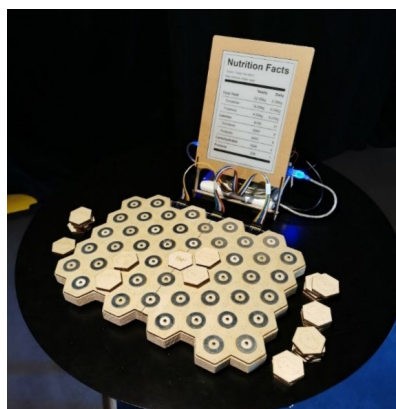
34. Kalkulatora kauliņi. Foto: M. Demitere

“Tomātu-kartupeļu kalkulators” izmanto *Arduino* mikrodatoru, kas nepārtraukti pārbauda spēles laukuma pretestību; katrs spēles kauliņš ir aprīkots ar atšķirīga izmēra rezistoru. Katram spēles kauliņam ir pievienots magnēts, kas ļauj to ievietot pareizā vietā un pozīcijā uz laukuma. Kalkulatoram ir e-ink ekrāns, kuru arī darbina *Raspberry Pi* mikrodators, kurā parādīti atlasīti dati cilvēkiem atpazīstamā estētikā, noformēti kā standarta ēdienu

uzturvērtības. Ekrānā var redzēt spēles laukumā “sastādītās” kalorijas vienam gadam un sadalot kalorijas vienai dienai, uzturvērtības, kopējais ēdiena apjoms.

Kalkulators tika piedāvāts publikai vairākās izstādēs:

- izstādē “Mediju māksla garākai dzīvei” Rīgā 2021. gada septembrī,
- izstādē “Mediju māksla garākai dzīvei” Liepājā (2020. gada novembrī, decembrī),
- “Mediju māksla garākai dzīvei” tiešsaistes versijā (<https://gara.aste.gallery/>),
- Liepājas Digitālo inovāciju parka organizētajā “IT Waffle Meetup” pasākumā 10. septembrī,
- izstādē “Dekoloniālās ekoloģijas” Rīgas mākslas telpā no 2022. gada 1. novembra līdz 2023. gada 15. janvārim.

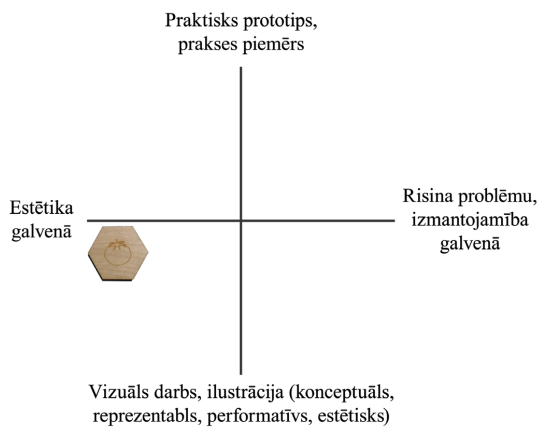

35. att. Tomātu-kartupeļu kalkulators izstādē “Mediju māksla garākai dzīvei” Rīgā, 2021.
Foto: Maija Demitere

36. Tomātu-kartupeļu kalkulators izstādē “Dekoloniālās ekoloģijas”, 2022. Foto: Kristīne Madjre

Kalkulators, protams, nav veidots, kā nopietns dārza plānošanas instruments, bet gan kā satīrisks komentārs par latviešu mazdārziņu kultūru.

37. att. Novērtējums, cik praktisks ir “Tomātu-kartupeļu kalkulators” “dziļās” ilgtspējīgas mākslas grafikā

5.3.3. Ēdiena datu vizualizācijas

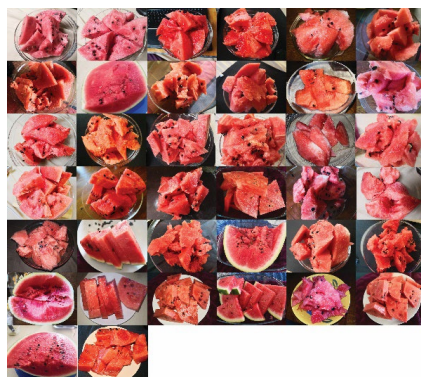
Apēstā ēdiena fotogrāfijas ir pamats visiem mana pētījuma, tai skaitā, “Tomātu-kartupeļu plāna” un “Tomātu-kartupeļu kalkulatora” aprēķiniem. Ēdienu fotogrāfijas es sāku uzņemt 2013. gada nogalē. Sākotnēji fotogrāfijas uzņemtas neregulāri, netika dokumentēta pilnīgi visa apēstā pārtika, bet tikai atsevišķi pagatavoti ēdieni, receptes. Kopš 2014. gada ēdienu fotogrāfijas tiek veidotas sistemātiski un rūpīgi, tiek dokumentēti ēdieni un nozīmīgie dzērieni, piemēram, sulas, kokteiļi. Ēdieni tiek fotografēti gan mājās, gan ēdot ārpus mājām. Izvēlēta estētika un kompozīcija ir tāda, lai būtu saskatāms un saprotams viss ēdiens, tā sastāvs, daudzums. Saprotamība ir svarīgāka par šo te “ieslodzītā nopratināšanas” foto estētiku (zibspuldze jeb spoža gaisma tieši ēdienam “sejā”, kadrs taisni no augšas, ēdiens (kā nopratināmais) – kadra centrā, izmantots bezgalīgs asuma dziļums vai pietiekams asuma dziļums, lai viss ēdiens būtu fokusā.

Pētījuma sākumā ēdienu fotogrāfijas bija paredzētas, lai veidotu aprēķinus tam, cik daudz un kāda veida ēdiens tiek apēsts gada laikā. Pēc tam, kad šie dati tika iegūti, es turpināju uzņemt fotogrāfijas vēl īsti neapzinoties, ko ar tām iesākt. Šobrīd ir izveidots milzīgs arhīvs ar daļēji atlasītām fotogrāfijām, kuras tiek izmantotas dažādās datu vizualizācijās. 38. un 39. attēlā redzama 2018. gada vasara – picās un arbūzos.

Es savus dzīves svarīgākos notikumus mēdzu skatīt un atcerēties caur ēdieniem un ēdienu fotogrāfijām. Šīs vizualizācijas ir vienkārši saliktas bildes viena aiz otras un nekādu būtisku, konceptuālu, vispārināmu kultūras analīzi nepiedāvā. Šīs vizualizācijas veidotas kā meklējot jaunas estētikas datu vizualizācijā, cenšoties saskatīt kādas sakritības (paternus) līdzīgos ēdienos.

38. att. 2018. gada vasarā apēstās picas

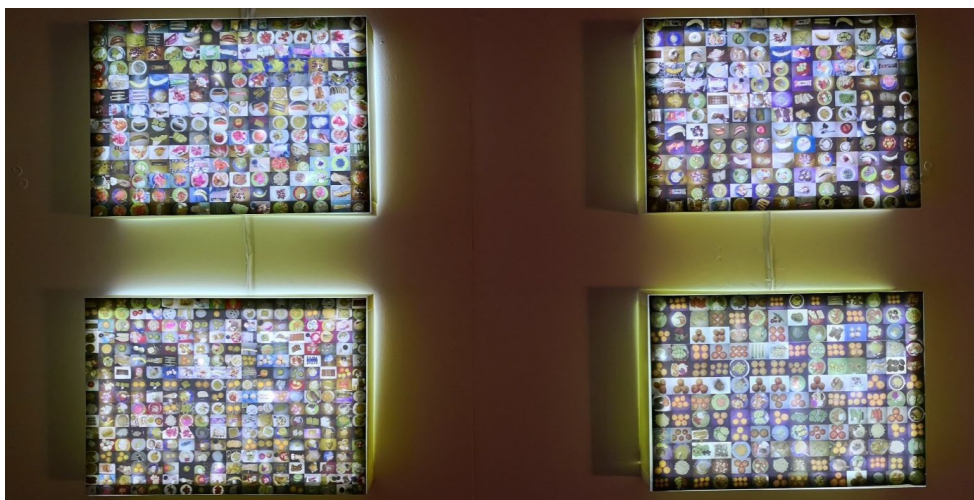

39. att. 2018. gada vasarā apēstie arbūzi

Četrus viena gada mēnešu laikā apēstā pārtika ir izstādīta gaismas kastēs. Datu vizualizācija kā attēlu kopums ļauj novērot ieradumus un meklēt sakritības. 20. attēlā redzama datu vizualizācija vienam 2017. gada mēnesim – oktobrim. Tajā redzams, cik šajā vienā mēnesī apēsti āboli, mandarīni, šokolādes.

40. att. 2017. gada oktobrī apēstais ēdiens

41. Dati par 2017. gada 4 mēnešiem

Datu vizualizācijā izstādē tika izlikti četri mēneši – janvāris, aprīlis, jūlijs un oktobris. Kopskatā redzams arī, cik tieši skaitliski vairāk ir bijušas ēdienreizes ziemas mēnešos (oktobris,

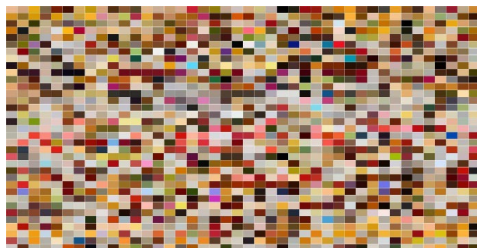
janvāris – apakšējā rinda). Vizualizācijās novērojamas toņu maiņas atkarībā no sezonas – ziemas mēnešos dati kļūst oranži (mandarīni, apelsīni), kamēr vasaras mēnešos tie kļūst sarkani (pārsvārā tiek ēsti tomāti un arbūzi).

Ēdienu datu vizualizācijas ir iespējams attēlot arī analizējot krāsas (piemēram, salīdzinot sezonu krāsu pārejas, salīdzinot dažādus gadus). Šīs vizualizācijas pieprasa pilnīgu attēlu atlasīšanu, kas ir pietiekami nozīmīgs un laikietilpīgs darbs.

Pētījuma ietvaros tika veikti eksperimenti ar vairākām pieejamām sistēmām, kas izmanto algoritmus un mašīnmācīšanos, lai atlasītu attēlus, bet šobrīd nav izdevies atrast sistēmu, kas sniegtu sistemātiskus un pieņemamus rezultātus. Pieļautās sistēmu kļūdas bija: bilžu noraidīšana, ja attēls izplūdis, vajā apgaismojumā, attēla noraidīšana, jo tas ir pārāk līdzīgs citam attēlam, lai gan praktiski tās ir bijušas divas atsevišķas maltītes (piemēram, divi mandarīni). Arī izplūdušie attēli un attēli ar sliktu apgaismojumu ir nepieciešami ēdienu arhīvam, lai neveidotu nejaušus pārtraukumus. Tā kā nav iespējama pilnīga uzticība automatizētām sistēmām, tad visas bildes šobrīd tiek atlasītas manuāli – paskatoties uz bildi, no novērtējot un salīdzinot ar katras vienas ēdienreizes bilžu sēriju, pēc tam izvēloties vienu vai divus labākos kadrus, kas tiek saglabāti arhīvā. Dažreiz tiek izvēlēti vairāki attēli, jo tie var būt uzņemti atšķirīgos leņķos, kas parāda ēdienu nedaudz atšķirīgā veidā.

Ēdienu datu vizualizācijas posmi:

1. pilnīga attēlu atlase,
2. attēlu kopas apgriešana, fokusējoties uz attēla centru,
3. algoritmiska vienas vai dažu krāsu izcelšana (*K-Means clustering*)

42. att. *K-Means clustering*

43. att. Vidējā krāsa

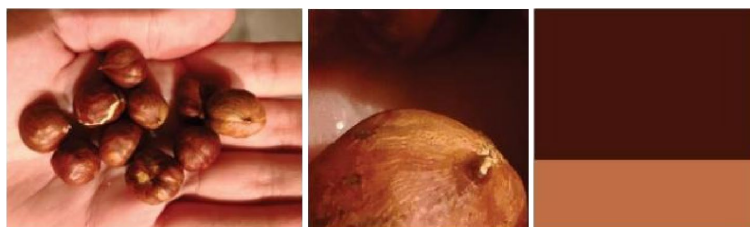
Attēlu apstrādes procesa automatizācijas veids, ēdiena galvenās (dominējošās) krāsas ieguves veids pilnīgi izmaina gala rezultātu. 42. attēlā redzama atšķirība starp *k-means clustering* metodi un vidējās krāsas atlasīšanu (43. attēlā). Attēlā redzams 2018. gadā apēstais ēdiens. Abos gadījumos attēli tika apgriezti automātiski (izgriežot attēla centru).

Tā kā attēla centrēšana un apgriešana notiek automātiski, rezultāts bieži ir suboptimāls. Atsevišķos gadījumos arī attēlu centrēšanu un apgriešanu esmu veikusi manuāli, piemēram,

veidojot “Ēdienu radio” (mākslas darbs izstādē, kurā redzams arī pats attēls, nevis tikai abstrakta krāsa). 38. un 39. attēlos automātiska attēla centrēšana un apgriešana, novērojama centrēšanas kļūda.

44. att. Krāsas ieguves process

45. att. Automātiskās centrēšanas kļūda

5.3.4. “Ēdienu radio”

Pastāv 3 “Ēdienu radio” versijas. Pirmā versija tika izveidota 2015. gadā kā mans maģistra darba praktiskā daļa, un tika izstādīts izstādē “Virtuozi – daudzzinātņu mākslas platforma” (<http://virtuozi.mplab.lv/>).

2015. gada “Ēdienu radio” par pamatu izmantoja atlasītās vidējās ēdienu attēlu krāsas, sonificējot šo krāsu RGB vērtības, kuras, izmantojot *MaxMSP* veidotu sintezatoru, tika

pārvērstas skaņdarbā. Sintezators sastāvēja no vairākiem sinusa viļņiem, ko modulēja no ēdienu attēliem iegūtās vidējās krāsas RGB vērtības.

46. att. Ēdienu radio, 2015. Foto: Maija Demitere

Nākamā “Ēdienu radio” versija tapa 2020. gadā kā tīkla mākslas darbs (skatāms un dzirdams interneta pārlūkā jebkurā digitālā ierīcē ar interneta pieslēgumu). Darbs pieejams: <https://foodradio.aste.gallery/>.

2020. gada radio versija izmanto akordus, kuru notis ir atlasītās piecas dominējošās krāsas (*javascript*).

Food Radio

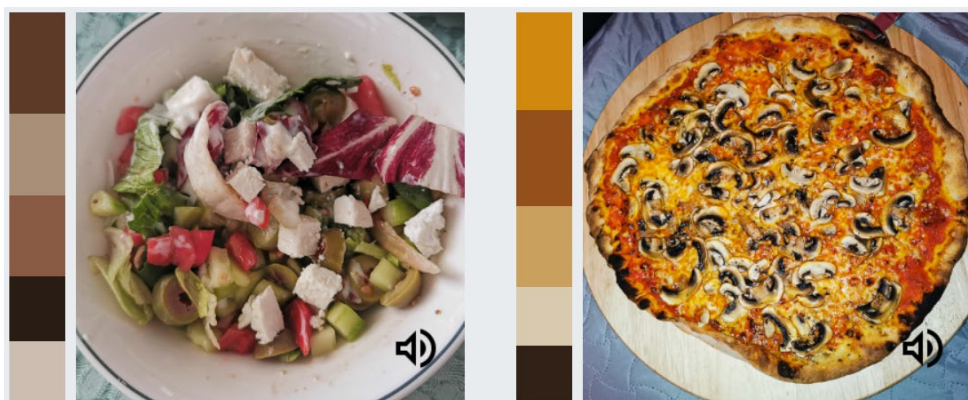
Maija Demitere

The interactive audio synthesizer uses data collected from 2018. The sound composition is a sonification of the color and amount of food consumed in each meal. The Food Radio is a reminder of the kitchen that is always on in the background at grandparents home.

47. att. Ekrānuzņēmums. Ēdienu radio, 2020. <https://foodradio.aste.gallery/>

Liepājas Universitātes projekta “Liepājas Universitātes akadēmiskā personāla pilnveide stratēģiskās specializācijas jomās – dabas zinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas,

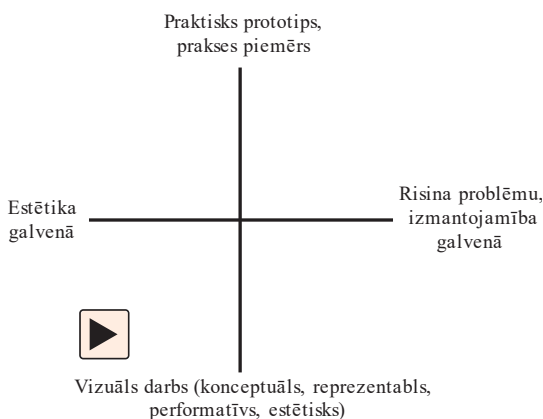
māksla, sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības” (Nr. 8.2.2.0/18/A/021) ietvaros tika organizēta projektā iesaistīto doktorantu izstāde, īpaši kurai tika radīta jauna radio versija. Šoreiz radio mērķis ir salīdzināt “veselīgo” un “neveselīgo” ēdienu skaņu. Princips un uzbūve ir identiska; šis radio ir klausāms paralēli, vai klausoties vienu vai otru radio pusi. Radio pieejams: <http://izstade21.liepu.lv/#demitere>.

48. att. Ekrānuzņēmums. Ēdienu radio, 2021. <http://izstade21.liepu.lv/#demitere>

Atšķirībā no pirmās radio versijas, kurā sinusa viļņi tika lēnām modulēti, abos tīkla darbos notiek pēkšņas pārejas no viena attēla uz nākamo. Pēkšņas pārejas ļauj skaidri saredzēt/ saklausīt katru bildi atsevišķi, bet muzikāli-kompozicionāli darbs ir mazāk vērtīgs.

“Ēdienu radio” ir konceptuāls un estētisks darbs. Lai gan izstādēs, publiskās prezentācijās skatītāji labprāt iesaistās diskusijās par to, ka labprāt klausās, kā skan ēdiens, darbs ir balstīts manās mākslinieciskās interpretācijās un nepiedāvā nekādu pamatojumu, kāpēc katrai krāsai ir izvēlēta katra skaņa.

49. att. Novērtējums, cik praktisks ir “Ēdienu radio” “dziļās” ilgtspējīgas mākslas grafikā

5.3.5. 2019. gada augustā apēstie tomāti

Datu vizualizācija “Augusta tomāti” sastāv no 220 krāsotām māla bumbiņām, kas reprezentē manus 2019. gada augustā apēstos tomātus. Konkrēto bumbiņu skaits ņemts aprēķinot aptuveno patērēto tomātu, tomātu zupu, tomātu mērču apjomu un izdalot ar vidējo izvēlēto tomāta svaru. Tā kā šeit jāpiemin, ka tomātu izskats nereprezentē ļoti konkrētus tomātus, bet tomātu kopsvars ir pietiekami precīzs.

Šīs vizualizācijas mērķis bija veidot sarunu ar skatītājiem par to, cik liels pārtikas apjoms katru gadu tiek patērēts. Savā pētījumā esmu sarēķinājusi, ka es gada laikā apēdu gandrīz vienu tonnu pārtikas; jāuzsver, ka es ievēroju veģetāru / vegānisku diētu, un lielākā daļa manas pārtikas ir augļi un dārzeņi, piemēram, vasaras mēnešos apēstie arbūzi (atsevišķos periodos pat katru dienu apēsts 3 – 8 kg arbūzs).

Pārtikas apjoms un svars man šķiet pārsteidzošs un interesants arī pārtikas atkritumu problēmas kontekstā, tāpēc vizualizācijā izvēlēti tieši tomāti.

Tomātu audzēšana piemājas dārziņos ir populārākā novērotā pārtikas audzēšanas prakse Liepājā. Audzētie tomāti parasti tiek sēti vai stādīti vasaras sākumā, visu vasaru rūpīgi laistīti, lai iegūtu īsu un pārbagātu ražu augustā, kas ilgst, atkarībā no izvēlētajām šķirnēm, maksimums dažas nedēļas. Tomātu ražas īsais posms un ražas bagātums nereti liek lielai daļai tomātu nonākt komposta kaudzēs un atkritumos. Tātad – visu gadu esam rūpīgi un sistemātiski tērējuši krāna ūdeni, lai veidotu biomasu kompostam. Man šī ikgadējā prakse šķiet komiska un diskusijas vērta.

50. att., 51. att. 2019. gada augustā apēstie tomāti. Foto: Maija Demitere

5.3.6. Piecas datu pastkartes

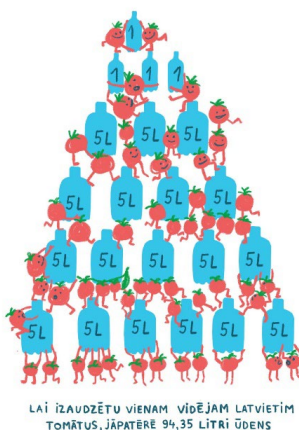
Datu pastkartes tapa sadarbībā ar ilustratori Kristīni Martinovu.

Darba tapšanas laikā es sagatavoju vairākus datu aprēķinus un novērotās sakritības, kas, manuprāt, varētu būt interesants diskusiju ierosinātājs.

Izveidotās kartiņas tika piedāvātas publikai drukātā veidā izstādēs, kā arī tās tika izvietotas atsevišķās publiskās vietās, kur bija pieejami kartiņu stendi.

52. att. Piecas datu pastkartes.
Laistīšanai patērētais laiks

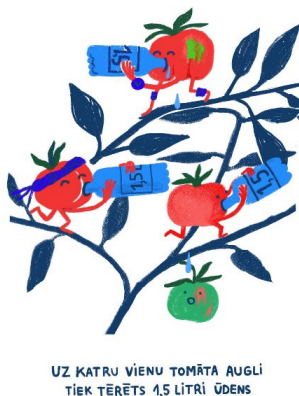
53. att. Piecas datu pastkartes.
Laistīšanai patērētais ūdens

54. att. Piecas datu pastkartes.
Kartupeļu datu statistika

55. att. Piecas datu pastkartes. Viena cilvēka gada laikā apēstie tomāti

56. att. Piecas datu pastkartes.
Laistīšanai patērētais ūdens, izdalīts uz vienu tomātu

5.3.7. “Datu pīrāgi”

Datu vizualizācija “Datu pīrāgi” (2015 – 2018, 57., 58., 59. att.) redzamas gan fotogrāfijas no konkrētās dienas, gan arī vizualizācija – kaloriju daudzums, kas veidots no parafīna. Viens vesels pīrāgs ir vienāds ar manam dzīvesveidam piemēroto 1600 kaloriju daudzumu (ļoti mazkustīgs dzīvesveids). Datu vizualizācijā tika kopā izveidoti datu pīrāgi

četrām nedēļām – viena nedēļa katrā sezonā, lai parādītu atšķirību starp apēstā ēdiena daudzumu dažādos laika apstākļos.

Ja konkrētajā dienā apēstais kaloriju daudzums bija lielāks kā vēlamās 1600 kalorijas, veseram pīrāgam blakus tika pievienota papildus pīrāga šķēle, bet, ja apēstais apjoms bija mazāks, tad no pīrāga tik izņemts gabals.

Datu vizualizācija pīrāgos veido asociācijas ar kvantitatīvu datu atspoguļošanu. “Datu pīrāgi” ir ļoti vienkārši uztverami un dienas savā starpā ir viegli salīdzināmas.

57. un 58. attēlos redzami pīrāgi izstādē un vienas dienas dati.

57. att. Datu pīrāgu kopskats. Foto: Maija Demitere

58. att. Vienas dienas "Datu pīrāgs". Foto: Maija Demitere

“Datu pīrāgi” tālāk tika attīstīti radošajā darbnīcā, kas norisinājās Liepājas Universitātes Mākslas pētījumu laboratorijas (MPLab) organizētajā jauno mediju mākslas festivālā UPDATE 2015. gadā.

Darbnīcas dalībnieki katrs centās atcerēties savas pēdējās pusdienas visos iespējamajos sīkumos, ieskaitot dzērienus. Pēc tam apēstais ēdiens tika pārvērstš kaloriju daudzumā un izveidotas sveces, kas simbolizē vienas apēstās pusdienas. 59. attēlā viena no darbnīcas svecēm.

59. att. Datu vizualizāciju darbnīcas rezultāti, 2015. Foto: Maija Demitere

Darbnīcas laikā, sarunājoties ar dalībniekiem, varēja konstatēt, ka reti kurš apzinājās katram nepieciešamo dienas kaloriju daudzumu; tāpat dalībniekiem bija maz informācijas par to, cik daudz kaloriju ir ēdienā, īpaši našķos – dzērienos, cepumos, čipsos u.tt.

5.3.8. “Ilgtspējas cena”

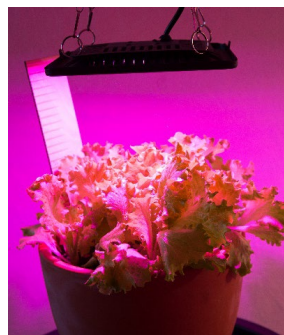
Darbs “Ilgtspējas cena” ir māla podā iesēti salāti, kas tiek novēroti no sēšanas brīža līdz pēdējās ražas novākšanai. Darbs ir bijis izstādīts vairākās izstādēs gan kā patstāvīgs objekts, gan dažādās instalācijās, piemēram, kā daļa no “dārza”. Par dārziem es saucu instalācijas, kas sastāv pamatā no kādiem augu audzēšanas piemēriem, neatkarīgi, vai tie ir unikāli, individuāli darbi vai darbu sērijas. 60., 61., 62. attēlā darbs “Ilgtspējas cena” dažādās izstādēs.

60. att. Ilgtspējas cena kā daļa no MPLab darbu showcase Šauļu mākslas festivālā ENTER, 2018. Foto: Maija Demitere

61. att. Ilgtspējas cena MPLab izstādē “Vīziju sprostā” Eiropas Zinātnieku naktī, 2019. Foto: Maija Demitere

62. att. Ilgtspējas cena kā daļa no Natural Growth tele-izstādes, 2020. Foto: Maija Demitere

Ilgtamības, laika uztveres princips ir klātesošs gandrīz visos mākslas veidos; vai mākslas darba tapšanas vai skatīšanas procesā. Manā “lēno” mediju mākslā ilgtamības princips

vairāk saistīts ar mākslas darba radīšanas procesu. Tomēr “lēno” mediju mākslas darbā no skatītāja tiek pieprasīta pietiekama uzmanība un pacietība. Katja Kwasteka (*Katja Kwastek*) uzsver nepieciešamību baudīt “lēno” mediju mākslas darbu ilglaicīgi, kā arī piedāvā tādus darbu piemērus kā – pastaiga kā mākslas darbs; pieredzes gūšana kā mākslas darbs. Kwasteka uzsver, ka “lēno” mediju mākslas darba pamatprincips ir līdzīgs *downshifting* kā dzīves stila izmaiņām. (Hamilton, Koepnick, Kwastek, La Cour 2019)

Nepieciešamība vai spēja baudīt mākslas darbu kā pieredzi un iegūt jaunas zināšanas no šīs pieredzes (mācīties) – spēja garlaikoties. No Kwastekas izdarītajiem secinājumiem var atvasināt, ka spēja garlaikoties ir būtiska lēno mediju mākslas darba uztveršanas sastāvdaļa; un lēno mediju mākslinieku pienākums ir atjaunot skatītājā saikni ar dabīgiem procesiem.

Lēno mediju mākslas darbībā saskatāmas līdzības ar zemes mākslu. Zemes mākslas mākslinieki, piemēram Roberts Smitsons (*Robert Smithson*) uzsver skatītāja skata punktu kā daļu no mākslas darba, kā arī dabisko procesu klātesamība mākslas darba skatīšanās procesā (piemēram, skatītājam skatot Smitsona mākslas darbus paisuma un bēguma laikā).

Zemes mākslas darbi ne vienmēr ir saistīti ar ekoloģiju vai dabas saudzēšanu. Tomēr līdzīgi kā arī “lēno” mediju māksla, zemes mākslu pavada nojausma par dabas un dabīguma būtiskumu un pievērš skatītāja uzmanību uz dabīguma īpatnībai samazināšanos ikdienas dzīvē.

Dabīgs laika plūdums ir neatņemama ilgtspējīgās mākslas sastāvdaļa. Ja skata eksperimentus ar pārtikas audzēšanu kā mākslas darba gala rezultātu, kas ir prezentējams kā metodoloģija vai kā estētiska baudījums, darba izstādīšana vasaras sezonā ir daudz vienkāršāka nekā ziemas sezonā, pieprasa cita veida un cita apjoma resursus – mākslīgais apgaismojums, lietus ūdens, siltums utt. ir būtiska darba sastāvdaļa ziemas sezonā. Mākslas darbs vizuāli iegūst pavisam citu formu, kas bieži ir saistīta ar nepieciešamību un mazāk ar mākslinieciskām izvēlēm.

Darbs “Ilgtspējas cena” ir datu vizualizācija, kas atklāj pārtikas audzēšanas sezonālītāti un visas saistītās izmaksas. Katrs jauns “Ilgtspējas cenas” darbs, katra paaudze, ir noslēgusies ar būtiskām izmaiņām gan formā, gan saturā, tomēr saglabājot savu darba pamatideju – gala rezultātu, kas skatītājiem piedāvā aprēķinu, norādot, kāda vērtība piemīt redzamajam darbam.

Māla podu izstādē papildina salātu dienasgrāmata, kurā aprakstīts audzēšanas process līdz izstādes brīdim. 63. attēlā viena no izstādes kartinām, kas tika prezentēta 2018. gadā.

The cost of sustainability				
		time	money	water
Feb 11	Buying seeds		0,65eur	-
	Buying a mini greenhouse	2h	8,50eur	-
Feb 12	Germinating and sowing	1h	-	3l
	Setting up the space	1h	-	-
	Setting up lights	2h	31eur	-
Feb 13 - 28	Watering	3min x 9 = 27min	-	0,8l x 9 = 7,2l
March 1 - 31	Watering	3min x 14 = 42min	-	0,8l x 14 = 11,2l
April 1 - 24	Watering	3min x 15 = 45min	-	0,8l x 15 = 12l
April 25	Replanting	2h	9,60eur (new pot)	3l
Electricity			41 kWh x 0,13eur = 5,33eur	
		9,9h	55,-eur	36,4l ~ 0,01eur

63. att. Darbu "Ilgtspējas cena" pavadošā kartiņa, 2018

Kartiņā lasāms, ka salāti iestādīti 13. februārī, darbs izstādē nonāca 28. martā. Šajā posmā izaudzētie salāti (ap 100 grammi), kas kopā izmaksāja – 594 minūtes jeb 9,9 darba stundas, 55 EUR un ap 36,4 litrus ūdens.

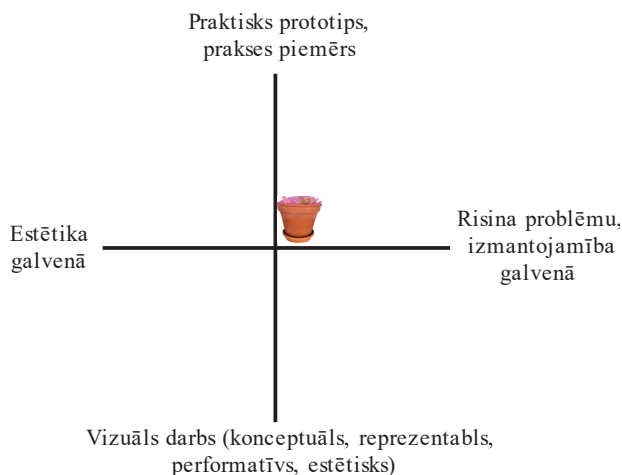
Visās izstādēs, kur "Ilgtspējas cena" ir piedalījusies, darbs vienmēr iegūst lielu interesi un izraisa diskusijas, skatītājus arī interesē datu vākšanas ierīces (elektrības skaitītāji, gaismas automatizācija, pašas audzēšanas gaismas).

"Ilgtspējas cena" ir arī izraisījusi diskusijas par pārtikas iegādi ziemas mēnešos, vai pārtikas audzēšana mākslīgajā apgaismojumā ietekmē to uzturvērtību.

Daļa manu mākslas darbu ir tieši pakļauti laika plūdumam. Darba tapšanas procesu nav iespējams paātrināt; ir jāgaida un ir jāpaiet normālam (dabīgam) laika posmam no sēklas izdiedzēšanas līdz ražas novākšanai. Tāpat tradicionālas zemnieku un mazdārziņu īpašnieku prakses, kā arī unikālas, inovatīvas pārtikas audzēšanas sistēmas ir pakļautas dabas principiem. Izmantojot rūpīgu un sistemātisku mākslīgā apgaismojuma plānošanu un dažādas augu piebarošanas, ir iespējams nedaudz paātrināt augu augšanu, bet šis ieguvums mājāsaimniecības mērogā nav nozīmīgs.

Darbs "Ilgtspējas cena" var tikt skatīts kā darbs, kas skaidro resursu apsaimniekošanu un veicina izpratni par sezonālo pārtiku. Es savu darbu novērtētu kā praktisku, lai gan tas

nepiedāvā inovatīvu prototipu, tas veicina diskusiju ar izstādes apmeklētāju un aicina to pārdomāt savus ikdienas ieradumus (grafiskais novērtējums 64. attēlā).

64. att. Novērtējums, cik praktisks ir darbs "Ilgtspējas cena" "dziļās" ilgtspējīgas mākslas grafikā

5.4. Dārzs publiskā telpā

Dārzs pārtikas audzēšanai ir pamatelements, kā mēs atpazīstam apdzīvotu vietu, civilizāciju. Dārzs ir arī statusa simbols, kas dažādas valstīs un laikos izskatījies ļoti atšķirīgi, piemēram pils dārzi, botāniskie dārzi, dendrāriji, dārzi Austrumu kultūrās, franču stila dārzi, angļu stila dārzi u.tt.

Cilvēkam dārzs piedāvā neatkarību un spēju izdzīvot. Atsevišķu dārza daļu dalīšana arī ir vēsturē bijusi kulturāli nozīmīga – aiz mājas paslēpti dārzi, kuros tiek audzēta pārtika un nodarbināti vergi, kamēr mājas priekšā tiek veidots dekoratīvs dārzs un perfekts zālājs.

Dārzniecība kā vaļasprieks tiek ieteikts kā terapijas nodarbe ikvienam, īpaši vecākiem cilvēkiem. Dārzs piedāvā gan fiziskas aktivitātes, gan arī sniedz atbalstu ģimenes budžetam, ja tiek audzēta pārtika. Savā pētījumā es esmu veidojusi dažādus dārzniecības prakses piemērus, kas ļautu apmeklētājiem noskatīt un kopēt pieejamās pārtikas audzēšanas prakses. Manas piedāvātās dārzu prakses ir mērogojamas (*scalable*) – vienu un to pašu sistēmu var izmantot gan, lai audzētu dažus augus vai veidotu lielu saimniecību.

Man dārza kopšana sniedz neatsveramu gandarījumu, kas ir tā sajūta, ko es izstādēs cenšos nodot skatītājiem. Rūpes par augiem liek iziet no ikdienas rutīnas – ir jāiegulda sistemātiskas rūpes dārza kopšanā, ir nepārtraukti jāseko līdzi, vai viss ir normas robežās, kas

piespiež dārznieku uz noteiktu laiku fokusēties uz kaut ko citu, nevis ikdienas *ZOOM*, *MS Teams* konferencēm, atskaitēm, ikdienas rutīnas izmaksām.

Pētījuma ietvaros esmu veidojusi divus publiskos dārzus (divus gadu, bet abus vienā adresē), ir izstādītas vairākas dārza tēmas interpretācijas, piedāvājot skatītājiem akvaponikas, hidroponikas un tradicionālās dārza metodes. 2022. gadā publikai ir arī atklāta patstāvīga akvaponikas sistēmu Liepājas ZIIC Dabas mājā. Ar dārziem ir saistītas arī vairākas meistarklases, ko esmu pasniegusi bērniem, jauniešiem un arī publikai bez noteiktas mērķauditorijas gan klātienē, gan tiešsaistē (COVID-19 pulcēšanās ierobežojumu laikā).

5.4.1. Dārzs Tirgus ielā

Brīvā laika pavadīšanas iespējas mūsdienu pasaulē ir bezgalīgi dažādas, pieejamas visām iespējamām interesēm, sociālajam un finansiālajam stāvoklim. Ar mediju un tehnoloģiju pastarpinājumu mēs esam piepildījuši sapni par nepārtrauktu, nediskriminējošu komunikāciju.

Pētījuma ietvaros, kā arī strādājot vispārējās izglītības skolā un augstskolā, esmu novērojusi, ka bērni un jaunieši, lai gan izmanto viedierīces ikdienā nepārtraukti, tiem trūkst izpratnes par tehnoloģijām, kā arī trūkst spējas kritiski izvērtēt informāciju. Bērniem un jauniešiem trūkst pacietības, nepārtraukti tiek meklēts tūlītēj apmierinājums un publikas reakcija (laiki) veido viņu dzīves pieredzes, izvēles un ietekmē garstāvokli.

“*Next Nature*” kustības galvenais pārstāvis Kurts Van Mensvorts savā esejā “*Real Nature is not Green*” (Īstā daba nav zaļa, 2006) liek aizdomāties un piedāvā paštestu – vai varam atpazīt vairāk koku lapas un putnus, vai uzņēmumu logo. Jau 1981. gadā žurnālā *CoEvolution* tika publicēts paštests, kas lasītājiem lika atbildēt uz jautājumiem: no kurienes nāk lietotais krāna ūdens, aprakstīt augsnes sastāvu savas dzīvesvietas apkārtnē, nosaukt vietējās putnu un koku sugas, norādīt uz ziemeļiem, nosaukt savu kaimiņu vārdus u.c. jautājumus, kas liktu aizdomāties, cik vienots vai atdalīts katrs ir no savas tuvākās apkārtnes, vides.

Pēc tam, kad jauni vīrieši, ēkas Tirgus ielā īrnieki, uzaicināja mani veidot dārzu uz viņu atpūtas vietas balkona, es biju sajūsmā. Tika izveidots pirmais dizains, savākti dažāda izmēra konteineri un kastes, sasēti stādi, kas vēlāk tika pārstādīti jaunajā dārzā.

Jaunā dārza vieta ikdienā tika izmantota par darba telpu / studiju, nedēļas nogalēs un uz atsevišķiem notikumiem, telpas bija pieejamas apmeklētājiem – apmeklējot koncertus, performances, izstādes, darbnīcas.

Ēkas īrnieku nosacījums bija: dārzam jānodrošina šķēršļi tām vietām, kur cilvēkiem nav paredzēts iet vai atrasties.

Praktisku apsvērumu dēļ tika arī apsvērti tādi ierobežojumi kā:

- minimālas izmaksas (otrrreiz izmantoti materiāli, ilgtspējīgs dizains, minimāls, bet

funkcionāls augu aizņemtais laukums),

- dārza mērķis – saražot pēc iespējas vairāk pārtikas, pēc iespējas mazākā telpā,
- apstākļiem piemēroti augi (saule / ēna, vējš, tādi augi, kas pacieš sausumu, neregulāru laistīšanu),
- funkcionāls dizains (aizņemtā vieta plānota tā, lai netraucētu ikdienas darbiem un pildītu funkciju – norobežotu telpu – publisko telpu no tās, kur saimnieki nevēlas, lai uzturētos viesi).

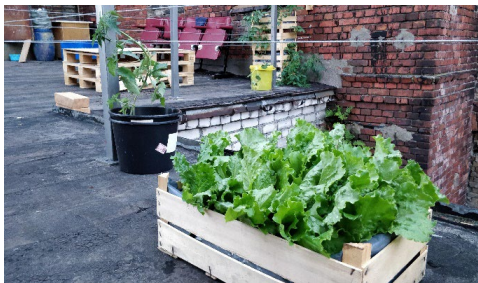
65. att. Dārzs Tirgus ielā, 2018. Foto: Maija Demitere

Dārzs tika iekārtots pakāpeniski apmēram divu mēnešu laikā. Šo laiku es arī pavadīju rūpējoties par dārzu, jo dārza saimnieki uzņēmās atbildību par augiem diezgan pavisām. Pirmajā dārza sezonā tomāti bija pārauguši krūmos, tāpēc otrajā dārza sezonā daudz lielāks uzsvars bija uz mazākiem augiem un salātiem. Pirmajā dārza sezonā ātri tika novērots, ka regulāra augu laistīšana un ūdens krāšana nenotiks, tāpēc otrajā dārza sezonā notika daudz intensīvāka mulčēšana un keramzīta iejaukšana augsnē, lai palīdzētu augiem izdzīvot neregulāro laistīšanu.

Pārsteidzošs secinājums no pirmā gada dārza bija mājas saimnieku mazā interese par izaudzēto pārtiku. Pienākot vasaras vidum, bija jau pirmā novācamā salātu raža, kas sapuva turpat kastēs. Pienākot rudenim, lielākā daļa tomāti tika apēsti, bet kartupeļi sapuva maisos nevienam nevajadzīgi. Viens no dārza saimniekiem dalījās pārdomās, cik labi ir audzēt sev pārtiku – pa ceļam uz mājām var salasīt dažus tomātus, parakņāties pa zemi, lai izlasītu vienu kartupeļu porciju; rezultātā var ietaupīt naudu un ir arī gandarījuma sajūta.

Vēl nozīmīgus secinājumus varēja arī izdarīt par dārza saimnieku zemo izpratni par rūpēm par augiem. Redzot pilnīgi sausu augsni un zinot, ka sen nav lijis, tā vietā, lai aplietu dārzu, dārza saimnieki zvanīja man, ar jautājumu, kad es aiziešu apkopt *savu* dārzu, jo tas izskatās apvītis. Tieši šis uzstādījums, ka dārzs ir manā nevis viņu aprūpē, rosināja pārdomas

par to, ka mana uzvedība, mani uzskati par rūpēm par dārzu un augiem, nav universāla, ka Tīrgus ielas ēkas iedzīvotājiem “apliet dārzu” nav pašsaprotama darbība.

66. att. Salāti kastē, 2018. Foto: Maija Demitere

67. att. Tīrgus ielas pasākuma apmeklētāji agri no rīta, 2018. Foto: Artis Kuprišs

68. att. Kartupeļi aug maisos. Dārzs Tīrgus ielā, 2018. Foto: Maija Demitere

69. att. Pāraugušie tomāti, 2018. Foto: Maija Demitere

5.4.2. Dārzs izstādē

Izstāde “*Mindful Explorations*” (16.09.2022. – 09.10.2022.) Klaipēdas mākslas centrā KKKC (Didžioji Vandens iela 2, Klaipēda).

Izstādei veidota instalācija “Dārzs”, kas sastāvēja no 5 dažādiem balkona un vertikālo dārzu veidošanas paraugiem un video darbs, kas rāda augu neredzamo dzīvi. Video darbs veidots *time-lapse* tehnikā un 10 minūšu garumā rāda tomāta auga attīstību līdz gataviem augļiem.

70. att. Izstādes skats. Foto: Maija Demitere

71. att. Izstādes skats. Foto: Maija Demitere

72. att. Izstādes skats. Foto: Maija Demitere

Izstādes darbs tika gatavots kā pamācību kopums, kā ikviens var izmantot dārniecību, lai sasniegtu iekšējo mieru, sāktu nodarboties ar dažādām radošām pašizpaušmēm, veidotu dziļāku izpratni par ekoloģiju un uzlabotu savu saikni ar apkārtējo vidi, dabu.

Izstāde “Eko, tehno, sistēmas” (26.11.2022. – 18.12.2022.) Liepājā, Zivju iela 10/12 (pop-up izstāde tukšās veikala telpās).

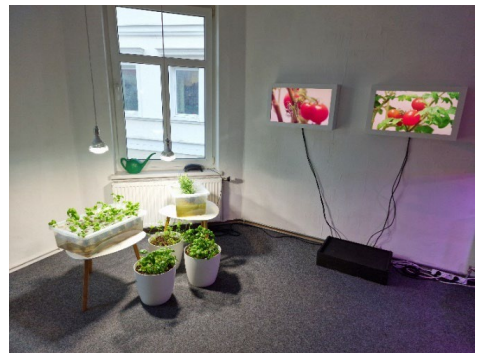
73. att. Izstādes skats. Foto: Maija Demitere

74. att. Izstādes skats. Foto: Maija Demitere

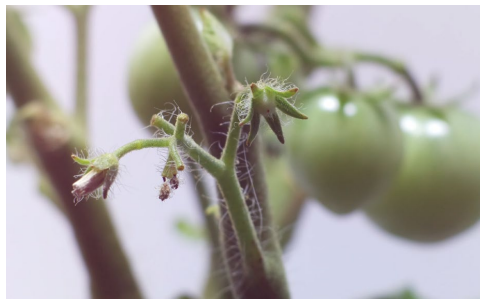
75. att. Izstādes skats. Foto: Rogier Jupijn

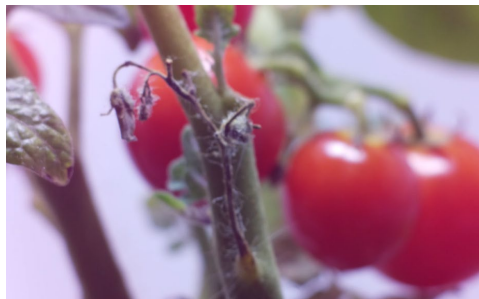
76. att. Izstādes skats. Foto: Maija Demitere

Izstādei tika sagatavots dārzs ar trīs pārtikas audzēšanas paraugiem (prototipiem). Galvenais no tiem – hidroponikas kastes, kas manā mākslas praksē un pētniecībā tiek piedāvāts kā universāls, ekoloģisks un pieejams pārtikas audzēšanas veids, ko, pēc manām domām, varētu apgūt un atdarināt ikviens.

Izstādē tika iekļauts arī video darbā “Fokuss”, kas rāda auga daļas miršanu. Video ir redzams, kā augs gatavojas sev nevajadzīgas daļas – neapputeksnētu ziedu – atmešanai. Šī auga daļas atmešana ir tas, ko ikdienā neviens nemana un neievēro – augs tērē enerģiju, lai aizvērtu neauglīgo ziedu, lai tajā neiekļūtu slimības vai baktērijas.

77. att. Ekrānuzņēmums. Video darba “Fokuss” sākuma kadrs

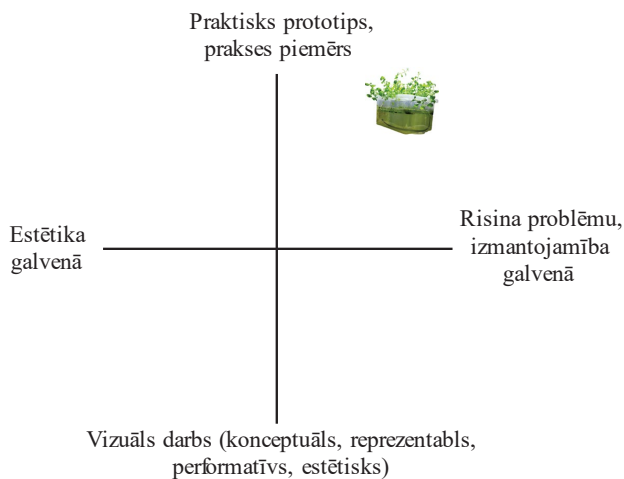
78. att. Ekrānuzņēmumi. Video darba “Fokuss” beigu kadrs

Abās izstādēs – “*Mindful Explorations*” Klaipēdā un “Eko, tehnoloģijas, sistēmas” Liepājā – tika izstādīti dārzi un video. Šajās izstādēs es vēlējos izprast izstādes apmeklētāja motivāciju uzturēties darbā ilgāku vai īsāku laiku. Novēroju, ka apmeklētāji pavada ilgāku laiku skatoties video, nekā pētīt augus.

Sarunās ar kuratoriem un mākslas notikumu producentiem, var novērot tendenci, ka augi paši par sevi nav pietiekami, lai tiktu uzskatīti par izstādes darbu. Šāda atziņa saskan ar intervijās izteikto viedokli, ka saimniecības darbi, kas tradicionāli tiek uzskatīti par “sieviešu pienākumiem”, mākslas jomā netiek novērtēti. Manā izstāžu pieredzē ir dzirdēti komentāri, kas ļoti tieši šo apstiprina.

Dārzi izstādēs tiek veidoti kā praktiski prototipi, izmantojami dārzniecības piemēri, no kuriem izstādes apmeklētāji var iegūt jaunas un unikālas zināšanas par dārzniecības praksēm un iespējām. Dārzi izstādēs piedāvā dažādus risinājumus, kas ir paredzēti, lai skatītājs tos kopētu vai no tiem iedvesmotos, lai uzsāktu savus dārzu eksperimentus, lai pārdomātu ūdens resursu izmantošanu savā ikdienā. “Dziļās” ilgtspējas mākslas grafikā savu darbu novērtēju kā praktisku, kam izmantojamība ir galvenā. Tā kā dārzi veidoti izmantojot bezatkritumu pieeju,

bieži veidoti no atrastām vai no mājsaimniecībai nevajadzīgām lietām, darba estētika ir pakārtota lietojamībai.

79. att. Novērtējums, cik praktiski ir pētījumā veidotie dārzi “dziļās” ilgtspējīgas mākslas grafikā

5.4.2. Akvaponika

Savu pirmo Dārzu ar akvaponikas sistēmu izstādē es izveidoju kā Liepājas Universitātes Jauno mediju mākslas maģistrantūras gala projektu grupas izstādē “Virtuozī – daudzzinātņu mākslas platforma” (2015).

80. att. “Virtuozī – daudzzinātņu mākslas platforma”, 2015. Foto: Maija Demitere

Sistēma bija balstīta idejā, ka akvaponikas izveidei nav nepieciešami ārkārtēji izdevumi vai resursi, un ikviens var izveidot akvaponikas sistēmu no savās mājās atrastiem objektiem, piemēram, vecas vannas un lietus notekcaurulēm, kā redzams 80. attēlā.

Lietus notekcaurulēs tika nodrošināta nepārtraukta ūdens plūsma, kas ir vispopulārākais akvaponikas sistēmas veids. Savu nākamo akvaponiku es veidoju ar sakņu appludināšanu (*flooding*) – ūdens tiek sūknēts caurulēs apmēram reizi stundā, ar dambju palīdzību, ūdens tiek noturēts caurulēs dažas minūtes un tad tas lēnām aizplūst atpakaļ akvārijā. Appludināšana ir drošāka, klusāka un energoefektīvāka, jo sūknis tiek darbināts tikai apmēram minūti reizi stundā. Nepārtrauktās plūsmas sistēmai ir daudz lielāka iespēja applūst, ja tai netiek pievērsta pietiekama uzmanība, kas ir ierasta parādība izstādēs. Izstāžu dežurantiem, lai gan tiek dotas instrukcijas, trūkst izpratnes un pacietības parūpēties, lai sistēma būtu droša. Savu pirmo sistēmu (ar vannu) esmu izstādījusi divās izstādēs, un abās izstādēs, izstādes darbinieku paviršības dēļ, ir gājušas bojā vairākas zivis, kā arī, sistēma ir applūdusi abās izstādēs.

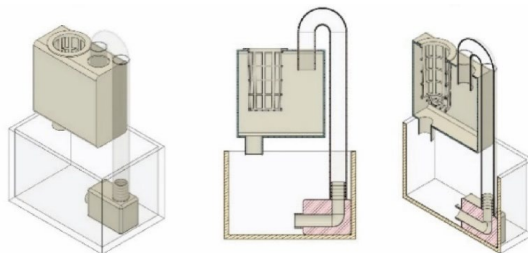
Izstādes darbinieku paviršība veido paralēles ar iepriekš aprakstīto Tīrgus ielas dārza saimnieku nespēju saprast, ka augi ir jāaplej. Šī cilvēka kompetence vai drīzāk tās trūkums – apzināti pievērst uzmanību savai videi – veidoja centrālo tēmu pētījuma ietvaros veiktajām intervijām.

81. att. Akvaponikas sistēma, 2019. Foto: Maija Demitere

81. attēlā redzama mana “otrās paaudzes” akvaponikas sistēma. Sistēmas pamatelementi ir nemainīgi – ūdens konteiners zivīm, sūknis, caurules augiem. Slēgtās caurules

nodrošina mazāku ūdens izgarošanu telpā, tātad – mazāks ūdens zudums. Augu ievietošana podiņos nodrošina, ka ir daudz mazāka iespēja, ka saknes varētu nobloķēt ūdens plūsmu, kas bija problēma pirmās paaudzes akvaponikas sistēmai, kurā saknes “sēdēja” iekšā caurulēs; jo ilgāk un jo lielāki augi aug, jo lielāka ir iespēja, ka caurulē izveidosies sprosti un ūdens pārplūdīs. 82. attēlā redzami akvaponikas pamatelementi.

82. att. Akvaponikas pamatelementi. Darba plānošanas skice

Veidojot akvaponikas “trešo paaudzi” tika izvirzīti papildus uzstādījumi: sistēmas mērogojamība (*scalability*) un modularitāte. “Otrās paaudzes” sistēma bija salīmēta, “trešās paaudzes” sistēmā detaļas tika veidotas ar 3D printeri, ņemot vērā, ka detaļas savā starpā ir sablīvētas, bet nav salīmētas.

83. att. Akvaponikas sistēma pārtikas audzēšanai Liepājas ZIIC Dabas māja, 2022. Foto: Maija Demitere

Akvaponikas sistēma publiskā telpā ir pētījuma ietvaros nozīmīgākais radītais objekts. Sistēma tika atklāta 2022. gada maijā.

Sistēmai ir vairāki trūkumi, kas saistīt ar atrašanās vietu – tā kā akvārijs ir logā un telpās tiek uzturēta ļoti augsta temperatūra (ap 23 – 24 grādi C), ūdens cieš no “aļģu ziedēšanas”. Tā kā Dabas mājā tiek turēti arī tarakāni un skudras, izbēgušie kukaiņi labprāt iemitinās augos un podiņos. Tarakāni ne tikai pārnēsā dažādas pelējuma sēnes un slimības, tie arī mēdz podiņos nomirt, kā rezultātā tiek apdraudēta sistēmas stabilitāte.

“Trešās paaudzes” sistēma ir pilnīgi modulāra – nākotnē ir iespējams audzējamo augu skaitu palielināt, pievienojot papildus caurules. Šobrīd sistēma piedāvā audzēt 33 augus, nākotnē ir iespējams šo skaitu palielināt.

5.4.3. Akvaponikas/ hidroponikas dizains

Manai veidotajai akvaponikas sistēmai dizains (izskats) tiek pakārtots “klienta” vēlmēm, tehniskajām iespējām, pieejamajiem resursiem u.tml. Bet akvaponikas vienmēr tiek plānotas un veidotas balansējot estētiku un funkcionalitāti.

Katrai izstādei es definēju iespējamo “klientu”; katra telpa, kurā darbs tiek izstādīts tiek analizēta no resursu viedokļa, tā it kā katrs darbs būtu pasūtījuma darbs. Šāds darba process man ir nozīmīgs, lai analizētu darbā ieguldītos resursus un iegūto labumu; es drīzāk esmu sev “klients” un analizēju – vai es būtu apmierināta ar šādu produktu.

Veidojot darbu “Bezgalīgā plūsma”, kas tika veidots īpaši izstādīšanai Liepājas muzejā izstādē “RETROSPEKTROIJA”, sistēma tika veidota no pilnīgi caurspīdīgas plastmasas ar baltām 3D drukātām detaļām. Šī akvaponika tika paredzēta vertikālai audzēšanai, lai aizņemtu pēc iespējas mazāk vietas telpā. Akvaponikas izstādīšana iespējama vairākos paņēmienos – to iekarinot loga ailē (paredzot arī, ka audzēšanai tiek izmantota dienasgaisma), karinot pie sienas vai no griestiem (izmantojot mākslīgo apgaismojumu).

Šī akvaponikas versija tika veidota pilnīgi modulāra – atkarībā no augu augšanas ātruma un attīstības stadijas, ir iespējams samazināt vai palielināt attālumu starp stāviem, pievienot papildus audzēšanas stāvus; atšķirībā no iepriekšējām akvaponikas versijām, podiņu skaits katrā stāvā ir brīvi maināms, atkarībā no katra auga izmēra.

Šī sistēma var tikt lietota kā akvaponika vai kā hidroponika, atkarībā no pieejamās telpas un lietotāja vēlmēm.

84. att. Darbs "Bezgalīgā plūsma" izstādē Liepājas muzejā. 2023. Foto: Maija Demitere

85. att. Darba "Bezgalīgā plūsma" tuvpļāns izstādē Liepājas muzejā. 2023. Foto: Maija Demitere

Darbs izstādīts arī Liepājas Valsts 1. ģimnāzijas zālē izstādes “RETROSPEKTROIJA” samazinātā versijā. Tā kā izstāde notika novembrī-decembrī, izstādē tika audzēti krāsaini dekoratīvie augi, nevis pārtika. Par dekoratīvo augu audzēšanu tika izņemts arī ņemot vērā publisko telpu, īpaši vidusskolu, koridoru dekorēšanas tradīcijas – esmu novērojusi skolu koridoros tiek krāti dekoratīvie augi, kas tiek atnesti no mājās, parasti, jo tos kādam no skolas darbiniekiem ir bijis žēl izmest.

86. Darba "Bezgalīgā plūsma" 2. Versijas tuvplāns izstādē LVĢ. 2023. Foto: Maija Demitere

87. att. Darba "Bezgalīgā plūsma" 2. versija izstādē LVĢ. 2023. Foto: Maija Demitere

5.4.4. Hidroponika

Hidroponikas sistēma, ko es izmantoju savas pārtikas audzēšanā, piedāvāju publikai izstādēs, darbnīcās un meistarklasēs, ir dziļūdens sistēma (*deep water* vai DW). Dziļūdens hidroponikas sistēma, manuprāt, ir vienkāršākais un saprotamākais hidroponikas veids. Sistēma sastāv no ūdens konteineru, augiem podiņos un gaisa kompresora.

Es esmu izmantojusi dažādus ūdens konteinerus – lielākus, mazākus, stikla vai plastmasas. Darbnīcās esmu izmantojusi arī dažādus atkritumus, piemēram, izlietotus lielākus saldējuma traukus, lai parādītu, ka ikviens trauks var kļūt par hidroponikas sistēmu.

Akvaponikas sistēmā barības vielas augiem veido baktērijas, kas pārstrādā zivju atkritumus augiem pieejamos jonos. Hidroponiskā sistēmā barības vielas ir jāpievieno ūdenim. Var tikt izmantotas paštaisītas vai veikalos pieejamas minerālvielas; vienīgais kritērijs, ka šīm pievienotajām barības vielām ir jābūt pilnībā šķīstošām ūdenī. Atsevišķas barības vielas, kā humusvielas, ūdenī šķīst vāji un veido nosēdumus, duļķojot ūdeni un veidojot nogulsnes. Tomēr mājas apstākļos arī nav nepieciešams iegādāties speciālas hidroponikām paredzētas augu barības vielas – ir tikai jāseko līdzi ūdens sastāvam (jāizlasa un jāizprot, kas rakstīts uz pudelītes vai instrukcijā, pirms kaut ko pirkt un pievienot ūdenim).

88. att., 89. att. Hidroponika izstādē "Mediju māksla garākai dzīvei" Rīgā, 2021. Foto: Maija Demitere

Savā dzīvesvietā nepārtraukti uzturu vismaz trīs – četras hidroponikas kastes. Katrā kastē iespējams audzēt 8 – 40 augus, ko nodrošina atšķirīgi caurumu izvietojumi vākos. Tieši hidroponiku kastēs es varu izaudzēt visu sev nepieciešamo baziliku un nodrošināt sevi ar ikdienā apēstajiem salātiem. Salātus un baziliku es ēdu katru dienu – pārsvarā svaigā veidā vai pesto mērcē.

90. att. Zemes hidroponikā, 2021. Foto: Maija Demitere

91. att. Salāti hidroponikā. Foto: Maija Demitere

5.4.12. Akvaponikas, hidroponikas darbnīcas un meistarklases

Pētījuma ietvaros tika organizētas un vadītas klātienē un neklātienē darbnīcas, meistarklases un lekcijas, kurās es dalījos ar saviem pētījuma rezultātiem, sniezu instrukcijas, kā veidot savu akvaponikas vai hidroponikas sistēmu.

COVID-19 pulcēšanās ierobežojumu laikā darbnīcas tika organizētas attālināti, izmantojot video konferences programmu ZOOM. Atšķirība no darbnīcām un meistarklasēm klātienē, šīs lekcijas bija daudz īsākas, piedāvāja iespēju sniegt daudz detalizētākus skaidrojumus, bet neļāva veikt dalībnieku novērojumus.

92. att. Akvaponikas paraugdemonstrējums bērniem ZOOM video konferencē, 2021. Foto: Rogier Jupijn

Gan klātienēs, gan attālinātās darbnīcas un meistarklases sastāv no ievada, instrukcijām, dažādu detaļu uzskaitīšanas un analīzes, un no praktiskās darbošanās, kurā katrs izveido savu, parasti, hidroponikas sistēmu. Darbnīcas izmaksas katram dalībniekam ir:

- gaisa sūknis (6 – 9 EUR),
- gaisa caurules (0,3 EUR),
- gaisa akmens / difuzors (0,5 EUR)
- plastmasas spainītis (atrusts, ja jauns – 1 – 2 EUR),
- podiņi augiem (0,7 x n EUR)
- keramzīts vai cits medijs (0,2 EUR)

Dalībnieka komplekts darbnīcā izmaksā ap 10 – 15 EUR.

Izmaksu aprēķins un skaidrojums ir iekļauts darbnīcas saturā piedāvātajā informācijā dalībniekiem. Tiek piedāvātas arī iespējamās alternatīvas, lai samazinātu izmaksas. Neslēpjot izmaksas, dalībniekiem tiek veidots pilnīgs priekšstats par to reālajām iespējām sākt audzēt pārtiku akvaponikas vai hidroponikas sistēmā.

Daļa no darbnīcu/ meistarklašu scenārija sastāv no reālu izmaksu un ieguvumu pārspriešanas un dalīšanās pieredzē. Dalībnieki labprāt diskutē par savām dārzniecības pieredzēm – gandrīz visiem ir stāsts par mammu vai vecmammu, kas audzē tomātus.

Ja darbnīca/ meistarklase tiek piedāvāta vecākiem dalībniekiem vai darbnīcā piedalās bērnu vecāki, tad tiek piedāvāta arī diskusija par dārzniecību kā meditāciju, par dzīves tempa samazināšanu, par dārza kopšanu kā meditāciju.

2021. gada augustā notika Dabas darbnīcu sērijā Liepājas ZIIC Dabas mājā. Darbnīcā piedalījās dalībnieki no 6 – 14. gadu vecumam. Darbnīcas noslēgumā dalībnieki varēja ņemt savas izveidotās sistēmas mājās.

93. att. Hidroponikas darbnīca Liepājas ZIIC Dabas mājā, 2021. Foto: Anna Priedola

94. att. Hidroponikas darbnīca Liepājas ZIIC Dabas mājā, 2021. Foto: Anna Priedola

Darbnīcas ievadā tika veidota diskusija ar dalībniekiem, jautājot, kāda ir to izpratne par kvalitatīvas pārtikas nozīmi, aicinot dalībniekus dalīties pieredzē par pārtikas audzēšanas ieradumiem katram savās ģimenēs. Tika uzdoti jautājumi arī zināšanu pārbaudei par slāpekļa ciklu dabā, par pārtikas uzturvērtību, par sezonām. Dalībnieki dalījās pieredzē un katrs izteica savu viedokli par dārza veidošanu un dārza darbiem.

Tapa skaidrs, ka dalībnieku apmeklētajās izglītības iestādēs un to māsasaimniecībās jautājumi par slāpekļa ciklu un pārtikas kvalitāti nav risināti. Gandrīz visiem dalībniekiem bija kaut kāda pieredze ar dārza darbiem – kāds ģimenē audzē ziedus, kādam ģimenē ir mazdārziņš ar siltumnīcu, kurā tiek audzēti tomāti, gurķi, pat arbūzi.

Lai gan dalībniekiem nebija nekādas iepriekšējās pieredzes un izpratnes par akvaponikas sistēmu veidošanu, katrs darbnīcas dalībnieks izveidoja savu maza mēroga sistēmu, ko katrs arī izvēlējās ņemt līdzi uz mājām.

95. un 96. attēlos redzamā darbnīca notika RIXC simpozija “Reality Turn” ietvaros Lūznavā 2019. gadā. Šī darbnīca bija unikāla, jo tika veikti eksperimenti ar pašdarinātām barības vielām. Darbnīcā tika veikti testi ar lietus ūdeni, ūdeni, kas iegūts vietējā dīķī, ūdens tika bagātināts ar augu atkritumiem.

95. att. Hidroponikas darbnīca studentiem RIXC simpozija "Reality Turn" laikā, 2019. Foto: Maija Demītere

96. att. Dziļūdens sistēma akvārijā, izmantojot piesārņota ūdeni, 2019. Foto: Maija Demītere

Izstādē "Eko, tehno, sistēmas" atklāšanas dienā 2022. gada 26. novembrī tika organizēta darbnīca, kurā dalībnieki pārstādīja bazilika stādus no augsnes hidroponikas kastē. Šī darbnīca tika organizēta kā īpašs atklāšanas notikums, kā papildus aktivitāte, lai pievērstu bērnu un ģimeņu mērķauditorijas uzmanību izstādei.

Paralēli fiziskai auga pārstādīšanai, dalībnieki arī uzzināja par resursu taupīšanu, salīdzināja dažādas audzēšanas prakses. Darbnīcas laikā dalībniekiem bija pieejama arī digitālā akvaponika mobilajā lietotnē ART+, ar kuras palīdzību dalībnieki varēja salīdzināt līdzīgo un atšķirīgo starp hidroponiku (audzēšana ar mineralizētu ūdeni) un akvaponiku (audzēšana ar zivīm).

97. att. Darbnīca bērniem un jauniešiem izstādē "Eko, tehno, sistēmas", 2022. Foto: Rogier Jupijn

98. att. Darbnīca bērniem un jauniešiem izstādē "Eko, tehno, sistēmas", 2022. Foto: Rogier Jupijn

5.4.13. Ananāsu dārzs

Galvenais nosacījums pārtikas audzēšanai ir audzēt to, ko gribēsies ēst. Šobrīd lielveikalos pieejamā pārtikas izvēle ir nesaistīta ar sezonu. Mēs ļoti labprāt ēdam ievestus

augļus un dārzeņus, izvēle par bioloģisko vai vietējo pārtiku tiek balstīta cenā, pērkot to, kas ir lētāks.

Meklējot informāciju latviešu medijos par veģetāru diētu, kā arī izaicinājuma “Neapēd zemeslodi” piedāvātajās receptēs, es secināju, ka netiek pievērsta nekāda uzmanība vietējai vai bioloģiskai pārtikai. Latviešu publiskajos medijos, veģetāras un veselīgas diētas pamatā ir (secība pēc popularitātes / parādīšanās receptēs) – kokosriekstu piens, kokosriekstu eļļa, šokolāde un kakao, zemesrieksti un zemesriekstu sviests, banāns, turku zirņi, dateles, mandeles, avokado. Gurķis receptēs parādās retāk kā avokado, tomāts un tomātu mērces parādās tādā pat intensitātē kā kokosrieksts, auzas parādās tādā pat intensitātē kā banāns.

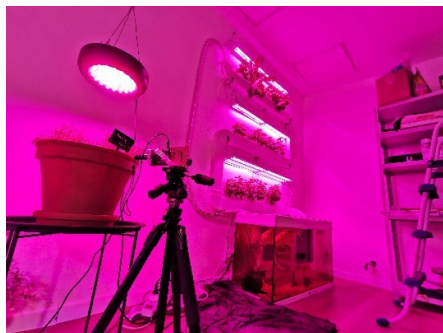
Šī skaitļošana nav konceptuāli vai statistiski būtiska, jo ikviena ēdienreize, kurā latvietis neēd gaļu, manuprāt, ir apsveicama. Ar šo es tikai vēlos ilustrēt, ka biodaudzveidība un vietējā pārtika, manuprāt, netiek apskatīta latviešu mediju telpā, arī skatot būtiskās saistītās tēmas. Lai sekotu eksotiskās pārtikas ēšanas tendencei, es sāku veidot savu “eksotisko dārziņu”. Un tieši ananāsi kļuva par centrālo augu, jo tos ir ļoti viegli audzēt. “Ananāsu dārzs” tika izstādīts izstādē “Mediju māksla garākai dzīvei” (2020) un ir arī pieejams izstādes tiešsaistes versijā: <https://gara.aste.gallery/viewer/LV.html#maija1-1>.

99. att., 100. att., 101. att., 102. att. Ananāsu dārzs, 2020

“Ananāsu dārzs” tiešsaistē publicēts kā instrukcija, kā stādīt un audzēt ananāsus mājās no veikalā pirktu ananāsu lapām. Kičs ir galvenā izvēlētā estētika, darbs veidots pārspīlēti krāsains, dekoratīvs.

5.4.14. Augu audzēšanas video (*time-lapse*)

103. att. Kameras uzstādījums un akvaponikas sistēma (fonā), 2020. Foto: Maija Demitere

104. att. Īstermiņa video veidošana izmantojot telefona kameru, 2023. Foto: Maija Demitere

Augu audzēšanas video darbos tiek izmantots kā vizuāls, estētisks materiāls, lai piesaistītu skatītāju uzmanību. Darbos video kalpo arī kā pierādījums, ka akvaponikas un hidroponikas sistēmās arī mājas apstākļos ir iespējams audzēt pārtiku.

Publika uz izveidotajiem video nesniedz nekādu īpaši labu vai sliktu reakciju; video tiek novērtēti kā interesanti, skaisti, bet manā praksē nepiedāvā jaunus secinājumus vai datus. Mans galvenais video veidošanas iemesls ir apmierināt kuratoru un producentu iegribas, kas nespēj pieņemt puķu podu vai hidroponikas kasti par patstāvīgu mediju mākslas izstādes objektu.

Augu audzēšanas video tiek veidoti ar *time-lapse* metodi, kurā, atkarībā no uzstādījuma, tiek uzņemta viena fotogrāfija reizi kaut kādā laika sprīdī. Ja tiek plānots īss video, piemēram, auga pārstādīšana, ziedēšana, ražas nogatavošanās, kurā galvenais notikums nav ilgāks par dažām dienām, tiek uzņemta viena fotogrāfija reizi 3 – 20 sekundēs. Ja tiek plānots rādīt auga izaugšanu no sēklas līdz ražai, tiek uzņemta viena fotogrāfija reizi stundā vai pat retāk.

Gaismas apsvērumi:

6. *Time-lapse* video gaismas apsvērumi

Tiek izmantots dabīgais apgaismojums	Fotogrāfijas ieteicams uzņemt bieži, lai būtu novērojams saules gājums, ēnas
Mākslīgais apgaismojums	Jāapsver, cik ilgi apgaismojums ir ieslēgts, mākslīgajā apgaismojumā ir iespējams uzņemt fotogrāfijas nepārtraukti, kā rezultātā video neveidosies pārrāvumi, pēkšņas izmaiņas

5.4.15. Novērojumi un secinājumi no ar dārziem saistītām darbnīcām, meistarklasēm un publiskiem objektiem

Veidojot darbus, es veltu ļoti daudz resursus attīstot pieejas, kas varētu radīt ilgtermiņa ieguldījumu, lai mani veidotie projekti un darbi nebūtu īstermiņa aktivitāte. Publiskā telpā apskatāms dārzs, kā pētījumā attīstītais publiskais dārzs Turgus ielā, izstādītie akvaponikas un hidroponikas maza un vidēja dārza paraugi, akvaponikas instalācija Liepājas ZIIC Dabas mājā, ļauj skatītājam iedvesmoties, iepazīt dažādos pārtikas audzēšanas paņēmienus, skatītāji un apmeklētāji ir spējīgi novērtēt un arī mācīties no piedāvātajām tehnoloģiskajām inovācijām, izrāda interesi par alternatīvās audzēšanas paņēmieniem, tās produktivitāti un ietekmi uz vidi.

Pētījuma ietvaros, veidot novērojumus katrā šo objektu pastāvēšanas notikumā ir jāsecina, ka šādi izstādītie objekti publiskā telpā nespēj nodrošināt pietiekamu emocionālu vai filozofisku interesi, lai apmeklētāji tos pieņemtu par daļu no savas ikdienas.

Visnozīmīgākais publiskais dārzs, ko es izveidoju sava pētījuma ietvaros, ir Liepājas ZIIC Dabas mājā esošā akvaponikas sistēma, kas tiek izmantota kā apskates objekts un arī kā dabas izzināšanas Dabas mājas mācību programmas sastāvdaļa.

Lai veicinātu padziļinātu izpratni un veidotos personīga, emocionāla saikne, papildus izstādītajiem objektiem publiskās telpās, skatītājiem ir jāpiedāvā radošās darbnīcas, meistarklases, vai kādas citas radošās aktivitātes, kas jāpiedāvā īpaši bērniem un jauniešiem.

Mākslas kontekstā veidotā brīvā atmosfēra var veicināt sarunu, kas var novest pie uzskatu pārmaiņām, un ļauj apmeklētājiem nonākt pie atziņām par straujo dzīves tempu, par spriedzes sajūtu, trauksmi un ikdienas stresu, par radošām aktivitātēm un saikni ar cilvēkiem un dabu. Nesteidzīga, bet pietiekami mērķtiecīga un fokusēta darbošanās radošā darbnīcā vai meistarklasē ļauj pie steigas pieradušam cilvēkam atļaut sev noteiktu laika posmu nebūt produktīvam – nepatērēt ziņas, nebūt nepārtrauktā komunikācijā sociālās platformās vai elektroniskajās sarakstēs. Darbnīcas, kuru pamatā ir rokdarbi, piedāvā aizvietot šo te ierasto simulēto produktivitāti, nepārtraukto komunikāciju, ar rokdarbiem, kas ļauj dalībniekam justies produktīvam, un tāpēc neveidojas garlaicības sajūta vai vēlmes nepārtraukti pārbaudīt paziņojumus mobilajā telefonā.

Organizējot diskusijas, darbnīcas, meistarklases publikai pētījuma ietvaros skatītajās tēmās – ekoloģija, saikne ar vidi, resursi, klimata pārmaiņas, atkritumi, pārtika –, horizontāla pieeja un izvairīšanās no moralizējošas attieksmes ir būtiska. Pētījuma ietvaros novēroju, ka Latvijas auditorijai ir tradicionāli uzskati par vidi un dabas materiāliem, t.s. dzīvniekiem, kā resursu un pastāv neapgāžama pārliecība par cilvēka pārkumu pār dabu un pārējām būtnēm. Pētījuma ietvaros empīriski novērots, ka šos uzskatus pārvarēt ar mākslas metodēm ir

neiespējami. Lai rosinātu produktīvu sarunu ar Latvijas auditoriju, var izmantot tādus fokusa punktus kā individuālo resursu taupīšana (nauda, laiks) un nākotnes pārmaiņu skaidrošana (sniedzot piemēru par kaimiņvalstīs esošajiem noteikumiem un soda naudām, kas tuvākajā laikā tiks ieviestas arī Latvijā).

Pētījuma ietvaros novērots, ka publisko notikumu dalībnieki ir spējīgi atzīt un piekrist vispārzināmiem labās prakses piemēriem, bet nespēj attiecināt šīs atziņas uz sevi, uz savām ikdienas praksēm un uzskatiem. Dalībnieki atzīst, ka, piemēram, varētu uz darbu doties ar divriteni, nevis braukt ar auto, tāpat bieži izskat atzišanās, ka tiek ceļots pārāk daudz, izmantojot lidmašīnas, bet šie darbinīcu un meistarklašu dalībnieki arī vienmēr piemin, ka viņi jau lido tikai reizi gadā, un tas jau nekas.

Manuprāt, būtiskākais iemesls, kā Latvijas sabiedrība spēj sev attaisnot nevēlēšanos mainīt savus ikdienas ieradumus, ir tādi apsvērumi kā izmaksas un ērtība – ja cilvēks iegūst reālu labumu no atkritumu šķirošanas, viņš to darīs, piemēram, depozīta maksas atgūšana nododot dzērienu pudeles un bundžas, piedāvātie servisi nodot šķirotus atkritumus bez maksas. Šim novērojumam piekrita arī pētījuma ietvaros intervētie mākslinieki. Otrs iemesls ir kultūras un sabiedrības normu pieņemšana – novēroju, ka publisko notikumu apmeklētājiem nav vēlmes vai intereses izaicināt pastāvošo kārtību, ieradumus ģimenē, tradīcijas. Ieradumus, ko katrs cilvēks pats atpazīst kā tādu, kas atstāj negatīvu ietekmi uz planētu, cilvēki nespēj saskatīt kā tādus, kas attiecas uz katra ikdienas izvēlēm. Šāda ieradumu racionalizēšana varētu būt saistīta arī ar informācijas trūkumu un viltus informācijas izplatību.

5.5. Ikdienas prakse kā mākslas darbs

Pētījuma ietvaros es plānoju savu ikdienu un veidoju savu dzīvojamo telpu, iekļaujot to savā pētījumā. Gandrīz viss, ko es daru, ir daļa no mana pētījuma.

Dārzs un pārtika ir mans izvēlētais mākslas medijs un veidotie pārtikas audzēšanas prototipi un vizualizācijas, ir mani radītie mākslas objekti. Pētījuma izaicinājums un liels diskusiju fokuss ir meklēt atbildi uz jautājumu: vai mākslinieka ikdiena var būt mākslas darbs? Pētījuma ietvaros es attīstīju vairākus virzienus, kuros es balstījos, meklējot atbildes uz šo jautājumu. Šo virzienu ietvaros tika veidoti mākslas darbi, tie tika izmantoti attīstot intervijas jautājumus un fokusgrupas diskusijas jautājumus.

- dārzniecības prakses,
- resursi, atkritumi,
- apzināta pieticība.

Tālāk tekstā ir aprakstīti apsvērumi un manas pētījuma gaitā iegūtās pārdomas un zināšanas. Šis teksts veidots kā manas pieredzes apkopojums, ko es piedāvāju kā zināšanu kopu ikvienam lasītājam, kurš vēlas veidot savu ikdienu pašpietiekamāku.

5.5.1. Ikdienas prakse

Ļoti agri manā dzīvē pārtika kļuva par tādu kā protesta veidu. Es biju ļoti paklausīgs, mierīgs bērns un jauniešs. Mans pārtikas protests sākās 6 – 7 gadu vecumā, kad es sapratu, ka visas un truši, ko es uzskatīju par saviem mājdzīvniekiem, tika audzēti pārtikai. Es atceros pirmās vakariņas, kad atteicos ēst vakariņām pagatavoto vistu. Uzreiz neviens ģimenē nereaģēja. Vēl daudzus gadus pēc tam kad manus ēdienu protestus pavadīja dažādi audzināšanas brīži.

Pārtikas veids un kvalitāte manā ģimenē pamatā tika balstīts vienkāršos principos – ēst to, ko gribas un kas veikalā ir nocenots. Tāpēc ļoti liela daļa ikdienas pārtikas bija kartupeļi, makaroni, rīsi ar gaļu un salātiem; no kā es izvairījos ēst gaļu. Kartupeļi ar tomātiem, gurķiem un krējumu – maltīte, ko es esmu savā dzīvē ēdusi visbiežāk.

Atteikšanās no gaļas bija mani centieni kontrolēt vismaz kādu daļu no manas dzīves, tāpēc es to savu par savu pārtikas protestu.

Ģimenē vienmēr tika kopts dārzs. Vecmammai bija sava tomātu siltumnīca, zemeņu vagas. Mammai vienmēr ir bijis savs rožu dārzs, tulpes, dienziendes. Otrajai vecmammai, lauku mājās, auga kartupeļi, burkāni, bietes, zirņi u.t.t., un arī labība lopiem. Audzēšanas sezonās nedēļas nogales tika pavadītas ravējot. Pārtikas audzēšana lauku mājā bija milzīgs atbalsts ģimenes budžetam, jo tā nodrošināja daļu no mūsu ikdienas ēdiena. Pārtikas audzēšanai tika netika izmantotas kādas inovatīvas metodes, īpašas tehnoloģijas. Dārzs vienmēr tika iedalīts pārtikas audzēšanas dobēs un puķu dobēs.

Pētījuma ietvaros veiktie pārtikas audzēšanas eksperimenti tiek balstīti man pieejamās zināšanās un iemaņās, kas tika pārņemtas strādājot ģimenes dārzā un lauku mājā. Savā mākslas praksē es cenšos apkopot šīs zināšanas, kas tomēr nav pašsaprotamas, lai piedāvātu tās ikvienam interesentam.

Mākslas darbos pārvērstās ikdienas prakses, piemēram, akvaponika, hidroponika, “Ilgspējas cena”, publiskie dārzi ir pieredzes reducēšana vienā objektā, artefaktā.

5.5.9. Tele-pieredze “*Natural Growth*” (<https://resort.aste.gallery/>)

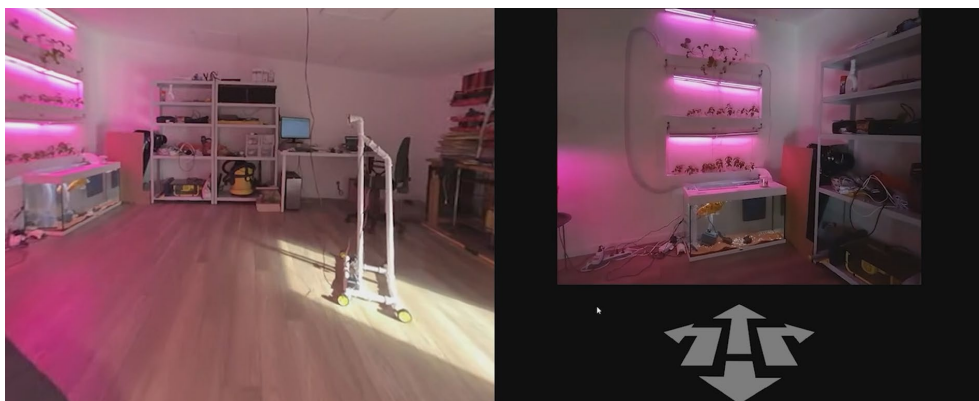
Tele-pieredze “*Natural Growth*” tika veidota kā daļa no izstādes “*Planting Resort for Mental Ecology*”, ko organizēja Liepājas Universitātes Mākslas pētījumu laboratorija (MPLab), kuratore – Anna Priedola. Izstāde tapa kā viens no *ARS Electronica* festivāla dārzim 2020. gadā. Izstāde pieejama tiešsaistē: <https://resort.mplab.lv/>.

Izstādē manas darba telpas tika iekārtotas kā brīvi pieejama telpa, kurā tika iekārtoti vairāki objekti – “Ilgspējas cena”, akvaponika, “Ananāsu dārzs”. Apmeklētājs varēja apmeklēt izstādi attālināti, izmantojot izstādes “robotu” – kameru, ko varēja vadīt attālināti. Skatītājam bija pieejams arī 360 grādu kameras skats.

Izstādes pieredze man bija unikāla, jo tas, vai skatītājs atrodas izstādē, vai nē, ja netiek kustināts izstādes “robots”, nav zināms. Izstādes laikā bija pieejami arī iespējami komunikācijas kanāli, ko daļa izstādes apmeklētāju izmantoja, lai nosūtītu ziņas, ekrānuzņēmumus, izteiktu komentārus par pieredzi.

Šobrīd darbs pieejams kā dokumentācija mājas lapā: <https://resort.aste.gallery/>.

Izstādes nosaukums – “*Natural Growth*” jeb “Dabīga izaugsme” aicināja skatītāju pieslēgties izstādei atkārtoti, lai novērotu izmaiņas – izstādes sākumā augi bija mazi, nesen iesēti, kamēr izstādes beigās varēja novērot to augšanas progresu.

105. att. Izstādes “*Natural Growth*” apmeklētājam pieejamais skats interneta pārlūkā. Ekrānuzņēmums

Attēlos redzams skatītājam pieejams izstādes skats – divi paralēli video, no kuriem viens ir 360 grādu kameras video, bet otrs ir kamera, ko pats skatītājs var kontrolēt. 106. attēlā redzams izstādes noformējums, attēlā viens no darbiem – salīdzinājums, vai salāti aug atšķirīgi dažādos apgaismojumos un cik katrs no šiem apgaismojumiem izmaksā.

106. att. "Ilgtspējas cena" izstādē "Natural Growth", 2020. Foto: Maija Demitere

5.6. Darbi papildinātā realitātē

Sadarbībā ar vairākiem 3D modelētājiem un māksliniekiem, tika radīti digitāli papildinātās realitātes darbi, kas tika izstādīti mobilajā lietotnē ART+. Darbu fokusā ir ekoloģija un pārtika, pārtikas audzēšana un ēšanas paradumi. Radītie papildinātās realitātes darbi ir pieejami arī Digitālās mākslas festivāla UPDATE tiešsaistes izstādē: <https://update.aste.gallery/> un ART+ tīkla platformā: <https://artplus.app/>.

ART+ tapa 2021. gadā, meklējot veidus kā izstādīt darbus COVID-19 pandēmijas laikā. ART+ ir Liepājas jauno mediju mākslinieku biedrības ASTE. Art, Science, Technology, Education veidots produkts.

Pētījuma ietvaros veidotie un šeit aprakstītie darbi tapa kā daļa no EIT Community New European Bauhaus projekta “*Growing Food In Liepaja*”, ko atbalsta Eiropas Savienības institūcija Eiropas Inovāciju un tehnoloģiju institūts (EIT).

5.6.1. “Saknes”

107. att. Ekrānuzņēmums. Saknes, 2022

108. att. Ekrānuzņēmums. Saknes, 2022

“Saknes” tapa sadarbībā ar 3D modelētāju Lauri Taubi. Darbā veidots “sakņu mežs”; darbs novietots Liepājas Jūrmalas parkā. Darbā vizuāli salīdzinātas mauriņa un “nezāļu” sakņu garumi.

Darbs veidots balstoties mana pētījuma ietvaros veiktajos mazdārziņu kultūras un ieradumu novērojumos, kā arī kā komentārs parku apsaimniekošanai (tāpēc izstādīšanas vieta ir Liepājas lielākais un nozīmīgākais parks).

Tīra un pieejama dzeramā ūdens trūkums ir ikdienas problēma vairāk kā 40% pasaules iedzīvotāju (UN-Water dati), kamēr Latvijas iedzīvotāji laista biodaudzveidībai un ekoloģijas absolūti bezjēdzīgos mauriņus parkos un privātmāju sētās ar dzeramo ūdeni.

Mākslas darbs “Saknes” skaidro, kāpēc mauriņš ir jālaista, kamēr “nezāles”, piemēram, baltais āboliņš, aug bez problēmām sausuma un karstuma apstākļos. Mauriņam ir īsas saknes, tāpēc tas ir jālaista un nepārtraukti jāuztur mitrs augsnes virsējais slānis, kamēr “nezālēm” ir garas saknes, kas viegli var aizsniegt mitrumu un barības vielas dziļākos zemes slāņos.

Tehniska piezīme – “Saknes” izmanto maksimālo ieteicamo trīsstūru skaitu, kas pieļaujams ART+ lietotnē.

5.6.2. Baltais āboliņš

“Baltais āboliņš” tapa sadarbībā ar 3D modelētāju Lauri Taubi.

“Baltais āboliņš” ir darbs, kas vizualizē to, kā varētu izskatīties Liepājas parki, ja pilsēta pārstātu ravēt “nezāles” un ļautu tām dabīgi ataugt. Āboliņš, īpaši baltais āboliņš, var pilnībā aizstāt dekoratīvos zālājus, tas ir karstumizturīgs, sausuma izturīgs un nav jāpļauj, taupot resursus un cilvēku laiku.

Darbs “Baltais āboliņš” vērš uzmanību uz to, ka tieši baltais āboliņš ir ideāls parku un dārzu apzaļumošanas augs, tas nav jāpļauj, jo augs ir ložņājošs, pieguļ zemei, tas nav jālaista, ir sausuma un karstuma izturīgs, kā arī tikpat labi aug aukstās un ēnainās vietās. Interesanti, ka baltais āboliņš bija visplašāk izmantotais augs zaļajām zonām līdz brīdim, kad patērētājiem kļuva brīvi pieejami herbicīdi, kas iznīcināja visas “nezāles”.

109. att. Baltais āboliņš, 2022

“Baltais āboliņš” atrodas blakus darbam “Saknes” Liepājas Jūrmalas parkā, parka vietā, kur nav koku, tāpēc vasarā šī parka daļa vienmēr ir izkaltusi brūna.

5.6.3. “Kartupeļu ēdāji” un “Ēdienu torņi”

Abas vizualizācijas tapa sadarbībā ar 3D mākslinieci Martu Gūtmani

Vizualizācijas rāda to, cik daudz pārtikas viens cilvēks apēd gada laikā. “Kartupeļu ēdāji” salīdzina datus par to, cik daudz kartupeļu viens cilvēks apēd gada laikā, un kā šis daudzums ir mainījies pēdējo 10 gadu laikā, bet “Ēdienu torņi” ir vizualizācija tam, cik atšķirīga ir pieeja pārtikai katram cilvēkam – praktiski dati vizualizē Latvijas statistikas pārvaldes piedāvātos vidējos datus; skatītājs var novērot šos datus, un pārdomāt, vai viņa torņi izskatītos līdzīgi vai atšķirīgi.

110. att. Kartupeļu ēdāji, 2022

111. att. Kartupeļu ēdāji, 2022

112. att. Ēdienu torņi, 2022

113. att. Ēdienu torņi, 2022

5.6.4. Vēl viens audzēšanas veids

114. att. Vēl viens audzēšanas veids, 2022

Papildinātās realitātes darbs tapis sadarbībā ar 3D mākslinieci Jekaterinu Jevdokimovu. Darbs ir digitāla kopija fiziskai akvaponikas sistēmai, kas pieejama apmeklētājiem Liepājas ZIIC Dabas mājā. Papildinātās realitātes versija akvaponikas sistēmai ļauj skatītājiem izpētīt visas akvaponikas sastāvdaļas, ūdens cirkulēšanu un nitrātu ciklu.

Darba tapšanas ideja ir par to, ka, iespējams, bērniem un jauniešiem formālas izglītības kontekstā rādīti piemēri par dārzniecību var šķist garlaicīgi, un, iespējams, izmantojot papildinātās realitātes instrumentus, būtu iespējams ieinteresēt bērnus un jauniešus par pārtikas audzēšanas tēmām.

Papildinātās realitātes objekts novietots biedrības “Radi Vidi Pats” veidotajā kopienas dārzā.

5.6.5. “Papīra koki”

Darbs tapa sadarbībā ar mākslinieci Evu-Mariju Lopezu (*Eva-Maria Lopez*, FR), 3D modelētāju Līgu Vēliņu, programmētāju Patriku Boržā (*Patrick Borgeat*, DE) un programmētāju Rohiru Jupainu (*Rogier Jupijn*, NL).

“Papīra koki” vizualizē to, cik daudz koku Liepājas Universitāte iztērē biroja papīrā katru gadu. Pētījuma ietvaros tika uzstādīts jautājums, vai universitātes administrācija COVID-19 pandēmijas laikā tērē mazāk papīra, jo liela daļa darbu ilgākos periodos notika attālināti, ir uzlabojusies elektronisko dokumentu aprīte. Tomēr nekādas paredzamās sakritības netika novērotas – biroja papīra lietojums nemainījās.

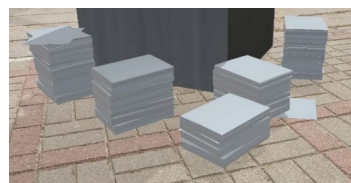
Biroja papīra apjoms tika pārrēķināts kokos, koki tika veidoti kā stilizēti animēti 3D objekti, kuriem blakus novietotas papīra kaudzes. Darbs izstādīts pie Liepājas Universitātes galvenās ieejas.

115. att. Papīra koki, 2021

116. att. Papīra kaudzes blakus kokiem. "Papīra koki", 2021

117. att. Papīra kaudzes blakus kokiem. "Papīra koki", 2021

Otra darba “Papīra koki” versija tika izstādīta Karlsrūrē, Vācijā, Mediju mākslas festivālā “*Media Art is Here*” ietvaros 2023. gada augustā. Šī darba versija vizualizē 60 Vācijā dzīvojošo cilvēku patērēto papīru gadā. Izvēlētais koku daudzums/ vizualizētā papīra apjoms

tika izvēlēts tikai un vienīgi estētisku un tehnisku apsvērumu vadīts, jo projekta ietvaros nebija iespējams iegūt jēgpilnus datus, kas veidotu kādu noteiktu naratīvu vai simbolismu.

118. att. Darba "Papīra koki" versija Karlsūē, DE (2023)

Atšķirībā no pirmās "Papīra koku" versijas, kas vizuāli attēlo abstraktas priedes, otrā koku versijā tika veidotas reālistiskas liepas. Papildus tika veidota arī (programmēta) animācija koku lapām, kas skatītājam ļauj justies kā atrodoties zem īstiem kokiem.

5.7. Nodaļas "“Lēno” mediju un “dziļās” ilgtspējas mākslas prakse” kopsavilkums

Nodaļā apskatīti pētījuma ietvaros tapušie mākslas darbi, prototipi, publiskā telpā izstādītie objekti, kā arī organizētās darbnīcas un meistarklases. Nodaļā aprakstīta kā mākslas praksi vada teorētiskais pētījums, kā arī kritiski analizēta katra darba veidošanas, izstādīšanas izvēles, kā arī veiktie publikas novērojumi, to reakcija uz manu mākslas praksi.

III daļa. Intervijas

6. Mākslinieku kartēšana

Pētījuma ietvaros tika veiktas 7 attālinātās dziļās intervijas, no tām 5 izmantojot videokonferences instrumentu ZOOM, bet 2 – sarakstoties e-pasta vēstulēs. Intervijas notika no 2021. gada aprīļa līdz oktobrim. Interviju pilni noraksti un intervijas sākotnējie jautājumi oriģinālvalodā (angļu) un tulkoti latviski pievienoti pielikumā.

Pirms intervijas tika sagatavoti vairāki sarunu tematu bloki, kas katrs iekļāva vairākus jautājumus. Daļa jautājumu bija ļoti subjektīvi, kas paredzēti tieši mana pētījuma jautājuma atbildēšanai, daļa jautājumi bija plašāki, kas labāk palīdzēja izprast un kontekstualizēt katra mākslinieka radošo un pētniecisko darbību un izpratni.

6.1. Interviju plānošana

Mana pētījuma veikšanas laikā, vairāk kā 7 gadu garumā, esmu pieņēmusi vairākas savas mākslinieciskās prakses par saviem ikdienas ieradumiem, ko, iespējams, tradicionālākā mājāsaimniecībā uzskatītu par neierastu uzvedību. Piemēram, pārtikas audzēšana hidroponikā dzīvojamā istabā, istabas apgaismojuma aizvietošana ar augu audzēšanas lampām, kā arī – katras ēdienreizes dokumentēšana.

Gatavojoties publiskām prezentācijām, piemēram, izstādēm, darbnīcām, es gatavoju arvien jaunus lielākus un mazākus akvaponikas prototipus, kas pēc tam nonāk manā akvaponiku kolekcijā, arvien paplašinot audzēšanai paredzēto telpu manā dzīvesvietā.

Lai labāk izprastu mākslinieku pieejas un motivāciju nodarboties ar ekoloģiskām un dabas tēmām, kā arī, lai identificētu, kādi ikdienas ieradumi katram māksliniekam šķiet būtiski, ir to mākslinieciskās prakses vai pētījumu fokusā, es organizēju intervijas ar māksliniekiem, kas, manuprāt, darbojas līdzīgās mākslas jomās, un kas atklāti un publiski izsakās par ekoloģiska dzīvesveida popularizēšanu. Intervējamo mākslinieku izvēli ietekmēja arī tas, vai to prakse ir saistīta ar publiku, kopienām, piemēram, vai tie mēdz vadīt darbnīcas vai meistarklases, nodarbojas ar pasniegšanu (vienalga – skolās, augstskolās, neformālās kopienās), veido pasniegšanas metodoloģiju u.tml.

Septītajā tabulā veidots pārskats par māksliniekiem, ar kuriem tika veiktas intervijas, kā arī aprakstītas mākslinieku prakses un to darbu tapšanas konteksts.

7. tab. Intervētie eksperti, to apraksts un atbilde uz intervijas ievadjautājumu jautājumu

		<i>Atbilde uz 1. intervijas jautājumu:</i> <i>Kā Jūs raksturotu savu māksliniecisko praksi bērnam?</i>
Jans Glokners <i>(Jan Glöckner)</i>	Lietuvā dzīvojošs vācu mākslinieks, kura prakse saistīta ar tīkla mākslu, pirātiskiem radio un eksperimentālu skaņas mākslu, šobrīd studē doktorantūrā Viļņas Universitātē, viņa pētījuma fokusā – ne-cilvēku ētika un attiecības, instalāciju veidošana izmantojot sēņu micēliju, saucot to par “baletu” un saucot sevi nevis par mākslinieku, bet par horeogrāfu.	Es darbojos līdzīgi kā zinātnieki, kas meklē jaunas zāles, bet es dejoju ar mikroorganismiem, nevis tos paverdzinu.
Līna Kusaite <i>(Lina Kusaite)</i>	Beļģijā dzīvojoša lietuviešu māksliniece, ilustratore, dizainere, kas organizē un vada ar dārzniecību un permakultūru saistītas aktivitātes un darbnīcas skolās un kopienās.	Es esmu ilustratore. Es strādāju ar augiem. Es mīlu augus.
Barts Vandeputs <i>(Bart H.M. Vandeput)</i> jeb Bartaku	Somijā dzīvojošs beļģu mākslinieks, kas pēta augu un gaismas attiecības; savā doktora darbā viņš pētīja aroniju potenciālu enerģijas iegūšanā, kā arī augu estētiku un lietojumu vizuālajā mākslā.	Man patīk spēlēties ar augiem un cilvēkiem. Es skatos uz gaismu un uz to, kā gaisma atspoguļojas un spēlējas ar materiāliem. Pētī, vai rodas enerģija. Eksperimentēju, meklēju nejaušus atklājumus. Bērnbā klases biedri mani mēdza dēvēt par “Zaļo cilvēciņu”, jo man patika palīdzēt tēvam strādāt dārzā. Bērnbā es ienīdu, kad cilvēki slikti izturējās pret augiem. Man šķiet jocīgi, ka vēlāk dzīvē tu atgriežas pie vērtībām, kas bijušas bērnbā.

Eva Marija Lopeza (<i>Eva-Maria Lopez</i>)	Vācijā dzīvojoša franču māksliniece, kas pēta augu biodiversitāti un industriālos herbicīdus, veidojot dekoratīvus “nezāļu dārzus”, izmantojot vietējos augus, kam piemīt spēja pretoties herbicīdiem.	Es vēroju dabu to, kas tajā mainās. “Mēs pretojamies” ir par augu izdzīvošanu, es skatos, kā augi pārdzīvo cilvēces radītos postījumus, to dokumentēju un prezentēju kā dārzus vai fotogrāfijas.
Tūns Karels (<i>Theun Karelse</i>)	Nīderlandiešu mākslinieks, kas pievērš publikas uzmanību apkārtējai videi (aicinot pilsētniekus uz pastaigām dabā, informējot tos par atrastajiem augiem), kā arī būvē imagināras un ilustratīvas instalācijas/ mašīnas, izmantojot mašīnmācīšanos, neironu tīkliem un mākslīgo intelektu.	Es esu ārā un pētī. Kad mākslinieks kaut ko rada savās mājās, viņš to dara tikai sev. Esot ārā, mēs esam kopā un dalāmies telpā ar augiem, dzīvniekiem, arī laikapstākļiem. Tā rodas jaunas idejas. Man ir daudz jautājumi par pasauli, un nes dodos tos uzdot tajās vietās, kur šie jautājumi ir visaktuālākie.
Bjanka Hliva (<i>Bianca Hlywa</i>)	Londonā dzīvojoša kanādiešu māksliniece, kas savās instalācijās izmanto tējas sēni. Hliva intervijām tika izvēlēta, jo prezentē savu pētījumu par tējas sēni ar lielu aizrautību un entuziasmu. Lai gan veidotie darbi šobrīd top intuitīvi, kā estētiski eksperimenti, mākslinieces aizrautība un dziļā izpratne par saikni ar ne-cilvēku būtņiem ir tas, kas Hlivu izceļ no pārējo jauno mākslinieku pūļa.	Man ir simtiem litru liels trauks ar ļoti saldu tēju, kurā aug tējas sēne. Kad cilvēki to redzi, viņi parasti nezina, kas tas ir, vai tas dzīvs. Un, tā kā cilvēki to nepazīst, viņi no tā mazliet baidās.
Kens Rinaldo (<i>Ken Rinaldo</i>)	Amerikāņu konceptuālais mākslinieks, kas savā praksē ir veidojis dizainus vertikāliem dārziem, izstādēs pievērš skatītāju uzmanību biosfērai, kukaiņiem, industriālās dārzniecības un piesārņojuma sekām.	Mans darbs ir rotaļīgs un mijiedarbojas ar skatītāju. Tas ir veidots tā, lai skatītājs varētu redzēt, sajūst un izgaršot dzīvās sistēmas visā to krāšņumā, krāsās, skaistumā un attiecībās ar topošajām tehnoloģiskajām zinātnes pasaulēm.

6.2. Intervijas jautājumi

I

Pirmais jautājums: “Kā Jūs raksturotu savu māksliniecisko praksi bērnam?” paredzēts, lai piespiestu atbildētāju atnest jomā lietotos terminus, atsaucies uz filozofijām, teorijām. Šis jautājums arī parāda, kas katram māksliniekam viņa praksē šķiet būtiskākais.

Es uz šo jautājumu atbildētu šādi¹:

“Es audzēju ēdienu dažādos veidos un mācu citiem, kā to darīt. Es uzskatu, ka katram būtu jāprot audzēt pārtiku, un, manuprāt, tas ir brīnišķīgs veids, kā mēs varam apgūt arī bioloģiju, ķīmiju un labāk izprast gan sevi, gan savu planētu.”

Interesants tālākais jautājums, ko varētu uzdot, turpinot intervijas būtu:

- Kā Jūs raksturotu savu māksliniecisko praksi saviem kolēģiem un citiem līdzīgas jomas pētniekiem?
- Kā Jūs raksturotu savu māksliniecisko praksi izglītotam pašvaldības ierēdnim, lai to ieinteresētu sponsorēt Jūsu pētījumu vai darbu?

Katra situācija pieprasa atšķirīgu pieeju. Es izvēlējos jautāt tieši par bērnu auditoriju, nevis par kolēģiem vai imagināro pašvaldības ierēdni, lai saklausītu tieši pašu fokusētāko un vienkāršāko, visdrīzāk arī – visīsāko –, atbildi.

II

Otrais jautājumu bloks sastāv no 2 uzvedinošiem un, iespējams, kādam izaicinošiem jautājumiem, kas skaidro atbildētāja attieksmi par to, vai mākslai jābūt praktiskai. Šis jautājums ir būtisks tieši manas pašas mākslas prakses raksturošanai, jo lielākā daļa mans prakses rezultējas prototipā un/ vai meistarklasē, kas būtu aprakstāma arī kā metode, piemēram, mācību procesā, dārzniecībā u.tml.

Manas mākslas praktiskums manā pieredzē ir bijis liels izaicinājums. Sarunā ar Janu Glokneru (*Jan Glockner*), mākslinieks izteica uzskatu, ka sievietes-mākslinieces, kas izmanto tradicionāli par mājāsaimniecību uzskatītus materiālus un procesus, piedzīvo lielu kritiku tā dēļ, un viņām regulāri jāaizstāv sava mākslinieciskā prakse. Šādam uzskatam nav pieejama statistika vai avoti; ir pieejami statistikas dati par muzejos un galerijās pieejamo dzimumu sadalījumu vai darbu vērtību. Bet šie dati man mana pētījuma ietvaros nav būtiski un varētu tikai nevajadzīgi paplašināt pētījuma lauku. Ir arī pieejami viedokļi, filozofijas, esejas par

---

¹ Strādājot ar bērnu un jauniešu auditoriju darbnīcās un meistarklasēs, bieži ir nācies iepazīstināt sevi bērnu auditorijai.

līdzīgām tēmām (līdzīgi viedokļi izskanēja arī interviju laikā), bet, izņemot interviju analīzē iekļautos stāstus un pieredzes, nepastāv drošticami dati, kas ietvertu salīdzinājumu, kā publika novērtē mākslinieces-sievietes, kas strādā, piemēram, ar dārziem, ar pārtiku u.tml. Būtu nepieciešams arī turpināt pētījumu, iekļaujot māksliniekus ar atšķirīgām dzimumu identitātēm.

Lai vismaz savas tēmas ietvaros iepazītu citu dabas iedvesmoto mākslinieku un mākslas praksē balstīto pētnieku viedokļus, lai varētu kartēt, kādas attieksmes pastāv par “praktisko mākslu”, sagatavoju šādus jautājumus:

1. Cik svarīgs, jūsuprāt, ir ekoloģiskās mākslas darba īstums (*realness*)? Ja mākslas darba mērķis ir ilustrēt/ komentēt bioloģiskos, ekoloģiskos procesus, ekoprātību, atrisināt kādu bioloģisku/ ekoloģisku problēmu utt., vai tam ir jābūt strādājošam prototipam?
2. Vai mākslinieks ir atbildīgs par faktiskajām zināšanām, ko cilvēki var saņemt no mākslas darba un koncepcijas? Vai ir pieļaujamas atkāpes, kas ļautu māksliniekiem pasniegt reizēm pilnīgas muļķības, māksliniecisku interpretāciju, ja rezultātā skatītājs vismaz īsu brīdi velta pārdomām par kādu ideju?

Mākslas darba īstums – jautājums par strādājošiem prototipiem, datu patiesumu un datu nolasāmību, kā arī – vai datiem vispār ir vieta mākslas darbā? Un jautājumu bloka otrā daļa ir par mākslinieka atbildību prezentējot savu darbu tādā kontekstā, kurā skatītājam varētu šķist, ka darbā eksistē kaut kāda universāla, objektīva patiesība, zināšanas, ka darbs ir balstīts pamatotos datos un spriedumos.

III

Trešais jautājumu bloks izjautā intervējamo attieksmi darbā ar publiku/ kopienu.

Jautājumi:

1. Vai darbs ar kopienu Jums ir būtisks?
2. Kā Jūs nodrošināt, ka Jūsu mākslas darbi sasniedz mērķauditoriju?
3. Kā, Jūsuprāt vai balstoties Jūsu pieredzē, mākslinieki var mainīt cilvēku uzskatus un paradumus?
4. Kādas ir bijušas dīvainākās vai uzjautrinošākās saskarsmes ar auditoriju izstāžu atklāšanās, darbnīcās, citos pasākumos?

Jautājums šķietami ir par darbu ar publiku, bet patiesībā ar šo jautājumu es centos saprast, kas intervējamajiem šķiet, ir viņu mērķauditorija. Māksliniekiem piemīt iekšēja motivācija, vēlme un vajadzība radīt, izpaust sevi izmantojot kādus instrumentus, metodes, medijus. Māksliniekiem, kas nodarbojas ar pētniecību, bieži ir jāpakļaujas arī institūcijas un

pasūtītāju vēlmēm, darba vadītāju un institūcijas prioritātēm. Šis jautājums bija paredzēts, lai labāk izprast, kāda daļa no mākslas prakses es altruisms, kāda daļa ir vēlme pašizpausties, un kāda daļa ir kolēģu un institūcijas radītais spiediens.

IV

Ceturtais jautājumu bloks izjautā katra intervējamā paša uzskatus; šis jautājums ir paredzēts, lai saprast katra cilvēka bāzes stāvokli, uzskatus par to, kas ir “normāls”. Šo jautājumu būtu interesanti uzdot māksliniekiem, kas savu ikdienu pavada Latvijā, un salīdzināt atbildes ar starptautisku mākslinieku atbildēm, jo Latvijas iedzīvotāju izpratne par ilgtspēju ir salīdzinoši vāja; mana interese būtu – vai izpratne par ilgtspēju ir vāja arī māksliniekiem? Jautājumi:

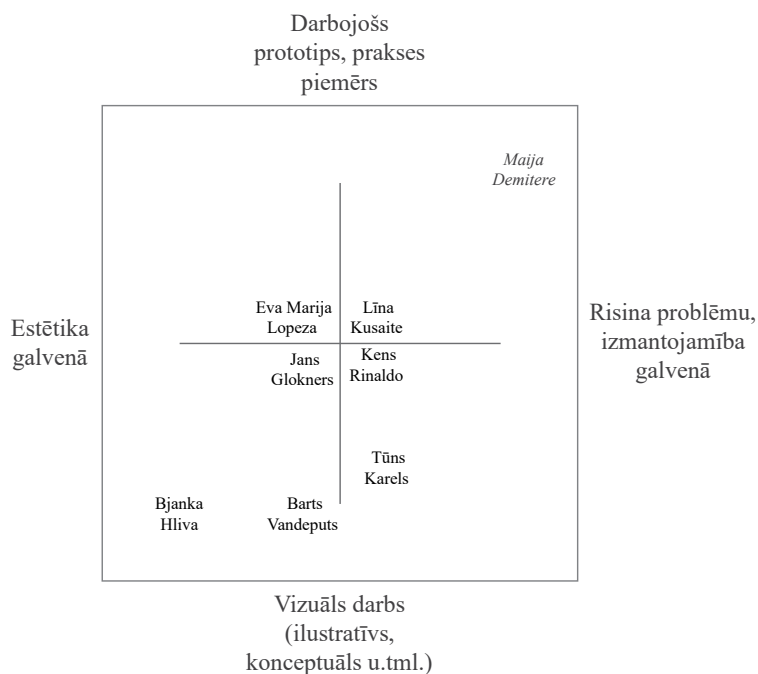
1. Kā Jūs novērtētu sevi – cik ilgtspējīga ir Jūsu ikdiena?
2. Kādus ieradumus Jūs kā cilvēks esat kādreiz vēlējies mainīt, bet līdz šim to vēl neesat izdarījuši (un kāpēc)?

V

Piektais jautājumu bloks saistīts ar iedvesmas avotiem – šis jautājums tika iekļauts, lai ilustrētu katra intervējamā gaumi un viņa situētās zināšanas (*situated knowledge*). Jautājums:

1. Vai Jums ir mīļākais mākslinieks, mākslas darbs, rakstnieks, filozofs, pētnieks, kas iedvesmo jūsu mākslas praksi vai darbus, vai jūsu ikdienas dzīvi?

Pēc saviem ieskatiem, intervētos māksliniekus esmu ievietojusi kartē. Pašiem māksliniekiem šī karte nav rādīta, jo mana pētījuma ietvaros mani neinteresē, kā paši mākslinieki vēlētos, lai viņus uztver, vai vēlētos sevi pozicionēt; es kartēju intervētos māksliniekus, salīdzinot tos ar savu mākslas praksi.

6.4. Interviju analīze

Interviju rezultāti pētījumā apkopoti, salīdzināti un analizēti vairākos griezumos:

1. analizējot katra mākslinieka interviju kopumā,
2. analizējot visu mākslinieku atbildes uz katru jautājumu.

Interviju analīzes process.

Intervijām veikti pilni noraksti, kas izmantoti interviju analīzē. Noraksti pārrakstīti pilnībā, saglabājot spontānu, dabīgu runu un izteiksmi. Noraksti nav labots slikts valodas vai izteiksmes stils, bet dažviet ir precizēti tādi sīkumi kā lietvārdu skaitlis, pievienoti personas vietniekvārdi u.c. labojumi, kas uzlabo teksta uztveri, bet neietekmē ne saturu, ne izteiksmi.

Pilni interviju noraksti pieejami pielikumā.

Interviju apstrādes laikā teksta segmentiem pievienoti tēmu kodi (atvērtā kodēšana), kas lietoti, lai salīdzinātu visu intervējamo atbildes uz kādām īpaši izceltām tēmām. Atvērtie kodi pēc tam kategorizēti un apkopoti, veidojot izejas punktu datu kartēšanai.

Intervējamo atbilžu savstarpējā salīdzināšana pētījuma ietvaros veikta tādām tēmām, kas tiešā veidā komentē manu pētījumu, manu pašas praksi, uzskatus, secinājumus. Salīdzinājums veikts arī tēmām, kuru salīdzināšanai es redzu potenciālu novest pie jauniem secinājumiem vai jautājumiem nākotnes pētījumiem.

Daļa salīdzinātās atbildes (kodi) vizualizētas kartē, lai uzlabotu pārskatāmību un nodrošinātu to pieejamību plašākai auditorijai.

Tālāk nodaļā atbildes aprakstītas apkopotā, saīsinātā veidā. Ar zaļu iekrāsoti jautājumi, kas tika sagatavoti pirms intervijas, ar zilu iekrāsoti jautājumi, kas radušies intervijas laikā.

6.4.1. Intervija ar Janu Glokneru

8. tabula. Intervija ar Janu Glokneru

		Kods
I	Cik svarīgs, jūsuprāt, ir ekoloģiskās mākslas darba īstums (<i>reality</i>)? Ja mākslas darba mērķis ir ilustrēt/ komentēt bioloģiskos, ekoloģiskos procesus, ekopratību, atrisināt kādu bioloģisku/ ekoloģisku problēmu utt., vai tam ir jābūt strādājošam prototipam?	
JG	Es ienīstu mākslu, kas maldina. Kā mākslinieks un kā pētnieks es nekad nevienam nemelotu.	Zinātniskai pieejai jā Patiesība

	Jā, ir ļoti svarīgi, lai prototips darbotos un sniegtu pierādījumus izteiktajiem apgalvojumiem. Tāpēc es to nedaru, es nepiedāvāju apgalvojumus.	
JG	Tagad ir modē, ka māksliniekiem ir jāglābj pasaule. Tagad visi vēlas, lai mākslinieki glābtu pasauli. Bet mēs jau zinām, ko darīt. Zinātnieki mums jau sen ir pateikuši, ko darīt. Bet politiskā līmenī neviens nevēlas to darīt, jo tas nozīmētu atteikšanos no ērā dzīvesveida. To neviens negrib darīt, tāpēc turpina gaidīt no māksliniekiem stāstus. Mākslinieki, kas piekrīt tādā veidā darboties ir sarežģītā situācijā, jo viņu uzdevums ir izklaidēt investorus ar arvien jaunām, smieklīgām idejām.	<i>Klaunošanās publ.</i> <i>Klaunošanās nē</i> <i>Klaunošanās polit.</i>
MD	Katru reizi, kad prezentēju akvaponikas sistēmu izstādē, es piedāvāju apgalvojumu, ka darbs ir strādājošs, automatizēts prototips. Bet katru reizi kaut kas noiet greizi, piemēram, darbinieki kaut ko atvieno no elektrības.	
JG	Prototipam ir savas instrukcijas. Es nedomāju, ka tas, ka kaut kas ir nogājis greizi, maina to, kā būtu skatāms prototips.	
JG	Tas, ko Jūs un es varētu uzskatīt par vienkāršu, var būt izaicinājums citiem cilvēkiem. Es to redzu katru reizi, pasniedzot seminārus. Lietotāji manos semināros strādā tīrās darba vietās, ko es pats sagatavoju, pats sterilizēju aprīkojumu. Un darba laikā es viņus vēroju, lai tie darītu visu pareizi. Bet vienalga ir kļūdas. Tas ir atkarīgs no cilvēku spējām.	<i>Ignorance ir problēma</i>
MD	Viens no maniem pētījuma laikā izvirzītajiem ieteikums ir, ka bērniem ir jāapgūst dārzniecība.	
JG	Bērniem pēc iespējas ātrāk jāiemācās lietot rokas un smadzenes. Un dārzkopība ir viena no tām kultūrai specifiskajām lietām, kas mums ir nozīmīga. Dārzkopība nav sugai raksturīga uzvedība, tā ir kulturāla – izmantot rokas, vērot laikapstākļus, saprast lietas. Tas ir labs paraugs tam, kā izmantot resursus.	<i>Ignorance ir problēma</i>
II	Vai mākslinieks ir atbildīgs par faktiskajām zināšanām, ko cilvēki var saņemt no mākslas darba un koncepcijas? Vai ir pieļaujamas atkāpes, kas ļautu māksliniekiem pasniegt reizēm	

	pilnīgas muļķības, māksliniecisku interpretāciju, ja rezultātā skatītājs vismaz īsu brīdi velta pārdomām par kādu ideju?	
JG	Tas ir uzstādījums, pieņēmums par ekoloģisko mākslu, kam es nepiekrītu. Bieži man ir grūti izlemt, vai kāda ekoloģiskā māksla vai aktīvisma māksla ir vai nav māksla. Es zinu, ka aktīvisma māksla ir modē. Un, iespējams, ka tāds piegājiens pat ir vērtīgs. Ir augstskolas, kurās stājoties viens no jautājumiem ir par to, kādas aktuālās problēmas topošais mākslas students plāno risināt. Uzskats, ka māksliniekam ir jāglābj pasaule, man šķiet muļķīgs. Tam, kas prezentē kaut ko, būtu skaidri jānorāda, ko tas prezentē, vai tā ir interpretācija, vai pētījuma rezultāti. Tomēr tas gandrīz nekad nenotiek. Galerijas un kuratori cenzē un redīgē māksliniekus.	<i>Klaunošanās nē</i> <i>Institūcijas, galerijas,</i> <i>kuratori :(</i> <i>Klaunošanās polit.</i>
MD	Jautāts viedoklis par jauniešiem, kas izmanto sociālos tīklus, lai reizē tirgotu kaut ko izmantojot ekoloģijas, ilgtspējas atslēgas vārdus, lai kļūtu populāri.	
JG	Es nezinu, vai māksla tam ir pareizā platforma, jo ekoloģiskā māksla sasniegs tos cilvēkus, kas jau ir ekoloģiski. Tāpēc es vairs nesaku, ka nodarbojos ar ekoloģisko mākslu. Es piekrītu visam – otrreizējai pārstrādei, ekoloģiskās pēdas samazināšanai – tas viss ir pareizi. Bet es nezinu, vai mākslai par to būtu jārunā.	<i>Ignorance ir problēma</i> <i>Abstrakcija,</i> <i>mistifikācija, jautājumu</i> <i>uzdošana</i> <i>Mērķaudit. zinātnē</i>
MD	Esmu novērojusi attieksmi, ka otrreizējā pārstrāde tiek uzskatīta par caurlaidi atkritumu radīšanai – ja tie nav mani atkritumi manās mājās, tad šie atkritumi uz mani neattiecas. Pārstrāde ir kā atkritumu nodošana nākamajai personai un pēc tam uzticēšanās, ka atbildīgā puse ar tiem rīkosies atbilstoši. Bez atkritumiem iztikt nav iespējams.	
JG	Ja atkritumi sadalās pilnībā un kļūst par daļu no ekoloģijas, tad tie ir resursi, nevis atkritumi. Tas ir iespējams darbojoties naturālā ekosistēmā.	<i>Viss ir atkritumi</i>

	Ja mēs runājam par otrreizējo pārstrādi cilvēka ekosistēmā, tad ir jāsaprot, ka atkritumi paliek sistēmā un tikai tiek pārvirzīti uz nākamo ciklu. Pārstrāde ir atkritumu izmešana kaut kur citur. Globālā līmenī mēs pārvirzām atkritumus uz Ķīnu un Āfriku un pārtraucam par tiem rūpēties. Ja cilvēks izmanto pārstrādātas lietas, viņš ir daļa no problēmas. Arī mākslinieks, kas strādā ar otrreizējo pārstrādi ir ieinteresēts, lai atkritumi turpinātu eksistēt.	
MD	Savā ikdienā esmu novērojusi, ka reizēm cilvēki netic otrreizējās pārstrādes nozīmei. Viņi netic, ka tā pastāv. Un es nevaru viņus vainot, jo ir tik daudz maldināšanas, zaļmazgāšanas (<i>greenwashing</i>).	
JG	Labs piemērs ir bezatkritumu veikali. Pastāv pieņēmums, ka viņi pērk savus produktus lielos konteineros. Nē, viņi tos pērk parastos mazos iepakojumos un pirms pārdošanas tos izsaiņo. Manuprāt, tā ir maldināšana, bet tas ir normāli.	<i>Ignorance ir problēma</i> <i>Patiesība</i> <i>Viss ir atkritumi</i>
III	Vai darbs ar kopienu Jums ir būtisks?	
JG	Man nav nekāda labuma no darba ar kopienu. Es domāju, ka mākslinieku piesaistīšana sadarboties ar kopienām ir lēts veids, kā izlikties, ka kopiena tiek iesaistīta, lai nebūtu jāiegulda līdzekļi profesionāļu algošanā. Man patīk mācīt augstskolās, jo cilvēki tur vēlas, lai viņus māca. Un es priecājos satikt publiku savās izstādēs, tāpēc es piedalos izstādēs. Ar saviem darbiem es vēlos apburt un aizraut publiku.	<i>Klaunošanās publ. nē</i> <i>Mērķaudīt. zinātnē</i>
	Kā Jūs nodrošināt, ka Jūsu mākslas darbi sasniedz mērķauditoriju? Kā, Jūsaprāt vai balstoties Jūsu pieredzē, mākslinieki var mainīt cilvēku uzskatus un paradumus?	
JG	Mana mērķauditorija ir citi zinātnieki. Šī mērķauditorija arī ir ļoti atvērta, labprāt dalās zināšanās, pieredzē, metodēs un pieejās.	<i>Mērķaudīt. zinātnē</i>
MD	Viens no maniem galvenajiem secinājumiem ir, ka māksla nevar mainīt cilvēku ieradumus, to var darīt ar	

	politiskiem un ekonomiskiem risinājumiem. Nav iespējams cilvēku pārliecināt šķirot atkritumus, izstādot no atkritumiem ražotu skulptūru. Bet mēs varam nodrošināt pieeju šķirošanas konteineriem, noteikt atšķirīgas cenas šķirotiem un nešķirotiem ikdienas atkritumiem. Manuprāt, mēs strādājam, lai mainītu priekšstatus par to, kas ir zinātniskās metodes, nevis, lai mēģināt pārliecināt dažus cilvēkus sākt šķirot atkritumus.	
JG	Bet tas arī mums, māksliniekiem, piešķir lomu sabiedrībā. Zinātnieku aprindās, ja zinātnieks piedāvā nepatiesu informāciju vai interpretāciju, citi zinātnieki to apstrīd. Mums kā māksliniekiem būtu jādara tas pats.	<i>Zinātniskai pieejai jā</i>
IV	Kādas ir bijušas dīvainākās vai uzjautrinošākās saskarsmes ar auditoriju izstāžu atklāšanās, darbnīcās, citos pasākumos?	
JG	Izstādē cilvēki cenšas pieskarties vai apskaut manus objektus (micēlija bioreaktori).	
V	Kā Jūs novērtētu sevi – cik ilgtspējīga ir Jūsu ikdiena? Kādus ieradumus Jūs kā cilvēks esat kādreiz vēlējies mainīt, bet līdz šim to vēl neesat izdarījuši (un kāpēc)?	
JG	Es ceļoju ar lidmašīnu, bet nevis prieka pēc, bet lai pasniegtu, lai mācītos. Es varētu mazāk gatavot ēdienu. Ja ir kaut kas, ko man vajadzētu mainīt, es par to nezinu.	

5.4.2. Intervija ar Līnu Kausaiti

9. tabula. Intervija ar Līnu Kausaiti

		Kods
I	Cik svarīgs, jūsuprāt, ir ekoloģiskās mākslas darba īstums (<i>realness</i>)? Ja mākslas darba mērķis ir ilustrēt/ komentēt bioloģiskos, ekoloģiskos procesus, ekoprātību, atrisināt kādu bioloģisku/ ekoloģisku problēmu utt., vai tam ir jābūt strādājošam prototipam?	
MD	Savos darbos es veidoju pārtikas audzēšanas sistēmas, un līdzsvaru starp estētiku un to, lai sistēma būtu strādājoša, ir aktuāla problēma manā praksē.	

LK	Manuprāt, vissvarīgākais ir mākslas darba vēstījuma autentiskums, tas, cik mākslinieks pats seko savam vēstījumam. Tas attiecas uz ikvienu, nevis tikai māksliniekiem. Atšķirīgās pieejas varētu būt svarīgas dažādiem mērķiem. Es domāju, ka, ja izdotos iekļaut visu vienā darbā, tas būs pārsteidzoši. Arī gala rezultāts katram mēdz būt kaut kas cits. Man dažreiz ir grūti pabeigt projektu. Es ļoti aizraujos ar ideju ģenerēšanu un plānošanu, bet realizācija sanāk sasteigta projekta termiņu dēļ. Man ir grūti fokusēt enerģiju uz vienu gala rezultātu, tāpēc rezultāta noformējums mēdz palikt otršķirīgs. Man arī patīk mācīšanas un zināšanu pasniegšana citiem.	<i>Abstrakcija, mistifikācija, jautājumu uzdošana Mākslinieka motivācija galvenā Mērķaudīt. publikā</i>
II	Vai mākslinieks ir atbildīgs par faktiskajām zināšanām, ko cilvēki var saņemt no mākslas darba un koncepcijas? Vai ir pieļaujamas atkāpes, kas ļautu māksliniekiem pasniegt reizēm pilnīgas muļķības, māksliniecisku interpretāciju, ja rezultātā skatītājs vismaz īsu brīdi velta pārdomām par kādu ideju?	
LK	Mans tēvs ir juvelieris, un vienmēr meklē jaunas idejas. Mēs ēdām jūras veltes, un tur bija tāda daļa no krabja. Mani aizrauj dabas formas, tāpēc es spēlējos ar šo tukšo krabja čaumalu, un bija sajūta, ka tur kaut kas ir. Es aiznesu šo krabja čaulu savam tētim un jautāju, vai viņš nevar no tā izgatavot gredzenu. Tas bija ļoti agresīvs gredzens. Bet manam tēvam un citiem cilvēkiem tas ļoti patika. Tāpēc es nodomāju, ka mans tēvs varētu tādus veidot un pārdot. Mēs plānojam, varbūt varētu dabūt krabju čaulas no restorāniem. Es sāku iet uz restorāniem un vākt krabju kājas. Tā arī bija interesanta pieredze. Bija jādodas īstajā laikā, ne visi vienmēr gribēja sadarboties. Kādā brīdī es atradu ķīniešu lielveikalu, kur pārdod krabju kājas, lai katrs tās varētu gatavot mājās. Tātad, es varētu tās pirkt sev, ēst, tīrīt un iegūt uzreiz lielu skaitu čaulas, ko es arī vienreiz izdarīju. Bet tad es sāku domāt, ja tas turpināsies, ja pieprasījums kļūst lielāks, ko tas nozīmē no šīs masveida ražošanas perspektīvas. Tad vairs nav runa par krabju kāju otrreizēju pārstrādi no restorāniem, jo, pieaugot pieprasījumam, pieaugs arī pieprasījums pēc šo dzīvnieku nogalināšanas. Un tad fokuss vairs nav uz pārtiku un pārstrādi.	<i>Viss ir atkritumi</i>

	Un tā ir problēma ar visu. Tiklīdz tas kļūst par masveidā ražotu produktu, tas pārvēršas patēriņā. Pat, ja sākotnējā ideja bija ar pozitīvu vēstījumu.	
	Rietumu sabiedrībā ne vienmēr ir viegli, jo mēs esam eksistējam nepārtrauktā patēriņā. Man ir svarīgi saglabāt līdzsvaru starp ņemšanu un došanu. Es novērtēju augus. Ne visi to var saprast. Sabiedrībai pusgadsimtu ir skalotas smadzenes, ka šis augs [pieneses] ir nezāle, ka tas nogalinās tavu dārzu, apēdīs tavus tomātus. Mēs varam prezentēt datus un pētījumus par to, cik šis augs ir vērtīgs, cilvēki tam neticēs. Tad ir nepieciešamas pārliecināšanas metodes, dažādas pieejas, “izrotāšanas”.	<i>Viss ir atkritumi</i> <i>Ignorance ir problēma</i> <i>Klaunošanās publ.</i> <i>Mērķaudit. publikā</i>
	Auditorija, kas savā ikdienā izmanto pesticīdus, herbicīdus, kas uzskata, ka bioloģiskā daudzveidība ir nebūtiska, ir visgrūtāk sasniedzama, visgrūtāk pārliecināma, bet ir vissvarīgākā, jo tieši šī auditorija šodien iznīcina mūsu planētu.	<i>Klaunošanās publ.</i> <i>Mērķaudit. publikā</i>
III	Vai darbs ar kopienu Jums ir būtisks?	
LK	Visu, ko daru, es daru sabiedrības labā.	<i>Mērķaudit. publikā</i>
	Kā Jūs nodrošināt, ka Jūsu mākslas darbi sasniedz mērķauditoriju? Kā, Jūsprāt vai balstoties Jūsu pieredzē, mākslinieki var mainīt cilvēku uzskatus un paradumus?	
LK	Es nemeklēju savu mērķauditoriju. Es domāju, ka cilvēki, kuriem interesē tas, ko es daru, mani atradīs.	<i>Mērķaudit. zinātnē</i>
MD	Esmu novērojusi, ka, uzreiz, kad darbnīca vai projekts ir beidzies, visi iesaistītie atgriežas pie saviem ieradumiem. Mans darbs neveido nozīmīgas izmaiņas.	
LK	Es arī vēlos paliekošas izmaiņas un sasniegt pēc iespējas vairāk cilvēkus. Domāju, ka ir jābeidz skaitīt un mērīt, bet jātīc, ka izmaiņas notiek. Mērīšana ir zinātniska metode, un māksliniekiem nebūtu jāmeklē pierādījumi.	<i>Mērķaudit. publikā</i> <i>Ignorance ir problēma</i> <i>Zinātniskai pieejai nē</i>

	Pierādījumi nepieciešami politiķiem, tiem, ko cenšamies pārliecināt. Mēs cenšamies pārliecināt tos, kas droši vien paši jau zina visu, bet nevēlas neko darīt.	<i>Klaunošanās polit.</i>
IV	Kādas ir bijušas dīvainākās vai uzjautrinošākās saskarsmes ar auditoriju izstāžu atklāšanās, darbnīcās, citos pasākumos?	
LK	Dārza ierīkošanas un teritorijas uzkopšanas projektā novēroju, ka 7. – 8. g.v. bērniem šķiet nepatīkami pieskarties augsnei, bet tie bez paši labprāt liek sev mutē uz brauktuves malas atrastus izsmēķus un izliekas, ka smēķē. Dārza ierīkošanas projektā dalībnieki atzinās, ka pirmo reizi redz augu saknes.	
V	Kā Jūs novērtētu sevi – cik ilgtspējīga ir Jūsu ikdiena? Kādus ieradumus Jūs kā cilvēks esat kādreiz vēlēties mainīt, bet līdz šim to vēl neesat izdarījuši (un kāpēc)?	
LK	Es nepārtraukti pārvērtēju, ko vēl varētu mainīt savā ikdienā. Cenšos pirkt vietējo; Es cenšos izvairīties no iepakojuma un plastmasas. Bet tas ne vienmēr ir iespējams. Dzīvojot šajā sabiedrībā un cenšoties ievērot savu filozofiju, es pretojos straumei.	

6.4.3. Intervija ar Bartu Vandeputu jeb Bartaku

10. tabula. Intervija ar Bartu Vandeputu jeb Bartaku

		Kods
	Vai nošķirāt dabisko un kultūras?	
	Dzīves sākumā viss ir saistīts, piemēram, garšošana un smarža. Vēlāk esam spiesti atdalīt jēdzienus.	
I	Cik svarīgs, jūsuprāt, ir ekoloģiskās mākslas darba īstums (<i>realness</i>)? Ja mākslas darba mērķis ir ilustrēt/ komentēt bioloģiskos, ekoloģiskos procesus, ekoprātību, atrisināt kādu bioloģisku/ ekoloģisku problēmu utt., vai tam ir jābūt strādājošam prototipam?	
	Es neieredzu mākslas klasifikācijas. Esmu bijis vides mākslas projektu rezidencēs, kur esmu aicināts piedalīties kā “mākslinieks”, lai sadarbotos ar “zinātniekiem”.	<i>Abstrakcija, mistifikācija, jautājumu uzdošana</i>

	Rezidences organizētājiem bija cerības, ka mākslinieki uzlabos viņu datus. Un tas man lika justies neērti. No otras puses, man ir neskaidra atmiņa vai varbūt es par to sapņoju: muzejā atradās automašīna, kas tur bija atstāta ieslēgta visu dienu, un izplūdes gāzes bija iekrāsojušas baltās muzeja sienas. Vai šī ir vides māksla? Es tā domāju. Lai gan mākslas darbā izmantoti neilgtspējīgi materiāli, rezultāts ir poētiska vides māksla.	<i>Mākslinieka motivācija galvenā</i>
	Es to atšķiru no aktīvisma, kur nostāja skaidra un dogmatiska. Manuprāt, mākslas vērtība ir izvairīšanās no rādīšanas ar pirkstiem. Izmantojot poētiku, mēs varam atrast veidus, kā komunicēt ar cilvēkiem, kuriem jūs, iespējams, nepiekrītat.	<i>Abstrakcija, mistifikācija, jautājumu uzdošana</i>
	Jautāts viedoklis par jauniešiem, kas izmanto sociālos tīklus, lai reizē tirgotu kaut ko izmantojot ekoloģijas, ilgtspējas atslēgas vārdus, lai kļūtu populāri.	
	Ja tiek izmantoti otrreizējai pārstrādei paredzēti materiāli, tad mākslinieks veido pieprasījumu. Otrreizējā pārstrāde ir īstermiņa ideja, kas, cerams, drīz pazudīs.	<i>Viss ir atkritumi</i>
	Es redzēju mākslas darbu, kurā tika izmantoti kāpuri un putupolistirols, lai prezentētu ideju, ka kāpuri var veicināt otrreizējo pārstrādi. Bet izstādē visi mazie radījumi bija miruši. Dzīvi bija tikai daži kāpuri, kas knapi kustējās mirušo ķermeņu kaudzēs.	
	Kad es sāku sadarboties ar zinātniekiem, biju plānojis no aronijas – pareizāk sakot Baroa belaobara – lapu sulām izgatavot krāsas un saules baterijas. Mēs mēģinājām veidot šo J.M.W. Tērnera iedvesmoto darbu, lai parādītu gan auga, gan Tērnera saistību ar gaismu. Un rosināt jautājumu, vai Baroa var būt tik pat skaista kā cilvēka radīts mākslas darbs. Eksperimentu ietvaros atklājās krāsas, ko nevarēja iegūt no Baroa. Mēs tālāk pētījām mikroorganismus, kas dzīvo uz auga, uz saknēm. Izdevās iegūt blāvi zaļu pigment. Es audzēju baktērijas laboratorijā, un, lai izmantotu to krāsas, man tās bija jānogalina. Nogalināšana laboratorijā ir normāls process.	<i>Viss ir atkritumi Zinātniskai pieejai jā Mērķaudīt. zinātnē Institūcijas, galerijas, kuratori :/(</i>

	Kaut ko nogalināt un izmantot kā precī savai mākslas praksei. Es nejutos ērti ar šādu praksi, tāpat arī visi laboratorijās radītie atkritumi. Vēlāk es uzzināju, ka šīs konkrētās baktērijas šo pigmentu izdala ar izkārnījumiem. Tas nesamazina resursu patēriņu, bet man vismaz nebija baktērijas jānogalina. Izmantojot dzīvās būtnes mūsu saules bateriju izveidē, mēs paši nemanot sākam runāt par bio saules baterijām. Mēs strādājam pie ierakstu sērijas, kuru fokusā ir zaļmazgāšana. Mūsu šūnas zināmā mērā ir bioloģiskas, jo tās izmanto bioloģiskus materiālus, taču nevar apgalvojumu, ka šīs šūnas mūs tuvina kādai ilgtspējīgai tehnoloģijai. Mēs izmantojam titāna dioksīdu, to var atrast baltā krāsā un krēmos un pat pārtikas produktos. Bet ražošanai ir nepieciešama kalnrūpniecība. Tā ir visbioloģiskākā no visām saules bateriju tehnoloģijām. Un tā ir ļoti trausla tehnoloģija, kas tik ātri zaudē spēju radīt elektroenerģiju. Mēs radījām darbu, kas iedvesmots 200 gadus vecā gleznā, kas dod enerģiju garam. Vai mūsu darbam ir līdzīgas īpašības, vai arī visi šie resursi tika izmantoti veltīgi?	
II	Vai mākslinieks ir atbildīgs par faktiskajām zināšanām, ko cilvēki var saņemt no mākslas darba un koncepcijas? Vai ir pieļaujamās atkāpes, kas ļautu māksliniekiem pasniegt reizēm pilnīgas muļķības, māksliniecisku interpretāciju, ja rezultātā skatītājs vismaz īsu brīdi velta pārdomām par kādu ideju?	
	Es personīgi neapgalvoju, ka mans darbs ir atklājums. Strādājot ar zinātniekiem, viņi komunicē visus šos darba tehnoloģiskos slāņus, kamēr es cenšos saglabāt darba poētiskumu, ļaujot skatītājam pašam veidot savu viedokli. Tas ir jautājums, kurā brīdī tiek pasniegta darba dokumentāciju un kā tā tiek pasniegta. Darbā ir iekļauta pamatinformācija. Ir pieejam arī pilna informācija tiem, kas vēlas to sameklēt.	<i>Mērķaudīt.</i> <i>zinātnē</i> <i>Zinātniskai</i> <i>pieejai jā</i>
III	Vai darbs ar kopienu Jums ir būtisks?	

	Darbs rezidencēs. Rezidencē “Serdē” sākts darbs ar Baora b. Darbā būtiska saikne ar visu vietējo biotopu, kopienu. Kad es pārcēlos uz Ālto Universitātes ciematu, bija būtiski veidot tīklu arī šeit.	
	Kā Jūs nodrošināt, ka Jūsu mākslas darbi sasniedz mērķauditoriju? Kā, Jūsaprāt vai balstoties Jūsu pieredzē, mākslinieki var mainīt cilvēku uzskatus un paradumus?	
	Nedomāju par mērķauditorijām. Vēlētos deklasificēt auditoriju. Mana mērķauditorija ir mani kolēģi un publika. Es vēlos izraisīt pārmaiņas. Es redzu, ka mana auditorija ir zinātnieki, ar kuriem sadarbojos, kā arī studenti, kuriem esmu lasījis lekcijas. Prezentējot darbus izstādē, tiks sasniegta publika, bet, manuprāt, tie ir attālināti vērotāji. Manā praksē es apmācu lielu skaitu brīvprātīgo darbā ar saules baterijām darbnīcās. Šie brīvprātīgie no darbnīcām iegūst visvairāk. Tā ir mana galvenā auditorija.	<i>Mērķaudīt.</i> <i>zinātnē</i> <i>Klaunošanās</i> <i>publ.</i> <i>Klaunošanās</i> <i>nē</i>
IV	Kādas ir bijušas dīvainākās vai uzjautrinošākās saskarsmes ar auditoriju izstāžu atklāšanās, darbnīcās, citos pasākumos?	
	Izstādes atklāšana COVID-19 laikā, kad publikai bija aizliegts piedalīties.	
V	Kā Jūs novērtētu sevi – cik ilgtspējīga ir Jūsu ikdiena? Kādus ieradumus Jūs kā cilvēks esat kādreiz vēlējies mainīt, bet līdz šim to vēl neesat izdarījuši (un kāpēc)?	
	Mans personīgais izaicinājums ir tuvība visu apkārtējo. Tostarp tuvība ar datoru, kuru izmantoju. Tas, ka es skatos kamerā, rada iespaidu, ka es skatos tev acīs. Pārāk daudz izmantoju lidmašīnu. Cenšos ēst ekoloģiski. Galvenais ir, ja kaut ko dara, tad darīt to apzināti un būt pateicīgam.	

5.4.4. Intervija ar Evu Mariju Lopezu

11. tabula. Intervija ar Evu Mariju Lopezu

		Kods
I	Cik svarīgs, jūsuprāt, ir ekoloģiskās mākslas darba īstums (<i>realness</i>)? Ja mākslas darba mērķis ir ilustrēt/ komentēt bioloģiskos, ekoloģiskos procesus, ekopratību, atrisināt kādu bioloģisku/ ekoloģisku problēmu utt., vai tam ir jābūt strādājošam prototipam?	
	Kā jūs izskaidrotu bioloģisko daudzveidību?	
	Saistībā ar cilvēka izraisīto kaitējumu dabai. Cilvēki arvien vairāk iznīcina bioloģisko daudzveidību, un augi cīnās un cenšas atrast veidu, kā izdzīvot. Cilvēku dēļ mums ir vairāk monokultūras lauku; mēs tikai izmantojam dabu, nedomājot par dabiskā līdzsvara sarežģītumu.	<i>Viss ir atkritumi</i>
	Tikai pēdējos dažus gadus mākslinieki runā par bioloģisko daudzveidību.	
	Ķīmisko vielu lietošanas ietekme ir milzīga. Es uzaugu fermā. Un es redzu, kā mainās daudzveidība, un es redzu, kā sugas izzūd. Tolaik es to nesaucu par bioloģisko daudzveidību. Es studēju lauksaimniecību, tikai pēc tam mākslu. Ir aspekti, kas man šķiet pašsaprotami, ko es nekad nebiju plānojusi iekļaut mākslas darbos. Dažreiz mēs nepamatoti pieņemam, ka visiem cilvēkiem ir tādas pašas zināšanas kā jums, un daudzas lietas nav jāpaskaidro.	<i>Ignorance ir problēma</i>
	Jautāts viedoklis par jauniešiem, kas izmanto sociālos tīklus, lai reizē tirgotu kaut ko izmantojot ekoloģijas, ilgtspējas atslēgas vārdus, lai kļūtu populāri.	
	Nē, tā nav ekoloģiskā māksla. Es kaut ko sauktu par ekoloģisku mākslu tikai tad, ja mākslinieks izvirzītu kādu ekoloģisku jautājumu. Tikai izmantojot dabiskus materiālus, mākslas darbs var būt ekoloģisks. Par ekoloģisku to vajadzētu saukt tikai tad, ja mākslinieks iedziļinās tajā, kas ir svarīgs.	<i>Ignorance ir problēma</i> <i>Viss ir atkritumi</i>

	Dažreiz jūs redzat, ka cilvēki izmanto ekoloģiju tikai kā pārdošanas punktu. Mākslinieki dažkārt izmanto pārstrādātus vai lietotus materiālus, lai pārdotu savus produktus. Tāda tendence novērojama pēdējos varbūt 10 gadus.	
	Vai to varētu saukt par zaļmazgāšanas paveidu?	
	Jā, mākslinieciskā zaļmazgāšana. Es domāju, ka ekoloģiskajā mākslā mums vajadzētu vairāk domāt par izmantotajiem materiāliem, ja mēs izmantojam toksiskus materiālus. Daži mākslas darbi tiek veidoti tikai vienai izstādei. Un, strādājot muzejā, var redzēt, cik atkritumu tiek saražots katrai izstādei. Un neviens par to nerunā. Lai runātu par ekoloģisku mākslu, jānovērtē viss radīšanas un arī izstādīšanas process. Strādājot ar augiem, es izmantoju tikai to, kas ir dabisks. Bet, fotografējot, es nevaru izvairīties no ķīmikālijām.	<i>Zinātniskai pieejai jā</i> <i>Zinātniskai pieejai nē</i> <i>Abstrakcija,</i> <i>mistifikācija,</i> <i>jautājumu uzdošana</i> <i>Mākslinieka motivācija galvenā</i>
II	Vai mākslinieks ir atbildīgs par faktiskajām zināšanām, ko cilvēki var saņemt no mākslas darba un koncepcijas? Vai ir pieļaujamas atkāpes, kas ļautu māksliniekiem pasniegt reizēm pilnīgas muļķības, māksliniecisku interpretāciju, ja rezultātā skatītājs vismaz īsu brīdi velta pārdomām par kādu ideju?	
	Es savu darbu balstu zinātniskos pētījumos. Bet es nedomāju, ka māksliniekam viss ir jābalsta pētniecībā. Tāču māksliniekam ir atbildība kaut ko vēstīt. Daži cilvēki izmanto iztēli vai rada neiespējamās lietas, lai pievērstu uzmanību problēmai.	<i>Abstrakcija,</i> <i>mistifikācija,</i> <i>jautājumu uzdošana</i>
III	Vai darbs ar kopienu Jums ir būtisks?	
	Dažreiz ir svarīgi strādāt ar kopienu, dažreiz tas nav nepieciešams. Es daudz strādāju viena. Darbs ar citiem cilvēkiem sniedz citu enerģiju. Strādājot ar citiem cilvēkiem vai kopienām, katrs pauž savu skatījumu, un dažreiz ir labi iegūt šo atšķirīgo viedokli. Man nepatīk rezidences, kas liek saviem māksliniekiem mācīt cilvēkus, veidot sadarbības darbus ar kopienu. Es neesmu sociālais	<i>Klaunošanās publ.</i> <i>Klaunošanās nē</i> <i>Institūcijas,</i> <i>galerijas,</i> <i>kuratori :(</i>

	darbinieks, es nevēlos, lai mani virza šajā virzienā. Es arī nevēlos, lai mani mākslas darbi tiktu izmantoti mārketingam, lai organizācijas izmantotu manus mākslas darbus savu mērķu sasniegšanai.	
	Kā Jūs nodrošināt, ka Jūsu mākslas darbi sasniedz mērķauditoriju? Kā, Jūsaprāt vai balstoties Jūsu pieredzē, mākslinieki var mainīt cilvēku uzskatus un paradumus?	
	Cilvēki komentē darbus, atpazīst augus, ko ir redzējuši dabā. Dažreiz saņemam fotogrāfijas ar dzelzceļa sliedēm un augiem. Savā darbā vēlos vairot izpratni par mūsu vietējo vidi, problēmām, kas ir šeit un tagad. Es ierosināju pārskatīt papīra izmantošanu biedrībā un parādīt, kā Berlīne izskatītos bez kokiem. Bet man teica, lai labāk daru kaut ko darīt ar lietiem mežiem.	<i>Mērķaudit. publikā</i>
	Es pētu, kā iespējams veidot ilgtermiņa izmaiņas cilvēku ikdienas paradumos.	
	Esmu novērojusi, ka, ja cilvēkiem ir pieejama otrreizēja pārstrāde, viņi neapsver atkritumu daudzuma samazināšanu.	
IV	Kādas ir bijušas dīvainākās vai uzjautrinošākās saskarsmes ar auditoriju izstāžu atklāšanās, darbnīcās, citos pasākumos?	
	Iztādē Buržā (FR) apmeklētāji teica, ka nekad nebūtu domājuši, ka dārzs var būt māksla.	
V	Kā Jūs novērtētu sevi – cik ilgtspējīga ir Jūsu ikdiena? Kādus ieradumus Jūs kā cilvēks esat kādreiz vēlēties mainīt, bet līdz šim to vēl neesat izdarījuši (un kāpēc)?	
	Cenšos dzīvot pēc iespējas ilgtspējīgāk. Varētu vairāk izvēlēties vietējo un bioloģisko pārtiku. Bet tas ne vienmēr ir iespējams. Cenšos braukt ar vilcienu, bet tas dažreiz tas nav iespējams. Cenšos ierobežot mobilās ierīces un mazāk izmantot mākoņkrātuvi.	

6.4.5. Intervija ar Tūnu Karelu

12. tabula. Intervija ar Tūnu Karelu

		Kods
	Kādā mākslas jomā Jūs strādājat?	
	Mani neinteresē, vai cilvēki domā, ka esmu mākslinieks vai nē. Publika māksliniekus neuztver kā draudus. Tāpēc ir diezgan atvērtāki sarunai.	
I	Cik svarīgs, jūsuprāt, ir ekoloģiskās mākslas darba īstums (<i>realness</i>)? Ja mākslas darba mērķis ir ilustrēt/ komentēt bioloģiskos, ekoloģiskos procesus, ekoprātību, atrisināt kādu bioloģisku/ ekoloģisku problēmu utt., vai tam ir jābūt strādājošam prototipam?	
	Mākslas darbam ir jāliek aizdomāties un brīnīties, nevis jābūt strādājošam prototipam. Nestrādājošs (<i>failed</i>) darbs arī var būt ļoti pamācošs. Atkarīgs no mākslinieka paša vēlmēm un mērķiem. Prezentācijā var tikt rādīts process, eksperimenti vai rezultāts.	<i>Abstrakcija, mistifikācija, jautājumu uzdošana</i>
II	Vai mākslinieks ir atbildīgs par faktiskajām zināšanām, ko cilvēki var saņemt no mākslas darba un koncepcijas? Vai ir pieļaujamas atkāpes, kas ļautu māksliniekam pasniegt reizēm pilnīgas muļķības, māksliniecisku interpretāciju, ja rezultātā skatītājs vismaz īsu brīdi velta pārdomām par kādu ideju?	
	Izstādes paredzētas, lai ieinteresētu cilvēkus, uzdotu jautājumus, nevis dotu zināšanas. Cilvēkam no izstādes jāiznāk mazāk pārliecinātam par kādiem jautājumiem.	<i>Abstrakcija, mistifikācija, jautājumu uzdošana Zinātniskai pieejai nē</i>
	Jautāts viedoklis par jauniešiem, kas izmanto sociālos tīklus, lai reizē tirgotu kaut ko izmantojot ekoloģijas, ilgtspējas atslēgas vārdus, lai kļūtu populāri.	
	Tā nav man saistoša māksla. Man šķiet interesanti veidot kaut ko jaunu, nevis ilustrācijas. Tas, ko man patīk darīt, ir vest cilvēkus ārā, uz vietām, kur notiek procesi. Un cilvēki paši var saprast, ko viņi par to domā.	
III	Vai darbs ar kopienas Jums ir būtisks?	

	Ļoti. Es domāju, ka pētījumu veikšana ir atkarīga no kopienas. Ja kaut kur dodaties, varat doties viens vai arī grupā. Visinteresantākais, manuprāt, ir došanās daudzveidīgā grupā, kopā ar cilvēkiem ar dažādu pieredzi un zināšanām. Grupā būtu jābūt kādam, kas dzīvo šajā apkaimē un kurš to pārzina no pieredzes, nevis no literatūras vai pētījumiem. Varbūt kāds tur uzaudzis. Citādi var iestrēgt tūrisma līmenī. Bet, esot kopā tikai ar cilvēkiem, kas tur uzauguši, var pietrūkt pirmie iespaidi, naivums, kas rodas cilvēkos, kuri kaut ko redz pirmo reizi.	<i>Zinātniskai pieejai jā</i>
	Kā Jūs nodrošināt, ka Jūsu mākslas darbi sasniedz mērķauditoriju? Kā, Jūsaprāt vai balstoties Jūsu pieredzē, mākslinieki var mainīt cilvēku uzskatus un paradumus?	
	Mēs dzīvojam sabiedrībā, kurā dominē kapitālisms un patērētājs, un cilvēki katru dienu tiek bombardēti ar ārējiem signāliem patērēt. Ja Jūsu pētījums var mainīt kāda cilvēka ieradumus kaut vai uz īsu brīdi, tas jau ir sasniegums. Es domāju, ka ilgtermiņa pārmaiņām nepieciešama ilgtermiņa piepūle. Kā kopienas dārza ierīkošana. Kad dārzs ir pabeigts, cilvēki par to rūpēsies vismaz īsu laiku, varbūt 2 gadus vai varbūt 10 gadus. Bet viņi to uzreiz nepametīs. Savā darbā es neesmu pārliecināts, vai man ir ilgtermiņa ietekme. Mana auditorija parasti katru reizi ir jauna. Es veidoju dārzus, kurus neuzskatu par formāliem mākslas darbiem. Esmu izveidojis dārzu, kurā blakus dažiem birojiem ir iekļauti savvaļas augi. Pamanīju, ka pēc 2 – 3 gadiem perspektīva mainījās un kopiena sāka dārzu novērtēt. Manuprāt, tas ir interesants panākumu novērtējums. Neesmu pārliecināts, vai tas ir tas, ko Jūs vēlaties – nepārtraukti cīnīties.	<i>Viss ir atkritumi Mērķaudit. zinātnē</i>
IV	Kādas ir bijušas dīvainākās vai uzjautrinošākās saskarsmes ar auditoriju izstāžu atklāšanās, darbnīcās, citos pasākumos?	
	Es strādāju pie mākslas darba Igaunijā, kur izveidoju plostu. Kad ieradās apmeklētāji, es viņus vedu iekšā ezerā. Lielākā daļa cilvēku bija vietējie iedzīvotāji.	<i>Mērķaudit. publikā</i>

V	Kā Jūs novērtētu sevi – cik ilgtspējīga ir Jūsu ikdiena? Kādus ieradumus Jūs kā cilvēks esat kādreiz vēlējies mainīt, bet līdz šim to vēl neesat izdarījuši (un kāpēc)?	
	Nepārtrauktas izvēles starp finansiāliem, ilgtspējas un filozofiskiem aspektiem.	

6.4.6. Intervija ar Bjanku Hlivu

Intervija tika veikta e-pastu sarakstē. Šeit ievietoti atbilžu pārskati un atvērtie kodi; pārstāstos ir izmantoti lietotie īpašie atslēgas vārdi, attieksmes, saglabāts arī pirmās personas vietniekvārds. Pilnas rakstītās atbildes pieejamas pielikumā.

13. tabula. Intervija ar Bjanku Hlivu

I	Cik svarīgs, jūsuprāt, ir ekoloģiskās mākslas darba īstums (<i>realness</i>)? Ja mākslas darba mērķis ir ilustrēt/ komentēt bioloģiskos, ekoloģiskos procesus, ekoprātību, atrisināt kādu bioloģisku/ ekoloģisku problēmu utt., vai tam ir jābūt strādājošam prototipam?	Kods
	Ir cilvēki, kas veido mākslu, lai risinātu problēmas. Es necenšos risināt problēmu, es nepiedāvāju prototipus. Es parasti cenšos komentēt kaut ko, kas, manuprāt, ir problemātisks. Ja tiek veidots prototips, tam būtu jābūt pietiekami abstraktam, lai tas nekļūtu par produktu. Šādi produkti, manuprāt, slēpj patērētājkultūru un kapitālismu aiz mākslas.	<i>Abstrakcija,</i> <i>mistifikācija,</i> <i>jautājumu</i> <i>uzdošana</i>
II	Vai mākslinieks ir atbildīgs par faktiskajām zināšanām, ko cilvēki var saņemt no mākslas darba un koncepcijas? Vai ir pieļaujamas atkāpes, kas ļautu māksliniekiem pasniegt reizēm pilnīgas muļķības, māksliniecisku interpretāciju, ja rezultātā skatītājs vismaz īsu brīdi velta pārdomām par kādu ideju?	
	Māksla top no kāda noteikta kultūras vai kopienas skatu punkta. Mākslinieks nav atbildīgs par to, lai zinātu pilnīgi visu, tikai to kultūru, kuru pārstāv. Institūcija, kas izstāda darbus, ir atbildīga par zināšanām, ko pasniedz. Galvenā ir mākslinieka motivācija.	<i>Abstrakcija,</i> <i>mistifikācija,</i> <i>jautājumu</i> <i>uzdošana</i> <i>Mākslinieka</i> <i>motivācija</i> <i>galvenā</i>

	Skatītājiem ir tiesības interpretēt.	
III	Vai darbs ar kopienu Jums ir būtisks?	
	Nestrādāju ar publiku. Kopiena, ar kuru kopā strādāju, ir citi mākslinieki, tehniķi.	<i>Mērķaudīt. zinātnē</i>
	Kā Jūs nodrošināt, ka Jūsu mākslas darbi sasniedz mērķauditoriju? Kā, Jūsaprāt vai balstoties Jūsu pieredzē, mākslinieki var mainīt cilvēku uzskatus un paradumus?	
	Izstādes visur, kur iespējams. Aktīvi iesaistos rezidencēs. Aktīvi izmantoju sociālos tīklus.	
IV	Kādas ir bijušas dīvainākās vai uzjautrinošākās saskarsmes ar auditoriju izstāžu atklāšanās, darbnīcās, citos pasākumos?	
	Apmeklētāja ieradās izstādē gāzmaskā, jo baidījās no tējas sēnes.	
V	Kā Jūs novērtētu sevi – cik ilgtspējīga ir Jūsu ikdiena? Kādus ieradumus Jūs kā cilvēks esat kādreiz vēlēties mainīt, bet līdz šim to vēl neesat izdarījuši (un kāpēc)?	
	Pārsvārā veģetāra diēta. Plānoju kļūt par vegānu. Pārāk daudz lidoju ar lidmašīnu.	

6.4.7. Intervija ar Kenu Rinaldo

Intervija tika veikta e-pastu sarakstē. Šeit ievietoti atbilžu pārskati un atvērtie kodi; pārstāstos ir izmantoti lietotie īpašie atslēgas vārdi, attieksmes, saglabāts arī pirmās personas vietniekvārds. Pilnas rakstītās atbildes pieejamas pielikumā.

14. tabula. Intervija ar Kenu Rinaldo

I	Cik svarīgs, jūsuprāt, ir ekoloģiskās mākslas darba īstums (<i>realness</i>)?	Kods
	Ļoti svarīgi, lai gan es cienu arī metaforiskus darbus. Man patīk izmantot metaforas kopā ar funkcionālām formām, lai sniegtu pierādījumus koncepcijai. Vislabāk, ja mākslas darbi var uzdot jautājumu, kas izraisa rezonansi, un sniegt atbildes, izmantojot tehnoloģijas, inženieriju.	<i>Abstrakcija, mistifikācija, jautājumu uzdošana</i>
II	Vai mākslinieks ir atbildīgs par faktiskajām zināšanām, ko cilvēki var saņemt no mākslas darba un koncepcijas? Vai ir pieļaujamas	

	atkāpes, kas ļautu māksliniekiem pasniegt reizēm pilnīgas muļķības, māksliniecisku interpretāciju, ja rezultātā skatītājs vismaz īsu brīdi velta pārdomām par kādu ideju?	
	Zināšanu patiesums man ir būtisks. Es izmantoju faktus kā izejas punktu, lai vēlāk radītu jēgu un izstrādātu funkcionālus mākslas darbus. Man būtiska ir sadarbība ar inženieriem un tehniķiem.	<i>Patiesība</i> <i>Zinātniskai</i> <i>pieejai jā</i> <i>Mērķaudīt.</i> <i>zinātnē</i>
III	Vai darbs ar kopienu Jums ir būtisks?	
	Jā, tomēr es paplašinātu kopienas jēdzienu ārpus cilvēka. Es par kopienu uzskatu arī kukaiņus, zivis, baktērijas, sēni, augsni, tārpus, augus, zemes sistēmas un arī uz AI balstītas sistēmas. Skatoties tālāk par cilvēka rīcības brīvību un bažām, es jūtu, ka mēs varam kļūt par jutīgāku sugu un saprast, ka visa dzīvība ir pelnījusi cieņu un spēju attīstīties un vairoties. Tradicionālo kopienas ideju ietvaros, jā, man patīk arī strādāt sadarbībā ar citiem, lai realizētu savas idejas vai koncepcijas. Es arī strādāju kopienā, stādu dārzus. Nesen saņēmu dotāciju, lai strādātu pie rasu vienlīdzības un integrācijas projekta, kas ienesīs akvaponiku, vermiponiku un permakultūru tuvējā nelabvēlīgā sabiedrībā, kur trūkst svaigas pārtikas. Būtiska ir arī un izglītošana. Māksla un brīva izpausme veicinās jauniešu attīstību un pašrealizāciju.	<i>Mērķaudīt.</i> <i>zinātnē</i> <i>Klaunošanās</i> <i>publ.</i>
	Kā Jūs nodrošināt, ka Jūsu mākslas darbi sasniedz mērķauditoriju? Kā, Jūsprāt vai balstoties Jūsu pieredzē, mākslinieki var mainīt cilvēku uzskatus un paradumus?	
	Mani darbi tiek izstādīti starptautiski un sasniedz plašu auditoriju. Jaunākais darbs ir “Opera mirušajiem kukaiņiem”, kurā izmantoju emocionālu mūziku, lai informētu par kukaiņu daudzveidības samazināšanos. Man šķita, ka man ir jāizveido darbs, kas spētu aizskart auditoriju emocionālā līmenī.	<i>Abstrakcija,</i> <i>mistifikācija,</i> <i>jautājumu</i> <i>uzdošana</i> <i>Klaunošanās</i> <i>publ.</i>
IV	Kādas ir bijušas dīvainākās vai uzjautrinošākās saskarsmes ar auditoriju izstāžu atklāšanās, darbnīcās, citos pasākumos?	

	Instalācijā “<i>Enteric Consciousness</i>” sastāv no baktērijām mākslīgā kuņģī, kas kontrolē lielu masāžas krēslu milzu mēles formā. Ja baktērijas ir laimīgas un veselas, mēles krēsls sniedz luksusa 15 minūšu masāžu. Tika izmantoti īpaši šķidrumi, lai uzturētu baktēriju sistēmu. Izstādes noslēgumā es atklāju, ka muzeja darbinieki ir ievietojuši konteinerā neitrālu PH šķīdumu, lai ikviens skatītājs saņemtu masāžu, pilnīgi izjaucot darba ideju. Sieviete bija dusmīga par to, ka “paparaci roboti” izstādē neuzņēma viņas attēlu. Šie roboti ir uzņem attēlus ar smaidošām sejām. Veiksmīgi, ka izstādes asistenti paspēja viņu apturēt, pirms viņa uzbruka robotiem.	<i>Klaunošanās publ.</i>
V	Kā Jūs novērtētu sevi – cik ilgtspējīga ir Jūsu ikdiena? Kādas ieradumus Jūs kā cilvēks esat kādreiz vēlējies mainīt, bet līdz šim to vēl neesat izdarījuši (un kāpēc)?	
	Pārāk daudz lidoju ar lidmašīnu, arī, lai izstādītu darbus. Pēdējā laikā izstādu vairāk video darbus, kas ir pieejamāki muzejiem. Darbu veidošanā mēdzu izmantot atrastus objektus un otrreizējās pārstrādes objektus.	

6.5. Interviju rezultātu kodēšana

Interviju organizēšanas un plānošanas pamatideja bija veidot sadarbības un komunikācijas tīklu ar māksliniekkiem, kas, manuprāt, strādā ar līdzīgu motivāciju kā es. Tātad – nevis paši mākslas objekti, estētika metodes, paņēmieni u.tml. ir līdzīgi, bet gan pašu mākslinieku subjektīvās pieejas.

Šī izvēle noveda pie apakšnodaļā “Interviju rezultātu ierobežojumi” aprakstītā atbalss kambara, bet man pētījuma ietvaros es varu pieņemt tāds rezultātus.

Veicot intervijas, es vēlējos **salīdzināt** savu praksi ar citiem manis izvēlēti mākslinieku paņēmieniem, uzzināt, ko šie mākslinieki domā par **manu pieeju**, maniem mākslas objektiem.

Intervijas, lai gan balstītas izplānotā struktūrā un jautājumos, atgādina vairāk neformālas sarunas (intervijas e-pastos, protams, ir izņēmumi). Intervijās iekļauts arī mans viedoklis, manas attieksmes, ko es izmantoju, lai virzītu intervijas gaitu un arī, lai provocētu māksliniekus atklāt viedokļus.

Kodēšanā izmantoti kodi ar pretējām nozīmēm un kartējot izmantota skala. Kartējums ir veidots balstoties intervijā, bet interpretācija ir mana; pašiem intervētajiem es nelūdzu novērtēt, ko tie domā par katru karti.

6.5.1. Pirmais kods. Zinātniskai pieejai jā. Zinātniskai pieejai nē

Sākotnēji šis kods bija iekļauts kodā “Abstrakcija, mistifikācija, jautājumu uzdošana”, bet pētījuma laikā tomēr to nodalīju atsevišķi, jo tas sniedz būtisku informāciju par mākslinieku uzskatiem par datiem, pētījumiem un darba metodēm.

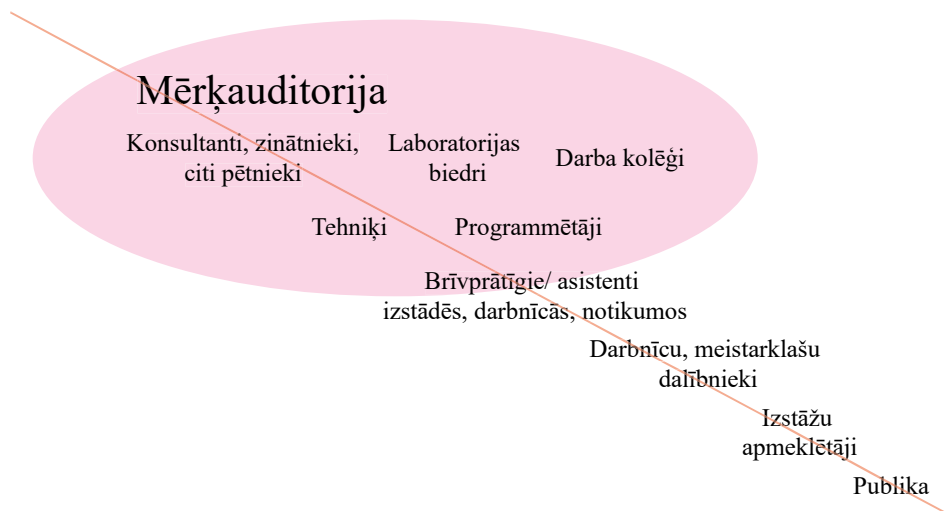
Es savā praksē strādāju ar dažāda veida prototipiem un vizualizācijām. Mani vairāk interesē dati un to vākšanas un apstrādes process, iespējamie novērojumi un secinājumi, nekā viens galējais, estētiskais objekts. Objekts publiskā telpā vai izstādē ir tiešs rezultāts pētījuma procesam; estētiskās izvēles man ir nebūtiskas, drīzāk balstītas tādos apsvērumos kā ilgtspējīgas izvēles, pārizmantošana (mēbeles, scenogrāfija), ērtums.

Intervijās man bija būtiski uzzināt, kāda ir nostāja citiem māksliniekiem, vai šajā jautājumā vispār ir pieejama konkrēta atbilde, vai drīzāk skala.

Doktorantūrā studējošajiem māksliniekiem (Bartaku, Jans Glokners), zinātniskās metodes ir darba procesa pamatā, tās ietekmē mākslas darba tapšanu. Abi mākslinieki-doktoranti skaidri izprot savu lomu savā kopienā (kods: mērķauditorija zinātnē). Arī Kena Rinaldo darbu pamatā ir metodoloģiska pieeja, bet šeit drīzāk tas saistīts ar darbu tehnisko inženieriju, nevis konceptuālu ideju vizualizēšanu izmantojot medijus.

Kamēr pārējie intervētie mākslinieki drīzāk noliedz zinātnisko metožu lietošanu, izvēlas darbošanos ar holistisku pieeju. Atšķirība, manuprāt, ir tajā, ka pirmajā gadījumā medijs un gala rezultāts ir pakļauts metodei un pētījumam, kamēr otrajā gadījumā darbs top intuitīvāk, brīvāk.

6.5.2. Otrais kods. Mērķauditorija zinātnē. Mērķauditorija publikā

120. att. Mērķauditorijas attēlums no mākslinieka (pētījuma ietvaros veidots attēls)

Sākotnējais izveidotais kods bija skala, kurā centos atspoguļot, kas katram māksliniekam šķiet ir viņa mērķauditorija.

Es sava pētījuma ietvaros daudz runāju par mērķauditoriju, jo mans izvirzītais pētījuma jautājums ir tam tieši pakārtots: “Kādi mākslas objekti (mākslas darbi, prototipi) var tikt izmantoti, lai veicinātu sabiedrībā ikdienas ieradumu pārmaiņas?” Lai atbildētu uz šo jautājumu, man ir būtiski atklāt, kas ir “sabiedrība” šī pētījuma jautājuma fokusā. Es piedāvāju šo terminu (sabiedrība), lai izvairītos no tādiem terminiem kā “publika” vai “cilvēki”. “Sabiedrība”, manuprāt, iekļauj arī institūcijas, organizācijas, (cilvēku) plānotus un vadītus procesus, lēmumus; arī amatus (piemēram, kurators, finansētājs, pasūtītājs) utt.

Interviju procesā neveidojās tik skaidrs priekšstats, kas ir ekomākslinieku mērķauditorija, pēc viņu pašu domām, kā man būtu vēlējies. Šis ir pētījuma virziens, kam būtu jāpievērš daudz vairāk uzmanības, iespējams, arī apkopojot statistikas datus par muzeju un galeriju apmeklētāju interesēm un to izglītības un zināšanu līmeni.

Intervijās nodalījums starp tiem māksliniekiem, kas studē doktorantūrā un tiem, kas nestudē. Tie, kas studē (Bartaku, Jans Glokners) – pilnīgi skaidri un konkrēti par savu mērķauditoriju sauc savus kolēģus, līdzcilvēkus, citus profesionāļus, pētniekus, māksliniekus, tehniķus, programmētājus, izstāžu un notikumu brīvprātīgos (asistentus).²

² Angļu valodā lieto vārdu *peer*, ko latviski es tulkoju kā līdzcilvēki, kolēģi.

Pārējie mākslinieki vairāk fokusējas uz darbu ar cilvēkiem, uz izstāžu un notikumu apmeklētājiem.

Visās intervijās parādās negatīva nostāja pret publiku (izstāžu apmeklētājiem) – nošķirot to publiku, kurai ir interese un motivācija, no tiem, kam nav intereses. Vairākkārt izskan izteikumi, ka, ja publikai būs vēlme, tad tā informāciju atradīs.

Mani pašas mākslas darbi gandrīz vienmēr rezultējas darbnīcās un meistarklasēs, kas tiek piedāvātas gan šiem te motivētajiem skatītājiem, gan plašai publikai, kam, iespējams, intereses arī nav. Bet tiešs kontakts, pietiekami padziļināta saruna ar izstādes vai notikuma apmeklētāju ir tas, kas nodrošina to, ka skatītājs ir apguvis jaunas zināšanas.

Mans viedoklis, mana pieeja pilnībā saskan ar Linas Kusaites teikto; tas noteikti saistāms arī ar to, ka mūsu abu galvenā saikne ar publiku ir darbnīcās un meistarklasēs (nevis izstādēs).

6.5.3. Trešais kods. “Klaunošanās” publikai. Klaunošanās nē. Klaunošanās politikām

Es lietoju vārdu “klaunošanās”, lai apzīmētu mākslinieka darba izmantošanu kā izklaides objektu, publikas un sabiedrības izklaidi. “Klaunošanās” paredz publikas iesaistīšanu caur spēlēm, aizraujošiem, interesantiem notikumiem, tai skaitā – radošās darbnīcas, darbi un projekti, kas top sadarbībā ar vietējo publiku, vietējiem iedzīvotājiem.

“Klaunošanās” ir viens no uzdevumiem, ko es savā praksē jūtu, ka no manis tiek gaidīts – rakstot projektu pieteikumus, gatavojot darbnīcas, organizējot izstādes un festivālus. Ja nav pietiekami daudz “klaunošanās”, tad tiek sasniegta tikai **motivētā sabiedrība**, lai sasniegtu nemotivēto, ignoranto sabiedrības daļu, ir jāpazemina savs stāvoklis līdz izklaidētājam.

Interviju dalībniekiem viedokļi dalās – daļa uzskata, ka “klaunošanās” ir vajadzīga, citi uzskata, ka tas nav mākslinieku darbs.

Izskan arī brīdinājums, ka mākslinieku iesaistīšana darbā ar sabiedrību ir bīstama, ja mākslinieki nav pietiekami izglītoti, tie neveicina vēlamās pārmaiņas kopienās, bet drīzāk veido iespaidu par to, ka “ kaut kas tiek darīts” un tāpēc kopienām netiek sniegta patiesi vajadzīgais atbalsts.

“Klaunošanās” intervijās pārrunāta arī politiskā līmenī – no māksliniekiem tiek gaidīts, ka tie piedāvās patīkamākus un draudzīgākus risinājumus nekā to var izdarīt zinātnieki. Šis pētījuma virziens iezīmējies vairākās pētījuma daļās – resursu izmantošana, nepieciešamās

izmaiņas patērētāju ieradumos, izmaiņas ražošanas procesos, otrreizējās pārstrādes kults, zaļmazgāšana un mākslinieciskā zaļmazgāšana.

Intervijās skaidri redzams, ka mākslinieki nevēlas tikt izmantoti, lai kādas institūcijas, rezidences, iestādes vai sistēmas izmanto to darbus, lai izliktos, ka kaut ko dara. “Mākslinieks-pasaules glābējs” nav loma, ko vēlas uzņemties ekomākslinieki.

6.5.4. Ceturtais kods. Institūcijas, galerijas, kuratori

Muzeju, galeriju, darbinieku, kuratoru, pasūtītāju izglītošana arī norādīta kā viena no “neinformētās sabiedrības” problēmām, norādot uz to, kas intervijās nosaukts par “māksliniecisko zaļmazgāšanu” – ekoloģijas un ilgtspējas tēmu izmantošana, lai popularizētu kādus savus, iespējams, komerciālus mērķus.

Muzeju un galeriju darbinieku vainošana kaut kādos procesos šķiet nepamatota; darbinieki pilda darba devēja dotos uzdevumus, seko norādījumiem. Var novērot arī, ka muzeju un galeriju darbinieki ne vienmēr ir pilnvērtīgi apmācīti.

Izstāžu organizētāju un kuratoru atbildība – turpinot pētījumu būtu jāiekļauj elementārs zināšanu tests kuratoriem, kas veido dažādas ilgtspējīgās tēmās balstītas izstādes, lai novērtētu, kāda daļa no problēmas ir kuratoru un institūciju darbinieku ignorance, un kāda daļa ir vēlme izpatikt publikai un pārdot savus pakalpojumus, izvēloties tādus māksliniekus, kas ir sabiedrībā populāri, pilnīgi ignorējot mākslas darba tapšanas kontekstu un mākslinieku filozofiju pamatotību.

Šī “filozofiju pamatotība” ir iemesls, kāpēc intervijām netika uzaicināts neviens Latvijā darbojošais mākslinieks, kuri strādā jebkādas ilgtspējas vai ekoloģijas jomās. Lielākā daļa mākslinieku strādā ar medijos un sociālajos tīklos izplatītu informāciju, populārajā interešu literatūrā un sociālā platformās sakompilētu filozofiju; vai arī to prakse ir balstīta radošās pašizpaušmēs, kam nav nekāda pamata zinātnē, datos, kas nepiedāvā zināšanas vai piedāvātās zināšanas ir mākslinieku pieņēmumi, interpretācijas.

Humanitārās jomas pētnieku izmantotā literatūra un avoti pārsvarā ir citi humanitārā jomā darbojošies praktiķi, domātāji un filozofi. Literatūrā piedāvātie spriedumi bieži tiek interpretēti vienkāršotā veidā vai neprecīzi. Šī problēma intervijās izskanēja no vairākiem aspektiem – izmantotās teorijas ir neprecīzas vai pat nepareizi interpretētas (Bartaku), māksliniekiem jābalstās savās izjūtās nevis jāizmanto citu jomu instrumenti (Lina Kusaite), māksliniekiem ir jāveic pietiekams pētījums, lai tie būtu kompetenti (Eva Marija Lopeza), māksliniekiem jāstrādā īpaši veidotās komandās (Tūns Karels).

Iespējams, mākslinieku paviršā attieksme pret zinātniskiem faktiem un nespēja izmantot zinātniskās metodes ir pamatā tam, ka mākslinieku sniegums, kas saistīts ar inovatīvām

tehnoloģijām, tiek apšaubīts kā mākslas darbs, kā tas ir manā mākslas praksē. Šis iesāktais pētījuma virziens arī būtu risināms padziļinātāk, iekļaujot vairāk interviju un novērojumu. Viens no datu avotiem varētu būt pēdējos gados aizstāvēto maģistra darbu un doktora disertāciju analīze, apskatot mākslinieku aprakstītās izmantotās metodes.

6.5.5. Piektais kods. Abstrakcija, mistifikācija, jautājumu uzdošana. Patiesība

Intervētie ieskicē savu attieksmi manā piedāvātajā dalījumā starp mākslas darbu un strādājošu prototipu. Intervētie, daudz vairāk (salīdzinot ar manu mākslas praksi) uzskata, ka estētika mākslā ir būtiska, bet neviens neuzsver estētiku kā centrālo darba elementu. Šis būtu jautājums, kas arī, iespējams, varētu tikt pētīts padziļinātāk.

Es varētu piedāvāt apgalvojumu, ka intervētie mākslinieki ir izkupuši savu estētiku tādā līmenī, ka tiem nav nepieciešami īpaši apsvērumi par noformējuma izvēlēm; turpinot šo pētījuma virzienu, būtu jāintervē jaunāki, mazāk pieredzējuši mākslinieki un tādi mākslinieki, kas vairāk fokusējas uz anti-estētiku, procesu un dari pats mākslu.

Intervijās izskanēja arī uzskats, ka mākslas darbs nevar būt produkts – prototips nevar būt tādā attīstības līmenī, lai būtu pārdodams. Šis viedoklis vairāk sakrīt ar zaļmazgāšanas aspektiem – uzņēmumi un cilvēki, kas izmanto dažādas ilgtspējas tēmas, lai tirgotu savus šķietami ilgtspējīgos produktus.

Visās intervijās izskanēja viedoklis, ka mākslas darba un izstādes uzdevums ir ierosināt pārdomas, nevis sniegt konkrētas zināšanas. Man šķiet, šis jautājums ir problemātisks, jo konkrētu zināšanu piedāvāšana saistīta ar mācību procesu un metožu attīstīšanu. Manuprāt, māksliniekiem-pētniekiem ir iespējams sniegt zināšanas publikai, ja tiem ir tāda interese.

Šeit var arī turpināt 5.5.1. apakšnodaļā “Pirmais kods. Zinātniskai pieejai jā. Zinātniskai pieejai nē” aprakstīto problēmu par ar zinātniskām metodēm veidoto mākslas darbu.

Visi intervētie piekrita, ka mākslas darbam, kas sniedz kādas zināšanas, ir jābūt balstītam kaut kādā patiesībā. Izņemot, ja vien mākslinieks neveido kādu provokāciju, intervenci, nepiedāvā skatītājam mācīties no kļūdām.

6.5.6. Sestais kods. Galvenā – mākslinieka motivācija

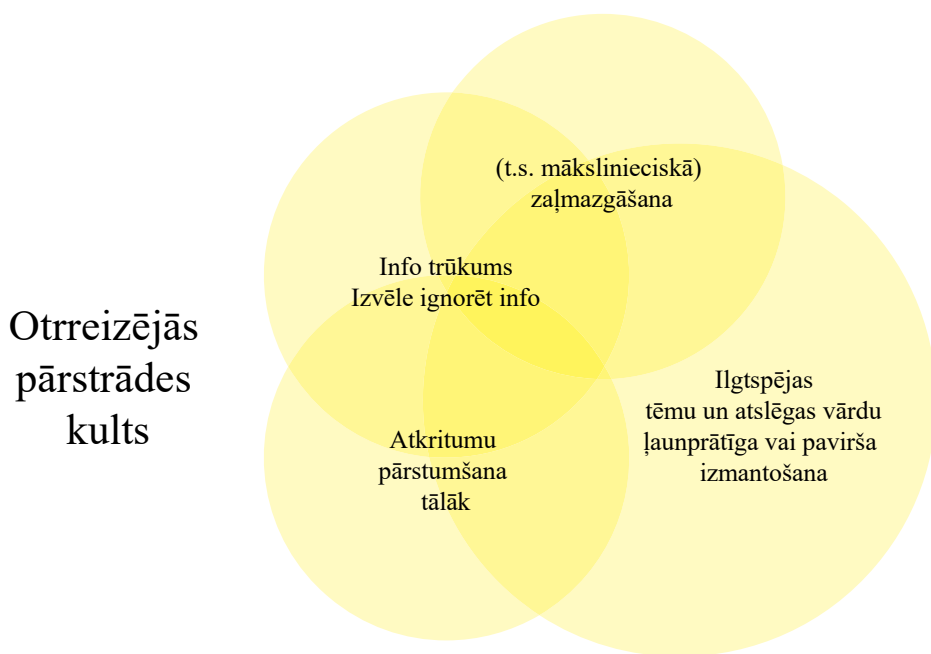
Intervētie mākslinieki visi uzskata, ka galvenā ir mākslinieka ideja un motivācija; vai ekoloģiska darba pamatā ir vai nav pētījums, dati, zinātniskās metodes – intervētajiem tā šķiet izvēle, kas atkarīga no katra cilvēka atsevišķi un neveido kādas kritiskas kategorijas, vai darbs ir vai nav māksla, ir vai nav ekoloģisks.

Vairākās intervijās tika nodalīts aktīvisms no mākslas; nošķīrumā norādot, ka aktīvisms ir balstīts metodēs, konkrētākās attieksmēs un dogmās, nekā māksla. Šāds uzskats, iespējams, varētu tikt pētīts tālāk, lai veidotu pilnīgāku pārskatu, kā nošķirt ekoloģisko mākslu no ekoloģiskā aktīvisma.

Uzskats, ka aktīvisms ir pamatotāks (uzticamāks), man šķiet, paviršs un nepamatots, tomēr šāda uzskata pastāvēšana mākslinieku-pētnieku vidū var kļūt par ierosmi nākotnes pētījumiem.

Mans pašas viedoklis, kas arī tika apstiprināts intervijās, ir, ka ekoloģiskam mākslas darbam un mākslinieka praksei ir jābūt ar holistisku pieeju – no idejas, no paša mākslinieka ikdienas ieradumiem, līdz ražošanas, pārvešanas un izstādīšanas procesiem – visam ir jābūt pamatotam, kritiski apsvērtam un balstītam kaut kādos ētiskos un filozofiskos pieņēmumos, kam mākslinieks seko.

6.5.7. Septītais kods. Viss ir atkritumi

121. att. Otrreizējās pārstrādes kulta (pētījuma ietvaros veidots attēls)

Patērēšana veido atkritumu kultūru, kas pēdējos gados ir kļuvusi arī par to, ko es sauktu par “otrrreizējās pārstrādes kultu”. “Otrreizējās pārstrādes kulta” ir uzskats, ka tas, ka atkritumi tiek nodoti pārstrādei, tie “neskaitās”.

Atkritumu pārvirzīšana kādam nākamajam ķēdes dalībniekam ir pārstrādes process; atkritumi nekad nebeidz būt atkritumi – pārstrādes procesā tiek ieguldīta enerģija un šis process pats par sevi nav automātiski pieņemams par ekoloģisku. Ir jāsamazina patēriņš, nevis jāpalielina otrreizējās pārstrādes apjoms.

Intervētie mākslinieki skaidri apzinās ne tikai savu, bet arī savas institūcijas izmantotos resursus; sarunās tika pieminēta izstāžu problemātika, izvēles, kas tiek veiktas darba tapšanas un izstādīšanas procesā.

“Otrreizējās pārstrādes kults” veido arī zaļmazgāšanu (zaļo maldināšanu) un “māksliniecisko zaļmazgāšanu” – mākslinieki izmanto otrreizējās pārstrādes materiālus, ignorējot problēmu un tās kontekstu, lai vai nu gūtu popularitāti un pārdotu savus produktus, vai balstoties kādos pavisos pieņēmumos. “Otrreizējās pārstrādes kultā” arī balstīta liela daļa cirkulārās ekonomikas uzņēmumi, šķietami ilgtspējīgais iepakojums – ražošana un patērēšana ir iestrēgusi pieņēmumos un uzskatos, kas ir balstīti nevis patiesā ilgtspējā un rūpēs, bet balansēšanā starp cenu, ērtību un patērētāja ekspektācijām.

Intervijās paustajās attieksmēs jūtama bezpalīdzības sajūta un apmulsums, kā rīkoties, kā reaģēt, kas ir sajūta, ko es arī izjūtu savā ikdienā – ir skaidri zināms, ka ir problēma, bet indivīdam nav nekādas iespējas to ietekmēt kādā pietiekami nozīmīgā mērā. Katram pašam ir izvēle, piemēram, izvēlēties produktus bez iepakojuma, bet tādi ne vienmēr ir pieejami, esmu arī novērojusi, ka bezatkritumu veikaliem ir mēdz būt slikta reputācija, kā arī finansiāli apstākļi ne vienmēr ļauj iepirkties šādos veikalos, jo ekoloģiska pārtika mēdz maksāt daudz dārgāka kā neekoloģiskā pārtika.

6.5.8. Astotais kods. Ignorance ir problēma

No intervijās paustajiem viedokļiem var secināt, ka dārza un augu kopšana būtu jāiekļauj izglītības sistēmā. Rūpes par augiem un pārtikas audzēšana ir prasmes, kas ļauj attīstīt arī kompleksāku problēmu risināšanu un labāku izpratni par dabas procesiem.

Sava pētījuma ietvaros veiktajās darbnīcās un meistarklasēs es iekļāju tādas tēmas kā bioķīmiskais cikls, slāpekļa aprite, skābekļa un ūdens nozīme; kā arī – augsnes sastāvs un nozīme.

Intervētie arī dalījās atmiņās par to, ka bērnībā ir nodarbojušies ar dārzniecību, kas tiem ir ļāvis iegūt prasmes un izpratni par dabu, kas citiem cilvēkiem nepiemīt.

Es piedāvāju, ka ikvienai ģimenei un iestādei būtu jāveido savs dārzs, vai tas ir dekoratīvs dārzs, kāda zaļā zona, biodaudzveidībai veltīta pļava, akvaponika, hidroponika –

sākumpunktam nav nozīmes. Katram bērnam būtu jāapgūst sistemātiskas rūpes un rūpīga novērošanas metode, lai izaudzētu kaut ko.

IV daļa. Gadījumu analīzes

7. “Lēno” mediju mākslas un “dziļās” ilgtspējas mākslas darbi

Šajā nodaļā apskatīti darbi un projekti, kas mana pētījuma ietvaros ilustrē un skaidro manu izvirzīto pētījuma kontekstu – darbi, kas ir “lēno” mediju mākslas darbi un/ vai kādā veidā piedāvā skatījumus uz “dziļo” ilgtspēju”, apskatīti ekoloģiskās mākslas piemēri, darbi, kas tapuši autoetnogrāfiska pētījuma/ procesa rezultātā, darbi, kas var tikt skatīti kā piemēri, salīdzinājumi maniem pētījuma ietvaros tapušajiem mākslas darbiem.

Šajā pētījumā iekļautie mākslinieku un mākslinieku grupas un analizētie mākslas darbi un projekti ir izvēlēti balstoties to konceptuālajā, filozofiskajā aprakstā, ko piedāvājuši paši mākslinieki vai balstoties manā interpretācijā par darbiem. Man šķiet, ir būtiski uzsvērt, ka mākslas darbi netika izvēlēti balstoties to industrijas atpazīstamībā vai popularitātē sabiedrībā, mākslas kritiķu vērtējumā; kā arī mākslas darba tapšanas laiks vai mākslinieku piederība kādām noteiktām politiskām, sociālām vai citām grupām mana pētījuma ietvaros nav būtiska.

7.1. Vide / daba kā mākslas medijs

Pētījuma ietvaros tika apkopoti un analizēti mākslas darbi un projekti, kas izmanto dārzus, kokus un mežus par sava darba centrālo mediju. Atlasītie gadījumu pētījumi ir mākslas, dizaina darbi un radoši projekti. Šī apakšnodaļa tapa, lai veidotu pēc iespējas pilnīgu pārskatu par pastāvošajiem darbiem, lai apkopotu pastāvošās domas un mākslinieku piedāvātās filozofijas – kāpēc izmantot nestabilu, mainīgu, neparedzamu mediju mākslas darbā.

Ņujorkas mākslinieku Helēnas Harisones un Ņutona Harisona jeb Harisonu (*Helen Harrison, Newton Harrison*) darbos saskatāma mākslinieku dziļa saikne ar dabu un vidi, kā arī ekoloģiskā trauksme. Harisoni ir vieni no pirmajiem māksliniekiem, kas ap 1960. gadu sāka veidot tādus ekoloģiskās mākslas darbus, ko es šodien novērtēju kā “dziļās” ilgtspējas darbus – darbi, kas komentē klimata pārmaiņas, biodaudzveidību un ekoloģiju saglabāšanu. Harisoni darbos veidoja dārzus un vīzijas par dārziem – tieši tādā veidā, kā es pati veidoju savus darbus. Harisonu darbi ir eksperimentāli un balstīti mākslinieciskos, intuitīvos meklējumos; var novērot, kā darbi mainās katrā to izstādīšanas reizē. “Es improvizēju savu eksistenci, cik vien labi spēju, izmantojot esošo materiālu. Mērķis ir uzlabot to, kas ir man apkārt.” Tā saka Ņutons Harisons intervijā žurnālam *Ecopoesis* 2021. gadā.

Majas Linas (*Maya Lin*) “Spoku mežs” (2021) ir lielizmēra instalācija, kas sastāv no gandrīz mirušiem kokiem, kas ir nozāģēti, ar notīrītiem zariem, pārstādīti Medisonas laukuma

parkā. Lina mākslas darba dokumentālajā īsfilmā saka: “es ceru, ka cilvēki būs pietiekami aizkustināti, lai palīdzētu apturēt to, kas notiek visapkārt planētai mūsu dēļ” (<https://madisonsquarepark.org>). “Spoku mežs” pēc savas estētiskās formas ir ļoti vienkāršs – klimata pārmaiņu rezultātā (gandrīz) miruši koki pārvietoti no to atrašanās vietām uz cilvēku apdzīvotām vietām, lai vērstu cilvēku uzmanību uz problēmām. Tomēr vizuāli instalācija ir aizkustinoša un rada milzīgu zaudējuma sajūtu.

Estētiski iespaidīgs pēdējo gadu darbs, ir Olafura Eliassona (*Olafur Eliasson*) “Ledus pulkstenis” (2014), kas sastāv no aisbergu gabaliem, kas atrasti nodalījušies no ledus kalniem ap Grenlandi, un pārvesti uz dažādām izstāžu vietām, kur tie izvietoti aplī – nosacīta pulksteņa formā. Skatītāji var vērot kā ledus kūst to acu priekšā. “Ledus pulkstenis” iekļauj vairākus simbolus – pulkstenis, laika plūšana –, tomēr darbs varētu tikt novērtēts kā konceptuāli “plakans” – darbs nostāda skatītāju šī te fakta priekšā, ka ledus kūst, mēs parasti to neredzam, nejutām, bet šeit, pateicoties māksliniekam, garāmģājējiem tiek nostādīti klimata krīzes seku priekšā.

Šie mākslas darbi izmanto mākslinieka-ģēnija tēlu un spēju piesaistīt finansējumu, lai prezentētu publikai vienkāršus, bet emocionāli uzlādētus darbus, veidojot želuma un zaudējuma sajūtas, liekot redzēt un aizdomāties par klimata pārmaiņu sekām, kas lielpilsētu iedzīvotājus mēdz sasniegt tikai ar masu un sociālo mediju starpniecību.

Hemanis Prigans (*Herman Prigann*) veidoja mākslas darbus sadarbībā ar vidi, laikapstākļiem, tiem bija paredzēts sapūt, izzust. Prigana komentāri par viņa darbiem saskan ar citu laikmeta eko-mākslinieku un “dziļās ekoloģijas” vēstījumu – par cilvēku progresā postošo iespaidu uz vidi un par ekoloģiju izzušanu. “Reinas Elbas skulptūru mežs” (1996 – 2005) veidots bijušajās ogļu raktuvēs, pārveidojot šo cilvēka izpostīto vidi par skulptūru parku, kas veidotu telpu, kurā var atjaunoties daba. “Reinas Elbas skulptūru mežs” tika realizēts IBA (Internationale Bauausstellung/International Architecture Exhibition) ietvaros no 1996. līdz 2005. gadam. Darbā izmantoti 15 skulpturāli objekti, kas pārveido ainavu, to vidū arī monumentālais Spirālkalns un “Lielais akmens lauks” netālu esošajā Mont Cenis Gelzenkirhenē.

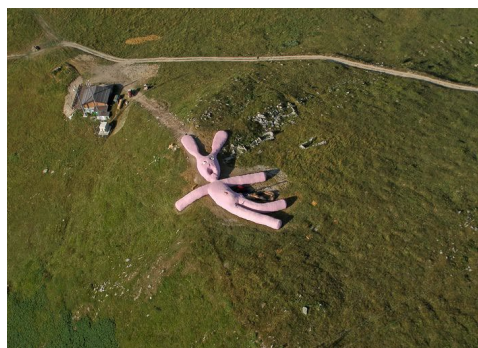
Grupai *Gelitin* darbs “Trusis” (2005) arī tika veidots, lai tas laika gaitā kļūtu par daļu no apkārtējās vides. Darbs ir adīts rozā trusis, kas izskatās pēc rotaļlietas, ko bērns varētu būt

netīšām nometis uz ietves kādas pastaigas laikā. “Trusis” ir vairāk nekā 60 m garš un atrodās Pjemontā, Itālijā. “Trusim” nav ērta piebraucamā ceļa, stāvlaukuma, nav saldējumu kiosku³.

Darba nosaukums oriģināli ir “Hase / Rabbit / Coniglio”. Lai gan latviski līdzīgas formas bērnu rotaļlietas drīzāk sauktas par zaķiem, darba nosaukumu tulkoju kā “Trusis”, lai saglabātu darba nosaukumā oriģinālvalodā veiktās izvēles. Vēl noteikti jāpiemin, ka grupai Gelitin trusis (mājdzīvnieks) parādās arī to performancēs un citos darbos.

Jau no paša “Truša” tapšanas sākuma tam bija paredzēts izzust, saplūst ar tā apkārtni, un tajā pat laikā arī nodrošināt mājokli un barību apkārtņē dzīvojošajām radībām. “Truša” pūšanas, satrūdēšanas un sadalīšanās process tomēr atstāj milzīgu iespaidu uz skatītāju un atgādina par visa dzīvā īslaicīgumu un to, ka viss ir viens (atsauce uz “dziļo” ekoloģiju).

Mākslinieku apvienība “Gelitin” ir no Vīnes, un strādā izmantojot visas laikmetīgajā un vizuālajā mākslā lietotās tehnikas. Apvienība, šķiet, lepojas ar savu dumpiniecisko attieksmi un līdzcilvēku izaicināšanu, kā arī medijos un recenzijās grupas uzvedība izpelnās vairāk uzmanības nekā paši darbi. Grupas “Gelitin” darbi man šķiet nedaudz ārpus laika, tapuši kādus 50 gadus par vēlu, lai būtu patiesi izaicinoši, unikāli vai oriģināli. Iespējams, tāpēc arī ir grūti rakstīt par grupas darbiem, jo, manuprāt, tie ir tikai kārtējā laikmetīgās mākslas skulptūra, anti-estētika, skatītāja iesaistīšana. “Trusis” ir izņēmums.

122., 123. att. Gelitin. Rabbit, 2005. Publicitātes attēli

Šobrīd “Trusis” jau ir kļuvis par daļu no zemes, neatstājot nekādas pēdas.

Vēl viens mākslinieks, kas apzināti veido darbus, kas neatstāj nekādu iespaidu uz ekoloģijām, ir Endijs Goldsvortijs (*Andy Goldsworthy*), kurš veido darbus izmantojot darba veidošanas vietā atrastus dabas materiālus – lapas, zarus, lāstekas, akmeņus –, kas vēlāk arī tiek atstāti, lai atkal kļūtu par daļu no vides. Goldsvortija darbi ir izmanto minimālisma vizuālus

³ Saldējumu tirgotāji, manuprāt, ir pirmā pazīme progresīvam, attīstītam tūrismam.

paņēmienu, meditātīvi, mākslinieka darba process ir daļa no mākslas darbs. Goldsvortija "Lietus ēnas" (1984 –) ir performatīvs darbs, kurā mākslinieks gaidīja lietu, apgūlās uz ietves un gaidīja, kad beigs līt, tad piecēlās un uzņēma fotogrāfiju. Goldsvortija darbi eksistē kā foto dokumentācija, bez tās mākslas darbs neeksistē.

Šodien Goldsvortijam ir neskaitāmi atdarinātāji, no tiem medijos un sociālajos tīklos šodien populārākais ir Džons Formans (*Jon Foreman*), kura darbi varētu arī tikt sajaukti ar Goldsvortija darbiem; izņemot to, ka Goldsvortija foto dokumentācijas varētu tikt novērtētas kā mākslas darbi pašas par sevi.

Manā pētījumā būtisks darbs kā viens no pirmajiem "lēno" mediju mākslas darbiem ir Ričarda Longa (*Richard Long*) "Iestaigātā līnija" (1967). Longa mākslas darbi izstādē skatāmi kā dokumentālas fotogrāfijas, kurās redzami viņa darbu, viņa performanču rezultāti. Dažreiz muzejos un galerijās redzami arī savāktie dabas materiāli, kas izkārtoti uz telpas grīdas. Darbu veidošanai Longs velta lielu daļu savas dzīves, staigājot, kartējot apkaimes. Longa darbi top gan Apvienotajā Karalistē, gan dažādās vairāk vai mazāk eksotiskās vietās.

124. att. Ričards Longs (*Richard Long*) "Iestaigātā līnija" (1967). Foto: *Richard Long*

"Iestaigātā līnija" ir iestaigāta taciņa, līnija vienkārša, ikdienišķa zālāja vidū ar krūmiem fonā. Darbs tapis vienā no Longa pābraucieniem no viņa mājām Bristolē uz bijušo Svētā Mārtiņa mākslas skola Londonā, kur viņš tajā laikā studēja. Longam bija 22 gadi. Kopš tā laika ir tapušas citas iestaigātas, izveidotas taisnas vai viļņveida līnijas, apli.

Attēls ir tikpat neiespaidīgs, kā, visdrīzāk, tā tapšanas process – staigājot turp un atpakaļ līdz zālājs tiek tik noplacināts, lai varētu saskatīt līniju, un tad tiek uzņemta fotogrāfija.

Longa darbi nav monumentāli, tajos neliel meklēt jaunas darba skatīšanās perspektīvas (kā zemes māksla), bet ļoti tieši iekļauj pārējās laikmeta iezīmes – minimāli materiāli,

atteikšanās no visa liekā, attālināšanās. Iestaigātā līnija top 9 gadus pirms “lēnās” kustības un ap 20 gadus pēc tam, kad Džeksons Polloks (*Jackson Pollock*) izaicina skatītāju ar savu horeogrāfisko gleznošanas tehniku, ap 3 gadus pirms Džozefa Bojsa (*Joseph Beuys*) utopiskās “sociālās skulptūras”, kurā jebkas un viss var būt māksla un ikviens var būt mākslinieks.

Longa darbs, manuprāt, ir “lēno” mediju darbs, tieši savas stūrgalvības un vienprātības dēļ; mākslas darbs ir absolūti ilgtspējīgs, pašpietiekams, estētika, cik tā vispār ir apspriežama, izņemot fotogrāfijā redzamo nomācošo simetriju, ir pakārtota vēstījumam. Iespējams, mani šim darbam piesaista arī paša Longa attieksme, ka iestaigātās līnijas nav patstāvīgas, tās iznīcina laikapstākļi un dzīvnieki – darbs top pilnīgā harmonijā ar planētu. Izņemot fotogrāfijas, protams.

Longa darbi ir meditatīvi, pašpietiekami – šeit un tagad veidoti no sākuma līdz galam – tas ir tas, kā es šo darbu redzu “lēno” mediju mākslas kontekstā.

7.2. Dabas ainava kā mākslas medijs

Zemes mākslas jeb landārta mākslinieki sākotnēji izaicināja mākslas formas, meklēja jaunas skatītāja pieredzes un pretojās tradicionāliem mākslas radīšanas un izstādīšanas veidiem.

Tādi zemes mākslas pionieri kā Roberts Smitsons (*Robert Smithson*), Valters De Marija (*Walter De Maria*), Nensija Holta (*Nancy Holt*), Kristo un Žanna Kloda (*Christo and Jeanne-Claude*) un citi mākslinieki veidoja darbus, kas tika veidoti kā daļa no ainavas.

Smitsons pavadīja mēnešus meklējot vietas, kurās veidot savus mākslas darbus; viņa darbi piedāvā mainīgu skatītāja pieredzi, atkarībā no sezonas, no laika apstākļiem. Holtas darbi it kā ierāmē apkārtējo ainavu, pievieno kādu īpašu objektu, lai apmeklētājiem piedāvātu jaunu, unikālu pieredzi esot daļai no neskartās dabas, no dabīgās ainavas.

Kristo un Žanna Kloda “Ietītais krasts” (1968 – 1969) tika realizēts Austrālijā, Little Bay, kas atrodas 14,5 kilometrus uz dienvidaustrumiem no Sidnejas centra. Darbs ir Klusā okeāna dienvidu krasta klinšu apvidus, kas tika ietīts aptuveni 2,4 kilometrus garumā, 46 līdz 244 metrus platumā, 26 metrus augstumā pie ziemeļu klinšīm un atradās jūras līmenī dienvidu smilšu pludmalē. Pēc 10 nedēļām visi materiāli tika novākti, neatstājot okeāna krastā nekādas pēdas par darbu.

Kristo nekad neskaidroja savus veidotos darbus, intervijās pieminot tikai to, ka viņa darbi ir mākslinieciskas intervences. “Ietītais krasts” tā atklāšanas brīdī bija lielākais mākslas darbs mākslas vēsturē.

Mākslinieki izmanto ietīšanu, lai mainītu lietu un objektu jēgu, piemēram, Egle Grebliauskaite un Agnē Gintalaitē 2021. gadā centās izmantot sūnas, lai mainītu padomju

rakstnieka Petras Cvirkas skulptūras jēgu (skulptūra neilgi pēc mākslinieču intervences centieniem tika novākta). 2019. gadā mākslinieks Ibrahims Mahma (*Ibrahim Mahama*) ietina vienas no Milānas vēsturiskajiem vārtiem, kas šobrīd ir tuvu pilsētas centram, maisu audumos, kas tiek izmantoti, lai pārvadātu kafijas un kokosa pupiņas, arī rīsus un ogles.

Grebliauskaite un Gintalaitē ar savu mākslas intervenci, ko pārtrauca un aizliedza vietējā pašvaldība uzstādīšanas laikā, centās veidot diskusiju par valsts Padomju savienības vēsturi un mantojumu. Kamēr Mahmas darbs ir par bēgļu problēmu Eiropā un Eiropiešu ignoranci un atteikšanos uzņemties atbildību – neskaitāmas valstis Āfrikā tiek izmantotas, lai iegūtu resursus par vismazāko samaksu, kamēr uzņēmumi Eiropā veido pievienotās vērtības preces, iegūstot milzu peļņu. Šie bēgļi, par kuriem Mahma runā, labprāt paliktu savās valstīs un nodarbotos ar uzņēmējdarbību, bet dažādi noteikumi un ierobežojumi tiem neļauj to darīt, un kļūšana par bēgļiem ir vienīgā izvēle.

Šie darbi var tikt skatīti bēgļu, migrantu un piederības sajūtas zaudēšanas (*displacement*) kontekstā. Par piederības sajūtas zaudēšanu vēsta arī Anas Mendetas (Ana Mendieta) “Siluetu sēriju” (1973 – 1980), kas vizuāli un emocionāli var tikt skatīta paralēli atsevišķiem Goldsvorta un darbiem, īpaši “Lietus ēnu” darbam. Šie darbi ir nemateriālas pieredzes, kas eksistē kā darba foto dokumentācija, liekot domāt par to, kā vairs nav.

Šī nodaļa noteikti nebūtu pilnīga, nepieminot eko-mākslinieci Agnesi Dīnesu (Agnes Denes), Viņas “Kviešu lauks – konfrontācija” (1982) ir vēstījums par globālo pārtikas trūkumu, par resursu sadali un izšķērdību. “Kviešu lauks – konfrontācija” ir aktuāls joprojām; šīs tēmas nav nekādā veidā atrisinātas, tikai kļuvušas vēl aktuālākas un ar vēl traģiskākām sekām.

Augu, dārzu, mežu stādīšana ir gan Denīses mākslas praksē, gan dauzu citu mākslinieku izvēlētais darba medijs. Mela Čīna (*Mel Chin*) “Atdzimšanas lauki” (*Revival Field*, 1991 –) ir eksperimentāls dārzs, kas uzņem smagos metālus no augsnes, īpašā vietā, kas kopš pagājušā gadsimta vidus kalpoja par nelegālu, neorganizētu iedzīvotāju, uzņēmēju ražotāju un pilsētas atkritumu izgāztuvi, kā rezultātā šajā vietā un apkārtnējās teritorijās, t.s. ezerā un upē, no gruntsūdeņiem noplūst smagie metāli. Mela Čīna pētniecības projekts pēta un izmanto augus, kas būtu spējīgi filtrēt smagos metālus no augsnes, mazinot piesārņojumu. Darbs ir uz robežas starp dabaszinātņu pētījumu un skulptūru, izaicinot to, kā būtu jāizskatās ekoloģijās mākslas darbam. Atšķirībā no Denīses stādītajiem ornamentālajiem mežiem, kas veidoti kā maģiskas dabas skulptūras, Čīna dārza skulptūru pavada distopiska estētika un baisa noskaņa, kas ir atbilstoša, zinot, ka šajā laukā kādreiz mēdza nekontrolēti izgāzt toksiskos atkritumus.

Darbos ar augiem, paredzamā gala rezultāta estētika ir grūti paredzama. To var novērot Denīses spirālveida mežā darbā “Kalns – dzīvā laika kapsula” (1992 – 1996) un “Mežs Austrālijai” (1998), kur piecās piramīdveida spirālēs tika sastādīti apdraudēto sugu koki, kas laika gaitā kļuvuši “izplūkāti”, koki ir nokaltuši, darbi ir pamesti vai cieš no nepareizas apkopes (un visdrīzāk arī no nepareizas stādīšanas). Kanādiešu mākslinieks Roberts Hengevelds (*Robert Hengeveld*) savos darbos veido sistēmas, kas kontrolē vides objektus. Šie darbi veidoti kā komentārs bezjēdzīgajiem zaļajiem mauriņiem, kas ir kļuvuši par pārticības un amerikāņu sapņa simbolu.

125., 126. att. Robert Hengeveld. *Kentucky Perfect*, 2011. Publicitātes attēli

Roberts Hengevelds (*Robert Hengeveld*) ir radījis vairākus absurds darbus, kas rāda cilvēka bezjēdzīgo tiekšanos uz paša izdomātiem ideāliem. “Kentuki perfekts” ir perfektā mauriņa uzturēšanas iekārta. Līdzīgos darbos tiek izmantotas tehnoloģijas, lai uzturētu vienu “ideālu” krūmiņu, vienu kalniņu.

Absurdās ierīces, bezjēdzīgās mašīnas (*Useless machine*) ir interneta mīms, dari pats (DIY) projekts, kas, piemēram, ļauj lietotājam ieslēgt slēdzi, kas iedarbina kādu motoru vai ierīci, kas slēdzi izslēdz. “Kentuki perfekts” rāda to, kā cilvēki ir savu dzīvi padarījuši bezjēdzīgu – pavadot neskaitāmas stundas paši, vai maksājot darbiniekiem, lai tie uzturētu noteikta garuma zālāju.

7.3. Ēdiens kā medijs mākslā

Ēdiena pagatavošanas māksla šodien ir kļuvusi par mākslas žanru. Pārtikas produkti un ēdiens ir skatāms kā daļa no mākslas darba un pat kā mākslas medijs dažādos mākslas stilos un laikmetos – sākot jau ar ēģiptiešu hieroglifiem (3000 p.m.ē.), grieķu un romiešu trauku dekorācijās (ap 400 p.m.ē.), romiešu dievi tika atspoguļoti ar dažādiem ēdieniem un ar ēdienu saistītiem simboliem, Renesanses kluso dabu (16. – 18. g.s.) subjekti bija raža, augļi, dārzeņi,

nokauti dzīvnieki. Gleznās ēdiens var simbolizēt pārticību un statusu, kā arī nāvi un pagrimumu, visa dzīvā īslaicīgumu. Endijs Vorhols (*Andy Warhol*) izmanto zupas tēlu, lai komentētu patērētājsabiedrību un masu produkciju. Ēdiens mākslā var radīt pārticības ainas vai atspoguļot nabadzību. Ēdiens dokumentē kultūras pārmaiņas, tradīcijas un nostalgiju.

Filipo Tomaso Marineti (*Filippo Tommaso Marinetti*) “Futūristu pavārgrāmata” (1932) apkopo instrukcijas, receptes, notikumus un performances, kuru centrā ir ēdiens. Fluxus māksliniece *Nye Ffarrabas* veidoja Fluxus notikumus ar ironiski uzklātu galdu, kurā galda piederumu vietā bija āmuri, skrūvgrieži, knaibles (“Vakariņu serviss”, 1966), pārradot smalko, sievišķīgo, uz mātes atbildību esošo vakariņu galdu par brutālu, vīrišķīgu un reizē bezjēdzīgu performanci. Arī Marta Roslere (*Martha Rosler*) parodē sievišķīgumu izmantojot performanci un video darbā “Virtuves semiotika” (1975).

Alisona Novla (*Alison Knowles*) pagatavo un pasniedz apmeklētājiem salātus darbā “Pagatavojiet salātus” (1962). Rirkrit Tiravanija (*Rirkrit Tiravanija*) darbā “Bez nosaukuma” (Brīvs) 1992. gatavo un apmeklētājiem pasniedz rīsus ar kariju, lai satuvinātu mākslinieku, mākslu un apmeklētājus. Toms Marioni (*Tom Marioni*) organizē sociālus vakarus “Alus dzeršana ar draugiem ir augstākā mākslas forma” kopš 1970. gada.

Šajā uzskaitījumā jāpiemin arī Džudijas Čikāgas (*Judy Chicago*) instalācija “Vakariņas” (1974 – 1979), kas ir ikonisks feminisma mākslas darbs. Un no šī darba vēlāk iedvesmotā Sūzanas Leisijas (*Suzanne Lacy*) “Starptautiskās vakariņas” (1979).

No uzskaitījuma ir redzams, ka ēdiena tēma ir tuva tieši sievietēm māksliniecēm. Ēdiena izmantošana laikmetīgajā mākslā aicina uz diskusiju un pārdomām par varas lomām, feminismu, mākslas robežām, kā arī par globālās politiskas tēmām – bēgļiem, migrantiem, badu, piederības sajūtas zaudēšanu (*displacement*), tradīcijām, kultūru, aizspriedumiem, rasismu.

7.4. Tehnoloģiska ekoloģiskā māksla

Kens Goldbergs un Džozefs Santaromana (*Ken Goldberg, Joseph Santarromana*) savā 1995. gada darbā “Teledārzs” paredzēja cilvēku pārāk lielo atkarību no datortehnoloģijām un aicināja cilvēkus ieskatīties dārzā; un visiem kopā aprūpēt vienu dārzu attālināti. 9 gadu pastāvēšanas laikā no 1995. līdz 2004. gadam, “Teledārzā” iesaistījās vairāk kā 100 tūkstoši cilvēku. Goldbergs komentējos darbu intervijās min, ka apmeklētāji mēdza būt ļoti privātpašnieciski – tie sargāja savus stādītos augus, neļāva citiem apmeklētājiem stādīt savus augus to tuvumā.

Dārza mediēta pieredze – izmantojot tīmekļa vietni – veido papildus slāni ikdienišķai nodarbei, un tādā veidā meklējot dārzniecībai jaunu aktualitāti.

Milikas Zekas un Vinslova Tērnera Portera III (*Milica Zec, Winslow Turner Porter III*) virtuālās realitātes pieredze “Koks” (2019) ļauj skatītājam 6 minūšu laikā piedzīvot lietusmeža koka dzīvi no sēklas līdz dzīves beigām. Lietotājs pieredzi vēro no koka skata punkta, var apskatīt apkārt esošās ekoloģijas un dzīvo radību ikdienas, kas ir atkarīgas no koka pastāvēšanas. Šis darbs rosina skatītāju domāt par mežu, īpaši lietusmežu, izciršanu un par mežu ugunsgrēkiem. Darbā var saskatīt savstarpēji savienotos likteņus, kas kopā veido meža ekosistēmu.

Mākslinieku apvienība “Boredomresearch” (*Vicky Isley, Paul Smith*) nodarbojas ar inovatīvu projektu radīšanu, kas saistīti ar augsti tehnoloģisku sistēmu izmantošanu instalācijās. 2006. gada instalācija “Īstais gliemežu pats” (*Real Snail Mail*) izmanto ar RFID mikroshēmām aprīkottus gliemežus, kas dzīvo tiem īpaši veidotā terārijā un, ar savu nejaušo pārvietošanos, dažreiz piegādā darbā atstātās e-pastu ziņas. “Īstais gliemežu pats” negarantē ziņu piegādi. Autori aicina apmeklētājus palēnināt savu dzīves tempu, nomierināties un atpūsties.

“Īstais gliemežu pats” ir izcils piemērs “lēno” mediju mākslas un “dziļās” ilgtspējas darbam, liekot skatītāju domāt par individuālo labbūtību, mentālo veselību un veicina meditatīvu pieeju komunikācijai – mērķtiecīga ziņas sagatavošana, ņemot vērā arī, ka ziņa var netikt piegādāta.

7.5. Konceptuāla ekoloģiskā māksla

Es jūtu ļoti lielu saikni ar Tomasa Tvaita (*Thomas Thwaites*) darba procesu⁴, iespējams, tāpēc, ka mākslinieks aizraujas ar “dari pats” tehnikām un kritizē patērēšanas kultūru absurdos un uzjautriņošos veidos. Darbā “Projekts – tosteri” (2011) Tvaits būvēja savu tosteri 9 mēnešus, studējot “Dizaina interaktivitāti” Karaliskajā Mākslas koledžā Londonā. Tvaits izvēlējās cilvēka ikdienas simbolu – lētāko tosteri. Tvaits izmanto apgrieztu inženieriju, un veic iespējamo resursu ieguves un apstrādes procesu mājas apstākļos, lai atdarinātu procesu un dizainu, un uzbūvētu savu tosteri. Tvaits pēta patērētājam neredzamās ražošanas prakses un komunicē ar piegādes ķēdē iesaistītajiem cilvēkiem un organizācijām.

Vēls viens Tvaita darbs “Brīvdienas no būšanas par cilvēku (GoatMan)” (2016), kurā viņš pavadīja 3 dienas dzīvojot Alpos uz četrām kājām kazu fermā.

---

⁴ Šis ir mākslinieks, kuru man būtu bijusi liela interese intervēt, bet lielās apbrīnas dēļ, nepietika drosmes pajautāt.

Tvaita darbi var tikt skatīti kā “dziļās” ilgtspējas piemēri – tie pēta un komentē resursu izmantošanu un patērētājsabiedrību, apzinātu lēmumu pieņemšana un par cilvēka būšana vienotam ar apkārt notiekošo.

Kristina Mendersma (*Christien Meindertsma*) pavadīja vairākus gadus pētot, kur ražošanā tiek izmantotas dažādas cūkas ķermeņa daļas veidoja, kas rezultējās grāmatas “PIG 05049” publicēšanā 2007. gadā. Grāmatas nozīmi var skatīt gan kā pētījumu par cilvēces atkarību no cūkkopības, gan arī kā atklājošo faktu par produktiem, kas satur cūku, kas nav vispārzināmi un kuros cūkas klātbūtne nav iekļauti produktu saturā. Šis darbs un šāda atziņa ir būtiska cilvēkiem ar ierobežotām diētām, atsevišķām reliģijām un pārliecībām.

Mendersmas darbs nav veidots, lai rosinātu līdzjūtību pret dzīvniekiem vai kā citādi rosinātu pārmaiņas sabiedrībā. Tomēr ar šādu uzstādījumu skatāma viena no skaistākajām šobrīd pieejamajām filmām, kas rosina skatītāju aizdomāties par dzīvnieku tiesībām un lopkopības apstākļiem – filma “Gavs”. Andreas Arnoldas (*Andrea Arnold*) 2021. gada filma “Gavs” ir uzskatāma par “dziļās” ekoloģijas mākslas darbu un atspoguļo piena govju dzīvi – piedāvā skatītājiem ciešu ieskatu cilvēku un dzīvnieku attiecībās rūpnieciskās lauksaimniecības sistēmā. Filma nav agresīva un skatītājam uzbrūkoša vai moralizējoša, rādot traģiskos lopkopības skatus, bet gan veido vietu pārdomām par attieksmi pret dzīvniekiem un mūsdienu lauksaimniecības ietekmi uz vidi.

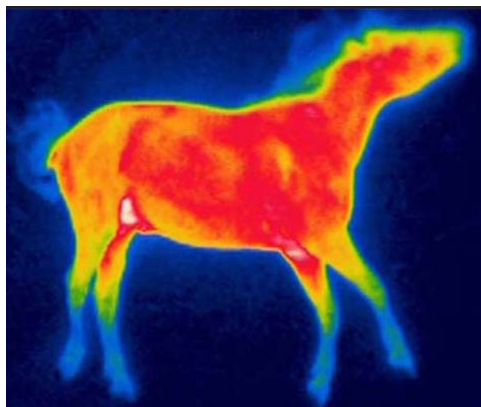
Somu mākslinieces Terikes Hāpojas (*Terike Haapoja*) 25 minūšu garais video “Entropija” rāda tikko nogalināta zirga ķermeņa atdzišanu 9 stundu garumā; video filmēts izmantojot infrasarkanu kameru.

Māksliniece, prezentējot darbu, arī piemin kontrastu starp kautuves trokšņiem un kluso ķermeņa atdzišanu. Hāpoja piemin, kā šī darba veidošana bija centieni sadzīvot ar savas mātes nāvi, kā dzīves beigās ķermenis joprojām ir mums līdzās, bet viss tas, kas padara personu par viņu pašu, vairs nav.

Hāpoja publikai piedāvā vairākus līdzīgus darbus, kuros filmēti atdziestoši dažādu dzīvnieku ķermeņi. Darbi prezentēti kā projekcijas uz sienas, uz grīdas, dažādas formas un izmēru ekrānos.

Pētot darbu ir iespējams pievienot vairākus analīzes aspektus, piemēram, par tehnoloģiju izmantošanu objektīvā reprezentācijā – kā šis viens zirgs kļūst par anonīmu, vispārinātu objektu, kādus novērojumus varam izdarīt. Varam arī pētīt tehnoloģijas uzspiest estētiku un jautāt, cik no šī darba ir mākslinieces ieguldījums, ja ikviens infrasarkanās kameras

nofilmēts video izskatīsies tieši šādi; kameras novietojums un ķermeņa kompozīcija ir nomācoši klasiska un garlaicīga. Tātad – unikālais un interesantais darbā ir mākslinieces stāsts un cilvēka sajūstā empātija, žēlums par zaudēto dzīvību; un ne jau nofilmētā zirga dzīvību, bet savu neizbēgamo nāvi.

127. att. Terike Håpoja "Entropija" (2004). Ekrānuzņēmums

7.6. Gadījumu pētījumu apkopojums

Pārstāvēt tehnoloģijās mākslas jomu un veidojot mākslas darbus, kuros pētniecības procesa un rezultātu atspoguļojums ir būtiskāks par estētiku un kādu abstraktu, emocionālu pašizpaušmi, nākas saskarties ar bažām par darbu nepieņemšanu vai nesaprašanu mākslas institūcijās. Arī izteiktā starpdisciplināritāte ļauj aprakstīt manus darbus, izmantojot ar mākslas jomu nesaistītu leksiku, neņemot vērā filozofisko un konceptuālo darbu ietvaru.

Šo gadījumu pētījumu apskata pamatā ir manas bailes no kritikas vai komentāriem, ka mana prakse nav māksla – ļoti emocionāla reakcija uz sadarbību ar mākslas institūcijām un kuratoriem. Manu izstāžu un notikumu apmeklētājiem un dalībniekiem, kā arī citiem mediju, digitālajiem, eko- un bio- māksliniekiem, mākslas pētniekiem un pedagogiem nekad nav bijuši jautājumi vai kritika par to, ka kāds no maniem darbiem varētu nebūt mākslas darbs. Šādi komentāri saņemti tikai no Latvijā aktīviem kuratoriem, producentiem un atsevišķiem klasiskās mākslas (kā gleznošanas, filmas, konceptuālās mākslas) pedagogiem. Iespējams, Latvijas muzeju un galeriju kuratoriem un pētniekiem starpdisciplināra un eksperimentāla māksla ir pārāk maz aprakstīta nozīmīgos zinātniskos un populārzinātniskos publiskajos medijos, lai būtu izprotama.

7.7. Nodaļas ““Lēno” mediju mākslas un “dziļās” ilgtspējas mākslas darbi” kopsavilkums

Nodaļā apskatīti mākslas darbi un projekti, kas iekļaujas mana pētījuma kontekstā. Šie darbi ir aprakstīti “lēno” mediju mākslas kontekstā un iekļauj kādas “dziļās” ilgtspējas tēmas. Nodaļā tiek uzsvērti ekoloģiskās mākslas piemēri, darbi, arī darbi, kas radīti izmantojot autoetnogrāfiskas pieejas, darbi kas tapuši kā daļa no pētniecības procesa vai pētījumu rezultātā.

Nodaļā iekļautie darbi nav atlasīti pamatojoties uz to popularitāti vai mākslas kritiķu atzinumiem, bet gan filozofiskajiem aprakstiem, ko piedāvājuši paši mākslinieki vai manu interpretāciju par darbiem. Nodaļā iekļautas dažādas mākslinieku pieejas un izmantotās tehnikas.

Nobeigums un secinājumi

Promocijas darbā ““Lēno”mediju māksla un “dziļā” ilgtspēja” izvirzītais **mērķis** – “veidot praksē balstītus materiālus un nemateriālus mākslas darbus un prototipus, ko iespējams pasniegt skatītājam kā pieredzi vai paraugu no kura mācīties, aizgūt idejas” – ir pilnībā sasniegts. Pētījuma ietvaros, balstoties teorētiskā pētījumā, intervijās un empīriskos novērojumos, varu secināt, ka mākslas projekti un pētījuma ietvaros veidotie prototipi var tikt pasniegti publikai ar mērķi iedrošināt to mainīt ikdienas ieradumus jomās kā pārtikas ilgtspēja un pārtikas audzēšana. Pētījuma ietvaros tika radīti akvaponikas un hidroponikas maza un vidēja izmēra dārzu paraugi, kas ir mērogojami un pielāgojami ikvienas māsaimniecības vajadzībām. Pētījuma ietvaros tika radīti dažādi ekoloģiskās mākslas darbi, kas informē sabiedrību par dažādām ekoloģijas jomām un veicina diskusijas uzsākšanu. Pētījumā tika attīstītas meistarklases un darbnīcas, kas paredzētas, lai uzsāktu diskusiju ar apmeklētājiem, lai ļautu tiem labāk izzināt sevi un savas ikdienas prakses, piedāvājot arī risinājumus personīgās ilgtspējas un labbūtības uzlabošanai.

Atbildot uz pētījumā pirmo jautājumu – “kādas “lēno” mediju mākslas prakses un darbi var informēt mērķauditoriju par tādām jomām kā ilgtspējīga dārzniecība, biodaudzveidība, ilgtspējīga pārtika, atkritumu un ikdienas patēriņa samazināšana” – var izcelt vairākas pētījuma ietvaros attīstītās pieejas – auditorija pozitīvi reaģē uz piedāvātajām reālajām ikdienas praksēm, kas ļautu tai ietaupīt resursus (laiku, naudu) un, kas varētu kļūt par nodarbi, kas satuvina ģimenes locekļus, piemēram, radoša darbošanās ar bērniem.

Atbildot uz pētījuma otro jautājumu – “kādi mākslas objekti (mākslas darbi, prototipi) var tikt izmantoti, lai veicinātu sabiedrībā ikdienas ieradumu pārmaiņas” – jāsecina, ka nemateriālās mākslas prakses – pētījuma ietvaros radītās darbnīcas, meistarklases, lekcijas – veido nozīmīgu iespaidu uz dalībniekiem, rosina diskusiju un piedāvā jaunas perspektīvas uz ekoloģijas problēmām. Pētījuma ietvaros attīstītie darbi un projekti, kas netika iekļauti kādā plašākā publiskā programmā, piemēram, piedāvājot ar darbiem saistītas darbnīcas vai meistarklases, uz skatītājiem veido īslaicīgu iespaidu, vairāk fokusējoties uz pielietoto tehnoloģiju, nevis uz uzskatu pārmaiņām.

Secinājumi:

1. Publiskā telpā apskatāms dārzs, kā pētījumā attīstītais publiskais dārzs Tirgus ielā, izstādītie akvaponikas un hidroponikas maza un vidēja dārza paraugi, akvaponikas instalācija Liepājas ZIIC Dabas mājā, ļauj skatītājam iedvesmoties, iepazīt dažādos pārtikas audzēšanas paņēmienus, skatītāji un apmeklētāji ir spējīgi novērtēt un arī mācīties no piedāvātajām

tehnoloģiskajām inovācijām, izrāda interesi par alternatīvās audzēšanas paņēmieniem, tās produktivitāti un ietekmi uz vidi. Tomēr šādi izstādītie objekti publiskā telpā nespēj nodrošināt pietiekamu emocionālu vai filozofisku interesi, lai apmeklētāji tos pieņemtu par daļu no savas ikdienas. Papildus izstādītajiem objektiem publiskās telpās, skatītājiem ir jāpiedāvā radošas darbnīcas publikai, īpaši, bērniem un jauniešiem, meistarklases vai kādas citas radošas aktivitātes, lai nodrošinātu apmeklētājiem pietiekamu laiku diskusijai, pārdomām, pašizziņai. Tieši brīvas atmosfēras sarunas veicina uzskatu pārmaiņas un ļauj apmeklētājiem nonākt pie atziņām par straujo dzīves tempu, par spriedzes sajūtu, trauksmi un stresu ikdienas dzīvē, par radošām aktivitātēm un saikni ar cilvēkiem un dabu. Nesteidzīga, bet pietiekami mērķtiecīga un fokusēta darbošanās radošā darbnīcā vai meistarklasē ļauj pie steigas pieradušam cilvēkam atļaut sev noteiktu laika posmu nebūt produktīvam – nepatērēt ziņas, nebūt nepārtrauktā komunikācijā sociālās platformās vai elektroniskajās sarakstēs. Darbnīcas, kuru pamatā ir rokdarbi, piedāvā aizvēst šo te ierasto simulēto produktivitāti, nepārtraukto komunikāciju, ar nodarbēm, kas ļauj dalībniekam justies produktīvam, un tāpēc neveidojas garlaicības sajūta vai vēlmes nepārtraukti pārbaudīt paziņojumus mobilajā telefonā.

2. Organizējot diskusijas, darbnīcas, meistarklases publikai pētījuma ietvaros skatītajās tēmās – ekoloģija, saikne ar vidi, resursi, klimata pārmaiņas, atkritumi, pārtika –, horizontāla pieeja un izvairīšanās no moralizējošas attieksmes ir būtiska. Pētījuma ietvaros novēroju, ka Latvijas auditorijai ir tradicionāli uzskati par vidi un dabas materiāliem, t.s. dzīvniekiem, kā resursu un pastāv neapgāzama pārliecība par cilvēka pārkumu pār dabu un pārējām būtnēm. Pētījuma ietvaros empīriski novērots, ka šos uzskatus pārvarēt ar mākslas metodēm ir neiespējami. Lai rosinātu produktīvu sarunu ar Latvijas auditoriju, var izmantot tādus fokusa punktus kā individuālo resursu taupīšana (nauda, laiks) un nākotnes pārmaiņu skaidrošana (sniedzot piemēru par kaimiņvalstīs esošajiem noteikumiem un soda naudām, kas tuvākajā laikā tiks ieviestas arī Latvijā).

3. Publisko notikumu dalībnieki ir spējīgi atzīt un piekrist vispārzināmiem labās prakses piemēriem, bet nespēj attiecināt šīs atziņas uz sevi, uz savām ikdienas praksēm un uzskatiem.

3.1. Būtiskākais no iemesliem ir tādi apsvērumi kā izmaksas un ērtība – ja cilvēks iegūst reālu labumu no atkritumu šķirošanas, viņš to darīs, piemēram, depoziņa maksas atgūšana nododot dzērienu pudeles un bundžas, piedāvātie servisi nodot šķīrotus atkritumus bez maksas.

3.2. Otrs iemesls ir kultūras un sabiedrības normu pieņemšana – novēroju, ka publisko notikumu apmeklētājiem nav vēlmes vai intereses izaicināt pastāvošo kārtību, ieradumus ģimenē, tradīcijas. Ieradumus, ko katrs cilvēks pats atpazīst kā tādu, kas atstāj negatīvu ietekmi uz planētu, cilvēki nespēj saskatīt kā tādus, kas attiecas uz

katra ikdienas izvēlēm. Šāda ieradumu racionalizēšana varētu būt saistīta arī ar informācijas trūkumu un viltus informācijas izplatību.

4. Organizējot diskusijas novēroju, ka auditorija nav raksturojama kā multikulturāla un uz atvērtību tendēta, un pētījuma ietvaros kļuva skaidrs, ka ekoloģiskās mākslas mērķauditorija Latvijā ir bērni un jaunieši, kas ir atvērti un ir gatavi iedziļināties idejās par planētas apdzīvotāju lomu un līdztiesību. Radošās darbnīcas par ekoloģiju un publiskie dārzi būtu jāattīsta katrā bērnudārzā, pamatskolā un vidusskolā, arī augstskolā, lai rosinātu pozitīvas pārmaiņas ekoloģijas tēmu izpratnē nākotnē ilgtermiņā.

5. Radošās darbnīcas ļauj apmeklētājiem brīvā atmosfērā noskaidrot visus sev interesējošos jautājumus, citreiz pat radot sajūtu, ka apmeklētāji cenšas pārbaudīt darbnīcas vadītāja/ mākslinieka zināšanu robežas. Pētījuma ietvaros tika novērots, ka pastāv auditorija, kas pieprasa konkrētas, tehniskas zināšanas un informāciju (pamācības) par to, kā uzsākt hidroponisku ražošanu sev pieejamā īpašumā. Lai veicinātu hidroponisku audzētavu attīstību, pašvaldību un valsts līmenī ir jāattīsta noteikumi un regulas par šādu audzētavu ietekmi uz vidi, lai veidotu pārskatāmu pārvaldību un plānošanu, uzsākot saimniecību.

6. Ekoloģiskās mākslas kontekstā trūkst kritiska mākslas izvērtēšanas prakse. Lai gan mākslas prakse ir subjektīva un paš-reflektējoša, māksliniekiem, kas darbojas ar ekoloģiju saistītās jomās, būtu jāuzņemas arī atbildība par uzskatiem un faktiem, ko tie prezentē; un sabiedrībai un citiem māksliniekiem būtu jāattīsta prakse kritiski izvērtēt savu kolēģu prezentētos darbus, veidojot diskusiju un uzlabojot esošās diskusijas kvalitāti. Kritiķiem, kuratoriem, producentiem, muzeju un galeriju darbiniekiem būtu jāceļ savs informētības līmenis, lai spētu izvērtēt, kādi mākslinieki būtu skatāmi ekoloģiskās mākslas kontekstā.

7. “Lēns” kā īpašības vārds mūsdienās tiek lietots kombinācijā ar ļoti daudziem salikumiem – “lēnā” pārtika, ir “lēnie” mediji (mediji kā žurnālistika), “lēnā” mode, “lēnais” tūrisms. “Lēnā” mode rosina pārdomāt modes ietekmi uz ekoloģiju un komentē patērētāju kultūru. “Lēnā” pārtika popularizē vietējās pārtikas patērēšanu un reģiona unikalitātes izzināšanu, saikņu veidošanu ar pārtikas audzētājiem un ēdiena pagatavotājiem; kas vairākos veidos ir ar ekoloģiju saistīta tēma, bet tiešā veidā par klimata pārmaiņām nerunā. “Lēnās” kustība aizsākumi ir “lēnās” pārtikas kustība, kas radās ap 1980. gadu, kā pretošanās ātrās ēdināšanas iestādēm, īpaši ķēdes kafejnīcas *McDonal's* izplatībai Francijā un Itālijā. Dažādas “lēnās” kustības fokusējas uz kvalitāti un apzinātības, iedziļināšanās līmeni, ilgāka laika pavadīšanu apskatot un novērtējot. “Lēnās” kustības ir saistītas ar individuālo labbūtību un apzinātības līmeni (*mindfulness*), veicinot augstāku cilvēku dzīves kvalitāti – palēninot patēriņa tempu un paaugstinot patēriņa kvalitāti.

8. “Lēno” mediju māksla ir mākslas darbs, objekts vai prototips, vai nemateriāls darbs, kā pieredze, darbnīca, performance, meistarklase, veidots naratīvs, kura fokusā ir laika mērogs vai darbs ir tapis noteiktā laika periodā, vai tas apmeklētājiem piedāvā laikā balstītu pieredzi – laiks ir mākslas darba sastāvdaļa. “Lēno” mediju mākslinieki mēdz reflektēt par ekoloģijas tēmām, bet tas nav priekšnoteikums “lēno” mediju mākslas darbam.
9. “Lēno” mediju mākslas darbi ir tieši pakļauti laika plūdumam. Šī pētījuma ietvaros tiek skatīts agrikultūras laiks, kas var tikt raksturots ar šādiem uzstādījumiem: nav iespējams augus audzēt ātrāk, kā tie aug; cilvēki atpazīst laiku sezonās. Pētījumā arī vietējā un sezonālā pārtika ir pakļauta izpratnei par agrikultūras laiku. Atšķirīgi var tikt skatīti veidotie laika intervāla (*time-lapse*) video, kas izmanto laiku, lai atspoguļotu ikdienā nemanāmo – auga augšanu, ražas nobriešanu, auga neredzamo uzvedību. Liela daļa no pētījumā prezentētajiem darbiem un publiskajiem notikumiem veidoti, lai aicinātu skatītāju pārvērtēt ikdienas ātro tempu, pārmērīgās ikdienas produktivitātes izraisīto izdegšanu u.tml., kas piedāvā filozofisku un konceptuālu skatījumu uz “lēno”.
10. Lai runātu par šī pētījuma ietvaros tapušajiem darbiem tiek izmantoti jēdzieni – “lēno” mediju māksla un “dziļā” ilgtspēja –, kas kopā var veidot konceptuālo un filozofisko kontekstu mākslas darbiem, kas veidoti, lai informētu un izglītotu sabiedrību par dažādām ekoloģijas tēmām. “Ilgtspēja” ir ar ekonomiku un vadības zinātnēm saistīts termins, kas šī pētījuma ietvaros tika izvēlēts mērķtiecīgi, lai veidotu platformu diskusijai par resursiem un pastāvošajām ekonomiskajām sistēmām.
11. Autoetnogrāfisks pētījums pieprasa rūpīgu rezultātu validāciju un datu drošticamības pārbaudi. Šī pētījuma ietvaros es pieņemu uzstādījumu, ka visi novērojumi un rezultāti ir jātestē un visi procesi ir jāatkārto. Visas darbnīcas, meistarklases, prezentācijas tika atkārtotas dažādos kontekstos un dažādām mērķauditorijām. Radītie mākslas darbi, objekti un prototipi tika piedāvāti auditorijai izmantojot dažādus paņēmienus. Kvalitatīvu datu, īpaši ar auto-metodēm iegūtu kvalitatīvu datu pārbaudes ir process, kas balstīts pētnieka pieredzē un ētikā. Šī pētījuma ietvaros attīstītā pašanalīzes metode un iespējamo draudu izvērtējums var tikt pielietots citos līdzīgos autoetnogrāfiskos vai eksperimentālos pētījumos.
12. Mākslinieku prakses un darbi tiek gatavoti intuitīvi un balstoties katra cilvēka pieņēmumos, uzskatos, izpratnē par objektīvo patiesību. Mākslinieku darbi var būt ilustratīvi un tikt veidoti, lai komentētu vai liktu skatītājam aizdomāties par kādu tēmu. Šī pētījuma ietvaros tapušie prototipi tiek prezentēti mākslas kontekstā, piedāvājot arī mākslinieka skatījumu, filozofiju un pārliecību. Tā ir brīva auditorijas izvēle, vai aplūkot dārzniecības prototipus kā tehnoloģiskus instrumentus, kā mākslas darbus vai kā dizaina objektus; man kā

šo darbu autorei nav būtiski, vai skatītājs saskata padziļinātu māksliniecisko vērtību katrā piedāvātajā mākslas darbā, ja vien skatītājs ir gatavs iedziļināties piedāvātajās ekoloģijas tēmās.

13. Atšķirība starp mākslas praksi un aktīvismu ekoloģijas vai kādā citā jomā ir balstīta katra cilvēka motivācijā un kontekstā, kādā darbs tiek prezentēts –, ekoloģiskā māksla var tikt izmantota kā aktīvisms, tāpat dažādas ekoloģiskā aktīvisma aktivitātes var tikt analizētas kā mākslas darbi.

14. Ekoloģiskās mākslas mākslinieku motivācijas un iniciatīvas ir balstītas katra mākslinieka individuālos apsvērumos – citi izmanto dabu, dabas materiālus kā pirmējās iedvesmas avotu, kamēr citi izmanto dabas materiālus, iedziļinoties vai neiedziļinoties dabas simbolismā, citi veido mākslas darbus, lai informētu un komentētu par ar ekoloģiju saistītām tēmām. Ekoloģiskā māksla ir sadrumstalota un to interpretē katrs mākslinieks (kritiķis, kurators, skatītājs utt.) balstoties savos uzskatos. Ekoloģiskās mākslas mākslinieki saredz konkrētu nošķirumu starp mākslu un aktīvismu, bet noteiktu atšķirību identificēšana atšķiras atkarībā no katra mākslinieka darba tēmām.

15. Ekoloģisks mākslas darbs var būt funkcionāls tehnoloģisks prototips, ja mākslinieka motivācija ir veicināt pārmaiņas skatītāja uzskatos vai veicināt kādas citas filozofiskas, konceptuālas pārmaiņas noteiktajā vidē. Ekoloģiskās mākslas prototipi var būt vietējās sabiedrības radīti darbi (*grass-roots*), kas paredzēti, lai risinātu kādu vietējo problēmu. Vietējām institūcijām un organizācijām būtu šādas iniciatīvas jāatpazīst un jāatbalsta, lai veicinātu politiski un sociāli aktīvas sabiedrības veidošanos.

16. Filozofijas, kas saistītas ar ekoloģiju un cilvēka pozicionēšanu laikmetā, ko vada klimata pārmaiņas, ir sadrumstalotas, bez noteiktiem viedokļu līderiem. Lielākā daļa filozofisko un konceptuālo domātāju uzskata, ka ir nepieciešama holistiska pieeja problēmu risināšanā, ignorējot šīs holistikās pieejas praktisku neiespējamību. Lai notiktu praktiskas pozitīvas pārmaiņas, ir jāveicina lielāka sadarbība starp horizontālām un vertikālām sistēmām, lai veicinātu vietējo, nacionālo un globālo kustību, kas varētu attīstīt ekoloģijas jomas – pārmaiņas jāiesaista dažādas iedzīvotāju grupas, jāsniedz vietējs un globāls atbalsts, kas ļautu iedzīvotājiem pieņemt lēmumus, kas nav balstīti tikai ekonomiskā izdevīgumā, jāveicina tādas ekonomikas attīstība, kas balstīta vietējo kopienu resursos.

Pētījuma rezultātu aprobācija

Zinātniskās konferences:

- 2023, 22. sept. – Kripto, māksla un klimats, RIXC Mākslas un zinātnes festivāls, Prezentācija (dalība diskusijā): Klimata trauksme Liepājas jauno mediju mākslā
- 2022, 8. okt. – SPLINTERED REALITIES, RIXC Mākslas un zinātnes festivāls. Prezentācija: Ēdiens un māksla
- 2021, 24. sept. – Postsensorium. RIXC Mākslas un zinātnes festivāls. Tiešsaistē, LNB. Prezentācija: Dzīvesveida trendi un “dziļā” ilgtspēja
- 2021, 16. sept. – The 6th International Conference of the European Narratology Network, September 15-16th, 2021. Referāta tēma: The Climate and Environmental Literacy: an Artists Narrative and the Public Opinion.
- 2021 – Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūta "Jauno pētnieku diena" 2021. gada 21. maijā tiešsaistē. Prezentācija: Lēno mediju māksla un kompetences.
- 2020 – RIXC organizētā konference ECODATA ar prezentāciju “Freeze fast, cook slow”.
- 2019 – Liepājas Universitātes Zinātnes un radošuma dienas; prezentācija: “Data visualizations as Artwork”
- 2018 – Humanitāro un mākslas zinātņu zinātniskā konference (Liepājas Universitāte, HMZF)
- 2017 – RIXC konference “Open Fields”. Prezentācijas nosaukums: “Slow media art and sustainability”

Citas konferences un runas:

- 2024, 31. augusts. Darbnīca “Ilgtspējas darbnīca” Vecāķu apkaimes biedrības organizētā “Senās uguns nakts Vecāķu pludmalē” – karogu dabas daudzveidībai veidošanas darbnīca izmantojot augu izcelsmes krāsas
- 2023, 17. novembris. Darbnīca “Eko krāsas” Viļņas mākslas akadēmijas doktorantu simpozijā “Not Yet King”
- 2023, 16. jūlijs – publiska darbnīca “Eko krāsas” Liepājas muzejā (izstādes “RETROSPEKTROIJA” ietvaros)
- 2022, 26. novembrī. Darbnīca ‘Hidroponika / akavaponika’ izstādes “Eko / tehno / sistēmas” atklāšanā
- 2022, 25. nov. – AUGE NEXT Arthaton, RIXC organizēts seminārs un diskusija. Prezentācija: Pārtika un situētās zināšanas
- 2021 – Mākslinieku uzruna PIXELACHE festivālā BURN_SLOW – burn.aste.gallery
- 2021 – RIXC ideatons "Klimata pārmaiņas, māksla un izolācija". Keynote runa un demo darbnīca par ilgtspējīgu dzīvesveidu un akvaponikas sistēmām
- 2019 – Projekta “Future DiverCities – Creativity in an Urban Context” un Liepājas Kultūras pārvaldes organizētais Sociālo inovāciju forums; prezentācija “Kā māksla var ietekmēt klimata pārmaiņas?”
- 2019 – Interregional Symposium on Baltic Media Art: 1989-2019. Cracks and Continuities, (Nida, LT). Prezentācijas nosaukums: “Slowness of the Medium”
- 2019 – RIXC konference “UN/GREEN”. Prezentācijas nosaukums: “Not-letting go of the Nature”

Zinātniskās publikācijas:

- Scriptus manet humanitāro un mākslas zinātņu žurnāls – Journal of Humanities and Arts.

Atbildīgā redaktore Zanda Gūtmane Izdod: LiepU. Publikācija: "Two Perspectives on Ecological Art". Autori: Maija Demitere, Jan Glockner.

- Scriptus manet humanitāro un mākslas zinātņu žurnāls – Journal of Humanities and Arts, Nr. 8. Atbildīgā redaktore Anita Helvida. Liepāja : LiePA, 2018. 159 lpp. "Lēnā" māksla, tomātu audzēšana un ilgtspēja
- Pieņemts publicēšanai – Acoustic Space Journal (2024). Izdod: RIXC. Deep Sustainability to Offer a Holistic Approach to Ecological Problems

Citas publikācijas:

- Dārzkopība kā māksla. Eseju krājums "Dekoloniālās ekoloģijas". Red. Ieva Astahovska. Rīga : Latvijas Laikmetīgās mākslas centrs. 2024. 272 – 285.
- Vizuālo mākslu žurnāls "Studija", Nr 4, 2017. Izstādes recenzija. Sajūtu ieņemšana.
- Vizuālo mākslu žurnāls "Studija", Nr. 6, 2017. Izstādes recenzija. Iztēles neierobežota telpa.
- Scriptus manet humanitāro un mākslas zinātņu žurnāls, Nr. 4. Liepāja : LiePA, 2016. 129 lpp. Diskusiju vakars par mākslu un diletantismu.
- Vizuālo mākslu žurnāls "Studija", Nr. 4, 2016. Izstādes recenzija. Laikmetīgā māksla cita laikmeta kapsulā.
- Vizuālo mākslu žurnāls "Studija", Nr. 3, 2016. Izstādes recenzija. Telpa ārpus laika.

Dalība izstādēs:

- 2024, 11. decembris – kinētiskā instalācija "Pārmaiņu mikrokosmos" Aizputē, pasaules mazākajā izstāžu zālē
- 2024 – papildinātās realitātes objekts "Vienojošā uguns" platformā ART+ (artplus.app) trīs vietās – Liepāja, Kuldīga, Tartu
- 2023, 8. novembris – 9. decembris. Liepājas valsts 1. ģimnāzijā, izstāde "Retrospektropija". Darbs: "Bezgalīgā plūsma" (2. vers.)
- 2023, 25. septembris – 30. septembris. Cooldiga ART FEST foto izstāde "Signs of the Time". Attēli: "Memories of Bees" (2. vieta "Photokick" konkursā), "Inside the Tree Museum", "Everything is Wrong with Plastic Trees"
- 2023, 18. augusts – 17. septembris. Karsrūes pilsētas festivāls "Media Art is Here". Darbs: "Papīra koki" (#2). Sadarbībā ar Evu-Mariju Lopezu, Līgu Vēliņu, Patriku Boržā un Rohiru Jupainu
- 2023, 9. jūnijs – 30. jūlijs, Liepājas muzejs. Grupas izstāde "RETROSPEKTROPIJA". Darbs: "Bezgalīgā plūsma"
- 2022 – Papildinātās realitātes mākslas objekti. Sadarbībā ar 3D mākslinieku Lauri Taubi. Darbi: "Baltais āboliņš", "Saknes"
- 2022 – 2023. 2. novembris – 15. janvāris. LLMC izstāde "Dekoloniālās ekoloģijas", Rīgas mākslas telpā. Darbs: "Tomātu-kartupeļu kalkulators"
- 2022 – Liepājas Universitātes doktorantu grupas izstāde <https://izstade21.liepu.lv>. Darbs: "Ēdienu radio" (#2)
- 2021 – Grupas izstāde "EKONAUTI" Liepājas Dabas māja. Darbs: Hidroponikas dārzs
- 2021 – Papildinātās realitātes un 360 grādu mākslas platforma ART+. Darbs: "Papīra koki" (*Paper trees*). Pieejams: <https://artplus.app/>
- 2021 – 2020 – "Mediju māksla garākai dzīvei" ar "Lēno" mediju mākslas projektiem, "Tomātu-kartupeļu kalkulatoru" (Sporta 2 Kwartāls)

- 2020 – Izstāde “Mediju māksla garākai dzīvei” Liepājā. Darbs – “Lēno” mediju mākslas projekti, “Tomātu-kartupeļu kalkulators”. Izstādes tiešsaistes versija pieejama: <https://gara.aste.gallery>
- 2020 – Liepājas Universitātes MPLab izstādē “Planting resort for mental ecology” festivāla ARS Electronika ietvaros; darbs – “Lēno” mediju mākslas projekti, pieejams – <https://resort.aste.gallery>
- 2019 – Eiropas Zinātnieku nakts, Liepājas Universitātes Mākslas pētījumu laboratorijas, MPLab izstāde “Vīziju sprostā”; darbi: “Ilgtspējas cena II”, “Veidot radniecības”.
- 2019 – MPLab izstāde Eiropas Muzeju naktī (18.05.2019.), izstāde “Trauksmes cēlāji”; darbs: Mini akvaponikas prototips
- 2018 – Jauno mediju mākslas izstāde "ENTER 19" (Šiauliai, LT); darbs: “Ilgtspējas cena” (#2)
- 2018 – Muzeju nakts Liepājas Universitātē (MPLab); darbs: “Ilgtspējas cena”

Objekti publiskā telpā:

- Pārtikas audzēšana akvaponikā. Liepājas ZIIC Dabas mājā (Zirgu sala 2)
- 2018 – 2019 – Publiskais dārzs (Liepāja, Turgus ielā 9, maijs – augusts, 2018 un 2019)

Attīstītie studiju kursi:

- “Ilgtspējīgs mākslas un dizaina projekts” (BA “Jauno mediju māksla un dizains”, Liepājas Universitātē kopš 2023).
- “Dizains ilgtspējai un sabiedrībai” (MA “Dizains”, Latvijas mākslas akadēmijā kopš 2021).

Promocijas darbs tapis ar projekta atbalstu:

- Disertācija tapusi Liepājas Universitātes projekta “Liepājas Universitātes akadēmiskā personāla pilnveide stratēģiskās specializācijas jomās – dabas zinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas, māksla, sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības” (Nr. 8.2.2.0/18/A/021) ietvaros

Literatūra un avoti

1. **Andreotti, A.** The World's Largest Indoor Farm [tiešsaiste]. *Next Nature* 2015 [skatīts 20.05.2015.]. Pieejams: <http://www.nextnature.net/2015/01/the-worlds-largest-indoor-farm>.
2. **Apprich, C.** Reading the Digital City: New political technologies in the Network Society. *Acoustic Space Journal* 10 izd. Rīga : RIXC, 2016. 29 – 33 lpp.
3. Art & science – hybrid art and interdisciplinary research. *Kunstiakadeemia* 2014, 155 lpp.
4. **Ascott, R.** *Telematic Embrace: Visionary Theories of Art, Technology, and Consciousness*. Berkley: University of California Press, 2007. 427 lpp.
5. **Bateson, G.** *Steps to an ecology of mind: Collected essays in anthropology, psychiatry, evolution, and epistemology*. Oxford : Chandler Publishing Company, 1972. 542 lpp.
6. **Bauers, M.** The Political Economy of Peer Production. *Energy* Red. Smite, R., Medosh, A., Kerstin, M., Smits, R. Rīga : RIXC, 2011. 53. – 62. lpp.
7. Beyond Mass Media. Amsterdam : The Felix Meritis Foundation, 1993. 175 lpp.
8. **Brizga, J.** Dziļā ekoloģija [tiešsaistē]. *Zaļā brīvība* 2018 [skatīts 05.06.2019.]. Pieejams: <http://www.zalabriviba.lv/dzivesveids/ekofilosofija/dzla-ekologija/>.
9. **Buchan, R.** Agnes Denes' public sculpture neglected [tiešsaistē]. The Sydney Morning Herald 2014 [skatīts 01.11.2023.]. Pieejams: <https://www.smh.com.au/entertainment/art-and-design/agnes-denes-public-sculpture-neglected-20141125-11kaxu.html>.
10. **Bunting, B.** Nature as Ecology: Toward a More Constructive Ecocriticism [tiešsaiste]. *The Journal of Ecocriticism* 2016 [skatīts 13.03.2017.] Pieejams: <https://ojs.unbc.ca/index.php/joe/article/view/469/1069>.
11. **Carney, P., Hamada, J., Rdesinski R., Sprager, L., Nichols K., Liu, B., Pelayo, J., Sanchez, M. A., Shannon, J.** Impact of a Community Gardening Project on Vegetable Intake, Food Security and Family Relationships: A Community-based Participatory Research Study [tiešsaiste]. *J Community Health*, 2012 [skatīts 05.06.2019.]. Pieejams: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3661291/pdf/nihms390259.pdf>
12. **Cavazza, E.** Ecosophy at the End of Nature [tiešsaiste]. *The Trumpeter: Journal of Ecosophy*, 2014 [skatīts: 20.05.2015.]. Pieejams: <http://trumpeter.athabasca.ca/index.php/trumpet/article/view/1397/1659>.
13. **Chin, M.** Fields [tiešsaistē 01.11.2023.]. Pieejams: <https://melchin.org/oeuvre/revival-field/>.

14. **Coccia, E.** *The Life of Plants: A Metaphysics of Mixture*. Medford. MA: Polity, 2018, 176 lpp.
15. Components of the Dinner Party [tiešsaistē]. *Brooklyn Museum* [skatīts 05.06.2019.]. Pieejams: https://www.brooklynmuseum.org/eascfa/dinner_party/home.
16. **Deiviss, Ē.** *Tehgnosis*. Rīga : RIXC, 2014, 382 lpp.
17. **Demitere, M.** Ilgstpējīgas enerģijas iegūšana un izmantošana skaņas instalācijā. *Bakalaura darbs*. Liepāja : Liepājas Universitāte, 2013, 50 lpp.
18. **Demitere, M.** Ilgtspēja kā „lēnā” mediju māksla. *Maģistra darbs*. Liepāja : Liepājas Universitāte, 2015, 48 lpp.
19. **Demitere, M.** Izstādes koncepta apraksts “Virtuozi – daudzzinātņu mākslas platforma”. Liepājas Universitātes Mākslas pētījumu laboratorija, 2015 [tiešsaiste 01.05.2023]. Pieejams: <http://virtuozi.mplab.lv/>.
20. **Dene, A.** Tree mountain – A Living Capsule [tiešsaiste 01.11.2023.] Pieejams: <http://www.agnesdenesstudio.com/works4.html>
21. **Derang, A.** Ecophilosophy, Ecosophy and the Deep Ecology Movement: An Overview [tiešsaiste]. *Ecocentrism*, 1999 [skatīts: 06.06.2019.]. Pieejams: <http://www.ecospherics.net>>. <http://www.ecospherics.net/pages/DrengEcophil.html>
22. **Dezeuze, A.** *The 'Do-it-Yourself' Artwork: Participation from Fluxus to New Media (Rethinking Art's Histories)*. Manchester : Manchester University Press, 2010, 312 lpp.
23. **Drakrejs, T.** Imaginārie nākotnes scenāriji... *Imagināro mediju grāmata*. Rīga : RIXC, 2011, 227. – 238. lpp.
24. **Duyar, E., Y.** Soil Free Farming in the Desert [tiešsaiste]. *Next Nature* 2015 [skatīts: 20.05.2015.]. Pieejams: <http://www.nextnature.net/2015/02/soil-free-farming-in-the-desert/>.
25. **Dowling, T.** Roundup Weedkiller “Probably” Causes Cancer [tiešsaiste]. *The Guardian* 2015 [skatīts 20.05.2015.]. Pieejams: <http://www.theguardian.com/environment/2015/mar/21/roundup-cancer-who-glyphosate>.
26. **Ellis, C.** Telling Secrets, Revealing Lives Relational Ethics in Research With Intimate Others. *Qualitative Inquiry Vol 13 Number 1* Tampla : University of South Florida, 2007 3 -29 lpp. Pieejams: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1077800406294947>.
27. **Ellis, C., Adams, T. E., Bochner, P. A.** *Autoethnography: An Overview*. Historical Social Research / Historische Sozialforschung Vol. 36, No. 4 (138), Conventions and Institutions from a Historical Perspective / Konventionen und Institutionen in historischer Perspektive Mannheim : GESIS - Leibniz Institute for the Social Sciences, 2011, 273 – 290 lpp. [skatīts: 05.06.2022.] Pieejams: <https://www.jstor.org/stable/23032294>

28. **Freeman, J.** Not so Fast [tiešsaiste]. *The Wass Street Journal*, 2009 [skatīts: 20.05.2015.]. Pieejams: <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052970203550604574358643117407778>.
29. **Fuller, M.** *Media Ecologies*. Cambridge : The MIT Press, 2005, 267 lpp.
30. **Gabrāns, G.** Nenormāla attieksme pret īstenību: intervija [tiešsaiste]. *Satori*, 2014 [skatīts 20.05.2015.]. Pieejams: http://www.satori.lv/raksts/7328/Nenormala_attieksme_pr_et_istenibu.
31. **Goudy, D.** Newspaper Mulch Helps with Weed Control [tiešsaiste]. *Mother Earth News*, 1978 [skatīts: 20.15.2015.]. Pieejams: <http://www.motherearthnews.com/organic-gardening/newspaper-mulch-zmaz78mjzhin.aspx>.
32. **Grebliauskaite, E.** Let's Not Forget Not To Remember 2021 [tiešsaiste, skatīts 01.11.2023.]. Pieejams: <http://eglegrebliauskaite.com/installations/lets-not-forget-not-to-remember-2021>.
33. **Gustavsson J., Cederberg C., Sonesson, U.** Global food losses and food waste – Extent, causes and prevention [tiešsaiste]. *Food and Agricultural Organisation of The United Nations*, [skatīts: 20.05.2015.]. Pieejams: <http://www.fao.org/docrep/014/mb060e/mb060e.pdf>.
34. **Guattari, F.** *The Three Ecologies*. London : The Athlone Press, 1989, 178 lpp.
35. **Haapoja, T.** Between Thingness and Being, 2019 [tiešsaistē, skatīts: 01.05.2023.]. Pieejams: <https://youtu.be/NoKITsPLUaE>.
36. **Haapoja, T.** Entropy [tiešsaistē, skatīts 10.05.2023.] Pieejams: <http://www.terikehaapoja.net/entropy-2004/>.
37. **Haapoja, T.** Vulnerability, Community, Animality – The Art of Being Here with Others [tiešsaiste] *Sonic acts academy*, 2020. [skatīts 10.05.2023.]. Pieejams: <https://youtu.be/jirqMC7KLTE>.
38. **Hamilton, K., Kwastek, K.** Slow Media Art – Seeing Through Speed in Critiques of Modernity [tiešsaiste]. *Proceedings of the 21st International Symposium of Eletronic Arts Vancouver*, 2015, 835 – 842 lpp. [skatīts 20.02.2024.]. Pieejams: https://isea-archives.siggraph.org/wp-content/uploads/2019/04/ISEA2015_proceedings.pdf.
39. **Hamilton, K., Lutz K., Katja K., La Cour, E.** The Aesthetics and Politics of Slowness: A Conversation [tiešsaiste]. *ASAP/Journal 4* (3), 2019, 467 – 483. lpp. [skatīts 20.02.2024.]. Pieejams: <https://doi.org/10.1353/asa.2019.0046>.
40. **Haraway, D., J.** *Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene*. Durham : Duke University Press, 2016, 312 lpp.

41. **Haraway, D., J.** *When species meet*. Durham : University of Minnesota Press, Minneapolis, 2008, 423 lpp.
42. **Harris, M.** *Theories of Culture in Postmodern Times*. Lanham : AltaMira Press, 1999, 224 lpp.
43. Hase / Rabbit / Coniglio [tiešsaiste] *Gelitin* [skatīts 01.11.2023.]. Pieejams: <https://www.gelitin.net/projects/hase/>.
44. **Whitbread, D.** Top 10 Foods Highest in Iron [tiešsaiste]. *My Food Data*, 2024 [skatīts: 01.12.2024.]. Pieejams: <http://www.healthaliciousness.com/articles/food-sources-of-iron.php>.
45. **Hendrickson, K.** What Foods Contain Cellulose [tiešsaiste]. *Livestrong*, 2013 [skatīts: 20.05.2015.]. Pieejams: <http://www.livestrong.com/article/464063-what-foods-contain-cellulose/>.
46. **Henley, J.** Green in A Generation [tiešsaiste]. *TEDx Talk*, 2012 [skatīts: 20.05.2015.] Pieejams: <http://youtu.be/GvzIhTPlt10>.
47. History of Vegetables - Story about Each Vegetable [tiešsaiste]. *Vegetable Facts* [skatīts 20.05.2015.]. Pieejams: <http://www.vegetablefacts.net/vegetable-history/>.
48. **Kac, E.** *Signs of lif: Bioart and Beyond*. Cambridge : MIT Press, 2006, 432 lpp.
49. **Kagan, S.** *Art and Sustainability: Connecting Patterns for a Culture of Complexity*. London : Transcript, 2011, 514 lpp.
50. **Kappi, T.** Digital Suicide and the Biopolitics of Leaving Facebook [tiešsaiste]. *Transformations*, 2011 [skatīts: 20.05.2015.]. Pieejams: http://www.transformationsjournal.org/journal/issue_20/article_02.shtml.
51. **Kato, C.** Art and Sustainability [tiešsaiste, skatīts: 01.11.2023.]. 2008. Pieejams: <http://www.chacokato.com/slow-art-its-possibility-in-sustainable-and-art/>.
52. **Killackey, J.** 1960s Fluxus Artist Nye Ffarabas Celebrated at Brattleboro's C.X. Silver Gallery [tiešsaistē]. *Vermont's Independent Voice* [skatīts: 01.11.2023.] Pieejams: <https://www.sevendaysvt.com/arts-culture/1960s-fluxus-artist-nye-ffarrabas-celebrated-at-brattleboros-cx-silver-gallery-35801030>.
53. **Klanten, R. Bourquin N., Ehmann, S., Van Heerden, F.** *Data Flow Visualizing Information in Graphic Design*. Berlīne : Gestalten, 2010, 271 lpp.
54. **Kluitenberg, E.** *Legacies of Tactical Media*. Amsterdam : Institute of Network Cultures, 2011, 56 lpp.
55. **Köhler, B., David, S, Blumtritt, J.** The Slow Media Manifesto [tiešsaiste]. *Slow Media* 2010 [skatīts: 20.05.2015.]. Pieejams: <http://en.slow-media.net/manifesto>.

56. **Kopytin, A., I., Levine, S.** An interview with Newton Harrison. *Ecopoiesis: Eco-Human Theory and Practice* [tiešsaiste]. *Open access internet journal*, 2021. [skatīts: 01.11.2023.] Pieejams: <http://ecopoiesis.ru> DOI: 10.24412/2713-184X-2021-1-74-82.
57. **Latour, B.** *Down to Earth: Politics in the New Climatic Regime*. Cambridge : Polity, 2018, 140 lpp.
58. **Latour, B.** *Facing Gaia: Eight Lectures On the New Climatic Regime*. Cambridge : Polity, 2017, 327 lpp.
59. Liepājas pilsētas sociālekonomiskais pārskats 2019 [tiešsaiste, skatīts: 01.11.2023.]. Pieejams: https://faili.liepaja.lv/Bildes/Dokumenti/Dokumentu-biblioteka/Statistika/Soc_ek/Kultura.pdf.
60. Liepājas pilsētas salīdzinošā statistika pa gadiem 2023 [tiešsaiste, skatīts: 01.11.2023.]. Pieejams: <https://www.liepaja.lv/pilsetas-statistika/salidzinosa-statistika/>.
61. **Lovink, G.** *From weak ties to organized networks*. Amsterdam : Institute of network cultures, 2009, 176 lpp.
62. Madison Square Park: Maya Lin “Ghost Forrest” [tiešsaistē, skatīts: 01.11.2023.]. Pieejams: <https://madisonsquarepark.org/art/exhibitions/maya-lin-ghost-forest/#>.
63. **Manovičs, Ļ.** *Jauno mediju valoda*. Rīga : RIXC, 2001, 373 lpp.
64. **Mavropoulos, A.** Waste Management 2030+ [tiešsaiste]. *Waste Management World*, 2015 [skatīts 20.05.2015.]. Pieejams: <http://www.waste-management-world.com/articles/print/volume-11/issue-2/features/waste-management-2030.html>.
65. **Meindertsma, C.** PIG-05049 [tiešsaistē, skatīts: 01.11.2023.]. Pieejams: <https://christienmeindertsma.com/PIG-05049>.
66. **Meliņovs, A.** Latvijas iedzīvotāju skarbā nākotne [tiešsaiste]. *Makroekonomika*, 2014 [skatīts: 20.05.2015.]. Pieejams: <https://www.makroekonomika.lv/latvijas-iedzivotaju-skarba-nakotne>.
67. **Morton, T.** *All Art is Ecological: Green Ideas*. London : Penguin Books Limited, 2021, 105 lpp.
68. **Morton, T.** *Ecology Without Nature: Rethinking Enviromental Aesthetics*. Cambridge : Harward University Press, 2007, 247 lpp.
69. **Mothon, T.** *Dark Ecology: For a Logic of Future Coexistence*. Ņujorka : Columbia University Press, 2018, 191 lpp.
70. **Naess, A.** *There is no Point of No Return*. London : Penguin Books, 2021, 102 lpp.
71. Open Fields. *Acoustic Space* vol. 15: Art and Science Research Practices in the Network Society. Red. Šmite, R., Šmits, Medosh, A., R. Rīga : RIXC, 2016, 265 lpp.

72. Pasaules dabas fonda informatīvie materiāli [tiešsaiste, skatīts: 20.08.2024.] Pieejams: https://lv-pdf.panda.org/virzieni/baltijas_jura/eitrofikacija/.
73. **Papanikolaou, D, Kostakiss, V.** Eseja par vienādranga enerģijas politiku. *Energy, red.* Smite, R., Medosh, A., Kerstin, M., Smits, R. Rīga : RIXC, 2011, 45. – 49. lpp.
74. **Popham, P.** Carlo Petrini: The Slow Gourmet Who Started a Revolution [tiešsaiste]. *The Independent*, 2009 [skatīts: 20.05.2015.]. Pieejams: <http://www.independent.co.uk/life-style/food-and-drink/features/carlo-petrini-the-slow-food-gourmet-who-started-a-revolution-1837223.html>.
75. Tackling Food Waste [tiešsaiste]. *European Parliament Research Service*, 2014 [skatīts: 20.05.2015.]. Pieejams: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2014/130678/LDM_BRI\(2014\)130678_REV1_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2014/130678/LDM_BRI(2014)130678_REV1_EN.pdf).
76. The work of environmental land artist, painter and sculptor Herman Prigann [tiešsaistē, skatīts: 01.06.2023.]. Pieejams: <https://hermanprigann.com/>.
77. **Rauch, J.** The Origin of Slow Media: Early Diffusion of a Cultural Innovation through Popular and Press Discourse, 2002-2010 [tiešsaiste]. *Transformations*, 2011 [skatīts: 20.05.2015.]. Pieejams: http://www.transformationsjournal.org/journal/issue_20/article_01.shtml
78. **Rothenberg, D.** Deep Technology Revisited. *Tehno-ecologies*, red. Smite, R., Kluitenberg, E., Smits, R. Rīga: RIXC, 2013, 19. – 23. lpp.
79. **Sessions, D.** *Deep Ecology: Living as if Nature Mattered*. Layton : Gibbs Smith, 2007, 268 lpp.
80. **Shoemaker, P., Reese, Stephen.** *Mediating the Message*. New York : Longman Publishing, 1996, 313 lpp.
81. **Slater, J., Iles, A.** *No Room to Move: Radical Art and The Regenerate City*. UK : Mute Books, 2010, 124 lpp.
82. Slow Art Day mājas lapa. [tiešsaistē, skatīts: 15.05.2023.] Pieejams: <https://www.slowartday.com/>.
83. **Smrekar, M.** *YogHurt* [tiešsaiste]. *Maya Yoghurt*, 2013 [skatīts: 20.05.2015.]. Pieejams: <http://www.mayayoghurt.net/>.
84. **Stevenson, N.** *Understanding Media Cultures: Social Theory and Mass Communication*. London : SAGE Publications, 2010, 255 lpp.
85. **Demos, T., J.** Beyond the End of the World [tiešsaiste]. *Sonic Arts*. Amsterdam : De Brakke Grond, 2020. [skatīts: 20.05.2021]. Pieejams: <https://youtu.be/OgPCDYTUOfk>.
86. The Real Snail Mail [tiešsaiste]. *Boredom research* 2007 [skatīts: 20.05.2019.]. Pieejams: <http://www.realsnailmail.net/>.

87. The Telegarden [tiešsaiste, skatīts: 01.11.2023.] Pieejams: <https://goldberg.berkeley.edu/garden/Ars/>.
88. Tree [tiešsaiste, skatīts 01.11.2023.]. Pieejams: <https://www.treeofficial.com/>.
89. Ibrahim Mahama “A Friend” [tiešsaiste]. *Fondazione Nicola Trussardi* [skatīts: 01.11.2023.]. Pieejams: <https://www.fondazionenicolatrussardi.com/en/mostre/a-friend-2/>
90. **Van Mensvoort, K.** Real Nature is Not Green. *Next Nature - Nature Changes Along With Us*. Ņujorka : Actar, 2012. 31 – 34. lpp.
91. **Van Mensvoort, K.** Real nature is not green. *Tehno-ecologies* red. Smite, R., Kluitenberg, E., Smits, R. Rīga : RIXC, 2013, 31. – 36. lpp.
92. **Weston, A.** The Incomplete Eco-philosopher: Essays from the Edges of Environmental Ethics [tiešsaiste]. SUNY Series in Environmental Philosophy and Ethics [skatīts 20.05.2015.]. Albany : SUNY Press 2009, 196 lpp. Pieejams: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=265901&site=ehost-live>.
93. World population projected to reach 9.6 billion by 2050 [tiešsaiste]. *United Nations Department of Economic and Social Affairs* 2013 [skatīts: 20.05.2015.]. Pieejams: <http://www.un.org/en/development/desa/news/population/un-report-world-population-projected-to-reach-9-6-billion-by-2050.html>.
94. Wrapped Coast, One Million Square Feet [tiešsaistē]. Christo and Jeanne-Claude Foundation [skatīts 01.11.2023.] Pieejams: <https://christojeanneclaude.net/artworks/wrapped-coast/>.
95. **Zvidriņš, P.** Depopulācija un tās novēršanas iespējas [tiešsaiste]. Ministru kabinets 2005 [skatīts 20.05.2015.]. Pieejams: https://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/file/VP_Demografija_siituac.pdf.

Maija Demitere ir māksliniece un pētniece, kuras darbības centrā ir ekoloģija un ilgtspēja. Viņas pieeja ir starpdisciplināra, bieži izmantojot ātrās prototipēšanas instrumentus. M. Demitere savieno konceptuālu un filozofisku darbu, lai radītu mākslas darbus un objektus publiskā telpā, informējot skatītājus par dažādām ekoloģijas tēmām, īpaši pārtiku, resursiem un atkritumiem.